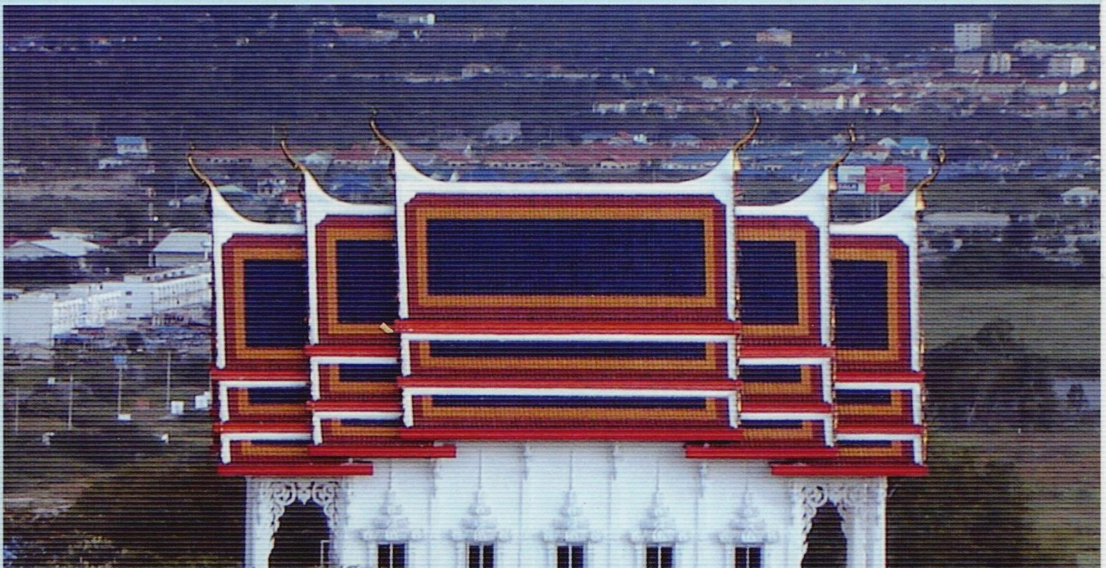
วินัยพระน่ารู้คู่มือโยม

พิมพ์ครั้งที่ ๑๐

คณะทำงานวัดเขาสนามชัย

รวบรวมและเรียบเรียง

วินัยพระน่ารู้คู่มือโยม คณะทำงานวัดเขาสนามชัย

วินัยพระน่ารู้คู่มือโยม

คณะทำงานวัดเขาสนามชัย
รวบรวมและเรียบเรียง

วินัยพระน่ารู้คู่มือโยม ● คณะทำงานวัดเขาสนามชัย

ISBN 974-528-022-4

ที่ปรึกษา

พระมหาบุญชู สุขุมาโล พระมหาอุดร อนุตฺตโร

บรรณาธิการ

พระมหาชูศักดิ์ สทฺธมฺมาลงฺกาโร

จัดพิมพ์และเผยแผ่

วัดเขาสนามชัย ต.หนองแก อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์ ๗๗๑๑๐

โทรศัพท์ ๐๓๒-๕๓๖๖๐๔

สถิติการพิมพ์

พิมพ์ครั้งที่ ๑	ตุลาคม	๒๕๔๗	จำนวน	๓,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	มิถุนายน	๒๕๔๙	จำนวน	๕,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๓	กรกฎาคม	๒๕๔๙	จำนวน	๑๐,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๔	กันยายน	๒๕๔๙	จำนวน	๑๒,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๕	ตุลาคม	๒๕๔๙	จำนวน	๒,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๖	พฤษภาคม	๒๕๕๐	จำนวน	๑๒,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๗	พฤษภาคม	๒๕๕๑	จำนวน	๕,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๘	กุมภาพันธ์	๒๕๕๓	จำนวน	๑๐,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๙	ธันวาคม	๒๕๕๔	จำนวน	๓,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๑๐	พฤษภาคม	๒๕๕๕	จำนวน	๑๐,๐๐๐	เล่ม

รูปเล่ม

iChangnoy Graphic

พิมพ์ที่ **บริษัท ธนาเพรส จำกัด**

๔๘/๒๖-๓๑ ซ.จุฬา ๗ ถ.บรรทัดทอง แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน

กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๓๐

โทร. ๐-๒๒๑๕-๗๒๒๐, ๐-๒๒๑๕-๗๖๙๘ แฟกซ์ ๐-๒๒๑๔-๐๐๓๘

คำอนุโมทนา

หนังสือ "วินัยพระน่ารู้คู่มือโยม" ที่ทางวัดเขาสนามชัยได้จัดพิมพ์ออกเผยแผ่ไปแล้วนั้น ได้รับความสนใจจากผู้อ่านเป็นอย่างมาก ทั้งยังมีการจัดพิมพ์อีกหลายครั้งหลายคราว โดยมีผู้มีจิตศรัทธาที่เห็นคุณประโยชน์ของหนังสือเล่มนี้

แต่มีท่านผู้รู้ได้เห็นส่วนที่ผิดพลาดในหนังสือเล่มดังกล่าวนั้น ท่านจึงได้ท้วงติง และให้คำแนะนำมายังคณะทำงานวัดเขาสนามชัย เพื่อให้ปรับปรุงแก้ไขถึงเนื้อหาสาระบางส่วนที่ไม่คล้อยตามพระวินัย คือในส่วนของ "คำถวายสังฆทานโดยระบุชื่ออาหาร" เป็นต้น ที่ทางคณะทำงานฯ ได้กล่าวพาดพิงถึงการใช้คำพูดระบุชื่อโภชนาหารซึ่งเป็นคำพูดที่ไม่เหมาะสมต่อพระวินัยที่ปรากฏในหนังสือสวดมนต์ และในหนังสือเกี่ยวกับการแนะนำศาสนพิธีต่างๆ ว่าเป็นการใช้คำพูดที่ไม่ถูกต้องนั้น ท่านผู้รู้ได้แนะนำว่า ไม่เป็นการขัดแย้งต่อพระวินัยแต่ประการใด ซึ่งเมื่อทางคณะทำงานฯ ได้พิจารณาตรวจทานแล้ว ก็เห็นจริงตามนั้น

ทางคณะทำงานฯ จึงขออนุโมทนาและขอบคุณในกุศลเจตนาของท่านผู้ท้วงติงไว้เป็นอย่างสูงและขอโทษไปยังผู้เรียบเรียงหนังสือสวดมนต์ และหนังสือเกี่ยวกับการแนะนำศาสนพิธีต่าง ๆ ตลอดทั้งผู้ที่อ่านหนังสือวินัยพระน่ารู้คู่มือโยม

ในส่วนข้อมูลที่ได้กล่าวผิดพลาดไป

ฉะนั้น คณะทำงานฯ จึงได้แก้ไขในส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์สอดคล้องตามพระวินัย เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจแก่ท่านผู้อ่านและผู้สนใจใคร่รักษาพระธรรมวินัย ตามความสมควรต่อไป

ขออนุโมทนาบุญและขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการจัดพิมพ์และเผยแผ่หนังสือเล่มนี้ ขอกุศลคุณงามความดีนั้น จงเป็นเหตุปัจจัยให้ท่านทั้งหลายมีความเจริญรุ่งเรืองในธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้าโดยทั่วกัน เทอญ

คณะทำงานวัดเขาสนามชัย

๓๐ เมษายน ๒๕๕๒

คำนำ

หนังสือเรื่อง **"วินัยพระหน้ารู้คู่มือโยม"** เล่มนี้ เป็นวินัยของพระที่มีความเกี่ยวข้องกับโยม การจัดทำและพิมพ์ขึ้นนี้สืบเนื่องมาจากวัดเขาสนามชัยเป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ปีหนึ่งๆ มีพระภิกษุสามเณร และอุบาสกอุบาสิกามาปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก และมีความสนใจวินัยอย่างจริงจัง ได้สอบถามวินัยกับท่านพระอาจารย์มหาบุญชู สุขุมาโล อยู่เสมอ ท่านพระอาจารย์ก็ชี้แจงทุกครั้ง และได้ปรารภกับคณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาว่า ***"การตอบปัญหาซ้ำๆ น่าจะเปลี่ยนมาเป็นทำหนังสือพระวินัยพื้นฐานที่พระบวชใหม่และญาติโยม ควรทราบ เป็นธรรมทาน จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อพระพุทธศาสนาในระยะยาว เป็นการเผยแผ่อย่างกว้างขวางมากขึ้น"***

คณะสงฆ์และอุบาสกอุบาสิกาต่างเห็นด้วยและสนับสนุนแนวความคิดนี้ของท่านพระอาจารย์จึงได้ช่วยกันรวบรวมเรียบเรียงและจัดประชุมธรรมเรื่อง ***"วินัยพระน่ารู้คู่มือโยม"*** ต่อมาจึงได้จัดพิมพ์เป็นเล่มขึ้น หนังสือเล่มนี้มีหลายเรื่อง เป็นวินัยใกล้ตัวของพระที่ใช้บ่อยมาก และมีความเกี่ยวข้องกับอุบาสกอุบาสิกาโดยตรง เช่น เรื่องการประเคน เป็นต้น

ช่วงที่ ๑ เป็นการชี้ผิดที่ทำกันอยู่โดยได้กล่าวถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน รวมทั้งสถานที่และบุคคลที่คณะทำงานได้ประสบพบเห็นเกี่ยวกับการไม่รักษาพระวินัยของพระและอุบาสกอุบาสิกาที่ขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของพระวินัย

ช่วงที่ ๒ เป็นการชี้ถูกตามพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ พร้อมทั้งยกหลักฐานพระบาลี อรรถกถา และฎีกาอ้างอิง เพื่อให้เนื้อหาสมบูรณ์น่าอ่านมากขึ้น

หากว่าหนังสือเล่มนี้มีถ้อยคำสำนวน หรือเรื่องใดไปกระทบกระเทือนถึงจิตใจของท่านผู้ใด ขอให้ทราบว่าเป็นเพียงตัวอย่างอ้างอิงเพื่อให้เรื่องดำเนินการผ่านไปเท่านั้น มิได้มีเจตนาจะให้ร้ายแก่ท่านผู้ใด หากแต่มุ่งหวังความเจริญงอกงามตั้งมั่นอย่างดีของพระพุทธศาสนา

หนังสือเล่มนี้ เป็นหนังสือส่งเสริมให้พระรักษาพระวินัยและเผยแผ่พระวินัยให้อุบาสกอุบาสิกาได้มีความรู้ความเข้าใจจะได้ช่วยพระภิกษุรักษาพระวินัยให้ถูกต้องและสะดวกยิ่งขึ้น

คณะทำงานจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้คงเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจแก่ท่านผู้อ่าน และผู้สนใจใคร่รักษาพระวินัยได้ตามสมควร

กุศลผลบุญใดอันจะเกิดขึ้นจากหนังสือเล่มนี้ คณะทำงานขออุทิศให้ผู้มีอุปการคุณ มีบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นต้น ขอขอบคุณทุกท่านและขออนุโมทนาที่มีส่วนร่วมในการ

จัดทำหนังสือเล่มนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากมีบทหรือข้อความใดขาดตกบกพร่อง เพราะความเข้าใจผิดพลาดหรือพลั้งเผลอ คณะทำงานขอน้อมรับ “คำติติง” จากบัณฑิตด้วยความเคารพยิ่ง เพื่อปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไปให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คณะทำงานวัดเขาสนามชัย
อ.หัวหิน จ.ประจวบคีรีขันธ์

วินโย นาม พุทฺธสาสนสฺส อายุ
วินเย ฐิเต พุทฺธสาสนํ ฐิตํ โหติ.
พระวินัยเป็นอายุของพระพุทธศาสนา
เมื่อพระวินัยยังดำรงอยู่ พระพุทธศาสนาก็ชื่อว่ายังดำรงอยู่
(สมันตะ ๑/๑๓)

สารบัญ

อักษรย่ออ้างอิง

จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา
ที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้

คำย่อ	คำเต็ม			เล่มที่
วิ.มหาวิ.	วินยปิฏก	มหาวิภงฺค		๑,๒
วิ.มหา.	วินยปิฏก	มหาวคฺค		๔,๕
วิ.จุล.	วินยปิฏก	จุลฺลวคฺค		๖,๗
ม.มู.	สุตฺตนฺตปิฏก	มชฺฌิมนิกาย	มูลปณฺณาส	๑๒
สํ.นิ.	สุตฺตนฺตปิฏก	สํยุตฺตนิกาย	นิทานวคฺค	๑๖
องฺ.ฉกฺก.	สุตฺตนฺตปิฏก	องฺคุตฺตรนิกาย	ฉกฺกนิปาต	๒๒
ขุ.ธ.	สุตฺตนฺตปิฏก	ขุทฺทกนิกาย	ธมฺมปท	๒๕
ขุ.เถร.	สุตฺตนฺตปิฏก	ขุทฺทกนิกาย	เถรคาถา	๒๖
ขุ.ชา.	สุตฺตนฺตปิฏก	ขุทฺทกนิกาย	ชาตก	๒๘
วิ.มหาวิ.อฏฺ.	วินยปิฏก	ปาราชิกกณฺฑาทิอฏฺฐกถา		
วิ.มหา.อฏฺ.	วินยปิฏก	มหาวคฺคาทิอฏฺฐกถา		
องฺ.นวก.อฏฺ.	สุตฺตนฺตปิฏก	องฺคุตฺตรนิกาย	นวกนิปาตอฏฺฐกถา	
ขุ.เถร.อฏฺ.	สุตฺตนฺตปิฏก	ขุทฺทกนิกาย	เถรคาถาอฏฺฐกถา	
กงฺขา.	กงฺขาวิตรณี			
มิลินฺท.	มิลินฺทปญฺห			
วิ.สงฺคห.	วินยสงฺคห			
วิสุทฺธิ. อฏฺ.	วิสุทฺธิมคฺค			
กงฺขา.อภิฏี.	กงฺขาวิตรณีอภินวฏีกา (วินยตฺถมญฺชูสา)			
สารัตถฏีกา.	สารตฺถทีปนี			

อารัมภกถา

ครั้งหนึ่ง พระสารีบุตรไปในที่สงัดหลีกเร้นอยู่ ได้เกิดความรำพึงขึ้นมาในใจว่า

"พระศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ของพระองค์ไหนหนอไม่ดำรงอยู่นาน ของพระองค์ไหนหนอดำรงอยู่นาน" อย่างนี้แล้ว พอถึงเวลาเย็น ท่านออกจากที่หลีกเร้นเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ทูลถามถึงเรื่องที่ตนรำพึงนั้น

พระพุทธเจ้าตรัสตอบพระสารีบุตรว่า

"พระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี สิขี และเวสสภูไม่ดำรงอยู่นาน ของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ โกนาคมนะ และกัสสปะ ดำรงอยู่นาน"

เมื่อได้ฟังดังนั้นแล้ว พระสารีบุตรได้ทูลถามต่อไปอีกว่า "อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยให้พระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี สิขี และเวสสภูไม่ดำรงอยู่นาน ของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ โกนาคมนะ และกัสสปะดำรงอยู่นาน พระพุทธเจ้าข้า"

พระพุทธเจ้าตรัสตอบพระสารีบุตรว่า "พระพุทธเจ้าพระนาม

ว่าวิปัสสี สิขี และเวสสภู ไม่ทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย อนึ่ง สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรม และเวทัลละ ของพระพุทธเจ้า ทั้งสามพระองค์มีน้อย สิกขาบทก็มิได้ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ก็มิได้ทรงแสดงแก่สาวก เมื่อพระองค์และสาวกที่ตรัสรู้ตามเหล่านั้นปรินิพพานไปแล้ว สาวกชั้นหลังๆ ที่ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติวรรณะได้ออกบวชจากตระกูลต่างกัน ทำให้พระศาสนานั้นอันตรธานสูญสิ้นไปโดยฉับพลัน เหมือนดอกไม้นานาพรรณที่เขานำมากองไว้บนแผ่นกระดาน ยังมิได้ร้อยด้วยด้าย ย่อมถูกลมพัดกระจัดกระจายไป ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเขาไม่ได้ร้อยด้วยด้ายฉันใด เมื่อพระพุทธเจ้าและสาวกเหล่านั้นปรินิพพานไปแล้ว สาวกชั้นหลังๆ ที่ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติวรรณะได้ออกบวชจากตระกูลต่างกัน ทำให้พระศาสนานั้นอันตรธานสูญสิ้นไปโดยฉับพลัน ฉันนั้นเหมือนกัน”

“พระพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ โกนาคมนะ และกัสสปะ แสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย อนึ่ง สุตตะ ... เวทัลละ ของพระพุทธเจ้าทั้งสามพระองค์นั้นมีมาก สิกขาบทก็ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ก็ทรงแสดงแก่สาวก เมื่อพระพุทธเจ้าและสาวกเหล่านั้นปรินิพพานไปแล้ว สาวกชั้นหลังๆ ที่ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติวรรณะได้ออกบวชจากตระกูลต่างกัน ก็สามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ตลอดระยะเวลายาวนาน เหมือนดอกไม้นานาพรรณที่เขานำมาวางไว้บนแผ่นกระดาน ร้อยดีแล้วด้วยด้าย ลมย่อมพัด

กระจัดกระจายไปไม่ได้ ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะเขาร้อยดีแล้วด้วยด้าย ฉันใด เมื่อพระพุทธเจ้าและสาวกเหล่านั้นปรินิพพานไปแล้ว สาวกชั้นหลังๆ ที่ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติวรรณะ ออกบวชจากตระกูลต่างกัน ก็สามารถดำรงพระศาสนานั้นไว้ตลอดระยะเวลายาวนาน ฉันนั้นเหมือนกัน”

“ดูก่อนสารีบุตร นี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้พระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี สิขี และเวสสภู ไม่ดำรงอยู่นาน ของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากกุสันธะ โกนาคมนะ และกัสสปะดำรงอยู่นาน”

หลังจากได้ทราบสาเหตุที่ทำให้พระศาสนาดำรงอยู่นานและไม่นานแล้ว พระสารีบุตรคิดตระหนักถึงความมั่นคงของพระศาสนา จึงลุกขึ้นห่มผ้าจีวรเฉวียงบ่าพนมมือไปทางพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลว่า “ถึงเวลาแล้วพระพุทธเจ้าข้า ที่พระองค์จะทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงแสดงปาติโมกข์แก่สาวก อันจะเป็นเหตุให้พระศาสนานี้ดำรงอยู่ได้นาน”

พระพุทธเจ้าตรัสห้ามว่า “จงรอก่อน จงยับยั้งก่อนสารีบุตร ตถาคตผู้เดียวจักรู้กาล ในกรณีนี้ พระศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบท ยังไม่แสดงปาติโมกข์แก่สาวก ตลอดเวลาที่อาสวัฏฐานิยธรรม คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ (คือกิเลส) บางอย่างยังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ ต่อเมื่ออาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ พระศาสดาจึงจะบัญญัติ

สิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวก เพื่อกำจัดอาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้น”

“ดูก่อนสารีบุตร อาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่าง ยังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ตลอดเวลาที่สงฆ์ยังไม่ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โดยมีภิกษุผู้บวชนาน ... โดยแพร่หลาย ... โดยมีลาภสักการะมาก ... โดยความเป็นพหูสูตแล้ว และอาสวัฏฐานิยธรรม บางอย่างย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนานี้ พระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวกเพื่อกำจัดอาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้น”

“ดูก่อนสารีบุตร ก็ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสนียด ไม่มีโทษ (ไม่มีคนทุศีล) ปราศจากสิ่งมัวหมอง บริสุทธิ์ผุดผ่องตั้งอยู่ในสารคุณ เพราะบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุผู้ทรงคุณธรรมอย่างต่ำก็เป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้ที่เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า” *(วิ.มหาวิ. ๑/๑๒-๑๖)*

ดังนั้น จากเหตุที่ปรารภขึ้นข้างต้นนี้ จึงพอสรุปได้ว่า พระวินัย คือ สิกขาบททั้งหลายที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังดำรงอยู่ พระพุทธศาสนาชื่อว่าดำรงอยู่ตราบนั้น

พระพุทธศาสนาดำรงมั่นคงถาวรตราบเท่าพระวินัยตั้งอยู่นั้น ก็เกี่ยวกับว่า เมื่อพระภิกษุทั้งหลายในพระศาสนานี้ยังมีการศึกษาพระวินัยพร้อมทั้งนำมาประพฤติตามไปด้วย อย่าเห็นพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ **เป็นเรื่องราวของ**

ประวัติศาสตร์ ที่กล่าวขานกันมาในคัมภีร์เท่านั้น

อุบาสก อุบาสิกาเปรียบเสมือนทัพหลัง ที่คอยช่วยเหลือเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ เมื่อเห็นพระประพฤติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในข้อวัตรอันงาม ต่างให้ความสนใจมาศึกษาพระศาสนานี้ยิ่งขึ้น ความเข้าใจในพระศาสนาอย่างถูกต้อง ก็จะแพร่สะพัดไปทั่วทิศน้อยทิศใหญ่ แต่หากว่าเป็นไปในทางกลับกันกับที่กล่าวมานี้ ปัญหาต่างๆ มากมาย คงเกิดขึ้นอย่างแน่นอน

การประเคน

การประเคน คืออาการที่น้อมถวายสิ่งของแก่พระ

การประเคนเป็นเรื่องใกล้ตัว และเป็นเรื่องจำเป็นที่พระและโยมควรต้องทราบ เพราะว่าพระเองก็รับประเคนอยู่ทุกวันฉันอยู่ทุกวัน โยมก็ถวายพระอยู่ทุกวัน ทั้งพระและโยมจึงไม่ควรถือว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย จะทำอย่างไรก็ได้ ควรศึกษาเรื่องวิธีการประเคนและวิธีการรับประเคนให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพราะพระและโยมมีความเกี่ยวข้องกันอยู่เป็นประจำ ถ้าหากว่าพระเข้าใจถึงวิธีการประเคน และวิธีการรับประเคนอย่างถูกต้องตามเหตุผลที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้แล้ว ก็จะสามารถนำไปแนะนำสั่งสอนญาติโยมโดยชี้ผิดชี้ถูกให้ญาติโยมทั้งหลายมีความรู้ ซึ่งบางคนเข้าใจเรื่องการประเคนที่ผิดอยู่ จะได้เกิดความเข้าใจได้ถูกต้องส่วนผู้ที่เข้าใจแล้วก็จักเข้าใจยิ่งๆ ขึ้นไปอีก

ส่วนโยมนั้น ถ้าเข้าใจถึงเรื่องวิธีการประเคนซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องกับตนซึ่งเป็นผู้ถวายอย่างถูกต้องดีแล้ว ก็จะประเคนได้อย่างถูกต้อง ทั้งยังช่วยป้องกันพระไม่ให้เป็นอาบัติ และช่วยเผยแพร่คำสอนที่ถูกต้องนี้ไปยังญาติสนิทมิตรสหายของตนให้เข้าใจสืบต่อไปอีกด้วย

การรักษาพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่นั้น จึงต้องศึกษาเรียนรู้เรื่องที่จำเป็นและเกี่ยวข้องกับตนอยู่เป็นประจำให้เข้าใจดีร่วมกัน อย่าปล่อยให้เป็นภาระหน้าที่ของพระหรือโยมแต่เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พระพุทธศาสนาได้ล่วงกาลผ่านเวลามานาน พอมาถึงยุคนี้ ย่อมมีอะไรผิดแปลกแตกต่างจากเดิมเกิดขึ้นมากมาย

การประเคนที่ไม่ถูกตามพระวินัย

เรื่องการประเคนก็เช่นเดียวกัน มีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป ทำให้มีการประพฤติปฏิบัติที่ต่างกันออกไปด้วย

อาจารย์บางท่านสอนว่า การที่ญาติโยมนำอาหารหวานคาวมาวางไว้บนโต๊ะที่หอฉัน พลางพูดว่า ผมเอาอาหารมาถวายนะครับ เช่นนี้โดยไม่ต้องรับประเคนซ้ำอีกถือว่าใช้ได้ แต่โยมบางคนก็ไม่พูดอะไรเอามาวางไว้เฉยๆ การทำอย่างนี้ถือว่าให้แล้ว หรือประเคนแล้ว ไม่ต้องประเคนซ้ำอีกก็ใช้ได้เช่นเดียวกัน

อาจารย์บางท่านสอนว่า การประเคนนั้น ผู้ประเคนต้องยกของให้ขึ้นสูงจากพื้นพอแมวลอดได้ หรือสูงจากพื้นประมาณ ๑ กำมือ

อาจารย์บางท่านสอนว่า ให้เอาอาหารหวานคาวทั้งหมดที่จะประเคนมาต่อกันเป็นแถวยาว พระจับข้างนี้โยมจับข้างโน้นก็ถือว่าประเคนแล้วเรียกว่าการประเคนแบบจับชนกันหรือจับซ็อตกัน

ซึ่งเป็นวิธีการประเคนที่ได้รับความนิยมอย่างมาก และทำกันอยู่ทั่วไปทั้งในเมืองและชนบท เพราะทำง่ายไม่ยุ่งยาก ไม่เสียเวลา

อาจารย์บางท่านสอนว่า ถ้าไม่มีโยมมาประเคน ก็ให้ใช้มือจับของนั้นแล้วพูดว่า "อิมัง ปังสุกูลัง อัสสามิกัง มัยหัง ปาปุณาติ. แปลว่า ของบังสุกุลนี้ไม่มีเจ้าของ ย่อมถึงแก่เรา" เสร็จแล้วนำมาฉันได้ ไม่เป็นอาบัติ เรียกวิธีนี้ว่า บังสุกุลฉัน

อาจารย์บางท่านสอนว่า การรับประเคนครั้งเดียวฉันได้จนหมด ถ้าไม่หมดก็สามารถเก็บไว้ฉันวันต่อๆ ไป แม้หลายๆ วันก็ได้ ลักษณะเช่นนี้ก็มี

อาจารย์บางท่านสอนว่า ถ้าหาคนประเคนยาก พระอยากจะฉันมะม่วง มะขาม และมะพร้าวเป็นต้น เมื่อมีโยมวัดเดินผ่านมาก็ใช้ให้โยมประเคนทั้งต้นเลย พระต้องการฉันเมื่อไร ก็ใช้ไม้สอยเอามาฉันได้ตลอด วิธีประเคนก็ให้โยมจับต้นมะม่วงข้างหนึ่ง พระจับข้างหนึ่ง ก็ชื่อว่าประเคนแล้ว เรียกว่าประเคนกันทั้งต้นเลยทีเดียว ฉันได้จนหมดลูก เมื่อมะม่วงออกลูกใหม่ก็ประเคนกันใหม่อีกเป็นต้น

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงมติความเห็นของอาจารย์บางสำนักเท่านั้น ที่สอนกันและประพฤติกันอยู่ ท่านเหล่านั้นบางรูปเป็นพระเกจิชื่อดัง บางรูปเป็นพระนักปฏิบัติ บางรูปเป็นพระเถระผู้ใหญ่ซึ่งมีผู้คนนับถือมาก บางรูปก็เป็นพระหลวงปู่ หลวงตาธรรมดาทั่วๆ ไป จะเป็นพระอะไรก็ตาม ถ้าไม่ศึกษาเล่าเรียน เรื่อง

พระวินัยให้ดีแล้วก็จะไม่รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก ได้แต่ประพฤติทำตามๆ กันมา อาจารย์ของท่านพาทำอะไร ก็ทำตามอาจารย์ คิดว่าถูกต้องแล้ว ถ้าผิดอาจารย์ท่านคงไม่พาทำ **การทำอะไรตามกันมาเป็นเวลานาน ๆ เช่นนี้** ใช่ว่าจะถูกต้องเสมอไป บางครั้งเรื่องที่ผิดก็คิดว่าถูก เรื่องที่ถูกก็คิดว่าผิด หรือพระบางรูปก็ศึกษาเล่าเรียนพระวินัยมารู้ผิดรู้ถูก แต่ก็เพราะความเห็นแก่ปากแก่ท้อง อดทนต่อความหิวไม่ได้หรืออาจเป็นเพราะมักง่ายจึงทำอะไรง่ายๆ จนละเลยและมองข้ามถึงวิธีการประเคนที่ถูกต้องไป หรือจะมีข้ออ้างอื่นๆ ที่ไม่ถูกไม่ควรก็ตาม

การเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดานั้น ก่อนที่จะทำอะไร พูดอะไร คิดอะไร ควรคำนึงถึงพระวินัยเป็นหลัก อย่าเอาแต่ความคิดความเห็นของตัวเองเป็นใหญ่ หรือความสะดวกสบาย ต้องคำนึงถึงความถูกต้องตามพระธรรมวินัยนี้ด้วย ไม่ใช่เอาแต่ความถูกใจเป็นหลักอย่างเดียว ต้องมีหลักฐานอ้างอิงประกอบโดยเฉพาะพระบาลีอรรถกถาและฎีกา ที่ท่านวางไว้เป็นแบบอย่าง

มูลเหตุที่ทรงบัญญัติให้มีการประเคน

ดังมีเรื่องราวปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกว่า เมื่อสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ มีภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้มีปกติถือของทุกอย่างเป็นบังสุกุลอาศัยอยู่ในป่าช้า ท่านไม่ต้องการรับ

อาหารที่ชาวบ้านถวาย เที่ยวถืออาหารเครื่องเซ่นเจ้า ตามป่าช้าบ้าง ตามโคนไม้บ้าง ตามธรณีประตูบ้างมาฉันเอง ชาวบ้านก็พากันเพ่งโทษติเตียนว่า "ไฉน ภิกษุนี้จึงเอาอาหารเครื่องเซ่นเจ้าของพวกเราไปฉันเองเล่า ภิกษุนี้อ้วนล่ำ บางทีอาจจะฉันเนื้อมนุษย์ก็เป็นได้" พวกภิกษุได้ยินชาวบ้านพวกนั้น เพ่งโทษติเตียนอยู่ ได้นำเนื้อความไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ พระพุทธองค์ทรงติเตียนภิกษุนั้น แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า "อนึ่ง ภิกษุใด กลืนกินอาหารที่เขายังไม่ได้ประเคน ให้ล่วงลำคอ เว้นไว้แต่น้ำและไม้ชำระฟัน เป็นปาจิตตีย์"

(วิ.มหาวิ. ๒/๕๕๕-๖)

ดังนั้น อาหารที่ญาติโยมยังไม่ได้ประเคน พระไม่มีสิทธิ์จะหยิบ มาฉันได้เลย ยกเว้นน้ำดื่มและไม้ชำระฟัน

การประเคนที่ถูกนั้น ต้องมีองค์ประกอบครบ ๕ อย่าง คือ

๑. สิ่งนั้นไม่ใหญ่จนเกินไป บุรุษมีกำลังปานกลางพอยกได้

๒. เข้ามาในหัตถบาส

๓. น้อมเข้ามาถวาย

๔. ผู้ประเคนเป็นเทวดา มนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉานก็ได้

๕. ภิกษุรับประเคนสิ่งของนั้นด้วยกาย หรือของเนื่องด้วยกาย *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๖๒)*

อธิบายองค์ประกอบของการประเคน

๑. สิ่งของนั้นไม่ใหญ่จนเกินไปบุรุษมีกำลังปานกลางพอยกได้

โยมจัดอาหารหวานคาวจำนวนมากไว้บนโต๊ะที่ไม่ใหญ่และไม่ยาวนัก อาหารรวมทั้งโต๊ะนั้น บุรุษผู้มีกำลังปานกลางสามารถยกขึ้นได้ลำพังคนเดียว แต่เวลาประเคน โยมหลายๆ คนจะช่วยกันยกประเคนพร้อมกันก็ใช้ได้ ถ้าโต๊ะใหญ่และยาวอาหารก็มาก **บุรุษผู้มีกำลังปานกลางยกขึ้นไม่ไหว** ถึงแม้โยมหลายคนช่วยกันยกประเคน การประเคนนั้นก็ใช้ไม่ได้

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๖๔)

๒. เข้ามาในหัตถบาส

เข้ามาในหัตถบาส คือ หัตถบาส ๑ นั้นเท่ากับ ๒ ศอกคืบ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า “๒ ศอกคืบพึงทราบว่า หัตถบาส ๑” โดยกำหนดอย่างนี้ว่า ถ้าภิกษุนั่ง กำหนดตั้งแต่ริมสุดด้านหลังของอาสนะไป (ถ้านับจากเข่าไป ๑ ศอกคืบ) ถ้ายืน กำหนดตั้งแต่ที่สุดส้นเท้าไป ถ้านอนกำหนดตั้งแต่ที่สุดด้านนอกแห่งสีข้างที่นอนไป ด้วยที่สุดด้านในแห่งอวัยวะที่ใกล้กว่าของทายกผู้นั่งอยู่ก็ตาม ยืนอยู่ก็ตาม นอนอยู่ก็ตาม ยกเว้นมือที่เหยียดออก

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๑๑)

หัตถบาสทางอากาศ กำหนดเอาศีรษะของผู้ยืนอยู่เป็นเกณฑ์ ท่านกล่าวไว้ว่า “บรรดาผู้ให้และผู้รับประเคน ฝ่ายหนึ่งอยู่บน

อากาศ ฝ่ายหนึ่งอยู่บนพื้นดิน” พึงกำหนดประมาณหัตถบาสทางศีรษะของผู้ยืนอยู่บนพื้นดิน เพื่อให้หรือเพื่อรับ ถ้าฝ่ายหนึ่งอยู่ในบ่อ อีกฝ่ายหนึ่งอยู่ปากบ่อ หรืออีกฝ่ายหนึ่งอยู่บนต้นไม้ อีกฝ่ายหนึ่งอยู่บนแผ่นดิน ก็พึงกำหนดหัตถบาส โดยนัยดังกล่าว *(วิ.มหาวิ.อฏ. ๒/๕๖๒)*

นกเอาปากคาบดอกไม้หรือผลไม้ ช้างเอางวงจับดอกไม้หรือผลไม้ถวาย อยู่ในหัตถบาส พระรับประเคน การรับประเคนนั้นใช้ได้ พระนั่งอยู่บนคอช้างสูง ๗ ศอกคืบ จะรับของที่ช้างนั้นถวายด้วยงวง ก็ควรเหมือนกัน *(วิ.มหาวิ.อฏ. ๒/๕๖๒)*

คนทั้งหลาย โยนของข้ามรั้วหรือกำแพง ถ้ากำแพงไม่หนามาก หัตถบาสเพียงพอแก่ผู้ยืนอยู่ภายในกำแพง และภายนอกกำแพง (ไม่เลยหัตถบาส) ภิกษุจะรับของที่โยนขึ้นสูง แม้ตั้งร้อยศอกแล้วตกลงมาถึงก็ควรเหมือนกัน *(วิ.มหาวิ.อฏ. ๒/๕๗๑)*

อธิบายเรื่องหัตถบาส

หัตถบาส แปลว่า บ่วงแขน หรือช่วงแขน หนึ่งหัตถบาสยาวเท่ากับ ๒ ศอก ๑ คืบ

หัตถบาสนั่ง เมื่อพระนั่งรับประเคน ให้กำหนดหัตถบาสตั่งแต่ริมสุดของสะโพกด้านหลังไปข้างหน้า ๒ ศอก ๑ คืบ (ถ้านับจากหัวเข่าออกไป ๑ ศอกคืบ)

หัตถบาสยืน เมื่อพระยืนรับประเคน (การรับบิณฑบาต

ก็ชื่อว่าเป็นการรับประเคนด้วย) ให้กำหนดหัตถบาสตั้งแต่ที่สุดส้นเท้าด้านหลังไปข้างหน้า ๒ ศอก ๑ คืบ

หัตถบาสนอน เมื่อพระนอนรับประเคนให้กำหนดหัตถบาสที่สุดสีข้างด้านนอกไป คือ ถ้าโยมผู้ถวายอยู่ด้านขวามือพระให้นับหัตถบาสสีข้างด้านซ้ายไปหาด้านขวา โยมผู้ถวายอยู่ด้านซ้ายมือพระให้นับหัตถบาสจากสีข้างด้านขวาไปหาด้านซ้าย ๒ ศอก ๑ คืบ

๓. การน้อมเข้ามาถวาย

เป็นการให้ด้วยความเคารพและอ่อนน้อม เวลาโยมมาถวายอาหาร ถ้าการน้อมถวายยังไม่ปรากฏไม่ควรรับ ถ้าโยมน้อมกายหรือศีรษะลงมาเพียงเล็กน้อย ก็รับประเคนได้ ท่านกล่าวไว้ว่า "ทายกคนหนึ่งทูน (เทิน) ภาชนะข้าวสวยและกับข้าวเป็นอันมากไว้บนศีรษะมาที่วัด ยืนพูดว่า นิมนต์ท่านรับเถิด การน้อมถวายยังไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น จึงไม่ควรรับ แต่ถ้าเขาน้อมมาแม้เพียงเล็กน้อย ภิกษุเหยียดแขนออกรับภาชนะอันล่าง ด้วยอาการรับเพียงเท่านี้ ภาชนะทั้งหมดเป็นอันประเคนแล้ว"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๖๓)

๔. ผู้ประเคนเป็นเทวดา มนุษย์ หรือสัตว์เดรัจฉานก็ได้

ผู้ประเคนจะเป็นใครก็ได้(เว้นภิกษุ) จะเป็นพระพรหม พระอินทร์ เทวดา นาค ครุฑ ยักษ์ เปรต อสุรกาย ภูตผีปีศาจ มนุษย์ชายหญิง และสัตว์เดรัจฉานมี ช้าง ลิง นก สุนัข เป็นต้น

ประเคนได้ทั้งหมด

๕. ภิกษุรับประเคนสิ่งของนั้นด้วยกาย หรือของเนื่องด้วยกาย

การรับประเคนสิ่งของด้วยกาย คือ เวลาโยมผู้หญิงหรือโยมผู้ชายนำเอาอาหารมาถวาย พระใช้มือรับสิ่งของได้ แต่ประเทศไทยไม่นิยมรับอาหารจากมือโยมผู้หญิงโดยตรง เพราะเกรงว่ามือจะไปถูกต้องกันเข้า แลดูไม่งาม หรือเพราะเกรงว่า เมื่อภิกษุมีจิตยินดีด้วยราคะอาจทำให้ต้องอาบัติถุลลัจจัยได้ (เพราะจับของที่เนื่องด้วยกาย เช่น พระมีความกำหนัดที่จะจับต้องกายหญิง แล้วไปจับของที่เนื่องด้วยกายมีเสื้อ เป็นต้น)

รับประเคนสิ่งของเนื่องด้วยกาย คือ ใช้วัตถุรับประเคนแทนกาย เช่น บาตร ถาด ถ้วย โถ จาน ผ้า แผ่นหนัง กระดาน หรือใช้ใบไม้ใหญ่พอที่จะวางของได้ มีใบบัว ใบบอน ใบสัก ใบทองกวาว เป็นต้น พระใช้วัตถุเหล่านั้นรับประเคนของจากมือโยมผู้หญิง หรือโยมผู้ชายได้ทั้งนั้น ถ้าใบไม้เล็กๆ เช่น ใบมะขาม ใบพุทรา เป็นต้น ใช้รับประเคนไม่ได้ เพราะไม่สามารถจะวางของได้ *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๖๔)*

ถวายสิ่งของด้วยกายหรือของเนื่องด้วยกาย

ถวายสิ่งของด้วยกาย คือ ใช้มือจับอาหารยกถวาย

ถวายของเนื่องด้วยกาย คือ ใช้กระบวย หรือทัพพี เป็นต้น

ตักข้าวปลาอาหารถวาย

ถ้าโยมผู้ถวายนั่งหรือยืนเลยหัตถบาสแล้วประเคนสิ่งของนั้น การประเคนนั้นใช้ไม่ได้ พระจะต้องบอกให้เขาเข้ามาใกล้ๆ ให้ได้หัตถบาส แล้วค่อยประเคนจึงจะใช้ได้ ดังท่านกล่าวไว้ว่า “ถ้าทายกยืนเลยหัตถบาสไป เอากระบวยคันยาวตักถวาย พระควรบอกเขาว่า ‘เข้ามาใกล้ๆ หน่อยโยม’ ถ้าเขาไม่ได้ยินหรือไม่สนใจเทลงไปในบาตร พระต้องรับประเคนใหม่ แม้ในคนผู้ยืนอยู่ห่างโยนก้อนข้าวไปถวาย ก็เช่นกัน” *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๖๔)*

รับประเคนแล้ว สามเณรหรือญาติโยมจับต้องอาหารได้

พระส่วนมากรวมทั้งโยมด้วย มีความเข้าใจกันมานานแล้วว่า สิ่งของที่ถวายพระแล้ว หรือพระรับประเคนแล้ว สามเณรหรือญาติโยมจะจับต้องอีกไม่ได้ ไม่ว่าจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ของนั้นจะขาดประเคนทันที ต้องถวายใหม่ทั้งหมด ไม่อย่างนั้นพระจะฉันไม่ได้ หากขืนฉันไปพระจะต้องอาบัติ โยมบางคนโดยเฉพาะเจ้าภาพ พอประเคนพระแล้ว ก็อยากจะช่วยจัดอาหารหวานคาวให้เข้าที่เข้าทางจึงช่วยจัด พระบางรูปโกรธตวาดไปด้วยเสียงดังว่า **“ของประเคนแล้ว มาจับต้องได้อย่างไงมันขาดประเคนนะ”** บางครั้งพระหลายรูปต้องวุ่นวาย ช่วยกันห้ามปรามโยมเป็นการใหญ่และต้องให้โยมยกประเคนใหม่ เรื่องนี้นอกจากจะเสียเวลาแล้ว ยังทำให้โยมเจ้าภาพพลอยไม่สบายใจ

ที่ต้องทำให้พระขุ่นเคือง การทำบุญน่าจะทำให้จิตใจผ่องใส แต่กลับทำให้ใจของโยมเศร้าหมอง เพราะเรื่องไม่เป็นเรื่อง

เรื่องการขาดประเคนนี้ ยังมีพระภิกษุจำนวนไม่น้อยเข้าใจกันผิดๆ อยู่ ความจริงแล้ว จะเป็นสามเณรหรือโยมก็ตามจับต้องอาหารที่พระรับประเคนไว้แล้ว จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ของนั้นยังไม่ถือว่าขาดประเคนแต่อย่างใด พระฉันได้ไม่เป็นอาบัติ ดังท่านได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าหากพระภิกษุยังมีความเยื่อใยอยู่ วางบาตรไว้บนเชิงรองบาตร พูดกับสามเณรว่า “เธอจะเอาขนมหรือข้าวสวยจากบาตรนี้ไปฉันก็ได้” สามเณรล้างมือของตนให้สะอาดแล้ว หยิบเอาขนมหรือข้าวสวยจากบาตร (ของพระ) ไปตั้งร้อยครั้ง โดยไม่ถูกต้องอาหารในบาตรของตน (บาตรของสามเณร) แล้วนำมาปนกับอาหารในบาตรนั้น (ของพระ) ไม่มีกิจที่จะต้องประเคนใหม่ แต่ถ้าสามเณรถูกต้องอาหารที่อยู่ในบาตรของตนแล้วหยิบเอาอาหารออกจากบาตรนั้น (บาตรของพระ) ของนั้นปนกับของสามเณร ต้องประเคนใหม่” *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๖๙)*

พระรับประเคนอาหารตอนเช้าแล้ว สั่งโยมหรือสามเณรว่าเอาอาหารเก็บไว้ในตู้ให้ด้วย พอถึงตอนเพลก็เอาออกมาฉันได้ไม่เป็นอาบัติเพราะยังไม่ขาดประเคน อาหารที่พระรับประเคนแล้วจะขาดประเคนนั้นไม่ได้เกี่ยวกับว่าสามเณรหรือโยมมาถูกต้องอีก

ดังนั้น ถ้าโยมหรือสามเณรจะช่วยจัดอาหารที่รับประเคนแล้วก็ควรล้างมือให้สะอาดเสียก่อนเพื่อป้องกันฝุ่นจากมือตกลงในอาหาร

การขาดประเคนมีเหตุ ๗ ประการ คือ

๑. รับประเคนแล้ว เปลี่ยนเพศเป็นหญิง (ชายเปลี่ยนเป็นหญิง)

๒. รับประเคนแล้ว มรณภาพ (ตาย)

๓. รับประเคนแล้ว ลาสิกขา (สึก)

๔. รับประเคนแล้ว หันไปเป็นคนเลว (ต้องอาบัติปาราชิก)

๕. รับประเคนแล้ว ให้สามเณรหรือคฤหัสถ์ไป

๖. รับประเคนแล้ว สละไปโดยไม่มีเยื่อใย

๗. รับประเคนแล้ว ถูกชิงเอาไปหรือถูกลักเอาไป

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๕๐)

อธิบายการขาดประเคน

๑. รับประเคนแล้วเปลี่ยนเพศเป็นหญิง คือ พระภิกษุเปลี่ยนเพศเป็นพระภิกษุณี (ชายเปลี่ยนเป็นหญิง) อาหารส่วนตัวที่รับประเคนไว้แล้ว เมื่อครั้งเป็นพระภิกษุจะขาดประเคนไป แต่หากรับประเคนแทนภิกษุรูปอื่น ยังไม่ขาดประเคน ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า แม้เภสัชมีน้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย ที่เธอรับประเคนไว้เป็นต้น ย่อมขาดประเคนไป ถ้าเพศเปลี่ยนกลับในวันที่ ๗ แต่วันที่รับประเคนไป รับประเคนใหม่ ควรฉันได้ ๗ วัน ส่วนสิ่งใดเป็นของภิกษุรูปอื่น เธอรับประเคนไว้ในเวลาอันถูกกำหนดไว้ สิ่งนั้นไม่ขาดประเคน แม้สิ่งใดที่เป็นของทั่วไปแก่ภิกษุสองรูป

ยังมิได้แบ่งปันกัน ปกตัตตภิกษุ (ภิกษุที่ไม่ได้เปลี่ยนเพศเป็นภิกษุณี) ยังรักษาสิ่งนั้นไว้ ส่วนสิ่งใดได้แบ่งกันแล้วเป็นของเธอเอง สิ่งนั้นย่อมขาดประเคนไป *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๕๐)*

๒. รับประเคนแล้วมรณภาพ คือ พระภิกษุที่รับประเคนอาหารเป็นต้น ได้ตายไป

๓. รับประเคนแล้วลาสิกขา คือ พระภิกษุปกติไม่ได้ต้องอาบัติปาราชิก สึกไปเป็นสามเณร หรือคฤหัสถ์

๔. รับประเคนแล้ว หันไปเป็นคนเลว คือ พระภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิก แล้วยังดำรงอยู่ในเพศของภิกษุ ยังไม่ละปฏิญญาตนว่า เป็นภิกษุ (คือ ไม่สละความเป็นภิกษุ) สิ่งของที่รับประเคนไว้ยังไม่ขาดประเคน ถ้าภิกษุต้องอาบัติปาราชิกแล้วได้ละปฏิญญาตนว่าเป็นภิกษุ สิ่งของที่รับประเคนไว้แล้วจึงจะขาดประเคนไป

ดังท่านแสดงไว้ว่า ผู้ต้องอาบัติปาราชิกแล้ว ยังดำรงอยู่ในเพศของภิกษุไม่ปฏิญญาอยู่เพียงใด ความเป็นภิกษุของเธอก็ยังมีอยู่นั่นเองเพียงนั้น เธอจะถึงการนับว่าเป็นอนุปสัมบัน(คฤหัสถ์)ก็หามิได้ ... เมื่อความเป็นภิกษุมีอยู่ ชื่อว่าการขาดประเคน ของที่ได้รับประเคนไว้แล้ว ไม่สมควร คือไม่ขาดประเคน

(สารตฺถฎีกา. ๒/๑๕๔)

๕. รับประเคนแล้วให้สามเณรหรือคฤหัสถ์ไป คือ ภิกษุรับประเคนบาตรข้าวสุกแล้ววางไว้บนเชิงรองบาตร ถ้าไม่มี

ความเสียดาย บอกสามเณรว่า เธอเอาข้าวจากบาตรนี้ไปฉัน อาหารในบาตรนั้นชื่อว่า ขาดประเคนแล้ว ถ้าต้องการฉันอีก จะต้องรับประเคนใหม่ ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ถ้าว่าข้าวสุกตั้งอยู่แม้บนเชิงรองบาตร ภิกษุไม่มีความเสียดายกล่าวว่า เธอจงรับเอาไป ต้องรับประเคนใหม่ เพราะขาดประเคนแล้ว"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๖๙)

๖. รับประเคนแล้วสละไปโดยไม่มีเยื่อใย คือ ภิกษุรับประเคนผลไม้เป็นต้นแล้วไปวางไว้ ถ้ายังมีความต้องการอยู่ยังไม่ขาดประเคนหรือรับประเคนผลไม้ เป็นต้นแล้วถือไว้ เพราะยังมีความต้องการอยู่ ก็ยังไม่ขาดประเคนเหมือนกัน โดยนัยตรงกันข้าม รับประเคนผลไม้เป็นต้นแล้วเอาไปวางไว้ ถ้าไม่มีความต้องการด้วยของสิ่งนั้น ถือว่าของสิ่งนั้นขาดประเคนไปแล้ว เพราะหมดอาลัยในของสิ่งนั้น ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ภิกษุรับประเคนผลไม้แล้ว วางไว้ เกิดมีส่วนอื่น เช่น หน่อเป็นต้นเกิดขึ้น ส่วนนั้นชื่อว่าภิกษุรับประเคนดีแล้ว จริงอยู่ ผลไม้พอพ้นจากมือภิกษุผู้ยังมีความต้องการอยู่หรือยังไม่ปล่อยจากมือเพราะมีความต้องการอยู่ตราบใด ตราบนั้น ชื่อว่ายังไม่ละการประเคน"

(กงฺขา. ๒๐๗)

๗. ถูกชิงเอาไป คือ อาหารพระภิกษุถูกพวกโจร เป็นต้นชิงเอาไป หรือลักเอาไป อาหารนั้นจะขาดประเคนไป ดังท่านกล่าวไว้ว่า **"เพราะถูกโจรเป็นต้นชิงเอาไป"**

(สารตฺถฎีกา. ๒/๑๕๕)

เรื่องวิธีการประเคนหรือวิธีการรับประเคนนั้น เป็นเรื่องใกล้ตัว เป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่ง ที่พระและโยมควรทราบและศึกษาให้เข้าใจ เพราะพระรับประเคนของจากโยมทุกวัน โยมก็ถวายของให้พระรับประเคนทุกวัน ถ้าวิธีการประเคนถูกต้องก็ถูกทุกวัน ถ้าผิดก็ผิดทุกวัน หากไม่ถูกต้องจะมีผลเสียต่อพระอย่างมาก เพราะพระนำไปฉันก็ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืนทุกวันๆ

พระที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาต่างก็มุ่งหวังความบริสุทธิ์ด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีรูปไหนอยากต้องอาบัติ แต่เพราะความไม่รู้และเพราะเชื่อคำสอนของอาจารย์บางท่าน โดยสำคัญว่า ท่านสอนถูกต้องดีแล้ว เลยยึดถือและปฏิบัติตามกันมา

พวกเราชาวพุทธควรยึดหลักฐานอ้างอิงจากพระบาลี อรรถกถา และฎีกา อันเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งมีกฎเกณฑ์ คือแบบแผนที่แน่นอนและประกอบไปด้วยเหตุผล ปลงใจเชื่อถือไว้จะดีกว่า การไปยึดติดตัวอาจารย์เพียงอย่างเดียว ถ้าอาจารย์สอนผิด เราเองก็จะได้รับข้อมูลที่ผิดไปด้วย

การประเคนที่ถูกต้องนั้น ควรยึดองค์ประเคนและเหตุแห่งการขาดประเคนดังที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์เป็นแบบแผน โดยไม่ไปใส่ใจกับคำสอนที่ขัดกับพระวินัย ดังปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ที่สอนกันไปคนละทิศคนละทางอีกต่อไป

สรุป ถ้าเข้าใจถึงวิธีการประเคนที่ถูกต้องดีแล้ว ก็จะประพฤติได้ถูกต้องไม่ผิดพลาดและปฏิบัติได้ง่าย **ขอเพียงแต่โยมเข้ามา**

ในหัตถบาส น้อมกายลงเพียงเล็กน้อย แล้วยกอาหารขึ้นถวาย โยมถวายถูกวิธี พระรับถูกวิธี แล้วนำไปฉัน เป็นอันใช้ได้ ไม่เป็นอาบัติ

อาหารที่ยังไม่ได้รับประเคน พระต้องมีสติสังวร

อาหารทุกอย่างที่ยังไม่ได้รับประเคน พระไปจับต้องเข้าของนั้นจัดเป็น อุคคหิตก์ แปลว่า ถือเอาไม่ดี เพราะจับของที่ยังไม่ได้ประเคน *(กงฺขา.อภิฏี. ๖๗๓)*

อาหารทุกอย่างที่โยมยังไม่ได้ประเคน พระไม่ควรไปจับต้อง เพราะเมื่อจับต้องแล้ว ของนั้นเป็นอุคคหิตก์ทันที ถึงจะให้โยมนำมาประเคนใหม่ แล้วเอามาฉัน พระก็ยังต้องอาบัติทุกกฏอยู่นั่นเอง เวลาโยมนิมนต์พระไปทำบุญที่บ้าน โยมจัดอาหารหวานคาวไว้มากมาย ตั้งไว้เป็นวงใหญ่ เวลาประเคนโยมจับอาหารไม่ถึง พระรูปที่ท่านไม่เข้าใจพระวินัย ก็จะช่วยกันจับอาหารส่งให้โยม เพื่อให้โยมได้ประเคนสะดวกรวดเร็ว ถ้าท่านรูปไหนนั่งอยู่เฉยๆ ก็จะถูกตำหนิจากพระด้วยกันบ้าง จากโยมบ้างว่า ท่านนี้นั่งรอฉันอย่างเดียวนะ ไม่ช่วยโยมเลย เมื่อเป็นเช่นนี้รู้สึกว่าพระก็ไม่ชอบ ถึงโยมก็ไม่ชอบด้วย เผลอๆ คราวหน้าจะไม่นิมนต์เสียด้วยซ้ำ

การขวนขวายช่วยเหลือโยมในลักษณะนี้ ดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ดี แต่ก็ผิดต่อพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ ไม่ว่าพระจะ

ทำโดยไม่รู้หรือโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือทำเพื่อประจบโยมก็ตาม ไม่เหมาะทั้งนั้น

การจับอาหารให้โยมถวายตนเองหรือจับอาหารให้โยมถวายพระรูปอื่น ทั้งสองลักษณะนี้มีค่าเท่ากัน คือรับประเคนแล้วฉันไม่ได้ ไม่ควรแก่พระทุกรูป อาหารนั้นจัดเป็นอุคคหิตก์เหมือนกัน นำไปฉันต้องอาบัติทุกกฏทุกรูป ในกรณีโยมถวายอาหารพระแล้ว โยมมาจับต้องเข้า จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม พระบางรูปบอกว่าอาหารนั้นฉันไม่ได้ เป็นอันขาดประเคน แต่ที่โยมยังไม่ได้ถวาย พระจับต้องก่อน พระบางรูปบอกว่าใช้ได้ แปลกจริง ความจริงเรื่องนี้ไม่ถูกต้องตามหลักพระวินัยเป็นเรื่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข

เรื่องอุคคหิตก์นี้ **พระตั้งใจจับต้องอาหารเป็นต้น** ที่ยังไม่ได้รับประเคนจึงจัดเป็นอุคคหิตก์ ดังที่แสดงไว้ว่า "หม้อน้ำมัน ๒ หม้อ เขาแขวนไว้บนไม้ฟันนาคหรือบนขอ หม้อบนรับประเคนแล้ว หม้อล่างยังไม่ได้รับประเคน จะจับหม้อบนควรอยู่ ถ้าหม้อล่างรับประเคนแล้ว **หม้อบนยังไม่ได้รับประเคน** ภิกษุจับหม้อบนแล้วจับหม้อล่าง หม้อบนเป็นอุคคหิตก์"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๐)

"ภิกษุจับต้องข้าวสุกในบาตร ที่ยังไม่ได้รับประเคน แล้วจับข้าวสุกในบาตรของตนอีก ข้าวสุกเป็นอุคคหิตก์" (ข้าวสุกในบาตรทั้งสองเป็นอุคคหิตก์) *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๖๘)*

"สามเณรต้มข้าวอยู่ ภิกษุจับทัพพีหรือกระบวยคน แล้วตักข้าวยกขึ้น ข้าวต้มทั้งหมดเป็นอุคคหิตก์" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๔)*

อีกอย่างหนึ่ง ถึงแม้จะเป็นส่วนต่างๆ ที่เกิดติดเนื่องอยู่กับอวัยวะร่างกายมีน้ำตา น้ำลาย เป็นต้น สิ่งใดเคลื่อนตกไปจากฐานเดิมของมันพระจะกลืนกินไม่ได้ ดังที่กล่าวไว้ว่า "บรรดาอวัยวะทั้งหลายมีน้ำตา น้ำลาย น้ำมูก เสมหะ น้ำปัสสาวะ อุจจาระ ขี้ฟัน ขี้ตา ขี้หู เหงื่อที่เกิดในร่างกาย ควรทุกอย่าง สิ่งใดเคลื่อนจากแหล่งของมัน แล้วตกลงในบาตรก็ดี ที่มือก็ดี สิ่งนั้นต้องรับประเคนเสียก่อน สิ่งที่ยังติดอยู่กับอวัยวะ เป็นอันประเคนแล้วแท้ อวัยวะ (คือน้ำตา น้ำลาย เป็นต้น) ที่กำลังตก หากขาดช่วงไปแล้วไม่ควรถือเอาในระหว่าง ส่วนนั้นจัดเป็น อุคคหิตก์ ถึงจะประเคนภายหลังก็ไม่ควร" *(กงฺขา. ๒๐๗)*

ถ้าไม่มีเจตนาคือไม่ตั้งใจจะจับ ประสงค์เพียงจะทำความสะอาดเท่านั้น หากไม้กวาดไปถูกเข้า หรือจับพลาดตั้งใจจะจับของที่ประเคนแล้ว แต่ไปจับของที่ยังไม่ได้รับประเคน วัตถุนั้นไม่จัดเป็นอุคคหิตก์ ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ภายใต้เตียง มีถ้วยน้ำมันที่ยังไม่รับประเคน ถ้าภิกษุใช้ไม้กวาดไปกระทบถ้วยน้ำมัน น้ำมันนั้นยังไม่เป็นอุคคหิตก์"

"ภิกษุตั้งใจว่า เราจะหยิบของที่ประเคนไว้แล้ว แต่พลาดไปหยิบของที่ยังไม่ได้ประเคน รู้แล้ว กลับวางไว้ในที่ๆ ตนหยิบมา ของนั้นไม่เป็นอุคคหิตก์" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๑)*

ถ้าภิกษุตั้งใจจะเอาอาหารไปฝากสามเณร หรือโยมพ่อโยมแม่ อาหารนั้นไม่เป็นอุคคหิตก์ ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ภิกษุเห็นผลไม้มีมะม่วงเป็นต้นที่หล่นในป่า ตั้งใจว่า เราจะเอาไปให้สามเณร แล้วนำไปควรอยู่ ภิกษุเห็นเนื้อเป็นเดน (คือเศษเนื้อที่เหลือ) แห่งสีหะเป็นต้น คิดว่า เราจะให้แก่สามเณร รับประเคนก็ตาม ไม่รับประเคนก็ตาม นำมาให้ควรอยู่ ถ้าอาจชำระวิตกให้หมดจดได้ (ไม่คิดว่าจะให้สามเณรประเคนแล้วฉันแค่นี้ก็ชำระวิตกได้แล้ว) แม้จะขบฉันอาหารที่ได้มาจากเนื้อเป็นเดนแห่งสีหะ เป็นต้นนั้นก็ควร ไม่ต้องโทษ เพราะรับประเคนเนื้อดิบเป็นปัจจัย และไม่ต้องโทษ เพราะของอุคคหิตก์เป็นปัจจัย" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๔)*

"ภิกษุนำข้าวสารมาให้เพื่อประโยชน์แก่มารดาและบิดา มารดาและบิดานั้นจัดปรุงข้าวต้มเป็นต้น จากข้าวสารนั้นนั่นเอง ถวายแก่ภิกษุนั้น ควรอยู่ ไม่มีโทษเพราะสันนิธิ (คือสั่งสมอาหารรับประเคนแล้ว เก็บไว้ฉันในวันต่อๆ ไปอีก) เป็นปัจจัย หรือเพราะของเป็นอุคคหิตก์เป็นปัจจัย" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๔)*

พระไม่สำรวมมือ

พระโลเล ขี้เล่น มือไม่อยู่สุข ชอบจับโน้นจับนี่เล่น ไปจับอาหารเป็นต้น ที่ยังไม่ได้รับประเคน จะนำไปฉันก็ตาม ไม่ฉันก็ตาม ต้องอาบัติทุกกฏ ชื่อ ทุรุปจิณณะ (คือต้องอาบัติอัน

มีการประพฤติที่ไม่ดีไม่งามเป็นปัจจัย) เช่น เห็นเขาต้มข้าวอยู่ก็ไปเปิดฝาหม้อดู เอาไม้พายปาดฟองข้าวต้ม เอาทัพพีหรือกระบวยคนข้าวต้ม หรือเขย่าต้นไม้จนผลร่วงลงมา การกระทำดังกล่าวนี้ จัดเป็นทุรุปจิณณะ แปลว่า ประพฤติไม่ดี เพราะท่านห้ามว่าไม่ควรทำ กลับไปทำ *(กงฺขา.อภิฏี. ๖๓๗)*

อาหารที่ยังไม่ได้รับประเคน พระโลเล ขี้เล่นไปจับต้อง ห้ามฉันเฉพาะรูปที่จับต้องเท่านั้น ส่วนรูปอื่นไม่ห้าม ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า "สามเณรต้มข้าวอยู่ ภิกษุคะนองมือเล่น จับภาชนะ จับฝาหม้อ ปาดฟองที่พลุ่งขึ้นทิ้งไป เฉพาะภิกษุนั้น (เท่านั้น) ไม่ควรจะดื่ม เป็นอาบัติทุกกฎ ชื่อ ทุรุปจิณณะ ถ้าภิกษุจับทัพพีหรือกระบวยแล้วคน ไม่ยกขึ้น ข้าวต้มนั้นไม่ควรแก่ภิกษุทั้งหมด (อาการคนข้าวนั้น เหมือนพระหุงข้าวเอง) เป็นทั้งสามปักกะ (หุงต้มด้วยตนเอง) และทุรุปจิณณะ ถ้ายกขึ้นเป็นอุคคหิตก์" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๓)*

"พระจับทัพพี หรือกระบวยจุ่มลงในหม้อเป็น อาบัติทุกกฎ ชื่อว่า ทุรุปจิณณะ ไม่ควรเฉพาะรูปที่จับเท่านั้น

พระจับทัพพี หรือกระบวยคนไปคนมา เท่ากับหุงต้มเอง เป็นสามปักกะ ไม่ควรแก่พระทั้งหมด

พระยกทัพพีหรือกระบวยที่มีข้าวต้มติดอยู่ขึ้น เป็นอุคคหิตก์ ไม่ควรแก่พระทั้งหมด

ภิกษุจับกิ่งไม้หรือเถาวัลย์ เขย่าผลไม้ที่เกิดอยู่บนต้นไม้เป็นต้นนั้น ผลที่ได้จากกิ่งไม้หรือเถาวัลย์นั้นไม่สมควรแก่ภิกษุผู้เขย่านั้นเหมือนกัน และเธอย่อมต้องทุรุปจิณณะทุกกฏด้วย" (เพ่งถึงการเขย่าเล่น) *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๔)*

ถ้าพระประสงค์จะต้มข้าวต้มด้วยตนเอง ให้สามเณรถวายภาชนะพร้อมข้าวสารและน้ำแล้วยกขึ้นเตา ต่อจากนั้นบอกให้เธอก่อไฟจนติด ต่อจากนั้นพระทำอะไรได้ทุกอย่าง ไม่เป็นอาบัติทุกกฏ ชื่อว่า ทุรุปจิณณะ

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "สามเณรประสงค์จะหุงข้าว ไม่อาจจะซาวข้าวสารให้หมดกรวดทรายได้, ภิกษุพึงรับประเคนข้าวสารและภาชนะ ซาวข้าวสารให้หมดกรวดทรายแล้วยกภาชนะขึ้นสู่เตาเถิด, อย่าพึงก่อไฟ, **ในเวลาหุงจะต้องเปิดดูจึงจะรู้ความที่ข้าวเป็นของสุกได้, ถ้าข้าวสุกไม่ดี จะปิดเพื่อต้องการให้สุกไม่ควร เพื่อต้องการไม่ให้ผง หรือขี้เถ้าตกลงไป ควรอยู่, เมื่อเวลาสุกแล้ว จะปลงก็ดี จะฉันก็ดีควรอยู่ จำเดิมแต่นั้นไปไม่มีกิจที่จะต้องรับประเคนใหม่** สามเณรสามารถจะหุงได้ แต่ไม่มีเวลาพอเพราะมีธุระจะไปที่อื่นภิกษุรับประเคนภาชนะ พร้อมทั้งข้าวสาร และน้ำแล้วยกขึ้นสู่เตาสั่งว่า เธอจงก่อไฟให้ติด แล้วไปเถิด ต่อจากไฟติดโพลงนั้นแล้วจะทำกิจทุกอย่างก็สมควร โดยนัยก่อนเหมือนกัน ภิกษุตั้งภาชนะสะอาด ต้มน้ำเดือดไว้เพื่อต้มข้าวต้ม ควรอยู่ เมื่อน้ำ

เดือดแล้ว สามเณรกรอกข้าวสารลง ก็จำเดิมแต่นั้นไป ภิกษุอย่าเร่งไฟ (ต่อนั้นไปเป็นหน้าที่ของสามเณร) จะรับประเคนข้าวต้มที่สุกแล้วดื่มควรอยู่ (ไม่เป็นทุรุปจิณณะ)”

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๓)

ถ้าพระนั่งพิง ยืนพิง โหนต้นไม้ที่มีผล เอาไม้ค้ำต้นไม้ที่มีผลเพื่อป้องกันต้นไม้ล้ม หรือเอาหนามผูกไว้กับต้นไม้ที่มีผลนั้นเพื่อป้องกันคนขึ้นไปขโมยผลไม้ ควรอยู่ ไม่เป็นอาบัติทุกกฏ ชื่อว่าทุรุปจิณณะ

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า “ต้นไม้ที่มีผล ภิกษุจะพิงหรือโหนสมควรอยู่ (ไม่เป็นทุรุปจิณณะ)” *(กงฺขา. ๒๐๗)*

“ภิกษุจะค้ำต้นไม้ที่มีผล หรือผูกหนามไว้ที่ต้นไม้นั้นควรอยู่ไม่เป็นอาบัติทุกกฏ ชื่อว่า ทุรุปจิณณะ” *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๔)*

ถ้าโยมต้องการจะช่วยเหลือพระ ไม่ให้ท่านต้องอาบัติจากอุคคหิตก์ และทุรุปจิณณะ เวลาทำบุญจะเป็นที่บ้านหรือที่วัด อย่าเอาอาหารมาตั้งไว้ใกล้ๆ พระ ให้ตั้งไว้ที่อื่นก่อน เวลาจะถวายค่อยยกมา เพราะพระบางรูปไม่รู้วินัย บางรูปไม่สำรวมมือ บางรูปชอบประจบโยม ถ้าเอาอาหารมาตั้งไว้ใกล้พระเหล่านี้ ท่านก็จะจับอาหารนั้นทันที โดยวิธีจับโยกย้ายไปข้างโน้นข้างนี้ ของนั้นเป็นอุคคหิตก์บ้าง เป็นทุรุปจิณณะบ้าง พระนำมาฉันต้องอาบัติทุกกฏ

พืช ผัก ผลไม้

พืช ผัก ผลไม้ที่พระฉันได้และฉันไม่ได้

พืช ผัก ผลไม้ที่สามเณรหรือโยมทำกัปปิยะ คือ การทำพืช ผัก ผลไม้ที่จะปลูกขึ้นได้อีก ให้เป็นอาหารที่สมควรแก่การฉันของพระภิกษุตามพระธรรมวินัยที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พระจึงนำไปฉันได้ไม่ต้องอาบัติ ถ้ายังไม่ได้ทำให้สมควร พระฉันไม่ได้ ถ้าฉันต้องอาบัติ

เรื่องนี้เคยเกิดขึ้นในสมัยเมื่อพระพุทธองค์ทรงพระชนม์อยู่ว่า “พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพมคธได้มีสวนมะม่วงเป็นอุทยาน กำลังมีผลดกเต็มไปหมด พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาในพระศาสนาอย่างมั่นคง จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายเก็บฉันได้ตามสบาย” ครั้งนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์ ได้สอยผลมะม่วงทั้งแก่และอ่อนๆ ไปฉันจนหมด ภายหลังพระราชาทรงประสงค์จะเสวยก็ให้มหาดเล็กนำมาถวาย มหาดเล็กก็กราบทูลว่า “ภิกษุทั้งหลายเก็บมะม่วงไปฉันหมดแล้ว” พระองค์ทรงรับสั่งว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย ฉันมะม่วงหมดก็ดีแล้ว แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสรรเสริญการรู้จักประมาณ” เมื่อประชาชนรู้เรื่องนี้เข้าต่างก็เพ่งโทษติเตียน โพนทะนาต่างๆ ส่วนภิกษุผู้มีศีลทั้งหลายทราบเรื่องจึง

ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าฯ ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า "ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่ควรฉันมะม่วง รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ" ต่อมาก็มีเรื่องเกิดขึ้นอีกว่า ชาวบ้านถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์ เขาจัดมะม่วงเป็นชิ้นๆ ไว้ในกับข้าว ภิกษุทั้งหลายรังเกียจจึงไม่รับประเคนฉัน พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาตว่า "ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตมะม่วงเป็นชิ้นๆ" ต่อมาอีกไม่นานก็มีเรื่องเกิดขึ้นอีกว่า มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง ถวายภัตตาหารแก่ภิกษุสงฆ์ แต่เขาไม่ได้ฝานมะม่วงให้เป็นชิ้นๆ ในโรงอาหารล้วนเต็มไปด้วยมะม่วงทั้งสิ้น ภิกษุทั้งหลายรังเกียจจึงไม่รับประเคนฉัน พระพุทธองค์จึงทรงอนุญาต ให้ภิกษุฉันผลไม้ต่างๆ ด้วยวิธีการทำสมณกัปปะ คือ วิธีการทำอาหารหรือผลไม้ต่างๆ ให้สมควรแก่การที่ภิกษุจะถือเอามาฉันได้ โดยใช้ให้ทำด้วยคำพูดอันเป็นสมณโวหาร คือคำพูดที่สมควรแก่สมณะที่จะใช้พูดในโอกาสต่างๆ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงรับประเคนฉันเถิด เราอนุญาตให้ฉันผลไม้" โดยสมณกัปปะ ๕ อย่าง คือ

๑. ผลไม้ที่จี้ด้วยไฟ
๒. ผลไม้ที่กรีดด้วยมีด
๓. ผลไม้ที่จิกด้วยเล็บ
๔. ผลไม้ที่มีเมล็ดอ่อน
๕. ผลไม้ที่ปล้อนเมล็ดออกได้" *(วิ.จุล. ๗/๙-๑๐)*

แต่พระภิกษุในยุคปัจจุบันนี้ ไม่ได้ให้โยมทำกัปปิยะ เวลาโยมเอาผลไม้ ผักบุ้ง บัวบก ข่า ขิง หอม และกระเทียม เป็นต้น ซึ่งเป็นพืชผักผลไม้ที่จะปลูกขึ้นได้มาถวาย พระรับประเคนแล้วก็ฉันเลย โดยไม่คำนึงถึงวินัยข้อนี้

การประพฤติวินัยเกี่ยวกับการทำกัปปิยะที่มีอยู่ในเวลานี้ จะเห็นได้บ้างก็เฉพาะพระที่ยังใคร่ศึกษาพระวินัยอยู่บางแห่งเท่านั้น นอกนี้แล้วไม่ปรากฏให้เห็น คงเป็นเพราะไม่รู้ หรือคิดว่าเป็นเรื่องจุกจิก หยุมหยิม วุ่นวาย หรือเพราะชอบอะไรง่ายๆ ดังนั้น ขึ้นชื่อว่าพระวินัยบัญญัติแล้ว จะยากง่ายอย่างไรก็ต้องปฏิบัติตาม เราไม่มีสิทธิ์ที่จะเลือกประพฤติตามใจชอบของตนได้

พืช ผัก ผลไม้ที่ต้องทำกัปปิยะ

ผลไม้ทั้งหมด ที่มีเมล็ดงอกขึ้นได้ ปลูกขึ้นได้ เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด มะปราง ส้ม ส้มโอ แตงโม ลางสาด สมอ มะขามป้อม และพริก เป็นต้น ผลไม้เหล่านี้ ถ้าโยมเอาเมล็ดออกแล้ว ก็**ไม่ต้องทำกัปปิยะ** ผลไม้อ่อนที่ไม่มีเมล็ด หรือมีเมล็ดแต่ยังใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ ผลไม้แก่ที่มีเมล็ดลีบใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ หรือไม่มีเมล็ด เช่น องุ่น แตงโม ฝรั่ง เป็นต้น ในปัจจุบันนี้และผลไม้ที่สามารถแกะเมล็ดออกได้ เช่น ละมุด ขนุน ทุเรียน ส้มโอ แตงโม ลำไย และลิ้นจี่ เป็นต้น ในเวลาฉันให้เอาเมล็ดออกก่อนค่อยฉัน **ไม่ต้องทำกัปปิยะ เพราะเป็นกัปปิยะ ในตัว**

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๒๘๒)

ดังที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้ "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันผลไม้ ที่ยังอ่อนใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ หรือที่ปล้อนเมล็ดออกได้ ยังไม่ได้ทำกัปปิยะ ก็ฉันได้" *(วิ.มหา. ๕/๙๒)*

ผักสดที่ปลูกขึ้นได้ด้วยยอด เช่น ผักแว่น ผักกระเฉด ผักบุ้ง แมงลัก และบัวบก เป็นต้น

ผักสดที่ปลูกขึ้นได้ด้วยเหง้าหรือหัว เช่น กระชาย ตะไคร้ ไพล ขมิ้น หอม และกระเทียม เป็นต้น

ของเคี้ยวที่ปลูกขึ้นได้ด้วยข้อ เช่น อ้อย เป็นต้น

พืชผักสมุนไพรและผลไม้ที่มีเมล็ดปลูกขึ้นได้เหล่านี้ ต้องทำกัปปิยะเสียก่อน จึงค่อยนำมาฉัน ถ้ายังไม่ได้ทำกัปปิยะ นำมาฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๒๗๕)*

ผู้ทำกัปปิยะ เรียกว่า กัปปิยการก

ภิกษุจะทำกัปปิยะด้วยตนเองไม่ได้ ต้องให้อนุปสัมบัน (สามเณรหรือโยม) ทำให้ จึงสมควร

ผู้ทำกัปปิยะ เรียกว่า กัปปิยการก

เวลาสามเณร หรือโยมเอาผลไม้มีเมล็ดที่ปลูกขึ้นได้มาถวาย พอเขาเข้ามาใกล้ๆ พระจะบอกให้เขาทำกัปปิยะก่อนถวาย หรือหลังรับประเคนก็ได้

วิธีทำกัปปิยะ

พระผู้บอกพูดว่า **"กัปปิยัง กะโรหิ** แปลว่า **เธอจงทำให้สมควร"** สามเณรหรือโยมผู้ทำ เอามือข้างหนึ่งจับผลไม้ มือข้างหนึ่งจับมีดเป็นต้นแล้วกรีด ผ่า หรือแทงลงไปที่ผลไม้นั้น พร้อมพูดว่า **"กัปปิยัง ภันเต** แปลว่า สมควรแล้วครับ"

ผู้บอกให้ทำกับผู้ทำกัปปิยะนั้น จะพูดภาษาไทยก็ได้ เช่น ผู้บอกให้ทำพูดว่า **"ทำผลไม้ให้สมควรหน่อย"** ผู้ทำเอามือจับผลไม้แล้วเอาเล็บจิกลงไปที่ผลไม้พร้อมพูดว่า **"สมควรแล้วครับ"**

การทำกัปปิยะนั้น ต้องทำต่อหน้าพระผู้บอก และต้องใช้คำพูดที่เป็นปัจจุบันกาล จะทำลับหลังคือทำก่อนพระบอกไม่ได้ และใช้คำพูดที่เป็นอดีตหรืออนาคตกาลก็ไม่ได้ เช่นพูดว่า ผมได้ทำกัปปิยะแล้วครับ หรือผมจักทำกัปปิยะครับ

การทำกัปปิยะ ผักสด และลำอ้อย ที่ปลูกขึ้นได้ เป็นต้น ก็ทำเหมือนกับผลไม้ทุกประการ ส่วนพริกนั้นถ้าเป็นเมล็ด โยมใส่ถ้วยหรือถุงรวมติดกันอยู่หลายเมล็ด ทำกัปปิยะเพียงเมล็ดเดียวก็พอ แต่อย่ายกขึ้นจากกลุ่ม ถ้ายกขึ้นจากกลุ่ม ถือว่าทำกัปปิยะเฉพาะเมล็ดเดียว สำหรับเมล็ดพริก ถ้ากระจายอยู่ในถ้วยก๋วยเตี๋ยว ถ้วยข้าวต้ม หรือในน้ำพริกตาแดง น้ำปลาพริกมะนาว ต้องทำกัปปิยะทีละเมล็ด (เว้นพริกที่ผ่านการคั่ว ให้สุกด้วยไฟ และพริกอ่อนไม่ต้องทำกัปปิยะอีก), ถ้าเมล็ดพริกรวมติดกันอยู่ เช่น เขาปนใส่กับข้าวสุกหรือน้ำพริกข้นเป็นก้อนติดกันอยู่

ทำกัปปิยะเมล็ดเดียวก็ได้

วัตถุที่ใช้ทำกัปปิยะ

ไฟ ใช้ไฟฟืน ไฟถ่าน เป็นต้น จี้ เผา ลวก ลงที่ผัก ผลไม้ เป็นต้น โดยทำให้เป็นรอย

มีด มีดทั่วไป มีดตัดเล็บ หรือเข็ม โดยใช้กรีด ตัด ฝาน ผ่าและแทงลงไปที่ผักหรือผลไม้ เป็นต้น ทำให้ขาด หรือเป็นรอย

เล็บ เล็บคน เล็บสัตว์ ๔ เท้า เช่น เล็บราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง เสือดาว เสือดำ หมี ลิง เป็นต้น และเล็บสัตว์ ๒ เท้า เช่น เล็บไก่ นก ที่แหลมคม โดยใช้เล็บเหล่านี้จิกลงไปที่ผักหรือผลไม้ เป็นต้น ทำให้เป็นรอย เล็บเหล่านี้ต้องเป็นเล็บดี เล็บเน่าใช้ไม่ได้ *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๒๘๒)*

พระตัดต้นไม้วัชพืชต่าง ๆ ไม่ได้

พระภิกษุจะตัดต้นไม้ต่างๆ ตลอดจนถึงวัชพืชมีหญ้าเป็นต้น ไม่ได้ จะทำด้วยเหตุผลว่า เพื่อให้วัดวาอารามสะอาดน่าอยู่อาศัย หรือเพราะทางวัดไม่มีคนวัดจึงต้องทำเอง เมื่อพระไม่ทำแล้วใครจะทำ หรือด้วยเหตุผลต่างๆ ที่นอกจากนี้ก็ตามที

พระตัดต้นไม้หรือถากวัชพืชมีหญ้าเป็นต้นไม่ได้อยู่ดี เพราะมีสิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ดังนั้น พระต้องใช้

สามเณร คนวัด หรือคนทั่วๆ ไปกระทำให้จึงสมควรต่อพระวินัย

มูลเหตุที่ทรงบัญญัติห้ามตัดต้นไม้

เรื่องนี้มีมูลเหตุเกิดขึ้น ในสมัยเมื่อพระพุทธองค์ทรงพระชนม์อยู่ มีเรื่องราวปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทับอยู่ที่อัคคาฬวีเจดีย์ เขตเมืองอาฬวี ครั้งนั้น พวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้างเป็นอันมากได้ตัดต้นไม้เอาเองบ้าง ใช้คนอื่นตัดให้บ้าง แม้ภิกษุชาวเมืองอาฬวีรูปหนึ่ง ก็จะทำการตัดต้นไม้ต้นหนึ่ง รุกขเทวดาได้ขอร้องท่านว่า "ท่านผู้เจริญ ท่านประสงค์จะสร้างที่อยู่ของท่าน ขอโปรดอย่าตัดต้นไม้ อันเป็นที่อยู่ของข้าพเจ้าเลย" ภิกษุรูปนั้นไม่ได้เอื้อเฟื้อคำขอร้องของเทวดา จึงได้ตัดต้นไม้นั้น และฟันไปถูกแขนลูกของเทวดาเข้า รุกขเทวดาโกรธแล้วคิดว่า "เอาเถิด เราจะฆ่าภิกษุรูปนี้เสีย ณ ที่นี้แหละ" แต่ก็คิดต่อไปว่า "เราจะฆ่าภิกษุรูปนี้ไม่สมควรเลย ถ้าอย่างไรเราควรกราบทูลเรื่องนี้ แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า" ดังนั้น จึงได้ไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วกราบทูล

พระองค์ทรงทราบเรื่องแล้วประทานสาธุการว่า **ดีแล้ว ๆ เทวดา ดีจริงที่ท่านไม่ได้ฆ่าภิกษุรูปนั้น** ถ้าท่านฆ่าภิกษุรูปนั้นในวันนี้ ตัวท่านเองจะได้รับบาปเป็นอันมาก ไปเถิดเทวดา ต้นไม้ในที่โน้นว่าง ท่านจงเข้าไปอยู่ในต้นไม้นั้น

เมื่อชาวบ้านทราบเรื่องเข้า จึงติเตียนโดยประการต่างๆ ว่า "ไฉนพวกสมณะเชื้อสายศากยบุตร จึงได้ตัดต้นไม้เองบ้าง ใช้ให้คนอื่นตัดบ้าง พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งหลาย ร่วมกันเบียดเบียนอินทรีย์อย่างหนึ่งที่มีชีวะ" เรื่องนี้ได้ยินถึงภิกษุผู้มีศีล ท่านจึงได้กราบทูลให้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบแล้ว ทรงเรียกภิกษุนั้นมาถาม เมื่อทรงทราบความจริงแล้ว ทรงตำหนิแล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงว่า เป็นอาบัติปาจิตตีย์ในเพราะพรากภูตคาม" *(วิ.มหาวิ. ๒/๒๖๖-๗)*

พระวินัยข้อนี้ถูกบัญญัติขึ้นเพราะพระไปตัดต้นไม้ ชาวบ้านในยุคนั้นเข้าใจว่า ต้นไม้ ผลไม้ที่มีเมล็ดปลูกขึ้นได้มีชีวิต เห็นพระตัดต้นไม้จึงติเตียน พระพุทธองค์ทรงห้ามพระตัดต้นไม้ตั้งแต่นั้นมา ถึงแม้ว่าพระพุทธองค์ทราบดีว่า ต้นไม้นั้นไม่ได้มีชีวิตตามความเข้าใจของคนยุคนั้นเลยก็ตาม แต่พระองค์ทรงมีพระมหากรุณาใคร่จะอนุเคราะห์คนเหล่านั้น ให้เขาได้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนานี้เสียก่อน โดยเหตุที่เห็นพระภิกษุประพฤติธรรมวินัย เมื่อคนเหล่านั้นได้มีโอกาสมาศึกษาคำสอนในพระพุทธศาสนา โดยผ่านการชี้แจงถึงเหตุผลตามความเป็นจริงจากภิกษุ ก็จะคลายความเห็นของตนได้ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้เพื่ออนุโลมตามความเห็นของคนยุคนั้น เพราะพระพุทธศาสนามีความเป็นอยู่เนื่องด้วยชาวบ้าน ถ้าชาวบ้านไม่ศรัทธาแล้ว ก็

คงอยู่ไม่ได้ พอมาถึงยุคนี้พระลืมมูลเหตุของต้นบัญญัติเสีย จึงไม่ใส่ใจแนะนำโยมให้ทำกัปปิยะ

พระสั่งให้ตัดต้นไม้โดยไม่เป็นอาบัติ

๑. ถ้าพระต้องการให้สามเณร หรือโยม**ตัด**ต้นไม้ เถาวัลย์ เป็นต้น อย่าบอกว่า ตัดต้นไม้นี้

๒. ถ้าบอกว่า **ตัด** ก็อย่าเจาะจงต้นไม้ พูดเพียงว่า เธอจงตัดต้นไม้ ตัดเถาวัลย์ เป็นต้น

๓. ถ้าเจาะจงต้นไม้อย่าบอกว่า **ตัด**

๔. ควรใช้กัปปิยโวหาร คือ คำพูดที่สมควรว่า

"อิมัง ปุปผัง วา ผะลัง วา ชานะ แปลว่า เธอจงรู้ดอกไม้นี้ หรือผลไม้นี้

อิมัง เทหิ แปลว่า เธอจงให้ผลไม้นี้,
อิมัง อาหะระ แปลว่า เธอจงนำผลไม้นี้มา,
อิมินา เม อัตโถ แปลว่า เราต้องการผลไม้นี้,
อิมัง กัปปิยัง กะโรหิ แปลว่า เธอจงทำผลไม้นี้ให้สมควร"

(กงฺขา. ๑๖๕)

กัปปิยโวหารเหล่านี้จะใช้เฉพาะภาษาไทยก็ได้ เช่น เธอจงรู้ดอกไม้นี้เป็นต้น หรือจะใช้คำบาลีย่อๆ เช่น กัปปิยัง กะโรหิ, เทหิ, อาหะระ, ชานะ, อัตโถ เป็นต้น คำใดคำหนึ่งก็ได้

ดังตัวอย่างเพิ่มเติมที่ท่านแสดงไว้ว่า "เธอจงรู้มูลเภสัชนี้ จงให้รากไม้หรือใบไม้นี้ก็ดี จงนำต้นไม้หรือเถาวัลย์นี้มาก็ดี เราต้องการดอกไม้ ผลไม้ หรือใบไม้นี้ก็ดี จงทำต้นไม้ เถาวัลย์ หรือผลไม้นี้ให้เป็นกัปปิยะ (ให้สมควร) ก็ดี ด้วยคำเพียงเท่านี้ ย่อมเป็นอันภิกษุกระทำการปลดเปลื้องภูตคาม (บรรดาเมล็ดทั้งหลายที่ราก และหน่องอกแล้วยังไม่เขียวเป็นพืชคาม ส่วนหน่อและรากที่งอกแล้วมีใบสีเขียวเป็นภูตคาม) *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๒๘๑)*

เมื่อภิกษุบริโภค ควรใช้ให้อนุปสัมบัน (คือสามเณรหรือโยม) ทำกัปปิยะซ้ำอีก เพื่อปลดเปลื้อง**พืชคาม** (คือ เมล็ดเป็นต้น ที่จะใช้เพาะพันธุ์ได้) พระใช้คำพูดเหล่านี้สั่งให้สามเณรหรือโยมตัดต้นไม้ เป็นต้น ไม่เป็นอาบัติ *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๒๘๑)*

การทำกัปปิยะ ดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก แต่ถ้าเข้าใจถึงวิธีการทำแล้วก็ไม่ยากอะไร เพราะฉะนั้น ทั้งพระและโยมควรใส่ใจถึงเรื่องกัปปิยะนี้ให้ดี เมื่อทำกัปปิยะแล้ว พระนำมาฉันก็ไม่ต้องอาบัติ ตลอดจนถึงโยมเองผู้ทำกัปปิยะ ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ช่วยพระให้พ้นจากอาบัติอีกด้วย

ถ้าโยมต้องการช่วยพระที่ไม่เข้าใจวินัย และไม่ใส่ใจการทำกัปปิยะ ไม่ให้ต้องอาบัติในเรื่องนี้ เวลาจะเอาผลไม้ที่มีเมล็ดปลูกขึ้นได้ไปถวายพระ ทางที่ดีควรแกะเมล็ดออกก่อน ถ้าเป็นผักสด ควรเป็นผักที่ปลูกไม่ขึ้น เช่น ผักกาดขาว ผักคะน้า กะหล่ำปลี แตงกวา ถั่วฝักยาว เป็นต้น ถ้าเป็นผักสดที่ปลูกขึ้นได้

ก็นำไปลวกหรือต้มเสียก่อนแล้วจึงนำไปถวายภายหลัง พระจึงจะไม่เป็นอาบัติ

เวลาโยมเอาผลไม้ที่มีเมล็ดปลูกขึ้นได้ หรือผักสดที่ปลูกขึ้นได้ไปถวายพระ ถ้าท่านรับแล้วนำผลไม้และผักเหล่านั้นไปฉันโดยที่ไม่บอกให้โยมทำกัปปิยะเสียก่อน จะต้องอาบัติทุกกฏทันที ทั้งนี้ดูเหมือนว่าโยมมีส่วนไปทำให้ท่านต้องอาบัติหรือเพิ่มอาบัติให้ท่านอยู่เหมือนกัน และโยมก็มีส่วนที่ทำให้พระต้องอาบัติหรือพ้นจากอาบัติได้เช่นเดียวกัน ถ้าเข้าใจเรื่องพระวินัยของพระบ้าง ซึ่งบางเรื่องก็เกี่ยวเนื่องกับโยมโดยตรง โยมควรอนุเคราะห์พระซึ่งบางรูปใคร่จะรักษาพระวินัย หรือบางรูปท่านก็ไม่เข้าใจในเรื่องนี้ ถ้าโยมฉลาดเลือกวิธีที่ทำให้พระพ้นจากอาบัติได้ ก็จะเป็นการดีทีเดียวและน่าอนุโมทนาอย่างยิ่ง กุศลผลบุญไม่ใช่น้อยจะตกอยู่กับโยมแน่นอน

เนื้อสัตว์

เนื้อที่ควรฉันและไม่ควรฉัน

การเป็นพระมีความเป็นอยู่เนื่องด้วยผู้อื่น พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนให้พิจารณาอยู่เสมอว่า บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า ชีวิตเรามีความเป็นอยู่เนื่องด้วยผู้อื่น ควรทำตัวให้เขาเลี้ยงง่าย ดังนั้น พระภิกษุจึงต้องเป็นคนเลี้ยงง่าย บำรุงง่าย ซึ่งก็เท่ากับว่าได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระศาสดา เมื่อชาวบ้านถวายอาหารที่ประณีตหรือเศร้าหมองก็ต้องฉัน เพื่อยังอัตภาพให้เป็นไปได้ในวันหนึ่งๆ คือฉันแก้หิว แก้ทุกข์ ฉันเพราะจำเป็นต้องฉันเท่านั้น ดุจมารดาบิดากลืนกินเนื้อบุตรของตน ฉะนั้น ไม่ควรที่จะฉันเพื่อประโยชน์อย่างอื่นเลย

เรื่องการฉันอาหารนี้มีพระวินัยอยู่หลายสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับการฉันอาหารของพระภิกษุ เมื่อเป็นเช่นนี้ อาหารที่โยมนำมาถวาย ไม่ว่าจะเป็นปลาหรือเนื้อที่สุกแล้วก็ตาม ก่อนฉันต้องพิจารณาดูก่อนว่า เป็นปลาหรือเนื้อที่สมควรกับพระวินัย อันเป็นตัวสิกขาบทที่พระพุทธองค์ทรงห้ามฉันหรือไม่ เพราะปลาและเนื้อ มี ๒ อย่าง คือ

๑. ปลาและเนื้อที่ทรงอนุญาตไว้ คือฉันได้ไม่ต้องอาบัติ

ได้แก่ ปลาและเนื้อทั่วๆ ไปที่ทรงอนุญาตให้ฉันได้ แต่ต้องประกอบด้วยลักษณะ ๓ อย่าง คือ ภิกษุไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน และไม่ได้สงสัยว่าเขาฆ่ามาเพื่อตนโดยเฉพาะ ปลาและเนื้อเหล่านี้เรียกว่า **กัปปิยมังสะ** (เนื้อที่สมควรที่เขาไม่ฆ่าเจาะจงถวาย)

๒. ปลาและเนื้อทั่วไปที่ทรงอนุญาตให้ฉันได้โดยไม่ประกอบด้วยลักษณะ ๓ อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้น คือ ภิกษุได้เห็น ได้ยินและสงสัยว่าเขาฆ่ามาเพื่อเจาะจงตน โดยที่เขาปรารภถึงภิกษุก่อนจะทำการฆ่า ฉันไม่ได้ ถ้าฉันต้องอาบัติ ปลาและเนื้อเหล่านี้เรียกว่า **อุททิสสมังสะ** (ปลาและเนื้อที่เขาฆ่าเจาะจงถวาย)

ปลาและเนื้อที่สมควรที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุฉันได้ คือปลาหรือเนื้อที่เขาไม่ได้ฆ่าเฉพาะตน ภิกษุทั้งวัด หรือสหธรรมมิก ๕ (ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร และสามเณรี) แต่เป็นปลาและเนื้อที่เขาฆ่ากินเอง ฆ่าเลี้ยงต้อนรับแขก หรือเจ้านายที่มาเยี่ยมบ้าน หรือจะเป็นปลาตาย เนื้อตาย ที่ซื้อมาจากตลาด ซึ่งเป็นเนื้อทั่วๆ ไป มีเนื้อวัว เนื้อควาย และเนื้อปลาเป็นต้น

ปลาและเนื้อ ที่บริสุทธิ์โดยส่วน ๓ คือ ภิกษุไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน และไม่ได้สงสัยว่า เขาฆ่าเฉพาะตน ภิกษุทั้งวัด หรือสหธรรมมิก ๕ ซึ่งเป็นปลาและเนื้อที่พระองค์ทรงอนุญาตไว้ ฉันได้ไม่เป็นอาบัติ

ปลาและเนื้อ ที่ไม่บริสุทธิ์โดยส่วน ๓ คือ ภิกษุได้เห็น

ได้ยิน และได้สงสัยว่า เขาฆ่าเฉพาะตน ภิกษุทั้งวัด หรือสหธรรมมิก ๕ ซึ่งเป็นปลาและเนื้อที่พระองค์ไม่ทรงอนุญาตไว้ ฉันไม่ได้ เป็นอาบัติ

สมดังพระดำรัสที่พระองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรู้อยู่ ไม่พึงฉันเนื้อที่เขาทำเจาะจง รูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์โดยส่วนสาม คือ ไม่ได้เห็น ไม่ได้ยินและไม่ได้รังเกียจ (สงสัย)" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๑๓๔)*

ปลาหรือเนื้อที่พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงอนุญาตให้ภิกษุฉัน หากว่าเนื้อที่เขาเจาะจงเพื่อภิกษุทั้งหลายในวัดหนึ่ง และพวกเธอไม่ทราบว่าเขากระทำเพื่อประโยชน์แก่ตน, แต่ภิกษุรูปอื่นรู้ พวกใดรู้ ไม่ควรแก่พวกนั้น แต่ควรสำหรับพวกที่ไม่รู้นอกนี้, พวกอื่นที่ไม่รู้ แต่พวกเธอเท่านั้นรู้ ย่อมไม่ควรเฉพาะพวกเธอเท่านั้น แต่ควรสำหรับพวกอื่น, แม้พวกเธอรู้อยู่ว่า "เขากระทำเพื่อประโยชน์แก่พวกเรา" แม้ภิกษุพวกอื่นก็รู้ว่า เขาทำเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุพวกนี้ ไม่ควรแก่พวกเธอทั้งหมด พวกภิกษุทั้งหมดไม่รู้ ย่อมควรแก่พวกเธอทั้งหมด อนึ่ง บรรดาสหธรรมมิกทั้ง ๕ ปลาหรือเนื้อที่เขาทำเจาะจงเพื่อประโยชน์แก่สหธรรมมิกรูปหนึ่งรูปใดก็ตามย่อมไม่ควรแก่สหธรรมมิกทั้งหมด *(วินยสังคหอรรถกถาแปล หน้า ๓๖ ข้อ ๓๙)* ที่ว่ามานี้ เป็นการจำแนกจำพวกปลาและเนื้อที่เขาฆ่าเฉพาะตน ภิกษุทั้งวัดหรือสหธรรมมิก ๕ โดยสรุปได้

ว่า ถ้าเขาฆ่าเฉพาะภิกษุรูปใด รูปนั้นฉันไม่ได้ รูปอื่นฉันได้ ถ้าเขาฆ่าเฉพาะภิกษุวัดใด ภิกษุวัดนั้นฉันไม่ได้ วัดอื่นฉันได้ แต่ถ้าเขาฆ่าเฉพาะสหธรรมมิก ๕ พระทั้งหมด ไม่ว่าวัดไหนก็ฉันไม่ได้

ปลาและเนื้อที่ไม่บริสุทธิ์โดยส่วน ๓ คือ ได้เห็น ได้ยิน และได้สงสัยว่าชาวบ้านเขาฆ่ามาเฉพาะตน เช่น ชาวบ้าน บางท้องถิ่นชอบนิมนต์พระที่ตนเองคุ้นเคยและศรัทธาว่า วันนี้ขอนิมนต์ท่านอาจารย์ไปฉันข้าวในป่า พวกกระผมจะหาอาหารป่าถวาย พระก็ไปตามคำนิมนต์ของโยม พอไปถึงป่าโยมบางพวกถือแห ถือข่าย ลงห้วย ทอดแห ดักข่าย เอาปลาช่อนบ้าง ปลาดุกบ้างตัวโตๆ ขึ้นมา จัดการทำอาหารพวกลาบ ต้มยำ ต้มโคล้ง บางพวกเอาบ่วง เอาแร้วไปดักกระรอก กระแต บางพวกเอาปืนไปยิงนก เมื่อได้มาแล้วก็ทำอาหารที่ตนเห็นว่าอร่อยที่สุด มีผัดเผ็ดนกบ้าง ผัดเผ็ดกระรอกบ้าง ลาบบ้าง เสร็จแล้วก็ยกมาถวาย พระก็ฉันอย่างหน้าตาเฉย ทั้งที่เป็นอาหารไม่บริสุทธิ์โดยส่วนสาม คือ ได้เห็น ได้ยิน และมีความสงสัย

ถ้าเป็นโยมในเมือง ก็มักจะนิมนต์พระที่ตนเคารพและศรัทธา ไปฉันอาหารป่า อาหารทะเล ตามร้านอาหารป่า และร้านอาหารทะเลที่มีชื่อเสียง พอไปถึงร้านอาหาร โยมก็นิมนต์ให้พิจารณาดูสัตว์ตามที่เขาขังไว้ในกรง มีสัตว์เป็นๆ ทุกอย่างให้เลือก บางรูปก็ชี้ไปที่งูเห่า บางรูปก็ชี้ไปที่หมูป่า บางรูปก็ชี้ไปที่ปลาไหลเป็นต้น เมื่อท่านชี้แล้ว ทางร้านก็จัดการตามใบสั่ง เช่น

ผัดเผ็ดงูเห่า ผัดเผ็ดหมูป่า ปลาไหลต้มเปรต เป็นต้น เสร็จแล้วก็นำมาถวายพระ อาหารประเภทนี้ไม่บริสุทธิ์โดยส่วนสาม พระฉันก็ต้องอาบัติ ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่างเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น ส่วนปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์โดยส่วน ๓ พึงทราบโดยนัยตรงกันข้ามที่กล่าวมานี้

เนื้อ ๑๐ อย่าง

ยังมีเนื้ออีกประเภทหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้โดยตรง ซึ่งไม่ประกอบด้วยลักษณะทั้ง ๓ อย่าง ภิกษุจะฉันไม่ได้ทั้งนั้น จะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ก็ต้องอาบัติทันทีทั้งในขณะรับและในขณะฉัน

เนื้อ ๑๐ อย่าง คือ เนื้อมนุษย์ ช้าง ม้า สุนัข งู ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง เสือดาว[๑] และหมี เนื้อเหล่านี้เรียกว่า **อกัปปิยมังสะ** (เนื้อที่ไม่สมควร)

ภิกษุฉันเนื้อมนุษย์ ต้องอาบัติถุลลัจจัย พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บรรดาคนที่มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่ เขาสละเนื้อของเขาถวายก็ได้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อมนุษย์ รูปใดฉันต้องอาบัติถุลลัจจัย อนึ่ง ภิกษุยังไม่ได้พิจารณา ไม่พึงฉันเนื้อ รูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ”

(วิ.มหา. ๕/๙๗)

---

๑ พจนานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ ฉบับภูมิพโลภิกขุ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๓๑ เล่ม ๔ หน้า ๑๕๖๖ แปล ตรจฺฉ ว่า hyena (ไฮยีนา)

ภิกษุฉันเนื้อ ๙ อย่างที่เหลือ มีเนื้อช้างเป็นต้น ต้องอาบัติทุกกฏ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันเนื้อช้าง ม้า สุนัข งู ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือเหลือง เสือดาว และหมี รูปใดฉันต้องอาบัติทุกกฏ" *(วิ.มหา. ๕/๙๗-๑๐๑)*

เหตุผลที่ห้ามฉันเนื้อ ๑๐ อย่าง

ท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาว่า "เนื้อมนุษย์ทรงห้าม เพราะมีชาติเหมือนตน เนื้อช้างและม้าทรงห้าม เพราะเป็นราชพาหนะ เนื้อสุนัขและเนื้องู ทรงห้ามเพราะเป็นของสกปรก (ฉันเนื้อสุนัขกลิ่นตัวแรงเหม็นเหมือนกลิ่นสุนัข หากสุนัขได้กลิ่นก็เห่าและกัดได้) เนื้อสัตว์ ๕ จำพวกมีราชสีห์เป็นต้นทรงห้าม เพื่อต้องการความไม่มีอันตรายแก่ภิกษุทั้งหลาย (พระฉันเนื้อเสือกลิ่นตัวเหมือนกลิ่นเสือ เวลาเข้าไปอยู่ป่า เสือก็กัด)

เนื้อ กระดูก เลือด หนัง และขนของสัตว์ ๑๐ จำพวก มีมนุษย์ เป็นต้น ก็ไม่ควรทั้งหมด

เมื่อภิกษุรู้หรือไม่รู้ก็ตามฉันเนื้ออย่างใดอย่างหนึ่ง (ในบรรดาเนื้อ ๑๐ อย่าง) เป็นอาบัติ รู้เมื่อใด พึงแสดงอาบัติเมื่อนั้น ไม่ถามก่อนรับด้วยตั้งใจว่า เราจักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับ รับด้วยตั้งใจว่า เราจักถามก่อนจึงฉัน ไม่เป็นอาบัติ

อนึ่ง เป็นอาบัติ เฉพาะภิกษุผู้รู้แล้วฉันเนื้อที่เป็นอุททิสสมังสะ (เนื้อที่เขาฆ่าเฉพาะตน) เธอรู้ในภายหลังไม่ควรปรับอาบัติ"

(วิ.มหา.อฏฺ. ๕/๑๗๔)

แต่นมสดของสัตว์ที่มีเนื้อเป็นอกัปปิยะ (เนื้อที่ทรงห้าม ๑๐ อย่าง) ภิกษุดื่มไม่เป็นอาบัติ *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๗)*

โดยปกติแล้ว พระควรระวังเรื่องการบริโภคนี้ให้มาก ถ้าตามใจปาก ตามใจท้อง จะรักษาศีลไม่ได้ และจะทำให้ลำบากในอนาคต เมื่อมีโยมเอาแกงปลา แกงเนื้อมาถวาย เมื่อเกิดความสงสัยควรถามเสียก่อนว่า เนื้ออะไร ทำเพื่อใคร ถ้าเขาตอบว่า เนื้อวัวครับ ผมซื้อมาจากตลาด ทำกินเองแล้วแบ่งเอามาทำบุญส่วนหนึ่งครับ อย่างนี้พระฉันได้ ไม่เป็นอาบัติ

โยมผู้อุปัฏฐากพระควรถวายปลาและเนื้อที่สมควรเท่านั้น อย่าถวายปลาและเนื้อที่ไม่สมควร จะทำให้พระต้องอาบัติ เมื่อพระต้องอาบัติ จะทำให้บุญกุศลของโยมที่ถวายทานลดน้อยลง

พระรับและฉันอาหารดิบไม่ได้

อาหารดิบ คือ อาหารที่ไม่สุกด้วยไฟ เช่น ลาบเลือด และกุ้งเต้น เป็นต้น อาหารที่สุกๆ ดิบๆ เช่น หอยแครงลวก และน้ำตก เป็นต้น

เมื่อพูดถึงอาหารดิบผู้ที่ชอบกินจะน้ำลายไหล เขาพูดกันว่า อาหารดิบมีวิตามินสูง รสชาติดี อร่อย แซบ หวาน โดยเฉพาะเนื้อดิบๆ หั่นสดๆ จิ้มกับน้ำพริกทรงเครื่อง บางท้องถิ่นเวลาฆ่าวัวหรือควายแล้ว เขาจะหั่นเนื้อดิบๆ สดๆ พร้อมเครื่องใน เช่น ตับ ไต ไส้ ปอด คลุกเคล้ากับน้ำจิ้มทรงเครื่อง กินกัน

ตรงนั้นเสียก่อน ต่อจากนั้นค่อยแบ่งกัน เอาไปทำลาบดิบ ลาบเลือด หลู้ น้ำตก ซกเล็ก ก่อนกินก็แบ่งไปถวายพระที่วัด พระฉันเสร็จแล้วบอกว่าอร่อยมากๆ ติดใจในรสชาติของลาบเลือดนั้น พอนึกอยากขึ้นมา ก็ให้โยมบ้าง ให้สามเณรบ้าง ไปซื้อเนื้อดิบ ปลาดิบ มาทำลาบเลือด ก้อยดิบ ให้ฉันอีก บางครั้งโยมฆ่าวัวหรือควาย ก็มักจะแบ่งเนื้อวัว เนื้อควายดิบๆ ให้วัดส่วนหนึ่งเสมอ เพราะเห็นว่าพระชอบฉันเหมือนกัน

อาหารดิบที่โยมชอบถวายพระตามท้องถิ่นต่างๆ เช่น ลาบก้อย ปลาดิบ เนื้อดิบ ลาบเลือด หลู้ น้ำตก ซกเล็ก กุ้งเต้น ก้อยไข่มดแดง แหนมดิบ หอยแครงลวก หอยดอง ปลาร้า ปูดอง ปูเค็ม ปลาจ่อม ปลาส้ม น้ำพริกปลาร้าสับ และน้ำพริกกะปิ เป็นต้น อาหารดิบเหล่านี้เป็นอาหารที่โยมชอบกินกันและชอบถวายพระ เป็นโยมจะกินอะไรก็ได้ อย่างมากก็เป็นโรคพยาธิใบไม้ในตับ แต่พระจะฉันอะไรควรพิจารณาโดยใคร่ครวญถึงความเหมาะสมของศีลเสียก่อนว่า ควรหรือไม่ควรต่อพระวินัย พระจะรับประเคนปลาดิบ เนื้อดิบ และฉันปลาดิบ เนื้อดิบไม่ได้ รวมทั้งอาหารสุกๆ ดิบๆ ก็ไม่ได้เช่นเดียวกันผิดต่อพระวินัย ต้องอาบัติทุกกฎ ในเรื่องรับประเคนเนื้อดิบนี้ แม้พระพุทธองค์ไม่ได้ปรับอาบัติไว้โดยตรง แต่ก็พอจะรู้ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมได้ตามหลักฐานดังนี้

“อนึ่ง ภิกษุพึง**เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ**”

(ที.ม. ๙/๒๕๗)

ภิกษุเห็นเนื้อดิบที่เป็นเดน (ของเหลือกิน) แห่งสีหะ เป็นต้น จึงคิดว่าเราจะเอาไปให้แก่สามเณร รับประเคนก็ตามไม่รับประเคนก็ตามนำมาให้ควรอยู่ ถ้าอาจชำระวิตกให้หมดจดได้ (คือความคิดว่านำมาเพื่อตนเอง) แม้จะขบฉันอาหารที่ได้จากเนื้อเป็นเดนแห่งสีหะเป็นต้นนั้นก็ควร ไม่ต้องโทษ (อาบัติ) **เพราะรับประเคนเนื้อดิบเป็นปัจจัย** และไม่ต้องโทษเพราะอุคคหิตก์เป็นปัจจัย *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๗๔)*

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตการรับประเคนเนื้อดิบไว้เพื่อประโยชน์แก่ตนเองในเพราะอาพาธเช่นนั้นว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตเนื้อดิบเลือดสดในเพราะอาพาธอันเกิดแต่อมนุษย์เข้าสิงและทรงห้ามไว้โดยสามัญว่า **ภิกษุย่อมเป็นผู้งดเว้นจากการรับประเคนเนื้อดิบแม้โดยแท้**

(สารัตถฎีกา. ๓/๒๙๙)

พระอมราภิรักขิตเถระผู้รจนาคัมภีร์สัตตปัพพบุพพสิกขาและบุพพสิกขาวรรณนา ได้กล่าวถึงเรื่องการรับเนื้อดิบปลาดิบและการฉันเนื้อดิบปลาดิบไว้ในมังสกถาว่า (ภิกษุ) อย่ารับเนื้อดิบและปลาดิบ อย่าฉันเนื้อดิบและปลาดิบ ถ้ารับถ้าฉันต้องทุกกฏด้วยอรรถกถาจารย์ท่านอาศัยคำในพระสูตรว่า อามกมํสปฏิคฺคหณา (งดเว้นจากการรับเนื้อดิบ) และอาศัยพุทธานุญาตว่า **อนุชานามิ**

ภิกฺขเว ฯเปฯ ปิวิตุํ อามกโลหิตํ ดังนี้ ห้ามไว้ว่าเนื้อความในพระสูตรและพระพุทธานุญาตว่า **ภิกษุย่อมเป็นผู้เว้นจากการรับเนื้อดิบ** ว่า เราผู้ตถาคตอนุญาตให้ภิกษุผู้ถูกอมนุษย์เข้าสิงกายฉันเนื้อดิบก็ได้ ดื่มเลือดสดก็ได้ เพราะอาศัยคำทั้งสองนี้ อาบัตินี้ชื่อว่า **บาลีมุตตกทุกกฏ** *(บุพพสิกขาวรรณนา, ๑๓๑)*

ยกเว้นเฉพาะภิกษุผู้อาพาธ ถูกผีสิง ฉันเนื้อดิบ ดื่มเลือดสดๆ ได้ ไม่ต้องอาบัติทุกกฏ สมดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ว่า **"**ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเนื้อดิบ เลือดสด ในเพราะอาพาธเกิดแต่ผีเข้า**"** *(วิ.มหา. ๕/๖๕)*

ถ้าพระรู้ว่าเป็นอาหารดิบ ก็ให้โยมทำให้สมควรเสียก่อน คือเอาไปทำให้สุกด้วยไฟ ก็จะไม่มีโทษทางพระวินัย และไม่เป็นโรคอันเกิดจากอาหารสุกๆ ดิบๆ นั้นด้วย ทางที่ดีโยมควรถวายอาหารที่สุกแล้วเท่านั้นแก่พระ การถวายอาหารสุกนั้นพระฉันไม่ต้องอาบัติ โยมก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ช่วยให้พระได้รักษาวินัยได้อย่างเคร่งครัด การถวายทานก็จะได้กุศลผลบุญพอกพูนเป็นทวีคูณ พระควรแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ญาติโยม ไม่ใช่จะอนุโลมตามญาติโยมอย่างเดียว เป็นธรรมดาของญาติโยมที่ไม่รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก โยมกินอะไรเห็นว่าอร่อย ก็มักจะนำอาหารนั้นมาถวายพระ เพราะความเข้าใจผิดคิดว่าจะได้บุญมากนั่นเอง

เวลาและอาหาร

เวลาอาหารกับการฉันของพระ (กาลิก ของฉันตามกาล)

ชีวิตฆราวาส มีอิสรเสรีในการกินไม่มีขีดจำกัด กินได้ ดื่มได้ตลอดเวลา ตั้งแต่เช้า สาย บ่าย เย็น และกลางคืน คงเป็นเพราะฆราวาสต้องตรากตรำทำงานหนักเพื่อหาเงินมาซื้ออาหารเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง อยากกินและดื่มเวลาไหนก็ได้

แต่ว่าความเป็นพระภิกษุสามเณรในพระศาสนานี้ ไม่สามารถทำเหมือนอย่างฆราวาสได้เลย เพราะความเป็นสมณะซึ่งชาวโลกเขารู้ว่า เป็นผู้ละเว้นจากความประพฤติอย่างคฤหัสถ์ได้แล้วจึงออกบวช

เรื่องการฉันอาหารในเวลาวิกาลเหมือนกับฆราวาสญาติโยมนี้ เคยเกิดขึ้นในสมัยพระผู้มีพระภาคยังทรงพระชนม์อยู่ มีเนื้อความดังปรากฏอยู่ในวินัยปิฎกว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร เมืองราชคฤห์ ครั้งนั้น ในเมืองได้มีมหรสพบนยอดเขา พระสัตตรสวัคคีย์ได้ไปดูมหรสพ ประชาชนผู้เป็นญาติของท่านเห็นเข้าต่างก็ดีใจ จึงนิมนต์ให้สรงน้ำ ให้ลูบไล้ของหอม ให้ฉันอาหารแล้วยังได้ถวายของเคี้ยวติดไม้ติดมือ ไปด้วย พอกลับมาถึงอารามแล้วได้นิมนต์พระฉัพพัคคีย์ให้ฉันด้วย พระ

ฉัพพัคคีย์ได้ถามว่า "พวกท่านได้ของเคี้ยวมาจากไหน" พระสัตตรสวัคคีย์เล่าเรื่องให้ฟัง พระฉัพพัคคีย์จึงถามว่า "พวกท่านฉันอาหารในเวลาวิกาลหรือ" พระสัตตรสวัคคีย์ยอมรับตามที่ตนฉัน พระฉัพพัคคีย์จึงเพ่งโทษ ติเตียน โพนทะนาต่างๆ เรื่องนี้ทรงทราบถึงพระพุทธเจ้าๆทรงติเตียนพระสัตตรสวัคคีย์โดยประการต่างๆ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงว่า อนึ่ง ภิกษุรูปใด เคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี ซึ่งของเคี้ยว ซึ่งของฉันในเวลาวิกาล เป็นอาบัติปาจิตตีย์"

(วิ.มหาวิ. ๒/๕๒๗-๘)

สำหรับชีวิตของพระภิกษุสามเณรบางท้องถิ่น หรือบางวัดในสมัยปัจจุบันนี้ มีการกินการดื่มเหมือนกับฆราวาสไม่มีผิด โดยมีความประพฤติไม่เหมาะสมต่อความเป็นสมณสารูป คือดื่มหรือฉันอาหารได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง กระทำกันจนเป็นปกติ อาจเป็นเพราะผู้หลักผู้ใหญ่รู้เห็นเป็นใจด้วย โดยไม่ทำการว่ากล่าวตักเตือน สั่งสอน ให้รู้ถึงความเป็นสมณะของตน

ญาติโยมบางกลุ่มก็รู้สึกเอือมระอาใจมิใช่น้อย ต่อความประพฤติเช่นนี้ของบุคคลซึ่งเป็นผู้ที่ตนเคารพกราบไหว้ แต่ก็พูดอะไรไม่ออก บอกไม่ถูก ไม่รู้จะทำอย่างไรดีตลอดจนรู้สึกเฉยเมยและชินชา ไร้สติปัญญาจะแก้ไข ได้แต่พูดว่า "แล้วแต่เวร แต่กรรมก็แล้วกัน"

ส่วนญาติโยมบางกลุ่มก็ให้การสนับสนุนต่อการกระทำ

เช่นนี้ โดยได้แนะนำท่านว่า "อย่าไปเคร่งมากนักเลย ท่านอยาก จะกินอะไร ทำอะไร ก็ทำเลย เคร่งนักเดี๋ยวมันจะขาด"

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ พระหนุ่มเณรน้อยในบางท้องถิ่นจึง ฉันได้ตามอัธยาศัย ฉันอย่างเปิดเผย ไม่มีความสะทกสะท้าน เพราะทำจนเป็นปกติ เข้าใจว่าทำได้ไม่ผิดวินัย

แม้ญาติโยมกลุ่มผู้สนับสนุน ก็ไม่ว่าอะไร ยิ่งพากัน ขวนขวายเอาข้าวหม้อ แกงหม้อใหญ่ๆ มาถวายตั้งไว้ที่หอฉัน กลัวพระเณรจะหิว รูปไหนหิวเมื่อไร ก็ไปตักเอามาฉันตาม ต้องการได้ตลอดเวลา

บางครั้งเมื่อมีพระอาคันตุกะไปพัก พอตกเย็นทั้งญาติโยม และพระกลุ่มนี้ รีบไปหาสำรับกับข้าวเต็มถาด ยกมาถวายพระ อาคันตุกะ ซึ่งเดินทางมาเหนื่อยๆ พระอาคันตุกะผู้เคร่งครัดใน พระวินัย จึงถามพระเจ้าถิ่นว่า **"ฉันอาหารตอนเย็นได้หรือครับ"** พระเจ้าถิ่นตอบว่า "โถ ทำไมจะไม่ได้คุณ พระถิ่นนี้ ฉันได้ตลอด ๒๔ ชั่วโมง ฉันไปเลยไม่ต้องห่วง ไม่มีใครว่าอะไรหรอก" พระ อาคันตุกะยังไม่หายสงสัย จึงถามต่อไปอีกว่า "หลวงพ่อเจ้า อาวาสท่านไม่ว่าหรือครับ" พระเจ้าถิ่นตอบว่า "ไม่ว่าหรอก หลวง พ่อท่านก็ฉัน ท่านยังบอกว่า ถ้าหิวแล้วไม่ฉันถือว่า เป็นการ ทรมานร่างกาย เดี๋ยวเป็นบาป"

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระอาคันตุกะผู้หิวโหยบางรูป ที่เห็นแก่ปาก แก่ท้องก็อนุโลมตาม ฉันไปกับเขาด้วย กลายเป็นพวกเดียวกันไป

ส่วนพระภิกษุรูปที่ใคร่รักษาพระวินัยเกรงกลัวต่อโทษ อันเกิดจากการต้องอาบัติ ก็บอกปฏิเสธไปว่า "ผมยังไม่หิวครับ"

อีกกรณีหนึ่ง พระเณรบางท้องถิ่นไม่ฉันอาหารเย็น ซึ่งเป็นเวลาวิกาล คือหลังจากเที่ยงวันไปแล้ว แต่กลับฉันผลไม้ทุกอย่าง เมื่อเวลาพระอาคันตุกะไปพักด้วย ก็จะยกผลไม้ถาดใหญ่ มีผลไม้หลายอย่างมาต้อนรับ พระอาคันตุกะรูปที่ไม่เคยฉันก็ถามว่า "พระฉันผลไม้ตอนเย็นได้หรือครับ" พระเจ้าถิ่นตอบว่า "ได้สิ ผลไม้อะไรก็ตามที่ขึ้นต้นด้วย "**มะ**" แล้ว ฉันได้ทั้งหมด" พระอาคันตุกะถามว่า "ใครสอนท่านอย่างนี้" พระเจ้าถิ่นตอบว่า "อาจารย์ของผมท่านบอกว่า ผลไม้ที่ขึ้นต้นด้วย "**มะ**" ฉันได้หมด เช่น มะขามป้อม มะม่วง มะพร้าว มะแตงโม และมะทุเรียนเป็นต้น" พระอาคันตุกะพูดแย้งว่า "อาจารย์ท่านน่าจะสอนผิด" พระเจ้าถิ่นรู้สึกไม่พอใจ จึงพูดอย่างมีอารมณ์ว่า "อาจารย์ผมสอนไม่ผิดแน่นอน ถ้าผิดท่านจะสอนไปทำไม ท่านบวชมานานแล้วจนเป็นครูบาอาจารย์ มีคนนับหน้าถือตาเยอะแยะ มีลูกศิษย์ลูกหาเต็มบ้านเต็มเมือง จะสอนผิดได้อย่างไรกัน" พระอาคันตุกะไม่รู้จะพูดอย่างไรดี ได้แต่รำพึงในใจว่า "ท่านเหล่านี้งมงายจริง อาจารย์ของตนกล่าวตู่พระธรรมวินัยก็ยังไม่รู้ มัวแต่ยึดมั่นในตัวบุคคลจนลืมพระธรรมวินัย อันเป็นแบบแผนที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้"

ลัทธิฉันอาหารตอนเย็นและฉันผลไม้ที่ขึ้นชื่อด้วย **มะ** ได้

ระบาดไปทั่วประเทศจนยากแก่การแก้ไข พระภิกษุที่เป็นครูอาจารย์ ก่อนจะพูดอะไรควรคำนึงถึงความถูกต้องตามพระวินัยเป็นหลัก อย่าพูดเอาตามความชอบใจ เมื่อท่านสอนอะไรออกไปไม่ว่าจะถูกหรือผิดก็ตาม ลูกศิษย์ก็จะยึดถือและปฏิบัติตามเช่นเดียวกัน ถ้าเป็นเรื่องที่ถูกต้องก็ดีไป แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ผิด ก็จะเกิดความเสียหายเป็นอย่างมากต่อพระพุทธศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย

ดังนั้น การเป็นพระจะฉัน หรือดื่ม เหมือนฆราวาสญาติโยมไม่ได้ เพราะถูกจำกัดสิทธิ์ไม่มีอิสระเสรีในการฉัน ควรคำนึงถึงพระวินัยเป็นหลัก โดยรู้จักประมาณในการฉันในการบริโภค อยากจะฉันอะไร ดื่มอะไร ก็ไม่สะดวกนัก ท่านกล่าวไว้ว่า "เมื่อต้องการของร้อน ก็กลับได้ของเย็น เมื่อต้องการของเย็น ก็กลับได้ของร้อน" เพราะชีวิตของพระเนื่องด้วยผู้อื่น การฉันอาหารจึงมีข้อจำกัดด้วยกาลเวลาเข้ามาเนื่องด้วยตลอด

ฉะนั้น พระควรพิจารณาก่อนขบฉันสักนิดว่า "ของบางอย่างมีระยะเวลาในการฉันได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวันเท่านั้น เลยเที่ยงไปฉันไม่ได้"

"ของบางอย่าง มีระยะเวลาในการฉันได้วัน ๑ กับคืน ๑ อรุณของวันใหม่ขึ้น ฉันไม่ได้"

"ของบางอย่าง มีระยะเวลาในการฉันได้ตลอด ๗ วัน อรุณของวันที่ ๘ ขึ้น ฉันไม่ได้"

"ของบางอย่าง มีระยะเวลาในการฉันได้ตลอดชีวิต แต่จะฉันต่อเมื่อมีเหตุจำเป็น เช่น คราวอาพาธ เป็นต้น"

ถ้าพระฉันอาหาร ผิดเวลาเพียงนิดเดียว ก็ต้องอาบัติปาจิตตีย์บ้าง ทุกกฏบ้าง เพราะฉะนั้น พระภิกษุสามเณร จึงควรใส่ใจถึงเรื่อง**กาลิก คือ ของฉัน ของดื่ม ที่ถูกกำหนดเกี่ยวเนื่องกับกาล**ให้ดี หากไม่ใส่ใจหรือไม่รู้ ก็ต้องอาบัติได้ง่ายและรักษาวินัยก็ไม่สะดวก

กาลิก

กาลิก คือของฉันที่พระภิกษุเก็บไว้ฉันได้ตามเวลาที่กำหนดไว้ มี ๔ อย่าง

๑. **ยาวกาลิก** คือ ของฉันที่พระรับประเคนแล้วเก็บไว้ได้ ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน

๒. **ยามกาลิก** คือ ของฉันที่พระรับประเคนแล้วเก็บไว้ได้ วัน ๑ กับคืน ๑ (ตั้งแต่เช้าจนถึงก่อนอรุณของวันใหม่ขึ้น)

๓. **สัตตาหกาลิก** คือ ของฉันที่พระรับประเคนแล้ว เก็บไว้ได้ตลอด ๗ วัน

๔. **ยาวชีวิก** คือ ของฉันที่พระรับประเคนแล้ว เก็บไว้ได้ตลอดชีวิต แต่จะฉันต้องมีเหตุจำเป็น เช่น เจ็บป่วย เป็นต้น

อธิบายกาลิก ๔ อย่าง

๑. ยาวกาลิก คือ ของฉันอันได้แก่ ขาทนียะ (ของเคี้ยว) โภชนียะ (ของฉัน) ที่พระรับประเคนแล้วเก็บไว้ฉันได้ ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน เลยเที่ยงไปฉัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์

โภชนียะ ได้แก่ โภชนะทั้ง ๕ คือ ข้าวสุก ขนมสด ขนมแห้ง ปลาและเนื้อ

ขาทนียะ ได้แก่ อาหารมีขนม เป็นต้น ที่ทำด้วยบุพพัณ-ชาติ (ข้าว ๗ ชนิด) อปรัณชาติ (ถั่วและงาชนิดต่างๆ) มหาผล (ผลไม้ใหญ่ ๙ ชนิด) ตลอดจน ราก หัว เหง้า ยอด หน่อ ลำต้น เปลือก ใบ ดอก ผล เมล็ด แป้งและยางเหนียวของต้นไม้ เถาวัลย์ และหญ้าที่มีคติเหมือนอย่างอามิส สำหรับกินเป็นอาหารของคนในชนบทนั้นๆ) จัดเป็นขาทนียะ ทั้งหมด

บุพพัณชาติ ได้แก่ พืชจำพวกข้าว มีข้าว ๗ ชนิด คือ ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ข้าวเหนียว ข้าวละมาน ข้าวฟ่าง ลูกเดือย และหญ้ากับแก้ (หญ้าข้าวนก)

อปรัณณชาติ ได้แก่ พืชสำหรับทำอาหาร มีถั่วชนิดต่างๆ เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลือง และถั่วดำ เป็นต้น

มหาผล ได้แก่ ผลไม้ใหญ่ ๙ ชนิด คือ ผลตาล มะพร้าว ขนุน สาเก น้ำเต้า ฟักเขียว แตงไท แตงโม และฟักทอง

ราก ได้แก่ รากผักกาด ผักขม ผักชี ผักบุ้ง และรากเล็ก

ของบัวหลวง และบัวขาว เป็นต้น ที่ยังอ่อน

หัว ได้แก่ หัวเผือก มัน ผักกาด ทองกวาวอ่อน และการะเกด เป็นต้น

เหง้า ได้แก่ เหง้าบัวหลวง บัวขาว ตะไคร้น้ำ และเถาคล้า เป็นต้น

ยอด ได้แก่ ยอดตาล มะพร้าว หมาก หวาย และผัก เป็นต้น

หน่อ ได้แก่ หน่อไม้ไผ่ อ้อย อ้อ ข่า และเผือก เป็นต้น

ลำต้น ได้แก่ ลำต้นไม้ขานาง ลำอ้อย สายบัวเขียว บัวแดง และบัวโกมุท เป็นต้น

เปลือก ได้แก่ เปลือกอ้อย ที่ยังมีรสหวานอยู่ เพียงอย่างเดียว

ใบ ได้แก่ ใบเผือก มัน ตำลึง มะม่วง มะกอก และผักกาด เป็นต้น

ดอก ได้แก่ ดอกผักกาด สะเดา แค มะพร้าวอ่อน และโสน เป็นต้น

ผล ได้แก่ ผลขนุน ตาล มะพร้าว มะม่วง มะเขือ และกล้วย เป็นต้น

เมล็ด ได้แก่ เมล็ดขนุน มะขาม เกาลัด บัว สะตอ

ลูกเนียง และกระถิน เป็นต้น

แป้ง ได้แก่ แป้งธัญชาติ ๗ ชนิด อปรัณณชาติ ตาล และกลอย เป็นต้น

ยาง ที่เป็นยาวกาลิกไม่มี มีแต่ที่เป็นสัตตาหกาลิก ได้แก่ ยางอ้อยเป็นต้น

๒. ยามกาลิก คือ ของฉันได้แก่ เครื่องดื่มสำหรับพระที่พระรับประเคนแล้วเก็บไว้ดื่มได้ วัน ๑ กับคืน ๑ ได้แก่ น้ำผลไม้ ๘ อย่าง คือ

น้ำมะม่วง น้ำลูกหว้า น้ำกล้วยมีเมล็ด น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด น้ำมะซาง น้ำลูกจันทน์หรือองุ่น น้ำเหง้าบัว และน้ำมะปรางหรือลิ้นจี่

น้ำผลไม้เล็กๆ มีหวาย มะขาม มะงั่ว สะคร้อ และเล็บเหยี่ยว เป็นต้น และน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำธัญชาติกับสิ่งอนุโลม (คือ พืชที่นำมาปรุงเป็นอาหารได้เหมือนข้าว)

น้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มผัก
น้ำดอกไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะซาง
น้ำอ้อยสดที่ไม่มีกาก *(วิ.มหา. ๕/๑๕๒)*

น้ำผลไม้ต่างๆ เป็นต้นเหล่านี้ ให้อนุปสัมบัน (สามเณรหรือโยม) ขยำทุบคั้นกับน้ำเย็นที่สะอาด หรือทำให้สุกด้วยแสงอาทิตย์ก็ควร ทำให้สุกด้วยไฟไม่ควร แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง

ไม่ให้มีกาก พระรับประเคนแล้วเก็บไว้ดื่มได้ วัน ๑ กับคืน ๑ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระดื่มน้ำปานะเหล่านี้เพื่อแก้กระหาย

พระรับประเคนเครื่องดื่มที่เป็นยามกาลิกไว้ เมื่ออรุณของวันใหม่ขึ้น พระยังเก็บเครื่องดื่มนั้นไว้เป็น**สันนิธิ** ด้วยความประสงค์จะเก็บเอาไว้ฉัน เป็นอาบัติทุกกฏในเพราะรับก่อน เมื่อฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๔๔)* (เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะฉันโภชนาหารที่เก็บสั่งสมไว้ค้างคืน เรียกอาหารที่เก็บไว้นั้นว่า **สันนิธิ**)

๓. **สัตตาหกาลิก** คือ ของฉันประเภทยา ที่พระรับประเคนแล้ว เก็บไว้ฉันได้ตลอด ๗ วัน ได้แก่ เภสัชทั้ง ๕ อย่างคือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย

เนยใส ได้แก่ เนยใสที่ทำมาจากน้ำนมของกัปปิยมังสะ (สัตว์มีเนื้อที่สมควรซึ่งพระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระฉันได้)

น้ำมัน ได้แก่ น้ำมันที่สกัดมาจากเมล็ดงา เมล็ดพันธุ์ผักกาด เมล็ดมะซาง และเปลวสัตว์ทุกชนิด เว้นแต่เปลวมนุษย์

น้ำผึ้ง ได้แก่ น้ำหวานที่ได้จากผึ้งเล็ก และผึ้งใหญ่

น้ำอ้อย ได้แก่ น้ำหวานที่เกิดจากอ้อย

(วิ.มหาวิ. ๑/๑,๐๓๓)

เภสัช ๕ เหล่านี้ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระที่เจ็บไข้ได้ป่วย ฉันอาหารไม่ค่อยจะได้ เป็นโรคผอมแห้งแรงน้อย

ให้ฉันเป็นยาแก้โรค รับประเคนแล้วเก็บไว้ฉันได้ตลอด ๗ วัน ฉันได้ทั้งในกาลและเวลาวิกาล

ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยที่สามารถแผ่ไปเพื่อสำเร็จเป็นอาหารกิจ ซึ่งทรงอนุญาตไว้โดยชื่อแห่งเภสัชอย่างนี้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาต เภสัช ๕ เหล่านั้น ภิกษุรับประเคนแล้วพึงบริโภคได้ตามสบาย ในปุเรภัต (เช้าถึงเที่ยง) ในวันนั้น ตั้งแต่ปัจฉาภัตไป (หลังเที่ยงไปแล้ว) เมื่อมีเหตุพึงบริโภคได้ตลอด ๗ วัน"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๑,๐๕๒)

"ถ้าภิกษุรับประเคนเภสัช ๕ อย่าง มีเนยใส เป็นต้น แม้ทั้งหมดเก็บรวมไว้ในหม้อเดียวกัน เมื่อล่วง ๗ วันไปแล้ว เป็นนิสสัคคีย์เพียงตัวเดียว เมื่อแยกกันเก็บเป็นนิสสัคคีย์ ๕ ตัว (แยกเก็บคนละภาชนะ) เภสัช ๕ นี้ ยังไม่ล่วง ๗ วัน ภิกษุผู้อาพาธก็ดี ไม่อาพาธก็ดี ฉันได้ (เมื่อมีเหตุ)" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๑,๐๕๐)*

"พระรับประเคนสัตตาหกาลิก เพื่อฉันเป็นอาหาร เป็นอาบัติทุกกฏ เพราะการรับประเคนเป็นปัจจัยก่อน, แต่เมื่อกลืนกิน ถ้าเป็นของไม่มีอามิสเป็นทุกกฏทุกๆ คำกลืน ถ้าสัตตาหกาลิกยาวชีวิก ระคนด้วยอามิสเป็นของที่ภิกษุรับประเคนเก็บไว้ เป็นอาบัติปาจิตตีย์ตามวัตถุแท้" *(วิ.มหาวิ. ๒/๕๔๕)*

๔. ยาวชีวิก คือ ของฉันประเภทยาทั่วไปที่พระรับประเคนแล้วเก็บรักษาไว้ ฉันได้ตลอดชีวิตเมื่อมีเหตุ (เจ็บป่วย) ได้แก่ ราก

หัว เหง้า น้ำฝาด ใบ ผล ยางของต้นไม้ เถาวัลย์ ต้นหญ้า ที่พวกมนุษย์ไม่ได้เอาไปทำกินเป็นอาหาร และเกลือ จัดเป็น ยาวชีวิก มีมากมายไม่สามารถกล่าวชื่อและนับจำนวนได้ทั้งหมด

ราก ได้แก่ รากแฝก แห้วหมู ขมิ้น ขิง ข่า ว่านน้ำ ว่านเปราะ และอุตพิด เป็นต้น

หัว ได้แก่ หัวกระทือ กระเม็ง กลอย กระชาย กระเทียม ข่า และตระไคร้ เป็นต้น

เหง้า ได้แก่ เหง้าขมิ้น ขิง การะเกด ตาล มะพร้าว หมาก และเต่าร้าง เป็นต้น

น้ำฝาด ได้แก่ น้ำฝาดสะเดา มูกมัน กระดอม บอระเพ็ด และกระถินพิมาน เป็นต้น

ใบ ได้แก่ ใบสะเดา มูกมัน กระดอม กะเพรา แมงลัก และฝ้าย เป็นต้น

ผล ได้แก่ ผลดีปลี พริก สมอไทย สมอพิเภก มะขามป้อม และโกฐ เป็นต้น

ยาง ได้แก่ ยางต้นหิงคุ ยางจากยอด ใบและกำยาน เป็นต้น

เกลือ ได้แก่ เกลือทะเล เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เกลือภูเขา เกลือดินโป่ง และเกลือหุง เป็นต้น

รากที่เป็นเภสัชเป็นต้น ไม่ได้จัดเป็นอาหารตามปกติของ

พวกมนุษย์ในชนบทนั้นๆ ก็จัดเป็นเภสัชทั้งหมด พระรับประเคนเภสัชเหล่านั้นแล้ว เก็บรักษาไว้ได้ตลอดชีวิต เมื่อมีเหตุจำเป็นจึงบริโภค (ฉัน) ได้ เมื่อไม่มีเหตุ พระบริโภคต้องอาบัติทุกกฏ *(วิ.มหา. ๕/๖๑)*

พระรับประเคนยาวชีวิกไว้ เพื่อฉันเป็นอาหาร ต้องอาบัติทุกกฏ เพราะการรับประเคนเป็นปัจจัยก่อน เมื่อฉัน ถ้าไม่ผสมอาหาร ต้องอาบัติทุกกฏทุกๆ คำกลืน ถ้ายาวชีวิกผสมกับอาหารที่พระรับประเคนเก็บไว้เป็นปาจิตตีย์ตามวัตถุ (เพราะเป็นสันนิธิ) *(วิ.มหาวิ. อฏ. ๒/๕๔๕)*

กาลิกผสมกัน

กาลิกผสมกันตั้งแต่ ๑ กาลิก ๒ กาลิก ๓ กาลิก หรือ ๔ กาลิก ให้ถือเอากาลิกที่มีอายุน้อยที่สุดเป็นเกณฑ์ เพราะกาลิกที่มีอายุน้อยที่สุดจะดึงกาลิกที่มีอายุมากกว่าตน เข้าสู่สภาพของตน (เป็นอันเดียวกับตน) จะทำให้กาลิกที่มีอายุมากสั้นลงตามกาลิกที่มีอายุน้อยนั้น เช่น **ยามกาลิก** ชักกาลิกทั้ง ๒ มีสัตตาหกาลิก และยาวชีวิก เข้าสู่สภาพของตน **สัตตาหกาลิก**ชักยาวชีวิกที่ปนกับตน เข้าสู่สภาพของตนเหมือนกัน เพราะฉะนั้น **ยาวชีวิก**ที่รับประเคนในวันนั้นก็ดี รับประเคนในวันก่อนๆ ก็ดี ปนกับสัตตาหกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรเพียง ๗ วัน ปนกับ **สัตตาหกาลิก**ที่รับประเคนไว้ ๒ วัน ควรเพียง ๖ วัน ปนกับ

สัตตาหกาลิกที่รับประเคนไว้ ๓ วัน ควรเพียง ๕ วัน ปนกับ**สัตตาหกาลิก**ที่รับประเคนไว้ ๗ วัน ควรในวันนั้นเท่านั้น เพราะเหตุนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงไม่ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ยาวชีวิกที่รับประเคนในวันนั้น ปนกับสัตตาหกาลิกควร ๗ วัน ตรัสว่ายาวชีวิกที่รับประเคนแล้ว คือ ปนกับสัตตาหกาลิกควร ๗ วัน ก็เมื่อกาลิก ๓ นี้ก้าวล่วงกาล ยาม และ ๗ วัน พึงทราบอาบัติด้วยอำนาจวิกาลโภชนสิกขาบท สันนิธิสิกขาบทและเภสัชชสิกขาบท ก็แลในกาลิก ๔ นั้น กาลิก ๒ คือ ยาวกาลิก ๑ ยามกาลิก ๑ เท่านั้น เป็นอันโตวุตถะ (อาหารที่ภิกษุเก็บไว้ค้างคืนในอกัปปิยกุฏิ) ด้วยเป็นสันนิธิการกะด้วย แต่สัตตาหกาลิกและยาวชีวิก แม้จะเก็บไว้ในอกัปปิยกุฏิก็ควร ทั้งไม่ให้เกิดสันนิธิด้วย *(วิ.มหา.อฏ. ๕/๑๙๒)* สมดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

๑. **ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิก** ที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล (เช้าถึงเที่ยงวัน) ไม่ควรในวิกาล (ตั้งแต่เที่ยงวันไปจนอรุณขึ้น)

๒. **สัตตาหกาลิกระคนกับยาวกาลิก** ที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล

๓. **ยาวชีวิกระคนกับยาวกาลิก** ที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล

๔. **สัตตาหกาลิกระคนกับยามกาลิก** ที่รับประเคนในวันนั้น ควรชั่วยาม (วัน ๑ กับคืน ๑) ล่วงยามแล้วไม่ควร

๕. ยาวชีวิกระคนกับยามกาลิก ที่รับประเคนในวันนั้น ควรชั่วยาม ล่วงยามแล้วไม่ควร

๖. ยาวชีวิกระคนกับสัตตาหกาลิก ที่รับประเคนในวันนั้น ควรตลอด ๗ วัน ล่วง ๗ วันแล้ว ไม่ควร" *(วิ.มหา. ๕/๑๖๒)*

ย่อเพื่อจำง่าย

๑. ยามกาลิก + ยาวกาลิก = ยาวกาลิก มีอายุ เช้าถึงเที่ยงวัน

๒. สัตตาหกาลิก + ยาวกาลิก = ยาวกาลิก มีอายุ เช้าถึงเที่ยงวัน

๓. ยาวชีวิก + ยาวกาลิก = ยาวกาลิก มีอายุ เช้าถึงเที่ยงวัน

๔. สัตตาหกาลิก + ยามกาลิก = ยามกาลิก มีอายุ วัน ๑ กับคืน ๑

๕. ยาวชีวิก + ยามกาลิก = ยามกาลิก มีอายุ วัน ๑ กับคืน ๑

๖. ยาวชีวิก + สัตตาหกาลิก = สัตตาหกาลิก มีอายุ ๗ วัน

สรุป กาลิก คือ ของฉันสำหรับพระ ที่เกี่ยวกับกาล มี ๔ อย่าง

๑. ยาวกาลิก ได้แก่ อาหาร (ขาทนียะ คือ ของเคี้ยว

และโภชนียะ คือ ของฉัน)

๒. **ยามกาลิก** ได้แก่ เครื่องดื่มสำหรับพระ (น้ำปานะ)

๓. **สัตตาหกาลิก** ได้แก่ ยารักษาโรคผอมแห้งแรงน้อย (เภสัช ๕)

๔. **ยาวชีวิก** ได้แก่ ยารักษาโรคทั่วไป (มีมูลเภสัช เป็นต้น)

พระฉันอาหารต่างกับญาติโยม ตรงที่มีกาลเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เมื่อเป็นพระถ้าไม่ทำความเข้าใจเรื่องกาลิกให้ดีจะฉันอาหารไม่ถูกตามหลักพระวินัย ทำให้ผิดพลาด ต้องอาบัติได้ง่าย เช่น ของที่ควรฉัน ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวัน ไปฉันตอนบ่ายเป็นต้น ก็ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน ฉัน ๑๐๐ คำ ก็ต้องอาบัติ ๑๐๐ ครั้ง แต่ได้ยินพระบางรูปพูดว่า “อาบัติปาจิตตีย์เป็นอาบัติเล็กน้อย แสดงอาบัติก็หลุดแล้ว” ถ้าพูดอย่างนี้ก็แสดงว่า ไม่มีความละอายไม่มีความเคารพต่อสิกขาบท คือ พระวินัย **จึงเปรียบเสมือนแมลงเม่าไม่กลัวไฟ** อย่างนี้ แม้เป็นพระภิกษุ ถ้าไม่ละอายใจต่อญาติโยมผู้รักษาศีล ๕ ศีล ๘ บ้าง ถึงญาติโยมเป็นคฤหัสถ์ยังมีความละอายและเกรงกลัวต่อบาป โทษคืออาบัติเล็กน้อยพระยังรักษาไม่ได้ แน่ใจหรือว่าโทษคืออาบัติใหญ่จะรักษาได้ โดยมากแล้วผู้รักษาอาบัติเล็กน้อยไม่ได้ ย่อมไม่สามารถรักษากองอาบัติใหญ่ได้ เป็นพระภิกษุสามเณร เห็นแก่ปากแก่ท้องจะรักษาศีล รักษาวินัยได้อย่างไร เพราะเป็นอันตรายอย่างหนึ่งในจำนวนอันตราย ๕ อย่างของพระภิกษุ

สามเณรผู้บวชประพฤติพรหมจรรย์ในพระศาสนานี้

พระภิกษุสามเณรควรใส่ใจเรื่องกาลิกให้ดีก่อนจะฉันอะไร จะได้เอามาเป็นเครื่องตรวจสอบว่า ของฉันชนิดนี้เป็นกาลิกอะไร เมื่อทราบแล้วทำให้ฉันได้ถูกต้อง ไม่ผิดวินัย และรักษาวินัยได้สะดวก

สำหรับญาติโยม ถ้ามีความรู้ความเข้าใจเรื่องกาลิกดีแล้ว เวลาถวายของฉันแก่พระจะทำได้อย่างถูกต้อง เช่น เวลาเช้าถึงเที่ยงวันควรถวายกาลิกอะไรแก่พระ เลยเวลาเที่ยงวันไป ควรถวายกาลิกอะไรแก่พระ ถ้าญาติโยมไม่มีความรู้เรื่องกาลิก ตอนบ่ายควรถวายยามกาลิก (น้ำปานะ) แต่กลับถวายยาวกาลิก (อาหาร) แก่พระอย่างนี้เป็นต้น นอกจากจะไม่ถูกกาลแล้ว ยังทำให้พระต้องอาบัติ เพราะรับประเคนและฉันอาหารนั้น เมื่อญาติโยม เข้าใจเรื่องนี้ดีแล้ว นอกจากจะไม่ซื้ออาหารถวายพระตอนบ่ายแล้ว เวลาเห็นพระเณรฉันอาหารตอนบ่าย ตอนเย็น ก็จะได้แนะนำถวายความรู้แก่ท่านว่า "พระเณรฉันอาหารหลังเที่ยงวัน หรือตอนเย็นไม่ได้ เพราะอาหารเป็นยาวกาลิกฉันได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงวันเท่านั้น เลยเที่ยงวันไปแล้วฉันไม่ได้ หากฉันจะต้องอาบัติและผิดศีลได้"

ผู้บวชเป็นพระภิกษุสามเณรแล้วไม่ใช่จะรู้วินัยทุกเรื่อง พระเณรที่ไม่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยอย่างจริงจังก็ไม่รู้อะไรเป็นอะไร หรือเมื่อบวชมาแล้วเรียนแต่วิทยาการทางโลกอย่างเดียว ซึ่งไม่

สอดคล้องต่อพระธรรมวินัย ความรู้ของพระเณรเหล่านี้ก็ไม่ได้แตกต่างไปจากโยมเลย เพราะพระธรรมวินัยในพระศาสนานี้เป็นของละเอียดลึกซึ้ง ควรที่จะใส่ใจศึกษา เพื่อปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และไม่เกิดโทษแก่ตนเอง

สรุปว่า ทั้งพระเณรทั้งโยม ควรสนใจเรื่องกาลิกเป็นพิเศษ ฝ่ายพระเมื่อเข้าใจเรื่องกาลิกได้อย่างถูกต้อง จะได้ไม่เป็นอาบัติเพราะเรื่องนี้ และจะได้แนะนำญาติโยมให้เข้าใจอีกด้วย ฝ่ายญาติโยมเมื่อเข้าใจเรื่องกาลิกดีแล้ว จะได้ถวายอาหารพระได้ถูกกาลถูกเวลา เป็นการเอื้อเฟื้อพระให้รักษาวินัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งแห่งคำสอนของพระบรมศาสดา และความรู้นี้จะได้เอาไปแนะนำเพื่อนฝูงและพระเณรที่ไม่รู้เรื่องวินัยด้วย แต่ต้องดูความเหมาะสมอื่นๆ ประกอบด้วย ไม่ใช่แนะนำร่ำไป โดยปราศจากการพิจารณาถึงความเหมาะสม มิฉะนั้น จะกลายเป็นโทษภัยแก่ตนเองได้

เครื่องดื่ม

เครื่องดื่มสำหรับพระ

น้ำปานะ คือ เครื่องดื่ม สมัยนี้มีเครื่องดื่มมากมายหลายชนิด มีทั้งชนิดถุง กล่อง กระป๋อง และขวด หลากหลายยี่ห้อ มีน้ำผลไม้ทุกอย่างให้เลือก มีน้ำอย่างเดียว มีทั้งเนื้อทั้งน้ำปนกัน มีประเภทนมสด นมข้น นมถั่วเหลือง และน้ำนมข้าวเป็นต้น รวมทั้งประเภทบำรุงกำลัง เช่น ซุปไก่ แบรนด์ รังนก ลิโพ กระทิงแดง ไมโล โอวัลติน และกาแฟ เป็นต้น มีมากมายบรรยายไม่จบไม่สิ้น มีการผลิตขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค ใครชอบประเภทไหน ก็ซื้อได้ตามร้านค้าตู้แช่ทั่วไป มีทั้งเย็น ทั้งไม่เย็น ไว้บริการลูกค้าตลอด ๒๔ ชั่วโมง ฆราวาสญาติโยมดื่มเครื่องดื่มเหล่านี้ได้ทั้งหมด ไม่มีข้อห้ามแต่อย่างใด ส่วนพระบางรูปก็คิดว่าควรจะดื่มได้ทั้งหมดเหมือนกัน เพราะมีความกระหายเหมือนกับโยม ปัจจุบันนี้พระบางรูปท่านมองเห็นเครื่องดื่มทุกอย่างที่กล่าวมาข้างต้นเป็นน้ำปานะหมด ต่อไปวันข้างหน้า บางทีท่านเหล่านี้อาจจะสงเคราะห์เครื่องดื่มประเภทที่มีแอลกอฮอล์ เช่น เบียร์ ไวน์ และวิสกี้ เป็นต้น ว่าเป็นน้ำปานะก็ได้ เมื่อถึงเวลานั้นพระบางส่วนก็คงมีสภาพไม่แตกต่างอะไรกับฆราวาสญาติโยม

ปัจจุบันนี้ก็กำลังปรากฏให้เห็นอยู่ ตามงานปริวาสหรือตามงานประชุมบางแห่งที่มีพระเป็นจำนวนมาก พอถึงเวลาบ่ายหรือเย็น จะมีโยมไปเลี้ยงน้ำปานะกัน บางวันจะเป็นนมสดนมกล่อง บางวันก็เป็นน้ำเต้าหู้ทรงเครื่อง มีทั้งลูกเดือย และเมล็ดบัวใส่เข้าไปด้วย บางวันก็เป็นต้มถั่วเขียวข้นๆ มีน้ำนิดหน่อย บางวันก็เป็นไอศครีมถั่วดำ บางวันเป็นน้ำปั่นผลไม้รวม มีทั้งสับปะรด แตงโม มะละกอและแครอทเป็นต้น ชนิดไม่ต้องกรอง ทั้งเข้มทั้งข้น ล้วนแต่เป็นเครื่องดื่มที่มีรสชาติถูกปากทั้งนั้น โยมอุตส่าห์ ทำให้ถึงขนาดนี้ มีพระบางรูปไม่ถูกใจ ยังบ่นอีกว่า "โยมน่าจะเอาโจ๊กมาถวายให้มันรู้แล้วรู้รอดไปเลย" ท่านจะพูดประชดหรือพูดจริงก็ไม่ทราบ แต่ถ้าท่านพูดจริง ก็เห็นด้วยกับท่านเหมือนกัน เพราะน้ำเต้าหู้ทรงเครื่อง ไอศครีมถั่วดำกับโจ๊กก็ไม่ได้แตกต่างกันสักเท่าไร

ส่วนพระบางรูปเลี้ยงง่าย บำรุงง่ายเหลือเกิน โยมเอาอะไรมาถวายก็บอกว่า ไม่ คือไม่ปฏิเสธ ดื่มหมดทุกอย่าง ไม่มีขัดศรัทธา ตั้งแต่ผู้ใหญ่จนถึงผู้น้อย ก็ไม่เห็นท่านห้ามปรามอะไรพูดแต่ว่า "เข้าท่าดีนะโยม" พระรูปที่ท่านไม่ดื่มก็มีบ้างแต่ก็น้อย บางรูปท่านเห็นว่าไม่สอดคล้องต่อพระวินัยจึงถามโยมว่า **"โยมทำไมถวายน้ำปานะอย่างนี้"** โยมตอบว่า **"หลวงพ่อท่านแนะนำเจ้าค่ะ"**

สรุปแล้วเกิดจากพระบางรูปชอบ แล้วไปสั่งโยมทำ โดยลำพังโยม คงไม่คิดทำถวายขนาดนี้

บางรูปท่านก็เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะอยู่ที่วัดท่านก็ดื่มน้ำปานะประเภท นมสด ไมโล โอวัลติน กาแฟ น้ำเต้าหู้ และน้ำผลไม้ปั่นอยู่แล้ว สำหรับท่านที่ไม่เคยดื่มอย่างนี้ เพราะเห็นว่า ผิดต่อพระวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ จึงไม่ดื่ม

การถวายน้ำปานะดังกล่าวมานี้ พระที่ยังไม่เข้าใจพระวินัยต่างก็แซ่ซ้องสรรเสริญกันใหญ่ว่า น้ำปานะที่นี่ดีจริงๆ ดื่มแล้วอยู่ท้องดี โยมก็แสนดีไม่ปล่อยให้พระท่านหิว ไม่เหมือนบางงาน วันไหนๆ ก็ถวายแต่น้ำขิง น้ำมะตูม เป็นต้น

พระปฏิบัติบางรูป ก็ให้โยมทำน้ำปานะชนิดพิเศษ คือให้เอาเนื้อไก่มาหั่นให้ละเอียด ต้มใส่เครื่องแกง เครื่องยา ทำเหมือนแกงไก่ทุกอย่าง ต้มสุกดีแล้ว นำมากรองด้วยผ้าขาวบาง แล้วให้นำมาถวายพระโดยให้เหตุผลว่า น้ำปานะชนิดนี้มีประโยชน์มาก เป็นทั้งยา เป็นทั้งน้ำปานะ เหมาะสำหรับนักปฏิบัติอย่างเรา เวลานั่งกรรมฐานนานๆ เลือดลมเดินไม่สะดวก พอดื่มน้ำปานะเข้าไปจะช่วยขับลมดีมาก และไม่เป็นโรคขาดสารอาหาร ทำให้มีเรี่ยวแรงปฏิบัติธรรมต่อไป ฟังดูแล้วดูเหมือนจะเข้าท่าดี

ที่กล่าวมานี้เป็นนานาทัศนะ ที่มีความคิดความเห็นและความประพฤติไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย นับวันก็ยิ่งมีให้เห็นมากขึ้นเรื่อยๆ

สำหรับพระที่ใคร่ต่อการศึกษาพระธรรมวินัย ควรพิจารณาเสียก่อนว่าเครื่องดื่มประเภทไหนถูกต้อง ประเภทไหนไม่ถูก

ต้องตามพระวินัย เมื่อพิจารณาดีแล้วจึงค่อยดื่มน้ำปานะที่ถูกต้องนั้น ก็จะไม่เป็นอาบัติ

น้ำปานะที่ทรงอนุญาต

น้ำปานะที่ทรงอนุญาตให้ภิกษุดื่มแก้กระหายนั้น จัดเป็น **ยามกาลิก** คือ เครื่องดื่มที่ภิกษุรับประเคนแล้ว เก็บไว้ดื่มได้ตลอด ๑ วัน กับ ๑ คืน มีอยู่ ๘ อย่าง เรียกว่า **น้ำอัฏฐบาน** หรือ น้ำปานะ ได้แก่

๑. น้ำมะม่วง
๒. น้ำลูกหว้า
๓. น้ำกล้วยมีเมล็ด
๔. น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด
๕. น้ำมะซาง
๖. น้ำลูกจันทน์หรือองุ่น
๗. น้ำเหง้าบัว
๘. น้ำมะปราง หรือลิ้นจี่

พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำปานะ ๘ ชนิด

น้ำปานะทำด้วยผลมะม่วง น้ำปานะทำด้วยผลหว้า

น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยมีเมล็ด น้ำปานะทำด้วยผลกล้วยไม่มีเมล็ด

น้ำปานะทำด้วยผลมะซาง น้ำปานะทำด้วยผลจันทน์หรือองุ่น

น้ำปานะทำด้วยเหง้าบัว น้ำปานะทำด้วยผลมะปรางหรือลิ้นจี่" *(วิ.มหา. ๕/๑๕๒)*

วิธีทำน้ำปานะ

๑. ถ้าพระทำน้ำปานะเอง ควรรับประเคนมะม่วง เป็นต้น หรือน้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด และการบูร เป็นต้นก่อน เมื่อใช้มะม่วงสุกทำน้ำปานะ ก็ขยำทั้งลูกแล้วคั้นเอาน้ำ หรือจะใช้มีดปาดเอาเฉพาะเนื้อแล้วค่อยขยำคั้นเอาน้ำ แล้วกรองด้วยผ้าขาวบาง ไม่ให้มีกาก ถ้าใช้มะม่วงอ่อน ทำน้ำปานะควรเอาไม้ทุบมะม่วงให้แตกละเอียด แล้วแช่น้ำเย็นสะอาด นำไปตากแดดให้สุกด้วยแสงอาทิตย์แล้วเอาผ้าขาวบางกรอง ไม่ให้มีกาก จากนั้นก็ปรุงรสด้วยน้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด และการบูร เป็นต้น ปรุงเสร็จก็ดื่มได้ตามชอบใจ ถ้าเหลือก็เก็บไว้ดื่ม ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงเท่านั้น

ถ้าเป็นผลไม้ที่มีเมล็ดปลูกขึ้นได้ ควรทำกัปปิยะก่อน น้ำปานะที่เอาผลไม้มาใส่เครื่องปั่นแบบเข้มข้น ที่ทำกันแพร่หลาย

โดยไม่ใช้ผ้าขาวบางกรองเลยไม่สมควร ต้องกรองไม่ให้มีกากจึงควร

๒. ถ้าเป็นสามเณรหรือโยมทำให้ พระรับประเคนแล้ว เก็บไว้ดื่มได้ ๑ วัน กับ ๑ คืน ผลไม้ที่เหลือมีน้ำลูกหว้า เป็นต้น มีวิธีทำเหมือนน้ำมะม่วงทุกประการ ที่ไม่เหมือนก็เฉพาะน้ำมะซาง เวลาทำน้ำปานะมะซางขยำเสร็จแล้วต้องใส่น้ำสะอาดผสมลงไป เพราะมะซางมีน้ำน้อย จะใช้มะซางล้วนๆ โดยไม่ผสมน้ำนั้นไม่ควร

การทำน้ำปานะด้วยผลไม้ ๘ อย่างเหล่านี้ ผสมด้วยน้ำเย็นก็ดี ทำสุกด้วยแสงอาทิตย์ก็ดี สมควร สุกด้วยไฟ ไม่ควร

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "บรรดาน้ำปานะ ๘ อย่างนั้น อัมพปานะนั้น ได้แก่ ปานะที่ทำด้วยผลมะม่วงดิบหรือสุก ในมะม่วงดิบและสุก ๒ อย่างนั้น เมื่อจะทำมะม่วงดิบ พึงทุบมะม่วงอ่อนแช่น้ำ ตากแดดให้สุกด้วยแสงอาทิตย์แล้วกรอง ปรุงรส ด้วยน้ำผึ้ง น้ำตาลกรวดและการบูร เป็นต้น ที่รับประเคนในวันนั้น **อัมพปานะที่ภิกษุทำอย่างนั้น ย่อมควรในเวลา (เช้าถึงเที่ยง) เท่านั้น** ส่วนอัมพปานะที่พวกอนุปสัมบันทำ ซึ่งภิกษุรับประเคนในเวลาก่อนฉันเช้า ย่อมควรแม้บริโภคผสมกับอาหาร ในปุเรภัต (เช้าถึงเที่ยง) ส่วนที่รับประเคนในปัจฉาภัต (หลังเที่ยงไปจนถึงอรุณขึ้น) ย่อมควรโดยบริโภคปราศจากอามิสอาหาร จนถึงเวลารุณขึ้น ในน้ำปานะทุกชนิดก็นัยนี้

"อัฏฐบานเหล่านี้ เย็นก็ดี สุกด้วยแสงอาทิตย์ก็ดี ย่อมควร สุกด้วยไฟไม่ควร" *(วิ.มหา.อฏ. ๕/๑๘๗)*

น้ำปานะที่สุกด้วยไฟ ทรงห้ามไม่ให้ฉัน มีเหตุผล ๒ ประการ

๑. น้ำปานะ ๘ อย่าง หรือน้ำปานะอนุโลมซึ่งเป็นน้ำดื่มโดยผ่านการกรองด้วยผ้าขาวบางมาแล้ว พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ดื่มได้ตลอดวัน ๑ กับคืน ๑ คือ เก็บไว้ฉันได้จนถึงก่อนอรุณของวันใหม่ขึ้น ถ้าหากทำให้สุกด้วยไฟแล้วก็จะกลับกลายสภาพความเป็นยามกาลิก เป็นดุจยาวกาลิกไปซึ่งเป็นโภชนาหารที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงอนุญาตให้ฉันได้ตั้งแต่เช้าถึงเที่ยงเท่านั้น หลังจากเที่ยงวันไป ไม่ควร

๒. น้ำปานะ ๘ อย่าง หรือน้ำปานะอนุโลมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห้ามสุกด้วยไฟนั้น เพราะน้ำปานะอันสำเร็จจากผลไม้ที่ยังสดอยู่ ซึ่งเพียบพร้อมด้วยสารอาหารต่างๆ ครบบริบูรณ์ น้ำผลไม้ที่ไม่ได้ผ่านการต้มให้สุกด้วยไฟ ผสมกับน้ำเย็นซึ่งเป็นน้ำสะอาดอยู่แล้ว ย่อมไม่ไปทำลายสารอาหารให้เสียหายไป เมื่อเป็นเช่นนี้พระภิกษุซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าอนุญาตให้ฉันอาหารมื้อเดียว คือเช้าถึงเที่ยงวันเท่านั้น ตั้งแต่บ่ายเป็นต้นไปท้องของภิกษุจะว่างจากอาหารที่ไหลลงสู่ท้อง แต่ปาจกเตโชธาตุซึ่งเป็นธาตุไฟตัวเผาผลาญอาหารให้ย่อย ก็ยังทำงานตามปกติ จนทำให้ร่างกายเกิดความหิวขึ้น และในส่วนของกระเพาะอาหารก็เร่าร้อน ทำให้ภิกษุเกิดความกระสับกระส่าย สมณธรรมของท่านก็เป็นไปอย่างไม่สะดวก เมื่อได้น้ำปานะที่สำเร็จมาจากผลไม้อันเพียบพร้อมด้วยสารอาหาร ผสมด้วยน้ำเย็นหรือไม่ผสมก็ตาม

ภิกษุดื่มน้ำปานะเข้าไปจะช่วยดับไฟธาตุนั้นให้เย็นลง เมื่อเป็นเช่นนี้ ภิกษุก็ไม่กระสับกระส่ายเพราะเวทนา สมณธรรมของท่านก็จะสามารถสืบต่อไปได้สะดวกยิ่งขึ้น *(นิสสยภิกขุปาติโมกขภาสาฎีกา รจนาโดย อ.ชนกาภิวังสะ ฉบับอักษรพม่า)*

น้ำปานะอนุโลม

น้ำปานะอนุโลม คือ เครื่องดื่มที่อนุโลมตามน้ำอัฏฐบาน มี ๒ อย่าง คือ

๑. อกัปปิยปานะอนุโลม คือ น้ำปานะที่ไม่สมควร พระดื่มในเวลาวิกาลไม่ได้ ถ้าดื่มต้องอาบัติปาจิตตีย์ ได้แก่

น้ำแห่งธัญชาติ (ข้าว) ๗ ชนิด คือ ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ข้าวเหนียว ข้าวละมาน ข้าวฟ่าง ลูกเดือย และหญ้ากับแก้

น้ำแห่งมหาผล (ผลไม้ใหญ่) ๙ ชนิด คือ ผลตาล มะพร้าว ขนุน สาเก น้ำเต้า ฟักเขียว แตงไท แตงโม และฟักทอง

น้ำแห่งอปรัณณชาติ คือ ถั่วชนิดต่างๆ มีถั่วเหลือง ถั่วเขียว และถั่วดำ เป็นต้น น้ำมหาผล ๙ และอปรัณณชาติ คือ ถั่วชนิดต่างๆ เป็นยาวกาลิก มีคติเหมือนอย่างธัญชาติ พระภิกษุจะดื่มในปัจฉาภัต (ตั้งแต่เที่ยงไปจนถึงอรุณขึ้น) ไม่ได้ แม้ที่ต้มแล้วกรอง หรือที่ทำเป็นเครื่องดื่มชนิดต่างๆ เช่น แลคตาซอย และไวตามิ้ลค์ เป็นต้น ก็ดื่มไม่ได้ ถ้าดื่มเป็นอาบัติปาจิตตีย์ หากเป็นสามเณรจะผิดศีลข้อ ๖

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ธัญชาติ ๗ ชนิด เป็นอันห้ามแล้วว่าไม่ควรในปัจฉาภัต มหาผล ๙ อย่าง คือ ผลตาล ผลมะพร้าว ผลขนุน ผลสาเก น้ำเต้า ฟักเขียว แตงไท แตงโม ฟักทอง เป็นอันทรงห้าม และอปรัณณชาติทุกชนิด มีคติอย่างธัญชาติเหมือนกัน เพราะเหตุนั้น จึงไม่ควรในปัจฉาภัต"

(วิ.มหา.อฏฺ. ๕/๑๘๙)

๒. กัปปิยปานะอนุโลม คือ น้ำปานะที่สมควร พระดื่มในเวลาวิกาลได้ (ตั้งแต่เที่ยงไปจนถึงอรุณขึ้น) ไม่เป็นอาบัติ ได้แก่ น้ำปานะแห่งผลไม้เล็กมีหวาย มะขาม มะงั่ว มะขวิด สะคร้อ และเล็บเหยี่ยว เป็นต้น ไม่สามารถนับจำนวนได้ มีคติเหมือนอย่างน้ำอัฏฐบาน มีวิธีทำเหมือนกับน้ำมะม่วงทุกประการ

น้ำแห่งผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำเมล็ดข้าวเปลือกกับสิ่งที่อนุโลม น้ำแห่งใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มผัก น้ำแห่งดอกไม้ทุกชนิด เว้นน้ำดอกมะซาง และทรงอนุญาตน้ำอ้อยสดที่หีบแล้วกรองไม่มีกาก

วิธีทำ ให้อนุปสัมบัน ขยำทุบผลไม้ ใบไม้ และดอกไม้ คั้นกับน้ำเย็นที่สะอาด หรือให้สุกด้วยแสงอาทิตย์ กรองด้วยผ้าขาวบางอีกครั้งหนึ่ง

น้ำผลไม้ ใบไม้ และดอกไม้ทุกชนิด เป็นยามกาลิก ภิกษุรับประเคนแล้วเก็บไว้ดื่มได้ตลอดวัน ๑ กับคืน ๑ ไม่เป็นอาบัติ

ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตน้ำผลไม้ทุกชนิด เว้นน้ำแห่งผลธัญชาติ น้ำใบไม้ทุกชนิด เว้นน้ำต้มผัก น้ำดอกไม้ทุกชนิด เว้นดอกมะซาง และอนุญาตน้ำอ้อยสด" *(วิ.มหาวิ. ๕/๑๕๒)*

เภสัช ๕ ฉันในเวลาวิกาลได้

เภสัช ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้เจ็บไข้ได้ป่วย ฉันอาหารไม่ค่อยได้ ฉันอะไรก็อาเจียน เป็นโรคผอมแห้งแรงน้อย ฉันแก้โรคได้ เภสัช ๕ นี้จัดเป็นสัตตาหกาลิก มีอายุกาลเพียง ๗ วัน ภิกษุรับประเคนแล้วเก็บไว้ฉันได้ ๗ วัน เกิน ๗ วันไป พออรุณที่ ๘ ขึ้นเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้รับประเคนเภสัช ๕ แล้วฉันได้ทั้งในกาล ทั้งในเวลาวิกาล เภสัช ๕ เหล่านี้จัดเป็นยาก็ได้ จัดเป็นอาหารก็ได้ เพราะฉะนั้น พระภิกษุควรฉัน เภสัช ๕ เป็นยาแก้โรค อย่าฉันเป็นน้ำปานะ

ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "เภสัช ๕ เหล่านี้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เป็นเภสัชอยู่ในตัว และสมมุติว่าเป็นเภสัช ทั้งสำเร็จประโยชน์เป็นอาหารแก่สัตว์โลก และไม่ปรากฏเป็นอาหารหยาบ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้รับประเคนเภสัช ๕ นั้นแล้ว บริโภคได้ทั้งในกาล ทั้งในเวลาวิกาล"

(น้ำอ้อยงบถ้าไม่ป่วยไข้ให้ละลายน้ำฉันเหมือนอย่างน้ำปานะ) *(วิ.มหา. ๕/๕๙)*

นมเป็นอาหารประณีตดื่มในเวลาวิกาลไม่ได้

ปลา เนื้อ นมสด และนมส้ม ๔ อย่างนี้ ไม่จัดเป็นเภสัช ๕ ไม่จัดเข้าในยาวชีวิก (ของฉันได้ตลอดชีวิต) และไม่จัดเป็นน้ำปานะอันเป็นยามกาลิก (ของฉันได้ตั้งแต่เช้าไปจนถึงอรุณขึ้น) แต่จัดเป็นอาหารประณีตเท่านั้น เพราะฉะนั้น พระภิกษุจึงไม่ควรดื่มนมในเวลาวิกาล แม้เครื่องดื่มต่างๆ ที่ผสมกับนมแล้ว ก็ไม่ควรดื่มเหมือนกัน ถ้าดื่มต้องอาบัติปาจิตตีย์

ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ภิกษุใด มิใช่ผู้อาพาธ ขอโภชนะอันประณีต เห็นปานนี้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด นมส้ม เพื่อประโยชน์แก่ตนแล้วฉัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๔๙)*

น้ำปานะสมัยนี้มีมากมายหลายอย่าง มีทั้งที่ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามพระวินัย เมื่อทำความเข้าใจแล้ว ก็จะรู้ได้ว่าอันไหนถูกต้อง อันไหนไม่ถูกต้อง เมื่อรู้แล้วโยมก็ควรถวายน้ำปานะที่ทรงอนุญาตไว้เท่านั้น เช่น น้ำมะม่วงคั้น เป็นต้น พระดื่มจึงไม่เป็นอาบัติ ถ้าโยมถวายน้ำปานะที่ไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ เช่น นมสด นมถั่วเหลือง ไวตามิ้ลค์ น้ำเต้าหู้ ต้มถั่วเขียว ไมโล และโอวัลติน เป็นต้น เมื่อพระดื่มในเวลาวิกาลจะต้องอาบัติ

ปาจิตตีย์

พระควรเลือกดื่มน้ำปานะที่ทรงอนุญาตไว้ มีมากมาย เช่น น้ำมะม่วงคั้น เป็นต้น น้ำปานะที่ไม่ถูกต้องตามพระวินัยควรหลีกเลี่ยง อย่าดื่มตามที่โยมถวายทั้งหมด ถ้าโยมเอาน้ำอะไรมาถวายก็ดื่มหมดโดยไม่พิจารณา จะต้องอาบัติได้ง่าย

พระวินัยข้อไหนที่เกี่ยวข้องกับโยม ถ้าโยมรับรู้บ้าง มาร่วมด้วย ช่วยกันกับพระ จะทำให้พระรักษาพระวินัยได้สะดวกขึ้น เพราะโยมก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยพระไม่ให้ต้องอาบัติมิใช่หรือ

การนิมนต์พระ

การนิมนต์ คือการเชื้อเชิญพระภิกษุสามเณร

โยมส่วนมากรวมทั้งพระด้วยเข้าใจกันว่า ถ้าโยมนิมนต์แล้ว พระจะต้องไป ไม่ไปไม่ได้ นิมนต์ไปสถานที่ไหนก็ต้องไป ขัดไม่ได้เลย ทำนองนั้น พระก็เช่นกันเมื่อถูกโยมนิมนต์แล้ว จะยากง่ายอย่างไรก็ต้องไปให้ได้ ถ้าปฏิเสธถือว่าขัดศรัทธาญาติโยม โดยทำให้ศรัทธาของญาติโยมตกไป ท่านเหล่านั้นคงคิดว่ากิจนิมนต์นี้เป็นเรื่องสำคัญในพระพุทธศาสนาหรืออย่างไร

เมื่อเป็นเช่นนี้ โยมนิมนต์พระบางรูปว่า "ปีนี้ บ้านผมมีงานประจำปี โดยมีหมอลำคณะดัง ลิเกเงินล้าน วงดนตรียอดฮิตมาแสดง มีหนังกลางแปลงเรื่องเด็ดมาฉาย ขอนิมนต์พระอาจารย์ไปดูด้วยกันนะครับ" หรือนิมนต์ไปดูเขาจุดบั้งไฟแสน บั้งไฟล้าน หรือว่ามีมวยดังต่อย ที่บ้านผมมีโทรทัศน์สีจอใหญ่ นิมนต์ท่านไปดูด้วยกันนะครับ ท่านก็ไปตามคำนิมนต์โดยไม่ขัดศรัทธา

นิมนต์พระให้ทำน้ำมนต์พ่นน้ำหมาก บอกใบ้ให้หวย ตรวจดูดวงชะตาราศี สืบชะตาบูชาโชค เสียเคราะห์สะเดาะนาม ตัดเวรตัดกรรม ทำปลัดขิก เครื่องรางของขลัง ลงนะหน้าทอง ลงเลขยันต์กันผี เจิมป้าย เจิมบานประตูหน้าต่าง เป็นต้น ท่าน

ทำทุกอย่างไม่ขัดศรัทธา

นิมนต์ฉันลาบดิบ ลาบเลือด หลู้ น้ำตก ซกเล็ก แหนมดิบ กุ้งเต้น หอยแครงลวก ส้มตำปลาร้าดิบ โดยไม่ทำให้สุกเสียก่อน เป็นต้น ท่านก็ฉันหมดทุกอย่างไม่ขัดศรัทธา

นิมนต์ดื่มเครื่องดื่มประเภทนมสด นมส้ม ไมโล โอวัลติน กาแฟ ไวตามิ้ลค์ นมถั่วเหลือง น้ำมะพร้าว เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นช่วงบ่าย เย็น หรือกลางคืน ท่านก็ดื่มหมดทุกอย่างไม่ขัดศรัทธา

นิมนต์ให้ไปที่ไหน ให้ทำอะไร ให้ฉันอะไร ให้ดื่มเครื่องดื่มอะไร ท่านไม่ขัดศรัทธาเลย เรียกว่าฉลองศรัทธาโยมอย่างเต็มที่ โดยที่ท่านไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามพระวินัยบ้างเลย พระเช่นนี้ โยมจะศรัทธากราบไหว้เป็นพิเศษ เพราะพูดง่าย เลี้ยงง่าย บำรุงง่าย ไม่มีขัดศรัทธาเลย โยมพูดอะไรก็ตามเออออไปด้วยทุกๆ เรื่อง

แต่สำหรับพระที่ถือพระธรรมวินัย ท่านคงทำตามคำนิมนต์ของโยมได้ไม่ทั้งหมด คงได้เฉพาะที่ถูกต้องตามพระธรรมวินัยเท่านั้น และความจริงพระภิกษุก็ไม่จำเป็นที่จะต้องทำตามคำนิมนต์ของโยมทั้งหมด ดังนั้น ญาติโยมทั้งหลายควรจะมีความรู้เรื่องวิธีการนิมนต์ หรือคำนิมนต์โดยคล้อยตามพระธรรมวินัยบ้าง ก็จะเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนามิใช่น้อย

เรื่องนิมนต์นี้ มีโยมและพระจำนวนมาก ยังไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ คิดว่า พูดอะไรก็ได้ ถือว่าใช้ได้และนิมนต์แล้ว แม้พูดลอยๆ ก็ถือว่านิมนต์แล้ว

ดังมีเรื่องเล่าว่า ทายกคนหนึ่ง เมื่อภรรยาตายลง ก็ใช้ลูกเขยให้ไปนิมนต์พระ ลูกเขยเดินเข้าวัด เจอพระอาจารย์ ไม่รู้จะใช้คำพูดอะไรดี เพราะเขาไม่เคยรู้เรื่องเกี่ยวกับการนิมนต์พระ ก็เลยพูดลอยๆ ว่า "ผมละเบื่อแม่ยายตายจริงๆ" พระอาจารย์พูดตอบว่า "เกิดแก่เจ็บตายเป็นเรื่องธรรมดา ใครๆ ก็หนีไม่พ้นหรอก" แล้วเขาก็เดินกลับบ้านไปทันที ครั้นเขาถูกพ่อตาถามว่า "นิมนต์พระหรือยัง" ก็ตอบว่า "นิมนต์แล้ว"

โยมคอยพระแล้วคอยพระอีกจนเลยเวลา พระก็ยังไม่เห็นมา พ่อตาทนไม่ไหวจึงเข้าไปวัด พูดว่า "ได้เวลาแล้วครับท่านอาจารย์" "เวลาอะไรโยม" "ก็เวลาสวดพระอภิธรรมคนตายยังไงครับ" "อาตมาไม่เห็นรู้เรื่องเลยโยม" "อ้าว ก็ผมให้ลูกเขยมานิมนต์ เขาไม่ได้นิมนต์หรือครับ" "ไม่ได้นิมนต์หรอกโยม มันพูดแต่เพียงว่า ผมละเบื่อแม่ยายตายจริงๆ แค่นี้แล้วก็กลับไป" "อ้าว... แล้วกัน ถ้างั้นผมขอนิมนต์ท่านอาจารย์ไปสวดพระอภิธรรมตอนนี้เลยครับ"

ฉะนั้น เรื่องนี้ก็เป็นตัวอย่างที่ดี ถ้าใช้คนที่ไม่เคยรู้เรื่องการนิมนต์พระ ก็จะนิมนต์ไม่เป็น ใช้คำนิมนต์ไม่ถูกต้อง ก็จะเสียการงานไป

โยมฉลาดในคำนิมนต์ พระฉลาดในพระวินัย

โยมผู้นิมนต์พระ **ควรฉลาดในการใช้คำนิมนต์ที่สมควรแก่พระวินัย** ส่วนพระผู้รับนิมนต์ ก็ควรเป็นผู้ฉลาดในวินัยด้วย เมื่อเวลาโยมมานิมนต์โดยใช้คำไม่ถูกก็จะได้แนะนำให้ถูกต้อง และจะได้เปลื้องหมู่คณะออกจากอาบัติเพราะใช้คำนิมนต์ไม่ถูกต้องนั้น

ดังนั้น ผู้นิมนต์ต้องรู้จักคำนิมนต์ ที่สมควรและไม่สมควร ถ้าใช้คำนิมนต์ที่ไม่สมควรแล้ว จะทำให้พระต้องอาบัติ **เวลานิมนต์พระไปฉันที่บ้านตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป อย่านิมนต์โดยระบุชื่อของโภชนะ ๕ อย่าง คือ ผู้นิมนต์ไม่ควรระบุชื่ออาหาร**

มูลเหตุเกี่ยวกับการขออาหาร

ภิกษุฉันอาหารที่โยมระบุชื่ออาหาร ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปไม่ได้นั้น มีเรื่องปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎกอย่างนี้ว่า "ครั้งเมื่อพระผู้มี พระภาคเจ้า ทรงประทับอยู่ที่วัดเวฬุวัน ใกล้เมืองราชคฤห์ พระเทวทัต เสื่อมจากลาภสักการะ เพราะกรรมชั่วของตนปรากฏต่อสายตา ของชาวบ้าน จึงพร้อมด้วยบริษัทพากันเที่ยวเอ่ยปากขออาหารชาวบ้านมาฉัน ชาวบ้านต่างก็เพ่งโทษติเตียนโพนทะนาต่างๆ ว่า "ทำไมพระสมณะเชื้อสายศากยบุตร จึงได้เที่ยวเอ่ยปากขออาหารชาวบ้านมาฉันกันหนอ โภชนะที่ดีใครจะไม่พอใจ อาหารที่อร่อย ใครจะไม่ชอบใจเล่า" หลังจากพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องแล้ว ทรงติเตียนพระเทวทัตพร้อมทั้งบริษัท โดย

ประการต่างๆ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท เกี่ยวกับเรื่องการขออาหารขึ้น

ภายหลังมาก็มีเรื่องเกิดขึ้นตามลำดับ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทผ่อนปรนตามลำดับว่า “เว้นไว้แต่สมัย (คือกาลที่ทรงอนุญาตพิเศษ) ภิกษุเป็นอาบัติปาจิตตีย์ในเพราะฉันอาหารกันเป็นหมู่ (ภิกษุ ๔ รูป ขึ้นไปฉันอาหารที่โยมระบุชื่อถวาย) นี้เป็นสมัยในเรื่องนั้น คือ คราวอาพาธ คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คราวทำจีวร คราวเดินทางไกล คราวที่โดยสารเรือไป คราวประชุมใหญ่ คราวภัตของสมณะ นี้เป็นสมัย (กาลที่ทรงอนุญาตพิเศษ) ในเรื่องนั้น” *(วิ.มหาวิ. ๒/๔๕๗-๔๖๓)*

การฉันเป็นหมู่ คือ คราวที่มีภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ที่เขานิมนต์โดยการระบุชื่อโภชนะ ๕ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วฉัน ลักษณะนี้เรียกว่า **คณะโภชนะ คือการฉันเป็นหมู่**

การฉันเป็นหมู่ที่เรียกว่า คณะโภชนะนี้ พระอรรถกถาจารย์อธิบายว่า มีลักษณะอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑. โดยการนิมนต์ คือ โยมนิมนต์ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูป ขึ้นไปให้ฉันอาหารโดยระบุชื่อโภชนาหารทั้ง ๕ หรือโดยคำที่ใช้แทนกันได้หรือว่าภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาบาลีก็ได้

๒. โดยการเอ่ยปากขอ เรียกว่า วิญญัติ คือ ภิกษุตั้งแต่ ๔ รูป ยืนหรือนั่งอยู่ด้วยกัน เห็นโยมแล้วออกปากขอ ให้เขาถวายภัตตาหาร *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๔๖๘-๙)*

ในเรื่องการนิมนต์นี้จะอธิบาย แต่เฉพาะข้อที่ ๑ ก่อน ส่วนการออกปากขอที่เรียกว่าวิญญัติ จะอธิบายในข้อต่อไปที่จะกล่าวข้างหน้า

โภชนะ ๕ อย่าง

๑. **ข้าวสุก** ได้แก่ ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ข้าวเหนียว ข้าวละมาน ข้าวฟ่าง ลูกเดือย และหญ้ากับแก้ ทายกเอาธัญชาติ ๗ ชนิดเหล่านี้มาหุงเป็นข้าวสวย หรือข้าวต้ม จัดเป็นข้าวสุก

๒. **ขนมสด** ได้แก่ ขนมสดทำด้วยธัญชาติ ๗ ชนิดนั้น หรือทำด้วยสิ่งอื่นมีถั่วเขียว เป็นต้น ปัจจุบันขนมสดมีมาก เช่น ขนมหม้อแกง ขนมชั้น ขนมเปียกปูน สังขยาหน้าไข่ เป็นต้น จัดเป็นขนมสด

๓. **ขนมแห้ง** ได้แก่ ขนมแห้งทำด้วยธัญชาติ ๗ ชนิดนั้น นำเอาไปคั่วเป็นข้าวตอก ข้าวคั่ว ทำเป็นผงเป็นแป้งอีกมากมาย ปัจจุบันขนมแห้งมีมาก เช่น ขนมชนิดต่างๆ มีทั้งเป็นก้อน เป็นแท่ง เป็นแผ่น เป็นผง ข้าวเกรียบกุ้ง ข้าวแต๋น เป็นต้น จัดเป็นขนมแห้ง

๔. **ปลา** ได้แก่ ปลาทั้งหมด (รวมกุ้ง หอย ปู เป็นต้น)

๕. **เนื้อ** ได้แก่ เนื้อที่ควรทุกอย่าง (เว้นเนื้อที่ทรงห้าม ๑๐ อย่าง) *(กงฺขา. ๑๙๒)*

คำนิมนต์พระรับภิกษาที่ไม่สมควร

โยมนิมนต์พระตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป โดยระบุชื่อโภชนะ ๕ อย่างหรือคำเรียกแทนโภชนะ ๕ เช่น ผมขอนิมนต์ท่านรับภัต (ข้าว) ขอนิมนต์ท่านรับสังฆภัต ขอสงฆ์จงรับภัต ขอนิมนต์รับ หรือฉันข้าวสุก ขนมหม้อแกง ขนมปังกรอบ แกงปลา แกงหมู หรือขอนิมนต์ฉันขนมจีน ก๋วยเตี๋ยว ราดหน้า ต้มยำโป๊ะแตก ข้าวเหนียวไก่ย่าง ส้มตำปลาร้า จะปะตี โรตี สุกี้ยากี้ ไอศครีม เค้ก คุกกี้ กล้วยทอด ลอดช่อง เป็นต้น

คำนิมนต์เหล่านี้เป็น**อกัปปิยโวหาร** (คำนิมนต์ ที่ไม่สมควร) พระ ๔ รูปขึ้นไปรับนิมนต์แล้วไปบ้านโยม เมื่อรับประเคนโภชนะอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่โยมเอ่ยชื่อล่วงหน้าตอนนิมนต์ จะทำให้พระต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ ทุกๆ คำกลืน ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า **“ถ้าทายกบางคนเข้าไปหาภิกษุ ๔ รูปแล้วนิมนต์ ออกชื่อโภชนะ ๕** ด้วยศัพท์ที่มีความหมายว่า โภชนะ หรือด้วยภาษาอื่นโดยนัยเป็นต้นว่า ผมขอนิมนต์ด้วยข้าวสุก ขอท่านจงรับข้าวสุกของกระผมเถิด ทายกนิมนต์ภิกษุเหล่านั้นรวมกันก็ตาม แยกกันก็ตาม ไปพร้อมกัน หรือแยกกันไปรับรวมกัน จากนั้นฉันรวมกัน หรือแยกกันฉันเป็นคณะโภชนะ เมื่อรับประเคนคณะโภชนะ ต้องอาบัติทุกกฏ ถ้าฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน” *(กงฺขา. ๑๘๙)*

คำนิมนต์พระรับภิกษาที่สมควร

ถ้าโยมนิมนต์พระตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป ไม่ระบุชื่อโภชนะ ๕ อย่าง โดยเลี่ยงไปใช้คำพูดที่เป็น**กัปปิยโวหาร** (คำนิมนต์ที่สมควร) เช่น "พรุ่งนี้ขอนิมนต์ฉันเช้า หรือฉันเพลที่บ้านผม ๔ รูปครับ" หรือ "พรุ่งนี้ขอนิมนต์พระคุณเจ้ารับ (อาหาร) หรือฉันที่บ้านผม ๙ รูปครับ"

คำนิมนต์เหล่านี้เป็นคำพูดที่สมควร พระ ๔ รูปขึ้นไปรับนิมนต์แล้วไปฉันเช้า หรือฉันเพลที่บ้านโยม จะไม่ต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับประเคน และไม่ต้องอาบัติปาจิตตีย์เพราะฉันอาหารนั้น

พระภัตตุทเทสก์ต้องเป็นผู้ฉลาด

เวลาโยมนิมนต์พระ ๔ รูปขึ้นไป ด้วยคำนิมนต์ที่ไม่สมควร เช่น "นิมนต์ท่านรับภัตที่บ้านผม" หรือ "นิมนต์ท่านไปฉันก๋วยเตี๋ยวที่บ้านผมพรุ่งนี้" พระภัตตุทเทสก์ (พระผู้รับนิมนต์) ต้องเป็นผู้ฉลาด อย่าเพิ่งรับนิมนต์ ควรพูดว่า "พรุ่งนี้ไม่รับนิมนต์" โยมพูดว่า "วันมะรืนก็ได้ครับ" พระพูดว่า "วันมะรืนก็ไม่รับ" ถ้าโยมพูดว่า "ทีบ้านโน้น เห็นท่านรับนิมนต์ บ้านผมทำไมไม่รับครับ" ก็บอกว่า "บ้านโน้นเขาใช้คำนิมนต์เป็น" โยมถามว่า "บ้านโน้นเขาใช้คำนิมนต์อย่างไร" พระก็บอกว่า "ขอนิมนต์พระคุณเจ้าฉันเช้าที่บ้านผม ๔ รูปครับ" ถ้าโยมนิมนต์ตามคำพูดที่ว่ามานี้ การนิมนต์นั้นสมควร

ถ้าโยมยังพูดย้ำอีกว่า "นิมนต์ท่านรับภัต" พระพูดว่า "คราวนี้โยมจะได้พระไม่มาก จะได้แค่ ๓ รูปเท่านั้น" ถ้าโยมถามว่า "ทีบ้านโน้นพวกเขานิมนต์ตั้ง ๙ รูป ก็ยังเห็นได้เลยครับ ผมนิมนต์แค่ ๔ รูปทำไมไม่ได้ครับเพราะเหตุไร" พระพูดว่า "โยมนิมนต์ไม่เป็น" ถ้าเขาถามว่า "พวกเขาใช้คำนิมนต์อย่างไร" พระบอกว่า "ขอนิมนต์ท่านรับอาหารของพวกกระผม" ถ้าเขากล่าวคำนิมนต์เหมือนที่พูดมานี้ การนิมนต์นั้น ถือว่าสมควร

ตัวอย่างที่ท่านแสดงไว้ว่า "ถ้าบางคน ถูกผู้ประสงค์จะทำสังฆภัต วานไปเพื่อต้องการให้นิมนต์พระมายังวิหาร ไม่กล่าวว่า "ท่านขอรับพรุ่งนี้นิมนต์รับภิกษา ในเรือนของพวกกระผม" แต่กล่าวว่า "นิมนต์ท่านรับภัตก็ดี" ว่า "นิมนต์รับสังฆภัตก็ดี" ว่า "ขอสงฆ์จงรับภัตก็ดี" พระภัตตุทเทสก์ ควรเป็นผู้ฉลาด พึงเปลื้องพวกภิกษุผู้รับนิมนต์จากคณะโภชนะ (รับนิมนต์ ๔ รูปขึ้นไป) พึงเปลื้องภิกษุพวกถือปิณฑิปาติกธุดงค์[๑] จากความแตกแห่งธุดงค์ (ธุดงค์ขาด) *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๔๗๓-๔)*

---

๑ พระผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร (คือในเวลาที่โยมนิมนต์ มีภิกษุผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ท่านไม่รับนิมนต์ แต่เวลาไปพวกภิกษุผู้รับนิมนต์ชวนว่า "มาเถิดท่านจะได้ภิกษาหาร" แล้วพาเอาภิกษุผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรซึ่งไม่ได้รับนิมนต์ไปด้วย ภิกษุรับนิมนต์ที่โยมระบุชื่ออาหาร ก็ไม่ต้องอาบัติ เพราะปิณฑิปาติกภิกษุได้ทำให้คณะโภชนะแยกกัน ทั้งภิกษุผู้ถือปิณฑิปาติกังคธุดงค์ก็ไม่แตกด้วย เพราะไม่ได้รับสังฆภัตเป็นต้นที่โยมถวาย แต่รับอาหารของภิกษุทั้ง ๓ รูป ที่เหลืออันเป็นสมณภัต คือภัตของสมณะที่ทรงอนุญาตพิเศษแก่ธุดงค์ข้อนี้)

คืออย่างไร คือ พระภัตตุทเทสก์ พึงกล่าวอย่างนี้ก่อนว่า "พรุ่งนี้ไม่อาจรับอุบาสก" เมื่ออุบาสกกล่าวว่า "มะรืนนี้ขอรับ" พึงกล่าวว่า "มะรืนนี้ก็ไม่อาจรับได้" เมื่ออุบาสกเลื่อนไปอย่างนี้ แม้จนถึงกึ่งเดือน พระภัตตุทเทสก์พึงพูดอีกว่า "ท่านพูดอะไร" ถ้าแม้อุบาสกพูดย้ำอีกว่า "นิมนต์ท่านรับสังฆภัต" ลำดับนั้น พระภัตตุทเทสก์ พึงทำให้เขาเปลี่ยนแนวความคิดใหม่ อย่างนี้ว่า "อุบาสกจงทำดอกไม้นี้ จงทำหญ้านี้ ให้เป็นกัปปิยะก่อน" แล้วย้อนถามอีกว่า "ท่านพูดอะไร" ถ้าแม้นเขายังพูดซ้ำแม้อย่างนั้น พึงกล่าวว่า "ผู้มีอายุท่านจักไม่ได้พระมหาเถระ ผู้ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ท่านจักได้พวกสามเณร" และเมื่อเขาถามว่า "ท่านขอรับ พวกคนในบ้านโน้นและบ้านโน้น นิมนต์พระคุณเจ้าผู้เจริญให้ฉัน มิใช่หรือ ผมจะไม่ได้เพราะเหตุไร" พึงกล่าวว่า "พวกเขารู้จักนิมนต์ ส่วนท่านไม่รู้จักนิมนต์" เขาถามว่า "ท่านขอรับ พวกเขานิมนต์อย่างไร" พึงกล่าวว่า "พวกเขากล่าวอย่างนี้ว่า **นิมนต์รับภิกษา (อาหาร) ของพวกกระผมขอรับ**" ถ้าแม้นเขากล่าวเหมือนอย่างที่พูดนั้นแหละ การนิมนต์นั้น สมควร

ถ้าเขากล่าวซ้ำอีกว่า "นิมนต์รับภัต" พึงกล่าวว่า "ผู้มีอายุคราวนี้ท่านจักไม่ได้ภิกษุมาก จักได้เพียง ๓ รูปเท่านั้น" ถ้าเขาถามว่า "ท่านขอรับ พวกคนในบ้านโน้นและบ้านโน้น นิมนต์ภิกษุสงฆ์ทั้งหมดให้ฉันมิใช่หรือ ผมจะไม่ได้เพราะเหตุไรเล่า" พึงกล่าวว่า "ท่านไม่รู้จักนิมนต์" ถ้าเขาถามว่า "ท่านขอรับ พวกเขานิมนต์อย่างไร" ถึงกล่าวว่า พวกเขากล่าว อย่างนี้ว่า "นิมนต์

ท่านรับภิกษาของพวกกระผม" ถ้าแม้นเขากล่าวเหมือนอย่างที่พูดนั้นนั่นแหละ การนิมนต์นั้นสมควร" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๔๗๔)*

วิธีกล่าวให้สมควรแบบง่ายๆ สำหรับพระภัตตุทเทสก์ เมื่อโยมนิมนต์ออกชื่ออาหาร พระภัตตุทเทสก์ก็กล่าวว่า **"อาตมาไม่ต้องการภัตของโยม แต่อาตมาจะรับภิกษา"** ก็ถือว่าสมควรเหมือนกัน โดยไม่ต้องอาบัติเกี่ยวกับสิกขาบทว่าด้วยการฉันคณะโภชนะที่โยมนิมนต์ระบุชื่ออาหาร *(วินย.อฏฺ. ๔๗๘)*

เนื้อความที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นวิธีกล่าวกัปปิยโวหารที่สมควรแก่พระภิกษุ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยประสงค์ป้องกันอาสวะกิเลสซึ่งเป็นความอยากในรสอาหาร อันจะเกิดแก่พระภิกษุ เมื่อพระภิกษุได้ทราบว่าโยมจะถวายอาหารอะไร ก่อนจะไปฉันที่บ้านโยมควรพิจารณาแล้วจึงไป

คำถวายสังฆทานโดยระบุชื่ออาหาร

ในปัจจุบันนี้มีคำถวายทานที่พระและโยมทั้งหลายใช้กันโดยทั่วไปซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือสวดมนต์ หรือหนังสือเกี่ยวกับการแนะนำศาสนพิธี ในหนังสือเกือบทุกเล่มจะปรากฏมีคำถวายสังฆทาน ซึ่งเป็นการกล่าวคำถวายโดย**ระบุชื่อโภชนาหาร** ดังนี้ว่า

"อิมานิ มะยัง ภันเต **ภัตตานิ** สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต ภิกขุสังโฆ อิมานิ **ภัตตานิ** สะปะริวารานิ ปฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ".

แปลว่า ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถวาย **ภัตตาหาร** (ข้าวสุก หรือข้าว) กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับ**ภัตตาหาร** กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ

ในคำถวายสังฆทานนี้ จะเห็นได้ว่า มีการใช้คำพูดระบุถึงชื่อโภชนาหารอยู่ด้วย

หากมีการซักถามว่า คำถวายสังฆทานที่ระบุชื่อโภชนาหารเช่นนี้ จะมีความขัดแย้งต่อพระวินัย ที่จะเป็นเหตุให้ต้องอาบัติในคณะโภชนสิกขาบทหรือไม่ ?

ตอบว่า ในคำถวายสังฆทานนี้ มีคำที่ระบุถึงชื่อโภชนาหารก็จริงอยู่ แต่ก็ไม่ได้ขัดแย้งต่อพระวินัย ที่จะเป็นเหตุให้ต้องอาบัติในคณะโภชนสิกขาบทแต่ประการใด เพราะมีคำที่ท่านแสดงไว้ว่า "ภิกษาที่เขานำมาจำเพาะ ย่อมสมควร" [อยํ อภิหฏภิกขา นาม วฏฺฏติ. (วิ.อฏ. ๒/๓๕๑)] คือ ไม่เป็นอาบัติแก่พระภิกษุผู้รับและฉันโภชนนั้น เพราะว่าโยมนำอาหารมาจำเพาะต่อหน้าพระแล้ว ทั้งยังไม่จัดเป็นการนิมนต์ให้พระไปรับโภชนาหารแต่ประการใด

ส่วนการนิมนต์ที่ไม่สมควรนั้น ก็คือ ทายกมานิมนต์ให้พระไปรับ ไปฉันอาหารที่บ้านหรือในสถานที่ต่าง ๆ โดยมีคำที่ระบุถึงโภชนาหาร (คือ โภชนะ ๕ มี ข้าวสุก, ขนมสด, ขนมแห้ง, ปลา, เนื้อ)

ดังนั้น **คำถวายสังฆทาน** ที่ทายกถือเอาภัตไปในที่นั้น ๆ แล้วมีการกล่าวคำถวายโดยระบุถึงชื่อโภชนาหารดังกล่าว จึงไม่จัดเป็น **การนิมนต์** ให้ไปรับโภชนาหารแต่ประการใด

ฉะนั้น คำถวายสังฆทานโดยระบุชื่อโภชนาหารดังกล่าวข้างต้น จึงใช้ได้ และคำถวายสังฆทานก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นเช่นนี้เสมอไป เพราะมีวัดบางแห่ง โยมบางที่ มีการใช้คำถวายสังฆทานที่ไม่มีการระบุชื่อโภชนาหาร ทั้งมีคำอธิษฐาน คำอุทิศบุญซึ่งน่าสนใจดี และก็เป็นอีกตัวอย่างที่ไม่ขัดแย้งต่อพระวินัยเลย

ตัวอย่างคำถวายสังฆทานที่ไม่ระบุชื่อโภชนาหาร

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ. (กล่าว ๓ ครั้ง)

มะยัง ภันเต กัมมัญจะ กัมมะผะลัญจะ สัทธะหิตวา สังสาระวัฏฏะทุกขะโต โมจะนัตถายะ นิพพานัสสะ สัจฉิกะระณัตถายะ สังฆัสสะ สัมมุเข ปัญจะสีลัง สะมาทิยิตวา[๑] **อิมานิ ปิณฑะปาตะ ขาทะนียะ โภชะนียานิ สังฆัสสะ เทมะ.**

อิทัง โน ปุญญัง นิพพานัสสะ ปัจจะโย โหตุ.

อิมัง ปุญญะปัตติง มาตาปิตุ-อาจะริยะ-อัยยะกะ-อัยยิกา-ญาติมิตตานัง เสสะสัตตานัญจะ เทมะ, สัพเพปิ เต อิมัง ปุญญะปัตติง ลัทธานะ สุขิตา โหนตุ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย เชื่อกรรม และผลของกรรม สมาทานศีล ๕ ต่อหน้าพระสงฆ์แล้ว[๑] ขอถวายบิณฑบาตทั้งคาวทั้งหวานเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ เพื่อความพ้นจากทุกข์ ในวัฏสงสาร เพื่อกระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน

ขอบุญนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย จงเป็นปัจจัย แก่พระนิพพาน

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขออุทิศส่วนบุญนี้ ให้แก่มารดาบิดา ครูบาอาจารย์ ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติมิตรสหาย ที่มีชีวิตอยู่ก็ดี ที่ล่วงลับไปแล้วก็ดี พร้อมด้วยสรรพสัตว์ทั้งหลาย ขอให้ท่านเหล่านั้น เมื่อได้รับส่วนบุญนี้แล้ว จงมีความสุข โดยทั่วกันเทอญ

---

๑ ถ้าไม่สมาทานศีล ๕ ก็ไม่ต้องกล่าว

สรุป เรื่องนิมนต์นี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจ ถ้าโยมเข้าใจเรื่องนิมนต์ดีแล้ว เวลานิมนต์พระจะได้นิมนต์อย่างถูกต้อง พระรับนิมนต์ไปฉันก็จะไม่ต้องอาบัติ แต่ถ้าโยมยังไม่เข้าใจเรื่องการนิมนต์ พระภัตตุทเทสก์ต้องเป็นผู้ฉลาดในการใช้คำพูดแนะนำโยมให้ใช้คำพูดที่ถูกต้อง เพื่อจะปลดเปลื้องหมู่คณะให้พ้นจากอาบัติ

เรื่องนี้ พระต้องเป็นธุระช่วยแนะนำญาติโยมให้เข้าใจ เวลาโยมมานิมนต์พระ จะได้ไม่เกิดปัญหาดังที่กล่าวมา ถ้าพระไม่เอาธุระในเรื่องนี้ ให้ญาติโยมรู้เองนั้นคงยาก เพราะญาติโยมมีหน้าที่การงานที่ต้องรับผิดชอบมากมาย จะมีเวลาที่ไหนมาศึกษาหาความรู้ในเรื่องนี้

การขอ

การเอ่ยปากขอ

ภิกษุ คือ ผู้มีปกติขอ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ตอนว่าด้วยอาหาเรปฏิกูลสัญญา ท่านอุปมาพระภิกษุเหมือนคนกำพร้าอนาถา ไร้ญาติขาดมิตร ต้องเร่ร่อนพเนจรไป เวลาเที่ยวบิณฑบาต เหมือนขอทาน นุ่งผ้าปิดฝี ห่มผ้าห่อศพ ขาดหน้าปะหลัง เก่าๆ ปอนๆ อุ้มบาตรเสมือนถือกระเบื้องเก่าๆ เที่ยวขอทาน ไปตามหมู่บ้าน ตามถนนหนทาง มีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น วันไหนเขาให้ทานก็อิ่ม วันไหนเขาไม่ให้ทานก็อดไป

พิจารณาดูแล้วก็น่าสลดสังเวชใจจริงๆ พระภิกษุนี้ไม่ใช่ขอทานธรรมดา แต่เป็นขอทานที่เจ็บป่วย มีแผลเต็มตัว ต้องการเพียงแค่อาหาร ยา และผ้าปิดแผล เพื่อประทังชีวิต ให้พอเยียวยาอัตภาพให้เป็นไปได้ เพื่อพยุงตนให้เดินข้ามพ้นจากทางทุรกันดารคือวัฏสงสารเท่านั้น

การเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จึงต้องมีชีวิตอยู่ด้วยความเรียบง่าย สันโดษ มักน้อย ทำตัวให้เลี้ยงง่าย บำรุงง่าย อย่าทำตัวเป็นคนขอจัด ขอได้คืบจะเอาศอก เพราะผู้ที่ขอมากย่อมไม่เป็นที่รักของผู้ที่ถูกขอ ควรพอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีใน

สิ่งที่ตนได้มาและมีอยู่ ควรทำตัวเป็นเหมือนนก มีบาตรเป็นท้อง มีจีวรเป็นปีกและหาง กินผลไม้ คืออาหารบิณฑบาตอิ่มแล้วโบกโบยบินไปตามที่ต้องการ คือจาริกไปไม่ติดที่อยู่

แต่ว่า ในปัจจุบันนี้ ไฉนพระจึงเน้นการก่อสร้างเป็นหลัก ไม่ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ทั้งไม่ปฏิบัติ ได้แต่บอกบุญเรี่ยไรเงินทอง เป็นผู้ชำนิชำนาญในการบำเพ็ญบุญข้อไวยาวัจมัยเป็นพิเศษ บุญข้ออื่นมีศีล สมาธิ ภาวนา เป็นต้น ท่านไม่ค่อยถนัดนัก เมื่อเห็นหน้าญาติโยมผู้มีศรัทธาไม่ได้ เป็นอันบอกบุญทันทีว่า "โยมเป็นเจ้าภาพทอดกฐิน ทอดผ้าป่าให้หน่อย ช่วยเอาซองไปแจกให้หน่อย ช่วยเป็นเจ้าภาพเลี้ยงก๋วยเตี๋ยวพระเณรด้วยนะ" เป็นต้น จนโยมขยาดหวาดกลัวกันทั้งบ้านทั้งเมือง ไม่อยากเข้าวัด เพราะเข้าวัดทีไรเสียเงินทุกที แทบจะหมดเนื้อหมดตัว จนเป็นเหตุทำให้ญาติโยมเบื่อวัด เบื่อพระขอจัด เลยหันหลังให้วัด หันหน้าเข้าวิกกันหมด แถมยังพูดประชดอีกว่า "ทำบุญสูญเปล่า ไหว้เจ้าดีกว่า กลับมายังได้กิน"

โยมบางคนถูกพระแจกซองผ้าป่า ซองกฐินอย่างหนัก เห็นซองผ้าป่าและซองกฐินไม่ได้ จะกลัวขึ้นมาทันที แม้ตายไปเป็นผีแล้วก็ยังกลัวซองผ้าป่ากฐิน ดังมีเรื่องเล่าว่า ยายเพี้ยนมีฐานะดี แต่ขี้เหนียว ตอนยังมีชีวิตอยู่ก็ไม่ชอบทำบุญสุนทาน ไม่ค่อยเข้าวัด เพราะเกลียดหลวงพ่อที่วัด ชอบเรี่ยไร ชอบแจกซอง แกโดนแจกซองจนขยาด เห็นซองขาวทีไรเป็นออกอาการตัวสั่น ตาค้าง

พอตายลงเป็นผี ก็ไม่ไปไหน วนเวียนอยู่แถวนั้น เพราะห่วงบ้าน ห่วงลูกห่วงหลานห่วงทรัพย์สมบัติพัสถาน วันหนึ่ง ผียายเพี้ยน เฮี้ยนหนัก ได้เข้าสิงหลานสาวคนเล็ก ทำตาเหลือกแลบลิ้นปลิ้นตาใส่คนที่อยู่บ้านหลังนั้น พวกเขากลัวกัน ก็เลยหาหมอผีมาไล่ให้หนี ก็ไม่ได้ผล บอกว่า "กูไม่หนี กูจะอยู่บ้านนี้ บ้านนี้เป็นของกู" ผู้เป็นลูกเป็นหลานหมดปัญญา ไม่รู้จะทำอย่างไร วันนั้นบังเอิญหลวงพ่อที่วัดพิมพ์ซองผ้าป่ามาถุงใหญ่ สั่งให้ทายกเอาไปแจกทุกบ้าน พวกเราจะจัดผ้าป่าสามัคคี สมทบทุนสร้างโบสถ์กัน ทายกรับซองแล้วเดินออกจากวัดตรงไปที่บ้านยายเพี้ยนพอดี เพราะอยู่ใกล้วัดที่สุด พอทายกขึ้นบ้านก็ร้องบอกคนในบ้านว่า "ผมมาแจกซองผ้าป่าครับ" เท่านั้นแหละ ผียายเพี้ยนที่สิงหลานสาว เห็นซองขาวประทับตราวัด และได้ยินว่า "ผ้าป่า" ถึงกับตัวสั่นตาค้าง แล้วชี้ไปที่ทายกพูดว่า "ไอ้ทุย มึงพูดอะไรนะ" ทายกทุยบอกว่า "หลวงพ่อให้ผมมาแจกซองผ้าป่าครับ" เท่านั้น ผียายเพี้ยนตะโกนเสียงดังลั่นบ้านว่า "กูตายไปเป็นผีแล้ว มึงยังตามมาแจกซองผ้าป่ากูอีกหรือ กูทั้งเกลียดทั้งกลัวไอ้ซองผ้าป่านี่ กูไม่อยู่มันแล้วบ้านนี้ กูไปแล้วโว้ย" พอพูดจบก็ลุกพรวดวิ่งเข้าไปในห้องล้มดังตึง แม่เด็กก็วิ่งไปอุ้มลูก เด็กลืมตาขึ้นพูดว่า "แม่,,,หนูหิวข้าว" ทายกก็วิ่งตามมาดูเด็กแล้วพูดว่า "ผียายเพี้ยนออกไปแล้ว คงกลัวซองผ้าป่าซิท่า"

ตั้งแต่นั้นมา เมื่อผีเข้าสิงใคร ทายกก็จะวิ่งเข้าวัด ไปขอซองผ้าป่าที่ประทับตราวัด เอามาแจกกันผี ปรากฏว่าผีทุกตัว

พอเห็นซองผ้าป่า เฮี้ยนไม่ออก เปิดแน่บหนีจนป่าราบทุกราย หลายคนพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า "โอ้โห ซองผ้าป่านี้มีอานุภาพมากจริงๆ ไม่ใช่แต่คนเท่านั้นนะที่กลัว แม้ผีสางนางไม้ก็ยังกลัวเลย"

เรื่องนี้จะจริงหรือเท็จอย่างไรไม่สำคัญ แต่ก็เป็นอุทาหรณ์สอนใจอย่างดี ว่าคนขอจัดหรือพระขอจัด ไม่ว่าใครๆ แม้แต่ผีก็ยังไม่ชอบ ไม่ต้องพูดถึงคนอื่นเลย หรือแม้แต่ลูกในไส้ ถ้าเป็นคนขอจัด พ่อแม่ก็ยังเกลียดชัง

มูลเหตุการขอจัด

เรื่องราวลักษณะเช่นนี้เคยเกิดในสมัยพุทธกาลเช่นเดียวกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎก มีเรื่องเล่าว่า "มีภิกษุกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ที่เมืองอาฬวี บวชมาแล้วตั้งหน้าตั้งตาเอาแต่ก่อสร้าง ทอดทิ้งธุระทั้งสอง คือคันถธุระ และวิปัสสนาธุระ อันเป็นธุระสำคัญยิ่งในพระพุทธศาสนา ยกเอาการก่อสร้างนี้เท่านั้น เป็นธุระสำคัญ สร้างกุฏิวิหารใหญ่โตไม่รู้จักเสร็จ จึงต้องวิงวอนขอโยมอยู่ร่ำไปว่า "พวกท่านจงให้บุรุษ แรงงาน โค เกวียน มีด ขวาน เป็นต้น" ชาวเมืองที่ถูกเบียดเบียน ด้วยการวิงวอน ด้วยการขอ พอเห็นพวกภิกษุ ก็พากันหวาดกลัวบ้าง สะดุ้งบ้าง หนีไปเสียบ้าง เดินเลี่ยงไปเสียทางอื่นบ้าง เมินหน้าเสียบ้าง ปิดประตูเสียบ้าง เห็นแม่วัวก็รีบหนี นึกว่าเป็นพวกพระภิกษุ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเรื่อง ทรงตำหนิติเตียน

พวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีโดยอเนกปริยาย แล้วทรงเล่าเรื่องฤาษีสองพี่น้อง ตรัสว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ฤาษีสองพี่น้องอาศัยอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคงคา ฤาษีผู้น้องเจริญเมตตาเป็นประจำ จึงเป็นที่รักใคร่ของพญานาคที่อยู่ในแม่น้ำคงคานั้น พญานาคประดับแก้วมณี ที่มีค่ามากไว้ที่คอ สามารถอำนวยสิ่งที่ปรารถนาได้ทุกอย่าง ขึ้นมาบนฝั่งแม่น้ำ เนรมิตเพศเป็นเทวดานั่งอยู่ในสำนักของฤาษีผู้น้องนั้น กล่าวสัมโมทนียกถา (คำพูดที่ทำให้เกิดความบันเทิงใจ) ละเพศเทวดานั้นแล้ว กลับกลายเป็นเพศพญานาค ทำเป็นขนดวงล้อมฤาษี ๗ รอบ เมื่อจะทำอาการเลื่อมใส ชื่นชม จึงแผ่พังพานใหญ่บนศีรษะของฤาษีนั้น ดุจกั้นร่มไว้ หยุดอยู่ชั่วครู่หนึ่งแล้วจึงหลีกไป

เพราะความกลัวพญานาคนั้น ฤาษีผู้น้องได้ซูบผอมมีผิวพรรณดำคล้ำ มีตัวสะพรั่งไปด้วยเอ็น ฤาษีผู้พี่เห็นอาการดังนั้นจึงได้ถามว่า "ทำไม เธอจึงได้ซูบผอมอย่างนี้" ฤาษีผู้น้องได้เล่าเรื่องให้ฟังทั้งหมด

พ. "เธอไม่ต้องการให้พญานาคนั้นมาใช่ไหม?"

น. "ครับ"

พ. "เธอเห็นพญานาคนั้น มีอะไรบ้าง"

น. "ผมเห็นมีแก้วมณีประดับอยู่ที่คอ"

พ. "ถ้าเช่นนั้น เธอจงขอแก้วมณีกับพญานาคนั้นว่า "ท่านจงให้แก้วมณีแก่เรา เราต้องการแก้วมณี"

เมื่อพญานาคขึ้นมาจากแม่น้ำ เข้าไปหาฤๅษีผู้น้องได้ยืนอยู่ใกล้ๆ ฤๅษีได้ขอแก้วมณีกับพญานาคว่า “ท่านจงให้แก้วมณีแก่เรา เราต้องการแก้วมณี” พญานาคพึมพำออกมาเบาๆ ว่า “ฤๅษี ขอแก้วมณี ต้องการแก้วมณี” แล้วรีบหนีไป ครั้งที่สองพญานาคขึ้นจากแม่น้ำยืนอยู่แต่ไกล ฤๅษีเห็นก็ขอแก้วมณีอีก พญานาคได้ยินแล้วก็รีบหนีไป ครั้งที่สาม พญานาคกำลังโผล่ขึ้นจากแม่น้ำ ฤๅษีเห็นก็ขอแก้วมณีอีก ขณะนั้น พญานาคได้พูดตอบฤๅษีผู้น้อง ด้วยคาถาว่า “ข้าวน้ำที่ประณีตยิ่งมากมายเกิดแก่ข้าพเจ้า เพราะแก้วมณีดวงนี้ ข้าพเจ้าจะให้แก้วมณีนั้นแก่ท่านไม่ได้ ท่านเป็นคนขอจัด ข้าพเจ้าจะไม่มาอาศรมของท่านอีกแล้ว ท่านขอแก้วมณีของข้าพเจ้า ทำให้ข้าพเจ้าสะดุ้งกลัวดังคนหนุ่มถือดาบที่ลับคมดีแล้ว (จ่อคอของข้าพเจ้า) ข้าพเจ้าจะไม่ให้แก้วมณีนั้นแก่ท่านซึ่งเป็นคนขอจัด ข้าพเจ้าจะไม่มาอาศรมของท่านอีกแล้ว” พญานาคได้หนีไป พร้อมบ่นออกมาเบาๆ ว่า “ฤๅษีขอแก้วมณี ต้องการแก้วมณี” ตั้งแต่บัดนั้นพญานาคก็ไม่ได้กลับมาอีกเลย

ต่อมาฤๅษีผู้น้องได้ซูบผอมลงยิ่งกว่าเก่า เพราะไม่ได้เห็นพญานาคผู้น่าดูน่าชมนั้น ฤๅษีผู้พี่ได้เห็นอาการนั้น จึงได้ถามดูว่า “ทำไมเธอ จึงได้ซูบผอมลงกว่าเก่า” ฤๅษีผู้น้องตอบว่า “เพราะไม่ได้เห็นพญานาค”

ฤาษีผู้พี่จึงได้พูดกับฤาษีผู้น้องด้วยคาถาว่า

“บุคคลรู้ว่าสิ่งใด เป็นที่รักของเขา ไม่ควรขอสิ่งนั้น คนเป็นที่เกลียดชัง ก็เพราะขอจัด พญานาคถูกฤาษีขอแก้วมณี จึงไม่มาให้ฤาษีนั้นเห็นหน้าอีกเลย”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การวิงวอน การขอไม่เป็นที่พอใจของสัตว์เดรัจฉานเหล่านั้นแล้ว ไม่จำเป็นต้องพูดถึงพวกมนุษย์เลย”

แล้วทรงตรัสเล่าเรื่องรัฐบาลกุลบุตรต่อไปอีกว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว บิดาของรัฐบาลกุลบุตร ได้ถามรัฐบาลกุลบุตรผู้เป็นลูกชายว่า “พ่อรัฐบาลเอ๋ย คนเป็นอันมากได้พากันมาอ้อนวอนขอพ่อ พ่อไม่รู้จักคนเหล่านั้นเลย ทำไมลูกจึงไม่ขอพ่อเลย” รัฐบาลกุลบุตรพูดตอบพ่อว่า “**คนผู้ขอย่อมไม่เป็นที่รักของผู้ถูกขอ ฝ่ายคนผู้ถูกขอ เมื่อไม่ให้ก็ย่อมไม่เป็นที่รักของผู้ขอ** เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ขอพ่อ ขออย่าให้ข้าพเจ้าเป็นที่เกลียดชังของพ่อเลย”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โภคสมบัติของคฤหัสถ์ รวบรวมได้ยาก แม้ได้มาแล้ว ก็ยังยากที่จะตามรักษา ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อโภคสมบัตินั้น พวกคฤหัสถ์รวบรวมได้ยาก แม้เขาได้มาแล้วก็ยังยากที่จะตามรักษาอย่างนี้ พวกเธอได้มีการวิงวอน มีการขอเขาบ่อยครั้ง หลายคราวว่า ขอพวกท่านจงให้คน ให้แรงงาน ให้โค ให้เกวียนเป็นต้น” *(วิ.มหาวิ. ๑/๓๕๔-๓๖๒)*

ฉะนั้น ผู้ขอจัดจึงเป็นที่เกลียดชังของผู้ถูกขอ ผู้ถูกขอจะเป็นสัตว์ก็ตาม จะเป็นคนก็ตาม มีความเกลียดชังผู้ขอจัดเหมือนกัน

พระขอปัจจัย ๔ ที่มีโทษ

พระจะขอปัจจัย ๔ คือ จีวร อาหารบิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค กับฆราวาสผู้ไม่ได้เป็นญาติ และผู้ไม่ได้ปวารณาไว้ เป็นอาบัติ พระจะขอผ้าสบง จีวร หรือสังฆาฏิผืนใดผืนหนึ่ง กับคนทั่วไปที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ เว้นแต่คราวมีเหตุจำเป็นเท่านั้น เช่น โจรชิงเอาผ้าไป ผ้าเก่าชำรุดเสียหายใช้ไม่ได้

ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า "ภิกษุใด ขอผ้าจีวรกับพ่อบ้านก็ดี แม่บ้านก็ดี ผู้ที่มิได้เป็นญาติ ยกเว้นแต่ขอในสมัยที่สมควร ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ ในการขอนั้น มีสมัยดังนี้ คือ ภิกษุถูกชิงผ้าไป หรือเป็นผู้มีจีวรเสียหายใช้ไม่ได้ นี้เป็นสมัยในการขอผ้านั้น" *(วิ.มหาวิ. ๑/๘๐๓)*

พระถ้าไม่ได้เป็นไข้ ขออาหารบิณฑบาตมาฉันเอง ไม่ต้องอาบัติปาจิตตีย์ แต่ต้องอาบัติทุกกฎ เพราะขอแกงและข้าวสุกอย่างเดียว ในเสขิยวัตร ท่านแสดงไว้ว่า "ภิกษุขอโภชนะดีล้วนๆ มีเนยใส เป็นต้น มาฉัน ไม่ต้องอาบัติปาจิตตีย์ แต่ต้องอาบัติทุกกฎ เพราะขอแกงและข้าวสุกในเสขิยวัตร*" แต่ภิกษุผู้ขอโภชนะที่ดี

ที่ระคนกับข้าวสุกมาฉัน บัณฑิตพึงทราบว่าต้องอาบัติปาจิตตีย์ *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๕๑) *(ในเสขิยวัตรมีความว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธจักไม่ขอแกงก็ดี ข้าวก็ดีเพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉัน วิ.มหาวิ. ๒/๙๑๐)*

พระไม่ได้ป่วยไข้ จะขอแกง และข้าวสุกเพื่อตนเองมาฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ ท่านแสดงไว้ว่า "ภิกษุไม่อาพาธ ไม่พึงขอแกงหรือข้าวสุก เพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉัน ภิกษุใดไม่เอื้อเฟื้อ มิใช่ผู้อาพาธ ขอแกงก็ดี ข้าวสุกก็ดี เพื่อประโยชน์ตนมาฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๙๑๐)*

การขออาหาร

ปณีตโภชนะ คือ โภชนะ (ข้าว) ที่เกิดจากธัญชาติ ๗ ชนิด มีข้าวสาลี ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวละมาน ข้าวฟ่าง ลูกเดือย หญ้ากับแก้ (หญ้าข้าวนก) อันระคนด้วยของประณีต ๙ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด และนมส้ม ชื่อว่า โภชนะประณีต

เมื่อพระขอว่า "โยมจงให้ข้าวกับเนยใส จงราดเนยใสให้ จงทำให้ระคนกับเนยใสแล้วให้ จงให้เนยใสและข้าวดังนี้ ต้องอาบัติทุกกฏ เพราะออกปากขอ, เป็นทุกกฏ เพราะรับประเคน เป็นปาจิตตีย์ เพราะกลืนกิน" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๕๒)*

เมื่อโยมไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน พระไม่ได้เป็นไข้ ออกปากขอว่า "โยมอาตมาขอข้าวผัดเนื้อ ข้าวมันไก่ อย่างละจาน อย่างนี้ก็ต้องอาบัติ" ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า "โภชนะที่เจือด้วยอาหารประณีตเหล่าใดมีอยู่ ของประณีตนั้น ได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด และนมส้ม ภิกษุรูปใด ไม่ใช่ผู้อาพาธ ขอเพื่อประโยชน์แก่ตนเป็นทุกกฏในประโยคที่ขอ ได้ของนั้นมา รับประเคนด้วยตั้งใจว่าจักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ ขณะกลืน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน" *(วิ.มหาวิ. ๒/๕๔๙-๕๐)*

"ภิกษุผู้ขอโภชนะดีที่ระคนกับข้าวสุกมาฉัน พึงทราบว่าต้องอาบัติปาจิตตีย์" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๕๕๑)*

"การออกปากขอย่อมไม่ควรในปัจจัยทั้งสอง คือจีวร และบิณฑบาตโดยประการทุกอย่าง" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๔๐๖)*

การขอเสนาสนะ

พระจะเอ่ยปากขอโดยตรงกับโยมที่ไม่ได้เป็นญาติ หรือไม่ได้ปวารณา ให้สร้างเสนาสนะที่อยู่อาศัย มีกุฏิวิหาร เป็นต้น ไม่ได้เช่นกัน แต่ถ้าพูดขอโดยอ้อมๆ เช่นว่า พระต้องการอุโบสถ หอฉัน และกุฏิ เป็นต้น ควรพูดเลี่ยงๆ เป็นนัยๆ เป็นต้นว่า การสร้างอุโบสถ หอฉัน กุฏิเป็นต้น ตรงนี้ดูแล้วเหมาะสมอย่างมาก" (อย่างนี้เรียกว่าปริกถา คือการพูดโดยอ้อมค้อม) หรือพระถาม

โยมว่า "อุบาสก พวกท่านอยู่เรือนอะไร" เมื่อเขาตอบว่า "อยู่ตึกครับ" พูดต่อไปว่า "อุบาสก ตึกไม่ควรแก่พระทั้งหลายหรือ" หรือพูดว่า "เสนาสนะของสงฆ์คับแคบไม่พออยู่กัน" ดังนี้ก็ได้ (อย่างนี้เรียกว่าโอภาส คือการพูดแย้มความประสงค์) หรือพระเห็นพวกชาวบ้านมาแล้ว ทำนิมิตหมายให้ดูให้เขารู้เอง เช่น ช่วยกันขึงเชือก ตอกหลัก เมื่อพวกชาวบ้านถามว่า "นี้ พระคุณเจ้าจะทำอะไรกันครับ" ตอบเขาว่า "พวกอาตมาจะสร้างที่อยู่อาศัย" (อย่างนี้เรียกว่า นิมิตตกรรม คือ การทำนิมิตหมาย) ด้วยคำพูดและการกระทำมีประมาณเท่านี้ โยมก็จะทราบได้ว่า พระต้องการที่อยู่ เขามาสร้างให้ สมควรอยู่ ไม่ต้องอาบัติ

ดังท่านแสดงไว้ว่า "ในเสนาสนะปัจจัย เพียงแต่ออกปากขอว่า 'ท่านจงนำมา จงให้' เท่านั้นไม่ควร ปริกถา โอภาส และนิมิตตกรรม ควรอยู่" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๔๐๖)*

พระจะสร้างกุฏิวิหารเอง สามารถขอแรงงานชาวบ้านตรงๆ ได้และวัตถุสิ่งของที่เขาถวายแทนแรงงานนั้น รับได้ทั้งหมด ไม่มีโทษ เว้นแต่งานส่วนตัว (การฆ่าสัตว์) ของพวกพรานเนื้อและชาวประมง (เพราะภิกษุไปขอแรงงานกับพรานเนื้อหรือชาวประมงพวกเขาเข้าใจว่า ภิกษุมาขอเนื้อและปลา จึงทำการฆ่าสัตว์เหล่านั้นไปถวาย)

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "หัตถกรรมนั้น เว้นการงานส่วนตัวของพวกพรานเนื้อและชาวประมงเป็นต้น ที่เหลือเป็นกัปปิยะ

ทั้งหมด เมื่อเขาถามว่า ท่านมาทำไมครับ มีการงานที่ใครต้องทำหรือ หรือว่าไม่ถาม จะขอก็ควร ไม่มีโทษ เพราะการขอเป็นปัจจัย" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๔๐๒)*

ถ้าพระขอญาติหรือโยมปวารณาให้สร้างกุฏิ เป็นต้น ไม่มีโทษ ไม่เป็นอาบัติ แต่ควรรู้จักประมาณในการขอ อย่าขอมากจนทำให้โยมลำบากใจ

การขอยารักษาโรค

พระไม่ได้ป่วยไข้จะขอยารักษาโรคกับคนไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้ปวารณาไว้ ต้องอาบัติ และยินดีการปวารณายารักษาโรคได้ ตามระยะเวลาที่ปวารณาเท่านั้น ถ้ายินดีเกินกว่านั้นต้องปาจิตตีย์ ถ้าหากไม่ได้เจ็บป่วยฉันยาโดยปราศจากเหตุ คือไม่ได้อาพาธ ถ้าฉันต้องอาบัติทุกกฏ ดังที่ตรัสไว้ว่า "ภิกษุผู้ไม่อาพาธ ควรยินดีการปวารณาด้วยปัจจัยเภสัชได้ตลอด ๔ เดือน เว้นแต่มีการปวารณาซ้ำอีก และเว้นแต่เป็นการปวารณาตลอดชีวิต หากภิกษุยินดีเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๖๑๒)*

อธิบายคำว่า ตลอด ๔ เดือน เป็นต้นนั้น พระพุทธองค์ตรัสไว้ด้วยสามารถแห่งเรื่องที่เกิดขึ้น ถ้าเขาปวารณา กำหนดเวลามากหรือน้อยกว่า ๔ เดือน ก็ควรยินดีตามระยะเวลานั้น *(กงฺขา. ๒๗๙)*

"ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตมูลเภสัช คือ ขมิ้น ขิง ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุตพิด ข่า แฝก แห้วหมู ก็หรือมูลเภสัชแม้ชนิดใดชนิดหนึ่งที่ไม่สำเร็จประโยชน์ในของควรเคี้ยว ที่ไม่สำเร็จประโยชน์แก่ของควรบริโภค รับประเคนมูลเภสัชเหล่านั้น แล้วเก็บไว้ได้จนตลอดชีวิต ต่อเมื่อมีเหตุ (เจ็บป่วย) จึงให้บริโภคได้ เมื่อไม่มีเหตุ (ไม่เจ็บป่วย) ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ" *(วิ.มหา. ๕/๖๑)*

แม้สมณบริขารและสิ่งที่จำเป็นนอกจากปัจจัย ๔ พระจะขอกับคนที่ไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้ปวารณาไว้ ต้องอาบัติ

พระขอปัจจัย ๔ ที่ไม่มีโทษ

การออกปากขอปัจจัย ๔ กับโยมที่ไม่ได้เป็นญาติและไม่ได้ปวารณาไว้ ก็มีโทษ แต่ถ้ารู้จักขอตามวิธีที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้ คือ ขอในคราวเมื่อมีเหตุจำเป็น ป่วยไข้ หรือขอกับญาติและโยมปวารณา เหล่านี้ก็ไม่มีโทษแต่อย่างใด

ขอจีวร

พระถูกพวกพระราชาก็ดี พวกโจรก็ดี พวกนักเลงก็ดี พวกใดพวกหนึ่ง ชิงเอาจีวรไป หรือจีวรถูกไฟไหม้ก็ดี น้ำพัดไปก็ดี หนูหรือปลวกกัดก็ดี เก่ามากเพราะใช้มานานก็ดี สามารถขอจีวรกับคนที่ไม่ใช่ญาติและไม่ใช่ปวารณาไว้ ไม่ต้องอาบัติ แต่มีข้อแม้ดังนี้

จีวรหาย ๓ ผืน ยินดี (ขอ)ได้ ๒ ผืน

จีวรหาย ๒ ผืน ยินดี (ขอ)ได้ ๑ ผืน

จีวรหาย ๑ ผืน ยินดี (ขอ)ไม่ได้เลย

ถ้าขอมาได้มากกว่านั้น เป็นอาบัติทุกกฏ ในประโยคที่ยินดีเกินกำหนด ต้องนิสสัคคีย์ ได้จีวรมาแล้ว ต้องสละแก่สงฆ์ คณะ หรือบุคคล

ตามปกติพระจะขอจีวรหลายผืนกับญาติและคนปวารณาได้ไม่ต้องอาบัติ ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ตามปกตินั่นแหละ ภิกษุจะขอจีวรแม้มากในที่แห่งญาติและปวารณา ก็ควร"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๒๒)

ขออาหารบิณฑบาต

พระจะขออาหารบิณฑบาตกับใครด้วยกาย คือ ด้วยอาการยืนนิ่ง แต่ต้องยืนกำหนดพิจารณาว่า "โยมประสงค์จะถวายอาหารหรือไม่ ก็ตัวเขาพักการงานของตน ลุกจากที่นั่งจับทัพพีหรือจับภาชนะ หรือตั้งเตรียมเอาไว้ ก็ควรยืนด้วยคิดว่า "เขาประสงค์จะถวาย" เมื่อเขาถวายอาหาร พระก็แหวกผ้าจีวรซ้อนด้วยมือซ้าย น้อมบาตรเข้าไปด้วยมือขวา แล้วใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับอาหาร และไม่ควรมองดูหน้าโยมผู้ถวายอาหาร *(วิ.จุลฺ. ๗/๓๔๙)* (โดยที่สุดแม้แต่สามเณรผู้ถวายอาหารในโรงฉันก็ไม่ควรมองหน้า เป็นอาบัติทุกกฏเหมือนกัน)

พระจะออกปากขออาหารบิณฑบาตกับญาติหรือโยมปวารณาได้ ไม่มีโทษ จะขอเพื่อประโยชน์ตนเอง หรือขอเพื่อประโยชน์แก่พระรูปอื่นก็ไม่เป็นอาบัติ ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ขอกับญาติและโยมที่ปวารณาไว้ เพื่อประโยชน์แก่ตนเองอย่างเดียวหามิได้ โดยที่แท้ขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ก็ไม่เป็นอาบัติ" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๑๒)*

พระป่วยไข้ ขออาหารประณีตได้ ไม่ต้องอาบัติ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "โภชนะที่เจือด้วยของประณีตเหล่าใด มีอยู่ ของประณีตนั้นได้แก่ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย นมสด และนมส้ม ภิกษุรูปใดไม่ใช่ผู้อาพาธ ขอโภชนะที่เจือด้วยของประณีตดังกล่าว เพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉันต้องอาบัติปาจิตตีย์" *(วิ.มหาวิ. ๒/๕๔๙)*

พระป่วยไข้ ขอแกงหรือข้าวสุก เพื่อตนมาฉันได้ ไม่ต้องอาบัติ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธขอแกงก็ดี ข้าวสุกก็ดี เพื่อประโยชน์แก่ตนมาฉันได้" *(วิ.มหาวิ. ๒/๙๑๐)*

ขอยารักษาโรค

พระป่วยไข้ ขอยารักษาโรคได้ตลอดเวลาตราบเท่าที่โรคยังไม่หาย ไม่ว่าจะขอจากใครๆ จะเป็นญาติหรือไม่ก็ตาม เป็นโยมปวารณาหรือไม่ก็ตาม ขอได้ทั้งหมด ไม่เป็นอาบัติ แต่เมื่อ

หายป่วยไข้แล้ว ยาที่เหลือไม่ควรฉันอีกต่อไป ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "คิลานปัจจัย (ยารักษาโรค) แม้จะออกปากขอตรงๆ ก็ควร ไม่จำเป็นต้องถึงการพูดอ้อมๆ เป็นต้นเลย"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๔๐๗)

พระไม่ได้เจ็บป่วย แต่ขอยารักษาโรคกับโยม ที่เป็นญาติและปวารณา ก็ไม่ต้องอาบัติเหมือนกัน ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า "ภิกษุผู้ไม่ได้เจ็บป่วย ยินดีการปวารณาด้วยปัจจัยเภสัชได้ตลอด ๔ เดือนเท่านั้น ยกเว้นมีการปวารณาซ้ำหรือปวารณาตลอดชีวิต หากยินดีเกินกว่านั้น ต้องปาจิตตีย์"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๖๑๒)

พระขอขึ้นรถโดยสารไม่สมควร

พระออกปากขอขึ้นรถโดยสารประจำทาง กับโยมที่ไม่ได้เป็นญาติ ไม่ได้ปวารณาเป็นวิญญัติ (การออกปากขอ) ไม่สมควร แต่ถ้าขอด้วยกาย เช่นว่า ไปยืนอยู่นิ่งๆ ตาม บ.ข.ส. ตามปั๊มน้ำมัน ป้อมตำรวจ ถ้าโยมเขาถามว่า "ท่านจะไปไหนครับ" ก็ตอบว่า "อาตมาจะไปธุระที่กรุงเทพฯ (หรือที่ต่างจังหวัด) โยม" เขานิมนต์ขึ้นรถ บอกโยมว่า "อาตมาไม่มีเงิน" โยมพูดว่า "ไม่เป็นไร ผมทำบุญครับ" ก็ขึ้นรถไปกับโยมอย่างนี้สมควร

พระภิกษุเป็นผู้สละ ละทิ้งทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นคนมักน้อยสันโดษ ไม่ควรเป็นคนมักมากในปัจจัย แม้ได้นามว่า ภิกษุ คือ

ผู้ขอโดยปกติ ไม่ใช่พบเห็นใครก็จะขอร่ำไป ขอไม่รู้จักพอ เป็นคนขอจัด เพราะว่าผู้ขอมักจะเป็นที่เกลียดชังของผู้ถูกขอเสมอ แม้ลูกผู้ชอบขอ ก็ไม่เป็นที่รักของพ่อแม่เหมือนกัน คงไม่ต้องพูดถึงคนอื่นเลย เป็นพระภิกษุหากขอปัจจัย ๔ ไม่ถูกต้อง คือไม่รู้จักวิธีขอก็จะมีโทษ ถ้าขออย่างรู้วิธีตามที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้ คือ ขอเมื่อคราวมีเหตุจำเป็น เช่น เวลาเจ็บป่วยเป็นต้น ขอกับญาติหรือโยมปวารณา ขอได้ไม่มีโทษจากการต้องอาบัติ

สมณบริขารมีบาตร ร่ม รองเท้า เป็นต้น และสิ่งของที่จำเป็นนอกจากปัจจัย ๔ เช่น ยาสีฟัน แปรงสีฟัน สบู่ ผงซักฟอก เครื่องเขียน หนังสือธรรมะที่เกี่ยวกับการศึกษา เป็นต้นเหล่านี้พระจะขอกับคนทั่วไปไม่ได้ เป็นอาบัติ จะต้องขอกับคนที่เป็นญาติหรือโยมปวารณาเท่านั้น

ญาติ

ชนที่เนื่องกันทั้งหมด ชื่อว่า ญาติ เพราะมีความหมายว่ารู้จักกัน

ญาติ คือ คนที่เนื่องถึงกันทางแม่ก็ดี ทางพ่อก็ดี ตลอด ๗ ชั่วอายุของบุรพชน (๗ ชั่วโคตร)

พระจะขอปัจจัย ๔ สมณบริขารและสิ่งของที่จำเป็น มีสบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก เป็นต้น กับพ่อแม่และญาติสายโลหิตเหล่านั้นได้ ไม่ต้องอาบัติ

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "เมื่อภิกษุใช้ให้ญาติ นำจตุปัจจัยมาตราบเท่าจนถึง ๗ ชั่วเครือสกุล โดยสืบๆ กันมาแห่งบุตรของญาติ ๑๐ จำพวก มีพี่ชาย น้องชาย พี่หญิง น้องหญิง ลุง ป้า น้าชาย น้าหญิง อาชาย อาหญิง เหล่านั้น ไม่เป็น การทำวิญญัติ (คือออกปากขอได้) เมื่อทำเภสัชแก่ชนเหล่านั้น ก็ไม่เป็นเวชกรรม (ทำยาให้ได้) หรือไม่เป็นอาบัติ เพราะประทุษร้ายสกุล" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๔๓๓)*

ถ้าพระรูปใดที่อยู่ใกล้พ่อแม่และญาติ ความขัดสนด้วยปัจจัย ๔ สมณบริขารและสิ่งของจำเป็นอื่นๆ จะไม่มี เพราะมีพ่อแม่และญาติคอยอุปถัมภ์อยู่ ขาดเหลืออะไรก็ขอได้ แต่พระเหล่านี้จะเรียนพระธรรมวินัยไม่ค่อยสะดวก ไม่มีสมาธิ ในการศึกษาเล่าเรียน เพราะถูกรบกวนจากพ่อแม่ ญาติ และเพื่อนชายเพื่อนหญิงอยู่เนืองๆ จนเป็นเหตุให้บวชอยู่ในศาสนาไม่ได้นานมีอันต้องสึกไป

ส่วนพระที่บวชอยู่ได้นานๆ และมีความรู้ด้านธรรมวินัยดีโดยมากแล้ว ท่านจะไม่อยู่ในถิ่นของตัวเอง จะหนีจากถิ่นของตัวเองไปอยู่ต่างถิ่นต่างแดน ไปให้ไกลหูไกลตาพ่อแม่ญาติและเพื่อนฝูงเหล่านั้น นานทีปีหน คิดถึงเมื่อไรจึงกลับไปเยี่ยมสักครั้ง การจากถิ่นไปไกลๆ ก็มีปัญหามากเหมือนกัน ขาดคนอุปถัมภ์ค้ำชูเกี่ยวกับปัจจัย ๔ เป็นต้น แต่ก็ยังมีโยมกลุ่มหนึ่งที่พอจะขอได้ คือโยมปวารณานั่นเอง

ปวารณา

ปวารณา คือ การบอกนิมนต์ หรืออนุญาตให้ขอ

โยมปวารณา คือ โยมผู้มีศรัทธาอนุญาตให้พระขอปัจจัย ๔ และสิ่งของที่สมควรแก่สมณะได้

ปวารณามี ๒ คือ

๑. ปวารณาปัจจัยแก่สงฆ์ ควรขอได้แต่พอประมาณเท่านั้น

๒. ปวารณาปัจจัยเฉพาะบุคคล ขอได้เฉพาะสิ่งของที่เขาปวารณา *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๑๒)*

โยมปวารณา

ถ้าโยมกำหนดวัตถุ เช่น ปัจจัย ๔ พระขอนอกจากปัจจัย ๔ ต้องอาบัติ

ถ้าโยมกำหนดกาล เช่น ๔ เดือน พระขอเกิน ๔ เดือนขึ้นไปต้องอาบัติ

ถ้าโยมกำหนดวัตถุและกาล เช่น ปัจจัย ๔ ระยะเวลา ๔ เดือน พระขอเกินวัตถุเกินกาล ต้องอาบัติ

โยมมีศรัทธามีความประสงค์จะอุปถัมภ์พระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ หรือเฉพาะพระบางรูป ก็ปวารณาไปตามศรัทธา แต่ต้องระวัง

จะปวารณาพระรูปไหน ดูให้ละเอียดก่อน เพราะพระบางรูป เป็นพระมักมากในปัจจัย เป็นพระขอจัด ขอจนโยมแทบหมด เนื้อหมดตัวไปก็มี เช่น ขอพระไตรปิฎกที่ประกอบด้วยอรรถกถา ๑ ชุด ราคา ๒๐,๐๐๐ บาท ขอตั๋วเครื่องบินไปกลับประเทศอินเดีย และค่าทัวร์ ราคา ๕๐,๐๐๐ บาท ขอโทรศัพท์มือถือ โทรทัศน์ พัดลม และตู้เย็น เป็นต้น โยมฐานะไม่ค่อยดีต้องลำบาก แต่ถ้าโยมฐานะดีก็ไม่เป็นไรถือว่าเล็กน้อย ทางที่ดีโยมควรปวารณาแบบกำหนดวัตถุ มูลค่า และเวลาด้วย เช่น โยมปวารณาไตรจีวรเป็นมูลค่า ๕๐๐ บาท ระยะเวลา ๔ เดือนเป็นต้น เมื่อหมดเวลาแล้วอยากจะปวารณาต่อ จึงค่อยต่อไปเรื่อยๆ แบบนี้โยมจะไม่เดือดร้อนมาก โยมควรดูความสามารถของตัวเองเป็นหลัก อย่าเอาแต่ศรัทธาเป็นหลัก จะทำให้ตัวเองและครอบครัวเดือดร้อนในภายหลัง

ส่วนพระภิกษุ เมื่อมีโยมมาปวารณา ให้ขอปัจจัย ๔ เป็นต้น ควรพิจารณาดูกำลังทรัพย์และกำลังศรัทธาของโยมด้วย ถึงแม้จะขอปัจจัยอันชอบด้วยพระธรรมวินัยก็ตามที ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องพูดถึงวัตถุอันไม่ชอบด้วยพระธรรมวินัยเลย

โยมปวารณา ๒ จำพวก คือ

๑. โยมปวารณาบางคนไม่ควรขอ คือ ปวารณาด้วยปัจจัย ๔ แล้วก็ถวายจีวรตามกาลอันสมควรอยู่แล้ว ถวายอาหาร

บิณฑบาตเป็นประจำทุกวัน โยมปวารณาจำพวกนี้ ไม่ควรขอ

๒. โยมปวารณาที่ควรขอ คือ ปวารณาด้วยปัจจัย ๔ แล้วไม่ถวายอะไรเลย จะเป็นเพราะไม่ฉลาด หรือว่าหลงลืมสติไป ไม่ได้มาดูแลอุปถัมภ์เลย อาจเป็นเพราะการงานของคฤหัสถ์มีมากจนรัดตัว โยมปวารณาจำพวกนี้ ภิกษุจะขอเพื่อให้เขาได้สติบ้างก็ควร

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "คนใดปวารณาด้วยปัจจัย ๔ กำหนดไว้เองแล้วถวายสิ่งของที่ต้องการ โดยอาการอย่างนี้ คือ ถวายจีวรสมควรแก่กาล ถวายอาหารมีข้าวต้มและข้าวสวย เป็นต้นทุกๆ วัน กิจที่จะต้องออกปากขอกับคนเช่นนั้นไม่มี ส่วนบุคคลใดปวารณาแล้ว ไม่ถวายเพราะเป็นคนไม่ฉลาดหรือเพราะหลงลืมสติบุคคลนั้น ภิกษุควรขอ" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๑๒)*

"พระจะขอกับญาติ และคนปวารณาของตน เพื่อประโยชน์ตนเองและประโยชน์แก่ภิกษุรูปอื่น ก็ไม่เป็นอาบัติ"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๑๒)

ตัวอย่างการใช้คำปวารณา

ส่วนโยมศรัทธาพระรูปใด ก็เข้าไปหาท่านรูปนั้นแล้วพูดว่า "ข้าพเจ้าขอปวารณาท่านด้วยปัจจัย ๔ และสิ่งของอันสมควรแก่สมณบริโภคเป็นมูลค่า .... บาท ระยะเวลา .... เดือน ถ้าท่านประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใดไม่เกินจำนวนที่กำหนดนี้ โปรดบอก

ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะถวายสิ่งนั้น”

หรือพูดสั้นๆ ว่า โยมขอปวารณาสิ่งของที่สมควร มีมูลค่าเป็นจำนวน .... บาท ถ้าท่านต้องการสิ่งใด ขอให้บอกกับโยม

สำหรับพระเวลาขอสิ่งของที่โยมปวารณาไว้ ก็ต้องขอตามที่โยมปวารณาไว้เท่านั้น ขอเกินไม่ได้ ต้องอาบัติ ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า “ในการปวารณาเฉพาะบุคคล ควรขอแต่เฉพาะสิ่งของที่เขาปวารณาเท่านั้น” *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๑๒)*

ด้วยเหตุดังกล่าวมานี้ พระบางรูปไปอยู่ต่างถิ่นต่างจังหวัดห่างญาติขาดมิตร แต่ถ้ามีโยมปวารณาช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูด้วยปัจจัยที่สมควรแก่สมณะแล้ว ก็คงเบาใจไม่น้อย ไม่ต้องกังวลกับเรื่องเหล่านี้อีก จะได้ตั้งหน้าตั้งตาศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยรักษาพระวินัยและปฏิบัติธรรมสืบไป ถ้าไม่มีโยมปวารณาเลยปล่อยให้พระอยู่อย่างฝืดเคือง ลำบากด้วยปัจจัย ๔ วันหนึ่งความอดทนของท่านหมดลง หนีไปอยู่ที่อื่นหรือว่าสึกไป ก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง นับวันจะหาพระที่สนใจใฝ่เรียนพระธรรมวินัยและรักษาพระวินัยยากมากขึ้น ถ้าโยมไม่ช่วยกันส่งเสริมพระเหล่านี้ อีกไม่นานคงหมดไป คงเหลือแต่เฉพาะพระที่ไม่เคร่งครัดพระธรรมวินัยให้โยมกราบไหว้บูชา พอถึงวันนั้นคงพูดได้คำเดียวว่า **เสียใจ**

การรับเงินและทอง

พระรับเงินทองได้หรือไม่

พระภิกษุในพระพุทธศาสนารับเงินทองไม่ได้ ถึงจะใช้ให้ผู้อื่น คือไวยาวัจกรรับแทนก็ไม่ได้ โดยที่สุดยินดีเงินทองที่คนอื่น คือไวยาวัจกรเก็บเอาไว้ให้ หรือที่เขาถวายวางไว้ใกล้ๆ ก็ไม่ได้ หรือยินดีเงินทองที่อุบาสก อุบาสิกา ผู้มีศรัทธานำเงินทองมาถวายโดยฝากธนาคารไว้ให้ แต่มีชื่อพระภิกษุผู้เป็นเจ้าของบัญชีอยู่ก็ไม่ได้ เป็นอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์ทั้งหมด (สำหรับสามเณร ก็ไม่ควรเหมือนกัน เพราะผิดสิกขาบทข้อที่ ๑๐ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ซึ่งเป็นผู้ควรแก่การลงทัณฑกรรมตามที่กล่าวไว้ในมหาขันธกะ) *(วิ.มหา. ๔/๒๘๕)*

การรับเงินทองของพระภิกษุในปัจจุบันนี้ เป็นปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ผู้ได้นามว่าพุทธบริษัท ดูเหมือนว่าการรับเงินทองเป็นเรื่องที่ดี เป็นสิ่งที่น่ากระทำได้ เหมาะสมแก่กาลสมัยนิยม ถึงเรื่องนี้ก็เคยเกิดขึ้นในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ มีเรื่องปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า "ครั้งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับ ณ วัดเวฬุวันวิหาร ใกล้เมืองราชคฤห์ พระอุปนันทศากยบุตรเป็นภิกษุเข้าไปฉันเป็นประจำ

ในตระกูลหนึ่ง ซึ่งตระกูลนั้นจะแบ่งอาหารไว้ถวายท่านส่วนหนึ่งเสมอ วันหนึ่งเขาได้เนื้อมา ก็แบ่งไว้ถวายแก่ท่าน ส่วนที่เหลือจากการแบ่งนั้นก็ได้ทำอาหารกินกัน เมื่อได้อรุณแล้วก็ตื่นขึ้นมาทำอาหารไว้ถวายท่าน บังเอิญเช้านั้น เด็กในบ้านตื่นขึ้นมาแต่เช้าร้องอ้อนวอนอยากกินอาหารนั้น จึงให้เด็กกินเสีย

เมื่อได้เวลาท่านอุปนันทะ ก็เข้าไปฉันในตระกูลนั้น เขาก็นิมนต์ให้ท่านนั่งแล้วก็ได้เล่าเรื่องที่ตนเก็บเนื้อไว้ถวายนั้น ให้ท่านฟัง พร้อมทั้งบอกต่อไปอีกว่า ถึงแม้ว่าไม่ได้ถวายเนื้อนั้น แต่ก็เก็บมูลค่าของเนื้อนั้นไว้มีมูลค่า ๑ กหาปณะ พระคุณเจ้าจะให้กระผมจัดหาวัตถุอะไรมาถวายขอรับ ส่วนท่านอุปนันทะรู้อย่างนั้นแล้ว บอกให้ถวายเงินทันที หลังจากท่านกลับไปแล้วเขาก็ได้ติเตียนโดยประการต่างๆ ว่า พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรทำไมจึงรับเงินเหมือนอย่างพวกเราหนอ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่อง ทรงติเตียนพระอุปนันทะอย่างรุนแรงว่า “ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนเธอจึงได้รับเงินและทองเล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว”

พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไว้ว่า “อนึ่งภิกษุใด รับเองก็ดี ให้คนอื่นรับไว้ให้ก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือ

ยินดีทองและเงินที่เขาเก็บไว้ให้ ต้องอาบัตินิสสัคคิยปาจิตตีย์" *(วิ.มหาวิ. ๑/๙๔๐)*

สิกขาบทเกี่ยวกับการห้ามพระภิกษุสามเณร รับเงินและทองนี้ เป็นพุทธบัญญัติที่สาธารณะแก่พระภิกษุทุกรูป ไม่ว่าจะอดีต อนาคต หรือปัจจุบัน และเป็นสิกขาบทที่บัญญัติไว้ให้สาวกของพระองค์ได้ประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดอยู่เสมอ

ปัจจุบันมีพระภิกษุสามเณรจำนวนมากเข้าใจว่า ธนบัตรไม่ใช่เงิน เป็นกระดาษผลิตขึ้นมาเพื่อใช้แลกเปลี่ยนซื้อขายกัน เพราะฉะนั้นจึงรับได้ ไม่เป็นอาบัติแต่อย่างใด ส่วนเวลาโยมถวายเงินก็ใส่ซอง เพื่อไม่ให้ประเจิดประเจ้อ ไม่ให้คนอื่นเห็น ทั้งไม่ให้พระเณรเห็นจำนวนเงิน เดี๋ยวท่านจะคิดมาก ให้ท่านไปลุ้นกันเองที่วัด พระภิกษุบางรูปท่านก็ใช้ย่ามรับ บางรูปใช้มือรับ แล้วแต่ความถนัดของแต่ละท่าน บางรูปท่านก็รับอย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมาแบบซื่อๆ บางรูปท่านก็รับแบบปกปิด ซ่อนเร้น รับเหมือนไม่อยากได้ คือ ให้เด็กวัดเก็บเอาไว้ก่อน พอไปถึงวัดค่อยแจกกัน แลดูไม่น่าเกลียด จัดหน้าฉากให้ดูดีไว้ก่อน หลังฉากแล้วแต่กรณี เรียกว่า "จัดฉากรับ"

กรณีการใช้จ่ายเงินของพระภิกษุสามเณรบางรูปในปัจจุบันนี้ เมื่อคราวขึ้นรถ ลงเรือไปเหนือล่องใต้ จะใช้ในรูปแบบตั๋วแลกเงิน ซึ่งจะมีราคาใบละ ๕ บาท ๑๐ บาท เป็นต้น สามารถนำไปแลกเงินจากที่ทำการไปรษณีย์ทุกแห่งทั่วประเทศได้ พระเณรก็เอาตั๋ว

แลกเงินนี้ให้เป็นค่ารถ ดูแล้วก็ไม่ได้ต่างกับธนบัตรเพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบวิธีการเท่านั้น

ในสิกขาบทนี้ ไม่ใช่แร่เงิน แร่ทอง เงินรูปพรรณ ทองรูปพรรณ กหาปณะ และมาสกเท่านั้น แต่ยังรวมเอาวัตถุต่างๆ ที่ชาวโลกใช้เป็นเงินตราสามารถให้สำเร็จการซื้อขายได้ จะเป็นโลหะ ดิน ครั่ง ยาง กระดูก เปลือกหอย หนัง เมล็ดผลไม้ ไม้แก่น ข้อไม้ไผ่ ใบตาล แม้แต่กระดาษที่พิมพ์เป็นธนบัตรใช้กันทุกวันนี้ โลหะ ดิน และครั่ง เป็นต้นที่กล่าวมาทั้งหมด จัดว่าเป็นรูปิยะ เป็นอกัปปิยวัตถุ เป็นวัตถุแห่งนิสสัคคีย์ พระภิกษุรับวัตถุเหล่านั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ดังที่ท่านแสดงไว้ในอรรถกถาว่า “กหาปณะที่เขาทำด้วยทองก็ดี ทำด้วยเงินก็ดี กหาปณะธรรมดาก็ดี ชื่อว่า กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยแร่ทองแดง เป็นต้น ชื่อว่า โลหะมาสก มาสกที่ทำด้วยไม้แก่นก็ดี ด้วยข้อไม้ไผ่ก็ดี โดยที่สุด แม้มาสกที่เขาทำด้วยใบตาลสลักเป็นรูป ก็ชื่อว่า มาสกไม้ มาสกที่เขาทำด้วยครั่งก็ดี ด้วยยางก็ดี ดุนให้เกิดรูปขึ้น ชื่อว่า มาสกยาง ท่านสงเคราะห์เอามาสกทั้งหมด ที่ใช้เป็นเงินตราซื้อขายในชนบท โดยที่สุดทำด้วยกระดูกบ้าง ทำด้วยหนังบ้าง ทำด้วยเมล็ดผลไม้บ้าง ดุนให้เป็นรูปขึ้นบ้าง มิได้ดุนให้เป็นรูปบ้าง วัตถุ ๔ อย่าง คือ เงิน ทองทั้งหมด มาสกทอง มาสกเงิน มีประเภทดังกล่าวมาทั้งหมด จัดเป็นวัตถุนิสสัคคีย์” *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๙๔๕)*

"จริงอยู่ วัตถุ ๔ อย่าง เหล่านี้คือ ทอง เงิน กหาปณะ และมาสก จัดเป็นวัตถุนิสสัคคีย์" *(กงฺขา. ๑๒๔)*

จากหลักฐานที่ยกมานี้แน่นอนที่สุด เงินกระดาษที่ใช้กันทุกวันนี้ พระภิกษุรับไม่ได้แน่นอน ถึงให้คนอื่นรับแทนก็ไม่ได้ แม้ยินดีที่เขาเก็บไว้ให้ก็ไม่ได้เช่นเดียวกัน เป็นอาบัตินิสสัคคีย-ปาจิตตีย์ทั้งหมด ไม่มีข้อยกเว้นใดๆ เลย เมื่อเป็นอย่างนี้ ทำไมพระภิกษุและสามเณรยังรับเงิน ไม่กลัวผิดวินัยหรือ

สาเหตุพระรับเงิน

รับเพราะเกรงใจโยม คือ กลัวโยมจะเสียใจ กลัวศรัทธาโยมตก อุตส่าห์ตั้งใจทำบุญ ก็ควรจะได้ถวายด้วยมือตัวเอง เช่นโยมเอาเงินใส่ซองมาใส่บาตรเป็นต้น จำใจรับ เมื่อรับมาแล้วก็สละทิ้งในท่ามกลางสงฆ์

รับเพราะต้องการทำประโยชน์ คือ เอามาทำบุญต่อ ไม่ได้เอามาเข้าพกเข้าห่อ เพื่อความร่ำรวย แต่เอามาเพื่อพิมพ์หนังสือ สร้างศาลาพัฒนาวัดวาอาราม สนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระเณรเป็นต้น

รับเพราะความจำเป็น คือ พระภิกษุบางรูปเป็นพระที่น่าเห็นใจอย่างมาก มาจากต่างถิ่น ต่างจังหวัด เข้ามาศึกษาพระปริยัติธรรมในตัวเมือง แม้มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปในการรับเงิน แต่ก็คงต้องรับเงินอยู่ เพราะไม่มีทั้งญาติ ไม่มีทั้ง

โยมปวารณา ถ้าอยู่วัดที่มีพร้อมทุกอย่างก็สะดวก แต่บางวัดพระภิกษุสามเณรต้องเสียค่าน้ำค่าไฟ สิ่งของที่จำเป็นต้องใช้ประจำวัน เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน เป็นต้น อุปกรณ์การศึกษาเล่าเรียน เช่น สมุด ปากกา ดินสอ ยางลบ หนังสือแบบเรียน นักธรรม บาลี อภิธรรม และตำรับตำราประกอบการศึกษาอื่นๆ เป็นอันมาก

บางครั้งมีเหตุจำเป็น ต้องเดินทางกลับบ้านต่างจังหวัด เช่น พ่อแม่ญาติเจ็บป่วยหรือตาย การเดินทางต้องใช้เงิน จะไปฟรีๆ ไม่ได้ รายจ่ายมีมาก แต่รายรับมีน้อย พระภิกษุเหล่านี้ไม่ค่อยมีกิจนิมนต์ เพราะติดเรียนติดสอน เวลาไม่มีเงิน ต้องเดือดร้อนญาติโยมทางบ้านจัดมาให้มีความจำเป็นจริงๆ

รับเพราะอยากได้ คือ มีความต้องการอยากจะได้อยู่แล้ว รับมาแล้วส่วนหนึ่งเก็บไว้ใช้ อีกส่วนหนึ่งก็เอาไปฝากธนาคารไว้ เวลาต้องการอะไร อยากได้อะไร ก็ไปซื้อตามสะดวกสบาย ไม่ต้องรบกวนใครให้เสียอารมณ์ พระภิกษุเหล่านี้เข้ากับยุคสมัยนี้ดีมาก ญาติโยมสมัยนี้ต่างจากสมัยก่อน เพราะต่างคนต่างก็มีธุระการงานมากมายที่ต้องรับผิดชอบ ไม่ค่อยจะมีเวลามาดูแลรับใช้เอาใจใส่ว่า พระต้องการอะไรหรือขาดแคลนอะไร วิธีสะดวกและรวดเร็วทันใจที่สุด ก็คือถวายเงินใส่ซองให้ท่านจัดซื้อจัดหาสิ่งของตามที่ต้องการเอง วิธีนี้ก็สะดวกสบายดีทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายพระภิกษุและฝ่ายโยม ไม่ต้องรบกวนกันบ่อยๆ

โทษที่เกิดจากการรับเงิน

เมื่อพระมีเงินมาก ความคิดแบบอย่างสมณวิสัยก็ค่อยๆ เลือนหายไป ความคิดความอ่านเหมือนอย่างโยมก็เข้ามาแทนที่ อยากจะได้อะไรก็ซื้อ เห็นโยมมีอะไรก็อยากมีเหมือนกับโยม เห็นโยมสร้างบ้านสวยๆ พระเห็นแล้วอยากได้ก็สร้างกุฏิสวยๆ ด้วย บ้านโยมติดแอร์ กุฏิก็ติดแอร์ด้วย โยมมีรถเบนซ์คันหรูขับ พระก็มีรถเบนซ์คันหรูด้วย โยมมีมือถือยี่ห้อไหนรุ่นไหน พระก็มีมือถือยี่ห้อนั้นรุ่นนั้นบ้าง โยมมีโทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น เครื่องซักผ้า เป็นต้น พระก็มีเหมือนโยมหมด ไม่ยอมน้อยหน้า โยมมีเงินฝากธนาคาร พระก็มีเงินฝากธนาคาร โยมเรียนจบปริญญาตรี โท เอก พระก็เรียนจบปริญญาตรี โท เอก โยมมียศฐาบรรดาศักดิ์ ทำงานราชการ มีเงินเดือน ก็มียศฐาบรรดาศักดิ์ ทำงานราชการ มีเงินเดือน เหมือนกับโยมทุกอย่าง บางอย่างอาจจะดีกว่าโยมเสียด้วยซ้ำ เพราะมีเกียรติมีศักดิ์ศรีมากกว่า ตรงที่ใครๆ ก็ต้องเคารพกราบไหว้บูชา โยมรับราชการเพียง ๖๐ ปี เกษียณ ส่วนพระ ๘๐ ปีจึงเกษียณ หรืออาจจะต่อได้อีก บางตำแหน่งไม่มีเกษียณ คือมรณภาพจึงเกษียณ

เมื่อพระมีเงินมาก จึงพัฒนาตัวเองอย่างรวดเร็วแบบก้าวกระโดด ใช้เวลาไม่กี่ปี ก็ขึ้นมาเทียบชั้นกับโยมได้อย่างน่าทึ่ง คิดว่าต่อไปในอนาคตอันใกล้นี้พระจะแซงหน้าโยมทุกๆ ด้าน เมื่อถึงเวลานั้น โยมต้องมาเรียนรู้กับพระ ยกเว้นด้านพระธรรม

วินัยอย่างเดียวเท่านั้น **เพราะพระเดี๋ยวนี้ส่วนหนึ่งไม่เรียนไม่ศึกษาพระธรรมวินัย ไม่เห็นประโยชน์ของพระธรรมวินัย** เห็นพระธรรมวินัยเป็นเรื่องโบราณ เป็นประวัติศาสตร์

สาเหตุที่ความคิดความอ่านและความประพฤติของพระเปลี่ยนไปในทางเสื่อม เพราะเงินตัวเดียวแท้ๆ พระรับเงิน พระยินดีในเงิน เงินทำให้พระเสียมามากต่อมาก

เมื่อสตางค์มี สตรีก็มา สังเกตว่าพระภิกษุในปัจจุบันจะมีเรื่องอื้อฉาวกับสีกาบ่อยครั้ง จนเป็นข่าวเรื่องราวใหญ่โต ตามหน้าหนังสือพิมพ์ **เรื่องเสื่อมเสียทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับคณะสงฆ์อยู่เป็นประจำนี้ ส่วนมากมีสาเหตุมาจากพระมีเงิน ยินดีในเงินทอง**

ถ้าพระภิกษุไม่มีเงิน คงไม่เป็นเช่นนี้ คงไม่ห้าวหาญ ไม่คึกคักอย่างนี้ เงินทองนี้มีโทษมากมาย แต่ทำไมท่านเหล่านั้นจึงมองไม่เห็นโทษ ไม่ว่าจะรับเงินทองไว้เพื่อประโยชน์อะไร ก็ไม่ได้ทั้งนั้น ผิดทั้งหมด ทำให้ต้องอาบัติทั้งสิ้น

พระพุทธองค์ทรงตำหนิติเตียน พระภิกษุผู้รับเงินทอง ยินดีในเงินทองถึงขั้นว่า ไม่ใช่สมณะเชื้อสายศากยบุตรเลยทีเดียว ดังพระพุทธองค์ตรัสกับนายบ้านชื่อมณีจูฬกะว่า "ดูก่อนนายบ้าน ทองและเงินไม่เหมาะไม่ควรแก่สมณะเชื้อสายศากยบุตร สมณะเชื้อสายศากยบุตรไม่ยินดีทองและเงิน ไม่รับทองและเงิน วางแก้วมณีและทองทิ้งเสียแล้ว เป็นผู้ปราศจากทองและเงิน ทอง

และเงินสมควรแก่ผู้ใด แม้กามคุณทั้ง ๕ ก็สมควรแก่ผู้นั้น กามคุณทั้ง ๕ สมควรแก่ผู้ใด เธอพึงจำผู้นั้นไว้โดยส่วนเดียวว่า 'มีปกติไม่ใช่เชื้อสายพระศากยบุตร' เราจะกล่าวอย่างนี้ว่า 'ผู้ต้องการหญ้า พึงแสวงหาหญ้า ผู้ต้องการไม้ พึงแสวงหาไม้ ผู้ต้องการเกวียน พึงแสวงหาเกวียน ผู้ต้องการบุรุษ พึงแสวงหาบุรุษ' แต่เราไม่กล่าวโดยปริยายไร ๆ ว่า 'สมณะพึงยินดี พึงแสวงหาทองและเงินเลย' " *(วิ.จุล. ๗/๕๓๖)*

มีเงินทองอย่างเดียวก็เหมือนมีทุกอย่าง เพราะเงินทองสามารถซื้อทุกสิ่งทุกอย่างได้ พระภิกษุยินดีเงินทอง ก็เท่ากับว่ายินดีในกามคุณ ๕ (เครื่องผูกคือกาม ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส) เงินทองเป็นเหตุหนึ่ง ที่ทำให้พระภิกษุในพระศาสนานี้เศร้าหมอง ไม่ผ่องใส พระพุทธองค์จึงตรัสเครื่องเศร้าหมองของพระจันทร์ พระอาทิตย์และสมณพราหมณ์ไว้ว่า

เครื่องเศร้าหมองของพระจันทร์และพระอาทิตย์ ๔ อย่าง

สิ่งที่ทำให้พระจันทร์และพระอาทิตย์เศร้าหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง มี ๔ อย่าง คือ

๑. หมอก
๒. น้ำค้าง
๓. ละอองควัน
๔. อสุรินทราหู *(วิ.จุล. ๗/๕๓๒)*

เครื่องเศร้าหมองของสมณพราหมณ์ ๔ อย่าง

เครื่องเศร้าหมองที่ทำให้พระภิกษุ ผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา **ไม่สง่างาม ไม่ผ่องใส ไม่ไพโรจน์** มี ๔ อย่าง คือ

๑. การดื่มสุราเมรัย

๒. การเสพเมถุนธรรม

๓. การยินดีเงินทอง

๔. การเลี้ยงชีวิตโดยมิจฉาชีพ *(วิ.จุล. ๗/๕๓๓)*

พระพุทธองค์ทรงแสดงโทษของเงินและทองไว้มาก พระภิกษุผู้รับเงินทองยินดีในเงินทอง จะไม่สง่างาม ไม่ผ่องใส มีแต่จะเศร้าหมอง เป็นทาสของกิเลสตัณหา ดุจเนื้อถูกความมืดปกคลุมไว้ ฉะนั้น บวชมาแล้วควรประพฤติวัตร ปฏิบัติธรรม แต่กลับต้องมาติดข้องอยู่กับเงินทองเหล่านี้ อันเป็นเหตุทำให้ภพชาติยืดยาวต่อไป อย่างไม่รู้จักจบจักสิ้น

สิ่งที่มีโทษมาก ถ้ารู้จักใช้ คือใช้เป็น ใช้ถูกวิธีก็มีคุณมาก เรียกว่า โทษมหันต์ คุณอนันต์ เช่น เงินทองนี้ก็ดุจเดียวกัน มีโทษมาก แต่ถ้ารู้จักวิธีใช้แล้ว ก็มีคุณมาก มีประโยชน์มาก

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุใช้กัปปิยวัตถุที่เกิดจากเงินทองโดยผ่านไวยาวัจกรหรือกัปปิยการก

ถ้าญาติโยมเกิดศรัทธาเลื่อมใส เอาเงินทองมามอบไว้กับ

ไวยาวัจกรแล้วสั่งว่า "คุณช่วยเอาเงินทองนี้ จัดหาสิ่งของที่สมควรถวายแก่พระคุณเจ้าด้วยนะ" พระยินดีสิ่งของที่สมควร อันเกิดจากเงินทองนั้นได้ ไม่มีโทษ ไม่ต้องอาบัติ หรือพระต้องการอะไรก็ให้ไวยาวัจกรจัดหามาให้ ก็ไม่มีโทษ ไม่ต้องอาบัติ

พระพุทธองค์ตรัสว่า "ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านมีศรัทธาเลื่อมใสมอบเงินทองไว้ในมือกัปปิยการกสั่งว่า 'พวกท่านจงจัดหาของที่สมควรมาถวายแก่พระคุณเจ้าด้วยเงินทองนี้' ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีสิ่งของที่เป็นกัปปิยะจากเงินทองนั้น แต่เรามิได้กล่าวไว้เลยว่า 'ภิกษุพึงยินดี พึงแสวงหาทองและเงินโดยปริยายไร ๆ' " *(วิ.มหาวิ. ๒/๑๔๙, วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๖๒)*

ถ้าพระไม่รับเอง ไม่ให้ผู้อื่นรับเงินทองแทน และไม่ยินดีเงินทองที่ผู้อื่นเก็บไว้ให้หรือวางไว้ใกล้ๆ **เพียงแต่ยินดีในปัจจัย ๔** คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค ตลอดสมณบริขารที่สมควร เพียงเท่านี้ก็ไม่ต้องอาบัติ โดยให้ไวยาวัจกรไปจัดหาสิ่งของที่เป็นกัปปิยะมาให้ตามที่ต้องการ ก็ไม่มีโทษอะไร

โยมต้องการเอาเงินมาทำบุญควรทำอย่างไร

เมื่อโยมมีศรัทธาต้องการเอาเงินมาทำบุญกับพระภิกษุ ควรทำให้ถูกต้องตามพระวินัย วิธีที่ถูกต้องนั้น มี ๒ วิธี คือ

๑. โยมเขียนใบปวารณาเสร็จแล้ว นำเงินเหล่านั้นไปมอบไว้กับไวยาวัจกรพร้อมสั่งว่า "คุณช่วยจัดหาสิ่งของที่สมควรถวาย

แก่พระคุณเจ้า เท่ากับจำนวนเงินนั้น" แล้วนำเอาใบปวารณามาถวายพระ ให้ท่านรับรู้รับทราบเฉพาะในใบปวารณาเท่านั้น

วิธีที่หนึ่งนี้มีวิธีปฏิบัติเหมือนในเมณฑกสิกขาบท คือ ทายกเป็นผู้ระบุชื่อไวยาวัจกรเอง เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้ไม่ยินดีมูลค่า (เงิน) ยินดีแต่กัปปิยภัณฑ์ (สิ่งของที่สมควร) จะขอกี่ครั้งก็ได้ ไม่มีกำหนด แม้ตั้งพันครั้งก็ควร

๒. โยมนำเงินเหล่านั้นมาแล้ว ถามพระว่า "ที่วัดนี้มีไวยาวัจกรไหมครับ" หรือพูดว่า "ใครเป็นไวยาวัจกรเก็บรักษาเงินเหล่านี้" ถ้าไวยาวัจกรอยู่ต่อหน้า ท่านจะตอบว่า "คนนี้เป็นไวยาวัจกร" ถ้าไวยาวัจกรไม่ได้อยู่ต่อหน้า ท่านก็จะตอบว่า "คนชื่อนี้อยู่บ้านโน้นเป็นไวยาวัจกร" ถ้าโยมไม่ถามก่อน ท่านจะบอกอ้างไวยาวัจกรว่า "เอาไปไว้กับคนนั้น คนนั้นเป็นไวยาวัจกร" อย่างนี้ไม่ได้ ไม่พ้นจากอาบัติ ท่านควรพูดปฏิเสธว่า "อาตมาไม่รับเงิน หรือพระรับเงินไม่ได้ ต้องอาบัติ"

เมื่อโยมเอาเงินเหล่านั้นไปมอบให้ไวยาวัจกร และสั่งเขาให้เข้าใจเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็เข้าไปหาพระบอกว่า "โยมได้บอกไวยาวัจกรให้เข้าใจแล้ว ท่านต้องการสิ่งของที่สมควร ขอจงบอกนะครับ" วิธีที่สองนี้ มีวิธีปฏิบัติเหมือนในราชสิกขาบท คือพระภิกษุเป็นผู้ระบุชื่อไวยาวัจกร มีกำหนดขอได้ ๓ ครั้ง แต่ไม่เกิน ๖ ครั้ง (ขอได้ ๓ ครั้ง ยืนได้ ๖ ครั้ง ถ้าจะขออย่างเดียวขอได้ไม่เกิน ๖ ครั้ง)

ตัวอย่างการใช้คำที่สมควร

โยมผู้มีความต้องการเอาเงินมาทำบุญ ควรกล่าวคำที่สมควร ตามเมณฑกสิกขาบท ดังนี้

กระผมขอถวายปัจจัย ๔ และสิ่งของอันสมควรแก่สมณบริโภค เป็นมูลค่า .... บาท .... สตางค์ ถ้าพระคุณเจ้าประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใดเท่ากำหนดนี้ โปรดเรียกจากไวยาวัจกรผู้รับมอบนั้น เทอญ

หรือจะพูดสั้นๆ ว่า โยมขอถวายสิ่งของที่สมควรแก่ท่านมีมูลค่าจำนวน .... บาท ถ้าท่านต้องการสิ่งใด ขอให้แจ้งกับคุณ............, นาย ...., นาง...............

ตัวอย่างใบปวารณา

ข้าพเจ้า............. ขอถวายปัจจัย ๔ และสิ่งของอันสมควรแก่สมณบริโภค เป็นมูลค่า .... บาท .... สตางค์ หรือเป็นค่า .... (น้ำ ไฟ จีวร อาหารเป็นต้น) ถ้าพระคุณเจ้าประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใด มีมูลค่าตามกำหนดนี้ โปรดเรียกจากไวยาวัจกรผู้รับมอบตามประสงค์เทอญ

ตัวอย่างการเอาเงินมาทำบุญตามนัยแห่งอรรถกถา

ถ้าโยมมาบอกกับพระว่า

๑. เงินจะอยู่ในมือ**ของกัปปิยการก** ขอท่านจงใช้สอยปัจจัยทั้งหลายเถิด

๒. เงินจะอยู่ในมือ**ของคนใช้ของโยม** ขอท่านจงใช้สอยปัจจัยทั้งหลายเถิด

๓. เงินจะอยู่ในมือ**ของโยม** ขอท่านจงใช้สอยปัจจัย ทั้งหลายเถิด *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๖๔)*

โยมเพียงบอกว่า "หากท่านต้องการสิ่งใดที่สมควร ขอให้บอกกับบุคคลที่โยมเอาเงินฝากไว้นั้น ให้เขาทำกัปปิยะ (ทำให้สมควร) ตามพระวินัยเถิด"

วิธีขอหรือทวง

ในเวลาที่พระจะขอสิ่งของที่ต้องการกับไวยาวัจกร ควรใช้คำพูดให้ถูกต้อง อย่าใช้คำพูดในเชิงสั่งบังคับว่า "โยม**จง**ให้จีวรแก่อาตมา **จง**ให้มีดโกน **จง**ให้มีดตัดเล็บแก่อาตมา เป็นต้น" หรือสั่งซื้อว่า "โยม**จงซื้อ**จีวรให้แก่อาตมา **จงซื้อ**ใบมีดโกน ร่มและรองเท้าให้แก่อาตมาเป็นต้น" จีวรเป็นต้นที่พระรูปนั้นสั่งซื้อได้มา ไม่ควรแก่พระผู้สั่งซื้อ แต่พระรูปอื่นๆ ใช้ได้

ควรใช้คำพูดที่สมควรว่า "**โยม อาตมาต้องการจีวร อาตมาต้องการใบมีดโกน เป็นต้น**" จึงจะสมควร

วิธีปฏิบัติในเงินและทองตามอรรถกถา

สิกขาบทเกี่ยวกับการรับเงินทอง มีพุทธบัญญัติว่า "อนึ่ง ภิกษุใดรับเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งเงินและทอง หรือยินดีเงินและทองที่เขาเก็บไว้ให้ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์"

อนึ่ง สิกขาบทนี้ บางคราวภิกษุก็ต้องอาบัติด้วยลักษณะ ๒ อย่าง คือ

๑. ต้องอาบัติเพราะกระทำ คือ เมื่อพระภิกษุรับเงินทองเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นรับก็ดี ชื่อว่าต้องอาบัติ เพราะกระทำการรับและใช้ให้ผู้อื่นรับ หรือยินดีเงินทองที่เขาเก็บไว้ให้

๒. ต้องอาบัติเพราะไม่กระทำการห้ามด้วยกายและวาจา ได้แก่ เมื่อภิกษุยินดีด้วยจิต คือ ไม่ห้ามเงินและทองที่เขานำมาถวาย (วางไว้ข้างหน้าแล้วบอกว่าสิ่งนี้จงเป็นของท่าน)

(กงฺขา. ๒๐๙)

เรื่องการยินดีเงินและทองที่เขาเก็บไว้ให้นั้น มีคำอธิบายดังต่อไปนี้

เมื่อโยมนำเงินทองมาวางไว้แล้วพูดว่า "นี้เป็นของพระคุณเจ้า" ถ้าภิกษุยินดีด้วยจิต ต้องการจะรับเอาด้วยกายหรือวาจา แต่ปฏิเสธว่า "นี้ไม่ควร" ไม่เป็นอาบัติ เมื่อไม่ทำการห้ามด้วยกายและวาจา เป็นผู้มีจิตบริสุทธิ์ไม่ยินดี ด้วยคิดว่า "นี้ไม่สมควรแก่เรา" ก็ไม่เป็นอาบัติเหมือนกัน

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๙๔๗)

ภิกษุถือเอาเองหรือให้ผู้อื่นถือเอารูปิยะที่ตกอยู่ภายในวัด หรือภายในที่อยู่ของตน ด้วยคิดว่า "ของผู้ใด ผู้นั้นจะมาเอาไป" ตามรตนสิกขาบทไม่เป็นอาบัติเหมือนกัน *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๘๑๔)*

ความจริงบรรดาทวารทั้ง ๓ ภิกษุห้ามแล้ว ด้วยทวารใดทวารหนึ่ง ย่อมเป็นอันห้ามแล้วแท้ แต่ถ้าไม่ห้ามด้วยกาย และวาจา ยินดีการรับด้วยจิต ย่อมต้องอาบัติ ก็ในทวารทั้ง ๒ คือกายทวารและวจีทวาร มีการไม่กระทำการห้ามด้วยการกล่าวห้ามหรือด้วยการยกมือห้ามนั่นแหละ เป็นสมุฏฐานของการต้องอาบัติเพราะไม่กระทำการห้ามที่ภิกษุควรกระทำ ด้วยกายและวาจานั่นเอง แต่ชื่อว่าการต้องอาบัติ ทางมโนทวาร (ทางใจ) ไม่มีเลย

ถ้าหากคนๆ เดียวกันวางเงินทองตั้งร้อยตั้งพันไว้ใกล้ๆ ตัวภิกษุ แล้วกล่าวว่า "นี้จงเป็นของท่าน" ภิกษุห้ามว่า "นี้ไม่ควร" เขาพูดว่า "กระผมสละถวายท่านแล้ว" ก็หลีกไป มีคนอื่นมาที่นั้น ถามว่า "นี้อะไรครับ" ภิกษุบอกคำที่อุบาสกและตนพูดกัน ถ้าเขาพูดว่า "ผมจะเก็บให้นะครับ ขอให้ท่านอาจารย์บอกที่เก็บแก่ผม" ภิกษุพาโยมนั้นไปยังที่เก็บแล้วพูดว่า "นี้ที่เก็บ" แต่อย่าบอกว่า "จงเก็บไว้ที่นี้" อกัปปิยวัตถุ (มีทองและเงินเป็นต้น) อาศัยวัตถุที่เป็นกัปปิยะตั้งอยู่ ด้วยคำบอกมีประมาณเท่านี้ ปิดประตู (ใส่กุญแจ) รักษาไว้

ถ้ามีอุบาสกถือเอาบาตรและจีวรบางอย่างมาขาย เมื่อพูดว่า "ท่านจะรับสิ่งนี้ไหมครับ" ก็กล่าวว่า "อุบาสก พวกเรา

ต้องการสิ่งนี้ วัตถุเห็นปานนี้ (เงินทอง) ก็มีอยู่ แต่ไม่มีกัปปิยการก ถ้าเขาพูดว่า "ผมจะเป็นกัปปิยการกให้ ขอนิมนต์ท่านเปิดประตูให้เถอะครับ" เปิดประตูให้แล้ว บอกว่า "อยู่ตรงโน้นโยม" และอย่าพูดว่า "โยมถือเอาสิ่งนี้" แม้อย่างนี้อกัปปิยวัตถุก็อาศัยวัตถุที่เป็นกัปปิยะและอกัปปิยะตั้งอยู่เหมือนกัน ถ้าเขาถือเอามากเกินไป ก็บอกว่า "พวกเราจะไม่เอาสิ่งของของท่าน จงเก็บเสีย" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๙๔๗)*

วิธีสละเงินทอง

ภิกษุรับเงินทองเป็นต้นแล้ว ต้องสละในท่ามกลางสงฆ์ ห่มผ้าเฉวียงบ่าเข้าไปหาสงฆ์ กราบเท้าภิกษุผู้มีพรรษาแก่กว่า นั่งกระโหย่งประนมมือกล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้ารับรูปิยะไว้แล้ว ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้า เป็นของต้องสละ ข้าพเจ้าสละรูปิยะนี้แก่สงฆ์"

นิสสัคคีย์วัตถุทุกอย่าง สามารถสละในท่ามกลางสงฆ์ คณะหรือบุคคล แต่เงินทองและวัตถุสิ่งของที่ซื้อมาด้วยเงินทอง พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สละในท่ามกลางสงฆ์ ทั้งนี้ก็เพื่ออนุเคราะห์สงฆ์ให้ได้บริโภคปัจจัย ๔ ที่ได้มาจากเงินที่ทำวินัยกรรมแล้ว

เมื่อภิกษุผู้รับเงินทอง สละเงินทองในท่ามกลางสงฆ์แล้ว ก็แสดงอาบัติ ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ พึงรับอาบัติ ถ้าคนทำงานวัด หรืออุบาสกเดินมาในที่นั้น ภิกษุก็บอกเขาว่า "โยม

จงรู้ของสิ่งนี้” ถ้าเขาถามว่า “จะให้ผมนำเงินทองนี้ไปซื้ออะไรมาให้ครับ” อย่าบอกว่า “จงนำของสิ่งนี้หรือของสิ่งนี้มา” ควรบอกแต่ของที่เป็นกัปปิยะ เช่น เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และเมื่อจะบอก ไม่ควรบอกว่า “โยมจงนำเนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย มาด้วยเงินทองนี้” ควรพูดคำเพียงเท่านี้ว่า “สิ่งนี้ สิ่งนี้ (น้ำผึ้ง เป็นต้น) สมควรแก่พระสงฆ์” ถ้าเขานำเงินทองนั้น ไปซื้อของที่เป็น กัปปิยะมาถวาย เว้นภิกษุผู้รับเงินทองเสีย ภิกษุทั้งหมดนอกนั้น พึงแจกกันฉันได้ทุกรูป ภิกษุผู้รับเงินทองไม่พึงรับส่วนแบ่ง

ปัจจัย ๔ เป็นต้นที่ได้มาจากเงินทองนั้น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยที่สุดแม้ร่มเงาของกุฏิ วิหาร ต้นไม้ ย่อมไม่สมควรแก่ภิกษุผู้รับเงินทองนั้นแม้ปริยายไรๆ ที่ทรงบัญญัติเช่นนี้ก็เพื่อป้องกันภิกษุผู้รับเงินทอง อ้างเลศ รับเงินทองมาสละท่ามกลางสงฆ์แล้ว พลอยอาศัยบริโภคปัจจัย ๔ พร้อมกับสงฆ์ด้วย

ถ้าอุบาสกที่เดินผ่านมานั้น ไม่รู้จักซื้อสิ่งที่เป็นกัปปิยะมีเนยใสและน้ำมันเป็นต้นแก่สงฆ์ ก็บอกเขาว่า “โยมช่วยทิ้งเงินทองนั้นเสีย” ถ้าเขาโยนทิ้งที่ใดที่หนึ่ง นั่นเป็นการดี ถ้าเขาไม่ทิ้ง ถือเอาไปเสียเอง ก็ไม่ต้องห้ามเขา ถ้าเขาไม่ถือเอาไป และไม่ทิ้งให้ หลีกไปตามความปรารถนา สงฆ์พึงสมมุติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. ไม่ถึงความลำเอียง เพราะความชอบพอกัน

๒. ไม่ถึงความลำเอียง เพราะความเกลียดชัง

๓. ไม่ถึงความลำเอียง เพราะความงมงาย

๔. ไม่ถึงความลำเอียง เพราะความกลัว

๕. รู้จักว่า ทำอย่างไร เป็นอันทิ้งและไม่เป็นอันทิ้ง ให้เป็นผู้ทิ้งเงินทอง *(วิ.มหาวิ. ๑/๙๔๓)*

ภิกษุผู้ทิ้งเงินทองนั้นหลับตาแล้ว ไม่กำหนดหมายที่ตกของเงินทอง ไม่เหลียวดูดุจคูถ ทิ้งให้ตกไปในแม่น้ำ ในเหว หรือพุ่มไม้ ถ้ากำหนดหมายที่ตกของเงินทอง ต้องอาบัติทุกกฎ

ในเงินทอง ภิกษุพึงรังเกียจอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ตรัสบอกการบริโภคใช้สอยแก่ภิกษุทั้งหลายโดยปริยาย(โดยอ้อม) การบริโภคปัจจัยที่เกิดขึ้นจากเงินทองนั้น ไม่สมควรแก่ภิกษุผู้รับเงินทองโดยปริยายไรๆ เลย การบริโภคปัจจัยที่เกิดขึ้นนี้ ไม่ควรแก่ภิกษุผู้รับเงินทองนั้น ฉันใด ปัจจัยที่เกิดขึ้นเพราะการอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีจริงก็ดี เพราะกุลทูสกกรรมก็ดี (การประจบคฤหัสถ์ที่ผิดต่อพระวินัย) เพราะการหลอกลวง เป็นต้นก็ดี ย่อมไม่ควรแก่ภิกษุนั้นและแก่ภิกษุอื่นฉันนั้น ถึงปัจจัยที่เกิดขึ้นโดยธรรมโดยสม่ำเสมอ ยังไม่ได้พิจารณาจะบริโภค ก็ไม่ควร

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๙๕๑, วิ.สงฺคห. ๖๖)

วิธีสละเงินทองด้วยตนเอง

๑. ถ้าไม่มีสงฆ์ให้สละ ภิกษุจะทิ้งเงินทองเสียเองก็ได้

เงินทองนั้นสูญหายไปแล้วแสดงอาบัติต่อภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ก็เป็นอันพ้นอาบัติ บริสุทธิ์ได้เหมือนกัน

๒. ส่งไปให้พ่อแม่พี่น้องที่อยู่ทางบ้านใช้ก็ได้ ให้คนวัดหรือใครก็ได้ด้วยใจที่บริสุทธิ์ ไม่หวังประจบคฤหัสถ์ให้เขาชอบพอ แล้วแสดงอาบัติ ก็เป็นอันพ้นได้

การสละเงินโดยนัยทั้ง ๒ นี้ไม่ได้มีมาตามในพระบาลี อรรถกถา และฎีกา เหมือนอย่างวิธีสละในท่ามกลางสงฆ์ เป็นมติของผู้รู้บางท่าน

วัตถุเงินทองเป็นสมบัติเครื่องปลื้มใจอย่างหนึ่ง ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้สอย แต่ก็มีโทษภัยอันเกิดจากเงินและทองมากมาย โทษของเงินทองนั้นไม่เข้าใครออกใคร ทำให้สัตว์ผู้ลุ่มหลงกระทำกรรมชั่วได้ทุกอย่าง ทำให้ลูกฆ่าพ่อ พ่อฆ่าลูกก็ได้ เมียฆ่าผัว ผัวฆ่าเมียก็ได้ น้องฆ่าพี่ พี่ฆ่าน้องก็ได้ โยมฆ่าพระ พระฆ่าโยมก็ได้ มีเงินทองอยู่ตรงไหน วุ่นวายตรงนั้น ยกเว้นบุคคลผู้สันโดษมักน้อย พอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีในสิ่งที่ตนได้ เมื่อมีก็ไม่ติด เมื่อไม่มีหรือหมดไป ก็ไม่เดือดร้อน

ยุคสมัยนี้ เป็นยุคบริโภคนิยม เป็นยุคคนบูชาเงิน เห็นเงินเป็นพระเจ้า เห็นเงินมีค่ากว่าศีลธรรม กว่าความดีของคน จึงทำได้ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินทอง แม้จะผิดกฎหมายบ้านเมือง ผิดศีลธรรมก็ตาม มือใครยาวสาวได้สาวเอา กอบโกยโกงกิน เพราะหลงผิดคิดไปว่า “มีเงินทองมาก จะมีความสุขมาก”

ที่แท้กลับหอบทุกข์มาให้มากกว่าเดิมหลายเท่า

เงินทองทำให้เกิดทุกข์โทษภัยใหญ่หลวงแก่คนเหล่านั้น ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า เงินทองนี้ถึงแม้เป็นวัตถุเครื่องปลื้มใจ สามารถอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้สอยได้ทุกอย่างก็จริง แต่ถ้าใช้ในทางที่ผิด ก็เป็นเหมือนกับยาพิษซึ่งมีโทษมหันต์ แต่ถ้ารู้จักกิน รู้จักใช้ เก็บเอาไว้ทำประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น มีทำบุญให้ทานเป็นต้น ก็จะมีคุณอนันต์เหมือนกับยาวิเศษ ฉะนั้นเหมือนกัน

ดังนั้น เรื่องเงินๆ ทองๆ ถ้าเป็นฆราวาสญาติโยมแล้วก็คงเห็นว่าเป็นเรื่องธรรมดา เพราะในชีวิตประจำวันของฆราวาสต้องกินต้องใช้ จะบิณฑบาตเหมือนอย่างพระก็คงไม่ได้ แต่สำหรับพระแล้ว เรื่องเงินทองนี้ไม่ใช่เรื่องธรรมดา เมื่อบวชเข้ามาในพระศาสนาอันบริสุทธิ์นี้แล้ว ยังมัววุ่นวายอยู่กับสิ่งเหล่านี้ เป็นเรื่องที่น่าตำหนิติเตียนอย่างมาก เป็นพระใช้เงินทองเหมือนโยมผู้บริโภคกามคุณ จึงมีโทษมากมาย อันมีความเศร้าหมองแห่งพรหมจรรย์เป็นต้น ถ้ายินดีสิ่งของที่ได้มาจากเงินทองโดยการผ่านไวยาวัจกรตามวิธีที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำไว้ อย่างนี้ไม่มีโทษไม่ต้องอาบัติ

ถ้าโยมมีศรัทธาต้องการจะนำเงินมาทำบุญกับพระ ควรทำตามวิธีที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตไว้นั้น คือ เอาไปมอบไว้กับไวยาวัจกรของวัด ให้ไวยาวัจกรจัดการหาสิ่งของที่เหมาะสม

ตามที่พระต้องการ หรือถ้าโยมต้องการถวายเครื่องอุปโภคบริโภค มีจีวร สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟันและผงซักฟอก เป็นต้น ก็ไปซื้อมาถวายท่านกับมือเลยก็ยิ่งดี ถ้าโยมไม่รู้ว่าจะซื้ออะไร จะถามท่านก็ได้ว่า "วัดนี้ขาดแคลนอะไรไหมครับ" ถ้าท่านบอกว่า "ขาดบาตร จีวร กลด ใบมีดโกน น้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก เป็นต้น" โยมก็ซื้อสิ่งของ เหล่านั้นมาถวายท่านเลย ท่านจะใช้ทันทีเพราะกำลังขาดแคลนอยู่พอดี วัตถุทานของโยมจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับอย่างมาก โยมฉลาดรู้จักทำบุญอย่างนี้ ย่อมจะได้บุญกุศลมาก ถ้าวัดไหนๆ มีการถวายแต่ถังเหลือง ถังเหลืองนั้นก็คงเยอะแยะไปหมด พระท่านไม่รู้ว่าจะใช้อย่างไรจึงจะหมด ได้แต่เอาออกมาตั้งเรียงไว้ตาม ศาลา กุฏิ ดูแล้วเหลืองอร่ามไปทั้งวัด ฉะนั้น การทำบุญอย่างฉลาดตามที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำไว้ด้วยการทำเพียงเท่านี้ โยมทำให้พระท่านพ้นจากอาบัติแล้ว โยมก็ได้ชื่อว่าเป็นคนหนึ่งที่ช่วยพระรักษาพระวินัย

พระพุทธศาสนานั้นจะเจริญขึ้นหรือว่าจะเสื่อมลงก็ขึ้นอยู่กับพุทธบริษัททั้ง ๔ ไม่ใช่เพราะเหตุอื่นเลย ถ้าบริษัททั้ง ๔ คือทั้งฝ่ายพระและฝ่ายโยม ยังขวนขวายช่วยกันรักษาพระธรรมวินัยไว้อยู่ แน่นอนพระพุทธศาสนาก็ยังจะดำรงคงอยู่คู่โลกไปอีกตราบนานเท่านาน

ไวยาวัจกร

ไวยาวัจกร หมายถึง กัปปิยการก ผู้ทำให้สมควร *(กงฺขา. ๑๒๔)* ไวยาวัจกรและกัปปิยการกนั้นเหมือนกัน จะต่างกันเพียงเล็กน้อย คือกัปปิยการก (ผู้ทำให้สมควร) จะเป็นสามเณรหรือคฤหัสถ์ก็ได้ ส่วนไวยาวัจกรนั้นจะเป็นคฤหัสถ์อย่างเดียว กัปปิยการกที่เป็นสามเณรนั้น จะช่วยงานสงฆ์เกี่ยวกับการทำกัปปิยะผลไม้ที่มีเมล็ดปลูกขึ้นได้ ผักสดที่ปลูกขึ้นได้ ตัดต้นไม้และขุดดิน เป็นต้น แต่กัปปิยการกที่เป็นคฤหัสถ์กับไวยาวัจกรนั้นจะทำงานช่วยพระสงฆ์ได้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำกัปปิยะผลไม้ ผักสด ตัดต้นไม้ ขุดดิน และถางป่า เป็นต้น รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับเงินทองที่ต้องแลกเปลี่ยนซื้อขาย ซึ่งพระภิกษุสามเณรไม่สามารถทำได้ จึงเป็นหน้าที่ของกัปปิยการก หรือไวยาวัจกร ซึ่งเป็นผู้จัดซื้อทำหน้าที่จัดหามาถวายพระภิกษุสามเณรอย่างถูกต้องตามพระธรรมวินัย

สรุป กัปปิยการกที่เป็นคฤหัสถ์กับไวยาวัจกร คือคนเดียวกัน ชื่ออาจต่างกัน แต่ความหมายเหมือนกัน คือผู้ทำหน้าที่ช่วยพระสงฆ์ในกรณีที่พระท่านทำไม่ได้ เพราะถ้าทำก็ต้องอาบัติ

คุณสมบัติของไวยาวัจกรที่ดีที่เหมาะสม มีดังนี้

๑. มีศรัทธา คือ เป็นคนมีศรัทธา มีความเชื่อกรรมและผลของกรรมเป็นต้น มีความเลื่อมใสหนักแน่นในพระพุทธศาสนา ไม่เป็นคนขี้เหล้าเมายา ไม่เล่นการพนัน

๒. ต้องการบุญ คือ เห็นอานิสงส์ของไวยาวัจมัยบุญ คือ บุญที่เกิดจากการขวนขวายในการงานที่เป็นบุญเป็นกุศล เพราะการงานของพระสงฆ์ทุกอย่างที่ควรต่อพระธรรมวินัย เป็นบุญของโยมทั้งหมด

๓. มีความซื่อสัตย์ คือ สุจริต ไว้ใจได้ ไม่คดโกง ไม่ใช่บุคคลประเภทวัดครึ่งหนึ่งกรรมการครึ่งหนึ่ง ไม่เอาเงินวัดไปปล่อยกู้ ไปเล่นการพนันเหมือนที่เป็นข่าว เป็นต้น

๔. มีการเสียสละ คือ เสียสละการงานและเวลาของตัวเองได้ ใช้งานได้ง่าย ไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยากลำบาก มุ่งการงานของสงฆ์เป็นที่ตั้ง ไม่ใช่นานทีปีหนจึงเข้ามาวัดครั้งหนึ่ง หรือให้คนไปตาม ๑๐ ครั้ง มาครั้งหนึ่ง

๕. มีอัธยาศัยดี คือ เป็นคนสนิทสนมกับพระเณรดี เข้ากับพระเณรได้ทุกรูป ไม่ใช่คุ้นเคยกับเจ้าอาวาสเพียงรูปเดียว นอกนั้นเมินไม่รู้จัก ไม่คุ้นเคยกับพระเณรรูปไหนเลย

๖. เป็นคนฉลาด คือ มีปฏิภาณไหวพริบ รู้จักสิ่งที่เป็นกัปปิยะและอกัปปิยะ (สิ่งที่ควรและไม่ควร) ไม่ตามใจพระเณรใน

ทางที่ผิด เช่น พระเณรใช้ให้ไปซื้อข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยวตอนเย็นเป็นต้น ต้องบอกว่า “ผมไปซื้อให้ไม่ได้หรอก มันผิดวินัยของพระมิใช่หรือครับ” เป็นต้น

หน้าที่ของไวยาวัจกร

ไวยาวัจกร คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ขวนขวายช่วยเหลือพระสงฆ์ในกรณีที่พระภิกษุทำไม่ได้ เช่น

๑. ทำหน้าที่ตัดต้นไม้ ขุดดิน ถางป่า ดายหญ้า และปลูกต้นไม้ เป็นต้น

๒. ทำหน้าที่กัปปิยะ ผลไม้ที่มีเมล็ดและพืชผักสดที่ปลูกขึ้นได้ ให้เป็นผลไม้ที่สมควรแก่การฉันของพระภิกษุ

๓. ทำหน้าที่เรื่องการแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงินทองที่พระภิกษุไม่สามารถทำได้ โดยทำให้สอดคล้องกับพระวินัย

๔. ทำหน้าที่แทนพระสงฆ์ในกรณีที่พระภิกษุพูดไม่ได้ เช่นว่า การประชาสัมพันธ์บอกบุญให้ญาติโยมสาธุชนได้ทราบ เมื่อทางวัดมีงานเกี่ยวกับการสร้างสรรค์พัฒนาวัดวาอาราม การอบรมและการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นต้น ทางวัดขาดเหลืออะไร ใช้งบประมาณเท่าไร ไวยาวัจกรต้องทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เป็นสื่อบอกกล่าวแทนพระสงฆ์

สรุป หน้าที่หลักของไวยาวัจกร คือช่วยดูแลจัดหาวัตถุ

สิ่งของที่สมควรคอยรับใช้ใกล้ชิดหรือเอาใจใส่ว่าพระเณรขาดแคลนอะไร ต้องการอะไรบ้าง คอยถามไถ่ทุกข์สุขอยู่เสมอ ถ้าทราบว่าท่านขาดเหลืออะไรต้องจัดหามาให้ ถ้าเป็นเรื่องอื่นๆ เช่นการทำกัปปิยะผลไม้ ผักสดเป็นต้น คนอื่นมีสามเณรเป็นต้นก็สามารถทำแทนได้

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการงานของไวยาวัจกรเป็นงานที่เพิ่มพูนบุญกุศล เพราะปกติพระท่านก็เป็นคนเลี้ยงง่าย มีงานน้อยอยู่แล้ว จะเรียกใช้เรียกหาก็เฉพาะตอนที่มีงานหรือมีความจำเป็นจริงๆ เท่านั้น หากมีไวยาวัจกรคอยดูแลจัดหาสิ่งของที่สมควร พระท่านก็เบาใจ รักษาพระวินัยได้ง่ายยิ่งขึ้น พระต้องการอะไรก็ขอจากไวยาวัจกรได้ไม่เป็นอาบัติ แต่ไวยาวัจกรนั้นมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน บางประเภทก็ขอวัตถุสิ่งของที่สมควรได้บางประเภทขอไม่ได้เลย แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วมี ๔ ประเภท

ไวยาวัจกร มี ๔ ประเภท คือ

๑. ไวยาวัจกรที่พระเป็นผู้ระบุชื่อ

เมื่อพระภิกษุปฏิเสธ ไม่รับเงินทองแล้ว โยมถามว่า "ใครเป็นไวยาวัจกร" จึงแสดงคนที่อยู่ต่อหน้าให้โยมแล้วมอบเงินทองและสั่งไวยาวัจกรต่อหน้าพระว่า "คุณช่วยหาสิ่งของที่สมควรถวายท่านด้วยนะ"

หรือพระภิกษุแสดงคนที่ไม่ได้อยู่ต่อหน้าว่า "คนชื่อนี้ อยู่

บ้านโน้น เป็นไวยาวัจกร” โยมเอาเงินทองไปมอบไว้พร้อมกับสั่งให้เขาเข้าใจเรียบร้อยแล้ว จึงกลับมาบอก หรือวานคนอื่นมาบอกแทน หรือบอกกับพระภิกษุก่อนที่จะไปว่า “โยมจะขอให้คนนั้นช่วย ท่านต้องการสิ่งของอะไรที่สมควร ก็บอกกับเขาได้นะครับ” แล้วจึงเอาเงินทองไปมอบไว้กับคนนั้น

ไวยาวัจกรประเภทนี้ พระภิกษุเป็นผู้ระบุชื่อ มีวิธีปฏิบัติเหมือนในราชสิกขาบท คือกำหนดการขอได้ไม่เกิน ๖ ครั้ง

๒. ไวยาวัจกรที่โยมเป็นผู้ระบุชื่อ

พระภิกษุไม่มีไวยาวัจกร หรือไม่อยากจะจัดการเรื่องนี้เพราะเห็นว่ายุ่งยากวุ่นวาย เมื่อถูกโยมถาม จึงบอกว่า “พวกอาตมาไม่มีไวยาวัจกรหรอก” โยมจึงเอาเงินทองมอบไว้กับบางคนที่เดินผ่านมาแถวนั้น พร้อมกับบอกพระว่า “ท่านโปรดรับสิ่งที่สมควรกับคนนี้” แล้วหลีกไป หรือเข้าไปในบ้าน เอาเงินทองไปฝากไว้กับคนที่ชอบพอกัน แล้วกลับมาบอก หรือวานให้คนอื่นมาบอก หรือบอกไว้ก่อนที่จะเข้าไปหมู่บ้านว่า “โยมจะขอให้คนชื่อนี้ที่อยู่บ้านโน้นช่วย ท่านต้องการสิ่งของอะไรที่สมควร ก็บอกกับเขานะครับ”

ไวยาวัจกรประเภทนี้โยมเป็นผู้ระบุชื่อ มีวิธีปฏิบัติเหมือนในเมณฑกสิกขาบท พระภิกษุผู้ไม่ยินดีมูลค่า ยินดีแต่กัปปิยภัณฑ์ (สิ่งของที่สมควร) สามารถขอได้โดยไม่กำหนดจำนวนครั้ง แม้

ตั้งพันครั้งก็ควร จนกว่าจะได้สิ่งของนั้น ถ้าเขาไม่ช่วยหาให้ (แม้จะพึงตั้งกัปปิยการกอื่นให้ช่วยนำมาให้ก็ได้ ถ้ากัปปิยการกอื่นปรารถนาจะช่วยนำมา ภิกษุพึงบอกแม้แก่เจ้าของเดิม ถ้าไม่ปรารถนาก็ไม่ต้องบอก) *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๖๒)*

๓. ไวยาวัจกรที่เสนอตัวเป็นเอง

เมื่อพระภิกษุปฏิเสธการรับเงินทอง ถูกโยมถามว่า "ใครเป็นไวยาวัจกรของพวกท่าน" จึงบอกว่า "พวกอาตมาไม่มีไวยาวัจกรหรอก" มีบางคนที่ยืนอยู่ใกล้ๆ ได้ยิน จึงเสนอตัวเองว่า "ท่านผู้เจริญ โปรดเอาเงินมาให้เถอะ ผมจะจัดการหาสิ่งของที่สมควรถวายพระคุณเจ้าเอง" โยมจึงเอาเงินทองมอบไว้กับคนนั้น ไม่บอกอะไรแก่พระแล้วก็กลับไป

๔. ไวยาวัจกรลับหลัง

โยมเอาเงินทองมอบไว้กับอุปัฏฐากของพระภิกษุ หรือคนที่ตนรู้จักและสั่งว่า "คุณช่วยจัดหาสิ่งของที่สมควรถวายแก่พระคุณเจ้าชื่อนี้ด้วยนะ" แล้วก็หลีกไป โดยไม่มาแจ้งให้พระภิกษุทราบเลย

ไวยาวัจกรประเภทที่ ๓ และ ๔ มีวิธีปฏิบัติเหมือนในบุคคลที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา พระไม่มีสิทธิ์จะขอ ถ้าเขาจัดหามาถวายเองควรรับ ถ้าเขาไม่ได้นำมาถวายไม่ควรพูดอะไรๆ เลย *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๘๖๒)*

สรุปไวยาวัจกรทั้ง ๔ ประเภท

ไวยาวัจกรประเภทที่ ๑ พระเป็นผู้ระบุชื่อ มีวิธีปฏิบัติเหมือนในราชสิกขาบท มีกำหนดขอได้ไม่เกิน ๖ ครั้ง (ทวง ๓ ครั้ง ยืน ๖ ครั้ง)

ไวยาวัจกรประเภทที่ ๒ โยมเป็นผู้ระบุชื่อ มีวิธีปฏิบัติเหมือนในเมณฑกสิกขาบท ขอได้ไม่มีกำหนดจำนวนครั้ง แม้ตั้งพันครั้งก็ควร

ไวยาวัจกรประเภทที่ ๓ และ ๔ มีวิธีปฏิบัติเหมือนในบุคคลที่ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา พระไม่มีสิทธิ์จะขอ หรือพูดอะไรทั้งสิ้น ถ้าเขาจัดหามาถวายเองควรรับ ถ้าเขาไม่ได้จัดหามาถวาย ไม่ควรพูดอะไรๆ เลย

พระภิกษุก็เหมือนกับคนป่วย บางครั้งมีมืออยู่อยากจะทำแต่ก็ทำไม่ได้ มีปากอยากพูด แต่ก็พูดไม่ได้ ต้องอาศัยพยาบาล คือ ไวยาวัจกรทำแทน พูดแทน พระภิกษุมีความเป็นอยู่ที่เนื่องด้วยบุคคลอื่น มีสิ่งเดียวที่จะทำได้ คือมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างสมณะ มักน้อยสันโดษ ทำตัวให้เลี้ยงง่าย บำรุงง่าย และอย่าเอาแต่ใจตัวเองหรือตามใจกิเลส ตามกระแสโลกมากนัก

เมื่อมีไวยาวัจกรแล้ว ไม่ใช่ว่าพระภิกษุควรจะขอเรื่อยไปใช้งาน เขาจนหัวทิ่มหัวตำ จนทำอะไรไม่ถูก จะทำให้เขาเบื่อหน่ายโดยไม่รู้ตัว ถ้าหากว่าในวัดหนึ่งมีไวยาวัจกรสักหนึ่งคน

พระภิกษุสามเณรทั้งวัดก็เบาใจ ทำให้รักษาพระวินัยได้สะดวกสบายขึ้น

สมัยปัจจุบันนี้หาไวยาวัจกรยากเหลือเกิน เป็นเพราะเหตุผลกลใดไม่ทราบ จะเบื่อวัดหรือเปล่า ผู้จะมาเป็นไวยาวัจกรหายากเหลือเกิน จะเป็นหญิงก็ได้ ชายก็ดี ขอเพียงมีความบริสุทธิ์ใจจริงใจใฝ่บุญก็เพียงพอแล้ว ผู้ใดใคร่บุญกุศลด้านนี้ควรเสนอตัวเข้ามา เพราะพระสงฆ์รอคอยท่านอยู่ ชาตินี้ท่านรับใช้พระสงฆ์ แต่ชาติหน้าคนทั้งประเทศจะรับใช้และเชื่อฟังท่าน การทำบุญที่ไม่ได้เสียเงินทอง ใช้แรงกายอย่างเดียว ก็คือ ไวยาวัจมัยบุญนั้นเอง ผู้หวังความสุขความเจริญในชาตินี้และชาติหน้าควรทำหน้าที่นี้เป็นอย่างยิ่ง หากเข้าใจบทบาทหน้าที่ อานิสงส์และผลที่จะมีต่องานสืบอายุพระศาสนา ไม่ควรพลาดโอกาสนี้

การให้พร

พระบิณฑบาตให้พรควรหรือไม่

สมัยปัจจุบัน มีโยมจำนวนมากเข้าใจผิดคิดว่าทำบุญใส่บาตรถวายทานแล้ว หากไม่ได้รับพรก็จะไม่ได้บุญหรือได้บุญน้อย เมื่อรับพรแล้วจะได้บุญเต็มที่ แม้พระบางรูปก็มีความเข้าใจเช่นนั้น เมื่อฉันอาหารหรือรับอาหารบิณฑบาตของโยมแล้ว หากไม่ให้พรโยมจะไม่ได้บุญ ความคิดของโยมกับพระสมัยนี้บางท่านตรงกัน คือโยมต้องการรับพรเพื่อจะได้บุญมากๆ พระต้องการให้พรเพื่อจะเอาบุญให้โยม

เมื่อเป็นอย่างนี้ โยมทำบุญ ใส่บาตรถวายทานแล้ว จึงขวนขวายแต่ในการรับพรอย่างเดียว บางท้องถิ่นจะถือเรื่องนี้อย่างจริงจัง พระรับบาตรต้องให้พรด้วย ถ้าไม่ให้พร โยมก็จะแสดงกิริยาอาการไม่พอใจ จนถึงต่อว่าต่อขานว่า "พระอะไรรับบาตรแล้วไม่ให้พร ใช้ไม่ได้" หรือบางครั้งถึงกับผูกโกรธพระรูปนั้นเลยทีเดียว และคิดอกุศลว่า "จะไม่ใส่บาตรพระรูปนี้อีกต่อไป" พอรุ่งขึ้น พระไปบิณฑบาต โยมก็ไม่ใส่บาตรจริงๆ ตามที่คิดไว้ แค่นั้นยังไม่พอ โยมบางคนพยายามจำชื่อของพระรูปนั้นพร้อมที่อยู่ เอาไปฟ้องหลวงพ่อที่ปกครองในเขตนั้นๆ เพื่อให้เรียกพระรูป

นั้นมาอบรมสั่งสอน หลวงพ่อก็คล้อยตาม ถามโยมว่า "พระรูปนั้นชื่ออะไร อยู่ที่ไหน" โยมก็บอกว่า "พระชื่อนี้ อยู่วัดนั้น" หลวงพ่อก็ให้โยมไปนิมนต์พระรูปนั้นมา แล้วอบรมพร่ำสอนเป็นการใหญ่ว่า "ท่าน เราเป็นสมณะ มีชีวิตเนื่องด้วยผู้อื่น ต้องทำตัวให้เป็นคนเลี้ยงง่าย บำรุงง่าย อย่าหัวดื้อ เวลาฉันอาหารหรือรับบาตรโยมแล้ว ควรให้พรทุกครั้ง ถ้าพระไม่ให้พร โยมจะไม่ได้บุญ จำไว้นะ ครั้งหน้าอย่าทำอย่างนี้อีก" จึงน้อมรับโอวาทโดยเคารพว่า "ผมจะไม่ทำผิดอย่างนี้อีกครับหลวงพ่อ" ถ้าพระรูปนั้นขืนทำผิดรอบสอง น่าจะโดนหนักกว่านี้แน่ เมื่อเป็นเช่นนี้ พระที่ท่านมาจากต่างถิ่น ก็ไม่นึกเลยว่าจะเป็นเรื่องร้ายแรงขนาดนี้

ปัจจุบันประเพณีให้พรขณะบิณฑบาตได้แพร่หลายไปยังภาคต่างๆ ของประเทศ เมื่อโยมชอบหรือต้องการอย่างใด พระท่านก็จะทำอย่างนั้น เพื่อเอาใจโยมไม่อยากขัดใจทั้งไม่อยากขัดศรัทธา เดี๋ยวจะเป็นการทำศรัทธาของโยมให้ตกไป เรื่องนี้อาจจะเป็นเพราะพระกลัวจะเสื่อมลาภ กลัวโยมจะไม่ใส่บาตร เมื่อเป็นอย่างนั้น ท่านขวนขวายในการให้พรอย่างจริงจัง ไม่สนใจว่าโยมจะรีบไปธุระหรือไม่ ถ้าโยมคนไหนเจอพระท่านให้พรชุดใหญ่ต้องนั่งประนมมือนานหน่อย เจอชุดเล็กก็เร็วหน่อย แต่โยมบางคนชอบชุดใหญ่ เท่าที่สังเกตดูตอนที่พระท่านให้พรเสร็จโยมจะสาธุเสียงดัง คงคิดว่าพระท่านให้พรเยอะๆ ได้บุญมาก โยมบางคนไม่ชอบ ก็นั่งบิดไปบิดมา กว่าพระท่านจะให้พรจบบางครั้งไปทำงานแทบไม่ทัน

เวลาบิณฑบาตในตลาดตอนเช้า พระจะนิยมให้พรแข่งกันจนเสียงดัง ดูเหมือนเป็นการประจบโยม เพื่อลาภสักการะ เพื่อให้โยมศรัทธา สถานที่กลางตลาดเช่นนั้น ผู้คนเดินสวนกันไปสวนกันมา โยมเบียดพระ พระเบียดโยม มือหิ้วของ บ่าสะพายย่าม อุ้มบาตรเดินไป ดูแล้วไม่เหมาะสม ไม่งามเลย

ความจริงเรื่องบุญนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่ตรงที่พระท่านให้พร หรือไม่ให้พรแต่อย่างใด บุญนั้นเกิดขึ้นอยู่ที่เจตนาในการให้ทาน เมื่อมีเจตนาในการให้เกิดขึ้น บุญก็เกิดขึ้นในขณะนั้น จะเห็นได้ว่าบางครั้งไม่ได้ถวายทาน ทั้งยังไม่ได้ใส่บาตร บุญก็เกิดขึ้นได้ เช่นโยมคิดว่าพรุ่งนี้เช้า จะไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัด ขณะนั้นเจตนาในการบริจาคทานเกิดขึ้นแล้วบุญก็เกิดขึ้น (เรียกว่าบุพพเจตนา), พอถึงตอนเช้าโยมก็ไปทำบุญเลี้ยงพระตามที่คิดไว้ ในขณะจัดอาหารหวานคาวหรือถวายอาหารพระ บุญก็เกิดอยู่ตลอด (เรียกว่ามุญจเจตนา), หลังจากถวายทานเสร็จแล้ว โยมระลึกถึงทานที่ทำไปแล้วเมื่อใด บุญก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น (เรียกว่าอปรเจตนา), ระลึกถึงบ่อยๆ บุญก็เกิดบ่อยๆ ถึงโยมจะได้รับพรหรือไม่ก็ตาม นี่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า บุญสามารถเกิดได้ทั้งก่อนให้ทาน ขณะกำลังให้ทานและหลังจากให้ทานแล้ว ไม่เกี่ยวกับการให้พร หรือรับพรแต่อย่างใด ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

“ทานจะมีผลมาก มีอานิสงส์มากต้องมีเจตนาประกอบด้วยกาลทั้ง ๓ คือ

๑. **ปุพพเจตนา** ได้แก่ เจตนา คือ ความตั้งใจที่เกิดขึ้นก่อนการให้ทานมีใจชื่นชมยินดี เมื่อเริ่มคิดว่า "เราจะทำบุญให้ทาน" ในวันพรุ่งนี้ มะรืนนี้ เป็นต้น

๒. **มุญจเจตนา** ได้แก่ เจตนา คือ ความตั้งใจที่เกิดขึ้นในขณะกำลังให้ทาน เช่น กำลังใส่บาตร กำลังถวายทานเป็นต้น ก็มีใจเลื่อมใส

๓. **อปรเจตนา** ได้แก่ ความตั้งใจที่เกิดขึ้นภายหลังการให้ทานเสร็จแล้ว มีใจปลาบปลื้ม นึกถึงทานครั้งใด ปลื้มใจทุกครั้ง" *(องฺ.ฉกฺก. ๓/๖๒๘)*

สรุป โยมเวลาทำบุญใส่บาตรถวายทานแล้ว อย่าวุ่นวายอยู่กับการรับพรให้มากนัก จิตใจจะขุ่นมัว เปิดโอกาสให้กิเลสเข้ามาแทรกได้ง่าย บุญก็จะไม่เกิด พระท่านจะให้พรหรือไม่ โยมอย่าถือเอาเป็นสาระจริงจัง เมื่อเจตนาครบทั้ง ๓ กาลแล้ว อานิสงส์จะงอกงามไพบูลย์ยิ่งขึ้น ดังได้กล่าวมาแล้ว

มูลเหตุของการอนุโมทนา

สมัยก่อน การแสดงธรรมในรูปแบบพรรณนาอานิสงส์ของการทำบุญให้ทาน เรียกว่า "อนุโมทนา" แต่ปัจจุบันใช้คำเปลี่ยนไปเป็น "ให้พร"

สมัยพุทธกาล พระทั้งหลายฉันเสร็จแล้ว ไม่อนุโมทนา

ในโรงฉัน พวกโยมก็เพ่งโทษติเตียน บ่นว่า "ทำไม สมณะเชื้อสายศากยบุตร จึงไม่อนุโมทนาในโรงฉัน" พระทั้งหลายได้ยินพวกญาติโยมเหล่านั้น ตำหนิติเตียนเช่นนี้ จึงกราบทูลเรื่องนี้แด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ทรงอาศัยมูลเหตุนั้นแล้วตรัสรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อนุโมทนา ในโรงฉันได้" *(วิ.จุล. ๗/๓๔๓)*

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระอนุโมทนาในโรงฉันได้ แต่ไม่ได้อนุญาตให้อนุโมทนาตอนบิณฑบาต พระพอฉันภัตตาหารเสร็จจะอนุโมทนาทุกครั้ง การอนุโมทนา ก็คือ การพรรณนาอานิสงส์ของการทำบุญให้ทานนั่นเอง เป็นการแสดงธรรมอย่างหนึ่ง หรือเรียกว่า "สัมโมทนียกถา คือ การแสดงอานิสงส์ของการทำบุญให้ทาน เพื่อให้ญาติโยมร่าเริงสมาทานอาจหาญ ในการทำบุญให้ทานยิ่งๆ ขึ้น"

พระบิณฑบาตไม่ควรให้พร

ในเวลาบิณฑบาตพระต้องสำรวมตา ซึ่งเป็นวัตรอย่างหนึ่งต้องประพฤติในคราวเข้าไปในละแวกบ้าน คือ มีตาทอดลงเบื้องต่ำมองดูชั่วแอก เวลาไปบิณฑบาตควรนำกรรมฐานไปด้วย เวลากลับก็นำกรรมฐานกลับด้วย ถ้าหากว่ามัวแต่จะให้พรโยม ความสำรวมก็จะเสียไป พระท่านยืนให้พร โยมนั่งรับพร ยิ่งไม่สมควรถือว่าไม่เคารพธรรม

ดังนั้น พระยืนแสดงธรรมแก่คนที่นั่งไม่ได้ป่วยไข้ ต้องอาบัติทุกกฏ ดังที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ว่า "ภิกษุควรใส่ใจว่า เรายืนอยู่ จะไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้นั่งอยู่" *(วิ.มหาวิ. ๒/๙๔๐)*

"ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ ยืนแสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้นั่งอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ" *(วิ.มหาวิ. ๒/๙๔๑)*

มีวิธีหนึ่งที่สามารถทำได้ คือ เวลาพระไปบิณฑบาต ถ้าโยมต้องการให้ท่านอนุโมทนา ใส่บาตรเสร็จแล้วนิมนต์ท่าน เมื่อพระท่านอนุโมทนา โยมควรยืนขึ้นถอดรองเท้า และหมวกเป็นต้นประนมมือรับฟัง หรือถ้าหาเก้าอี้ให้ท่านนั่ง โยมจะยืนหรือนั่งฟังท่านอนุโมทนา อย่างนี้ก็ใช้ได้ พระไม่ต้องอาบัติทุกกฏ และชื่อว่าเคารพพระธรรม ทั้งพระและโยม

ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า "ภิกษุนั่ง จะแสดงธรรมแก่คนผู้ยืนอยู่หรือนั่งอยู่ก็ควร (ไม่เป็นอาบัติ) ภิกษุยืน จะแสดงธรรม แก่ผู้ยืนอยู่เหมือนกันก็ได้ (ไม่ต้องอาบัติ)" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๙๖๓)*

บางท้องถิ่น พระจะสอนโยมว่า เวลาใส่บาตรให้เอาเสื่อมาปูนั่งรวมกันหลายๆ คน เอาเก้าอี้มาให้พระท่านนั่ง แล้วจึงอนุโมทนา อย่างนี้ก็สมควรเหมือนกัน แต่ถ้าเป็นโยมผู้หญิงคนเดียว พระภิกษุจะอนุโมทนา (แสดงธรรม) เป็นภาคภาษาบาลี คือเป็นคาถายาวเกิน ๖ คำไม่ได้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นแต่มีผู้ชายที่รู้เดียงสา มานั่งเป็นเพื่อน ดังที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติ

สิกขาบทไว้ว่า "ภิกษุใด แสดงธรรมแก่ผู้หญิงเกิน ๕-๖ คำ เว้นไว้แต่มีบุรุษผู้รู้เดียงสาอยู่ เป็นปาจิตตีย์" *(วิ.มหาวิ. ๒/๑๙๐)*

อธิบาย วาจา ๖ คำ หมายความว่า

๘ คำ (พยางค์)	เท่ากับ	๑ บาท (บาทหนึ่งมี ๘ พยางค์)
๔ บาท	เป็น	๑ คาถา (คาถาหนึ่ง มี ๔ บาท)
วาจา ๑ คำ	เท่ากับ	บาทหนึ่ง หรือเรียกว่า บทหนึ่ง
วาจา ๖ คำ	เท่ากับ	คาถาครึ่ง (มี ๖ บาท)

คำที่ ๑ คำที่ ๒

ตัวอย่าง **มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา**

คำที่ ๓ คำที่ ๔

มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสติ วา กโรติ วา

คำที่ ๕ คำที่ ๖

ตโต นํ สุขมเนฺวติ ฉายา ว อนุปายินี.

พระต้องการจะกล่าวเนื้อความ ในคัมภีร์อรรถกถา ธรรมบท หรือชาดก เป็นต้น จะกล่าวเพียง ๕-๖ บท (บาท) ควรอยู่ เมื่อจะกล่าวพร้อมกับบาลี กล่าวธรรมอย่าให้เกิน ๖ บาท คือ จากพระบาลีบทหนึ่ง จากอรรถกถา ๕ บท *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๑๙๓)*

พระจะแสดงธรรมแก่ผู้หญิงคนเดียว เป็นคาถาได้เพียง

คาถาครึ่ง (๖ คำ) นอกนั้นต้องบรรยายเป็นภาษาไทย ถ้ามีผู้หญิงหลายคนนั่งอยู่รวมกัน เมื่อแสดงธรรม พระต้องบอกว่า "อาตมาจะแสดงธรรมแก่พวกโยมคนละคาถานะ" แล้วก็แสดงไป อย่างนี้ไม่เป็นอาบัติ หรือถ้าโยมผู้หญิง ถามปัญหาธรรม พระตอบปัญหาได้จนจบเรื่อง แม้ว่าเรื่องนั้นยาวขนาดไหน เช่น โยมถามว่า "ทีฆนิกายมีเนื้อความอย่างไร" พระสามารถแสดงจนจบทีฆนิกายก็ได้ ไม่ต้องอาบัติ *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๑๙๔)*

ถ้าพระแสดงธรรมเป็นภาษาไทยหรือภาษาอื่นนอกจากภาษาบาลี แม้แสดงยาวก็ไม่เป็นอาบัติ ตัวอย่างที่ท่านแสดงไว้ว่า "ไม่เป็นอาบัติ แม้ในคำที่อาศัยพระนิพพาน ซึ่งท่านรจนาไว้โดยผูกเป็นโคลงกลอน เป็นต้น ด้วยอำนาจภาษาต่าง ๆ"

(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๒/๑๖๑)

เวลาบิณฑบาตในสถานที่ต่างๆ มีตลาดเป็นต้น ที่มีผู้คนพลุกพล่าน พระยืนให้พร โยมนั่งรับพรอย่างนี้ ไม่สมควรอย่างมาก ถือว่าไม่รู้จักกาลเทศะ ทั้งไม่เคารพธรรม แม้พระนั่งอยู่บนอาสนะต่ำ แสดงธรรมแก่คนไม่ได้เป็นไข้นั่งอยู่บนอาสนะสูงก็ถือว่าไม่เคารพธรรมเหมือนกัน และต้องอาบัติทุกกฎด้วยเช่นกัน

เรื่องความไม่เคารพธรรมนี้ พระพุทธองค์ทรงตำหนิติเตียนพระฉัพพัคคีย์ผู้นั่งอยู่อาสนะต่ำแสดงธรรมแก่คนทั้งหลายผู้นั่งอยู่บนอาสนะสูงโดยอเนกปริยาย จึงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ภรรยาของคน

จัณฑาลคนหนึ่งในเมืองพาราณสีได้ตั้งครรภ์ เกิดอาการแพ้ท้องอยากกินมะม่วง นางได้บอกกับสามีว่า “พี่ หนูกำลังตั้งครรภ์ หนูอยากกินมะม่วงจังเลย” สามีพูดตอบว่า “ฤดูนี้ไม่ใช่ฤดูมะม่วงออกผล จะเอาผลมะม่วงมาจากไหนกัน” นางอ้อนสามีว่า “ถ้าหนูไม่ได้กินมะม่วง หนูขอตายดีกว่า” ช่วงเวลานั้น ต้นมะม่วงต้นหนึ่งของหลวงออกผลตลอดปี คนจัณฑาลกลัวภรรยาตาย ก็ได้เดินไปที่มะม่วงต้นนั้น พอไปถึงก็ได้แอบปีนขึ้นไปนั่งอยู่บนต้นมะม่วงนั้น พอดีพระเจ้าแผ่นดินได้เสด็จไปถึงต้นมะม่วงนั้น แล้วประทับนั่งบนพระราชอาสน์สูง ทรงเรียนมนต์กับพราหมณ์ปุโรหิต คนจัณฑาลคิดว่า “พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นี้ ประทับนั่งบนพระราชอาสน์สูงเรียนมนต์ ชื่อว่าไม่เคารพธรรม และพราหมณ์คนนี้นั่งบนอาสนะต่ำสอนมนต์แก่พระเจ้าแผ่นดิน ผู้ประทับนั่งบนพระราชอาสน์สูง ก็ชื่อว่าไม่เคารพธรรม ส่วนเราผู้ลักมะม่วงของหลวง เพราะสตรีเป็นเหตุ ก็ชื่อว่าไม่เคารพธรรมเหมือนกัน การกระทำนี้ล้วนต่ำทรามทั้งสิ้น โลกนี้ทั้งหมดถึงความยุ่งเหยิงไม่มีเขตแดนเสียแล้ว” พอคิดเสร็จจึงได้ไต่ลงมาจากต้นมะม่วง ได้ยืนอยู่ข้างหน้าของพระเจ้าแผ่นดินและพราหมณ์ทั้งสองนั้น แล้วกล่าวคาถาขึ้นว่า

“ทั้งสองไม่รู้อรรถ ทั้งสองไม่เห็นธรรม คือพราหมณ์ผู้สอนมนต์โดยไม่เคารพธรรม และพระเจ้าแผ่นดินผู้ทรงเรียนมนต์ก็ไม่เคารพธรรม”

พราหมณ์นั้นกล่าวคาถาตอบว่า

“เพราะข้าวสุกแห่งข้าวสาลีอันขาวผสมกับแกงเนื้อ ข้าพเจ้าบริโภคแล้ว ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ได้ประพฤติอยู่ในธรรม ที่เหล่าพระอริยะเจ้าสรรเสริญแล้ว”

คนจัณฑาลนั้นได้กล่าวสอนพราหมณ์สองคาถาว่า

“ท่านพราหมณ์ เราติเตียนการได้ทรัพย์และการได้ยศ เพราะนั่นเป็นการเลี้ยงชีพโดยความเป็นเหตุให้ตกต่ำ และเป็นการเลี้ยงชีพโดยทางที่ไม่ชอบธรรม จะมีประโยชน์อันใดด้วยการเลี้ยงชีพเช่นนั้น ท่านจงรีบออกไปจากประเทศนี้เสียเถิดท่านพราหมณ์ แม้สัตว์ที่มีชีวิตเหล่าอื่น ก็ยังหุงหาอาหารกินได้ อธรรมที่ท่านได้ประพฤติมาแล้ว อย่าได้ทำลายท่าน ดุจก้อนหินทำลายหม้อน้ำ ฉะนั้น”

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้ในกาลครั้งนั้น พราหมณ์นั่งบนอาสนะต่ำสอนมนต์แก่พระเจ้าแผ่นดินผู้ประทับนั่งบนพระราชอาสน์สูง ยังไม่เป็นที่พอใจของเรา ไฉนในกาลบัดนี้ (เรา) จักพอใจที่ภิกษุนั่งบนอาสนะต่ำ แล้วแสดงธรรมแก่คนนั่งบนอาสนะสูงเล่า” เมื่อทรงติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบทห้ามไว้ว่า “ภิกษุพึงใส่ใจปฏิบัติว่า เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ผู้นั่งบนอาสนะสูง” *(วิ.มหาวิ. ๒/๙๔๐)*

"ภิกษุใด อาศัยความไม่เอื้อเฟื้อ นั่งบนอาสนะต่ำแสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้นั่งบนอาสนะสูง ต้องอาบัติทุกกฏ"

(วิ.มหาวิ. ๒/๙๔๐)

พระธรรมเป็นเครื่องชี้ทางบรรเทาทุกข์ ชี้สุขเกษมศานต์ ชี้ทางพระนฤพานที่พ้นโศกวิโยคภัยแก่สรรพสัตว์ พระสัทธรรมมีค่ามากกว่าวัตถุสิ่งของใดๆ ในโลก ไม่สามารถประเมินพระธรรมเป็นราคาได้

พระพุทธองค์สมัยเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีอยู่ ได้ฟังธรรมจากสำนักพระพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ ซาบซึ้งในรสพระธรรม มองไม่เห็นไทยธรรมอื่นใดมีค่าคู่ควรแก่การบูชาพระธรรมเลย นอกจากศีรษะอันเป็นอวัยวะสูงสุดของตนเท่านั้น จึงได้ตัดศีรษะบูชาพระธรรม

แม้เป็นพระพุทธเจ้าแล้วก็ทรงเคารพพระธรรมมาก ถ้าพระองค์ทรงได้เห็นได้ยินใครแสดงอาการไม่เคารพพระธรรม จะทรงตำหนิติเตียนว่า "ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว"

เรื่องการเคารพพระธรรมพระพุทธองค์ทรงประพฤติเป็นแบบอย่างมาแล้ว ถ้าพระภิกษุแสดงธรรมอยู่ในที่ไม่ไกล พระองค์จะเสด็จไปประทับยืนฟังธรรมอยู่ที่ใกล้ และจะไม่เข้าไปในระหว่างที่พระภิกษุแสดงธรรมยังไม่จบ ต่อเมื่อแสดงธรรมจบแล้ว จึง

เสด็จเข้าไป เพราะพระองค์เคารพพระธรรม และไม่ต้องการจะรบกวนการแสดงธรรม

ในสมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี สมัยนั้นท่านพระนันทกะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายทำให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน อาจหาญร่าเริง ในอุปัฏฐานศาลา พระพุทธเจ้าทรงสดับเสียงการแสดงธรรมอันไพเราะของพระนันทกะที่กำลังแสดงอยู่ จึงตรัสถามพระอานนท์ว่า ใครแสดงธรรมด้วยถ้อยคำอันไพเราะในศาลานั้น พระอานนท์ทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญวันนี้เป็นวาระ (แสดงธรรม) ของพระนันทกเถระผู้เป็นธรรมกถึก พระองค์จึงตรัส (ชมเชย) ว่า อานนท์ ภิกษุนั่นแสดงธรรมไพเราะยิ่งนัก แม้เราก็จะไปฟัง ตอนนั้นเป็นเวลาเย็นพอดี พระองค์เสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา ทรงปิดบังฉัพพรรณรังสีไว้ในกลีบจีวรแล้ว ประทับยืนด้วยเพศที่ไม่มีใครรู้จัก ฟังธรรมกถาอยู่ ณ ซุ้มประตูด้านนอก เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้วท่านพระอานนท์ได้ทูลถวายสัญญาว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปฐมยามล่วงไปแล้ว ขอพระองค์ทรงพักผ่อนสักหน่อยเถิด พระพุทธเจ้าก็ทรงประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้นนั่นแล เมื่อเลยมัชฌิมยามไปแล้ว ท่านก็ได้ทูลอีกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพระองค์เป็นขัตติยสุขุมาลชาติโดยปกติ ทรงเป็นพระพุทธเจ้า สุขุมาลชาติ ทรงเป็นสุขุมาลชาติอย่างยิ่ง มัชฌิมยามก็ล่วงไปแล้ว ขอจงทรงพักผ่อนสักครู่เถิด พระพุทธเจ้าก็ทรงประทับยืนอยู่ ณ ที่นั้นนั่นเอง ตลอดทั้งคืน จนอรุณขึ้น อรุณ

ขึ้นก็ดี การจบธรรมกถาก็ดี การเปล่งฉัพพรรณรังสีของพระทศพลก็ดี ได้มีพร้อมในคราวเดียวกัน

ครั้นทรงทราบว่ากถาจบแล้ว ทรงกระแอม และทรงเอาปลายพระนขาเคาะที่บานประตู ภิกษุเหล่านั้นเปิดประตูให้พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าไปยังอุปัฏฐานศาลา ประทับนั่งบนบวรพุทธอาสน์ที่ปูลาดไว้ดีแล้ว ลำดับนั้น พระองค์ได้ตรัส (ชมเชย) ท่านพระนันทกะว่า "ดูก่อนนันทกะ ธรรมบรรยายของเธอนี้ยาวมากแจ่มแจ้งแก่ภิกษุ เรายืนฟังจนจบกถาอยู่ที่ซุ้มประตูด้านนอกจนเมื่อยหลัง" *(องฺ.นวก.อฏฺ. ๔/๗๑๓-๗๑๙)*

เราเหล่าพระภิกษุเป็นพระสมณะเชื้อสายศากยบุตร เมื่อได้ทราบปฏิปทาของพระบรมศาสดาเช่นนี้แล้ว ยิ่งต้องเคารพพระสัทธรรมให้มาก ต้องทำความยำเกรง หวงแหนพระสัทธรรมยิ่งกว่าชีวิต อย่าเห็นแก่ลาภสักการะเล็กๆ น้อยๆ จนลืมธรรม อย่าเอาธรรมอันมีค่าสูงยิ่งไปแลกกับอาหารของชาวบ้าน เหมือนเอาเพชรที่มีค่ามากไปแลกกับถ่านที่ไร้ค่า ฉะนั้น พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

"นรชน (บุคคล) พึงสละทรัพย์ เพราะเหตุแห่งอวัยวะที่ประเสริฐกว่า เมื่อจะรักษาชีวิต พึงสละอวัยวะ(อันเป็นที่รักยิ่ง)เสีย เมื่อตามระลึกถึงธรรม (รักษาพระธรรม) พึงสละอวัยวะ ทรัพย์ และแม้ชีวิตได้ทั้งหมด" *(ขุ.ชา.๒๘/๖๓๔, วิสุทฺธิ. ๑๖๑)*

ผู้ต้องการจะรักษาพระธรรม ควรน้อมเอาพระพุทธพจน์บทนี้มาไว้ในใจ ถ้าเห็นใครแสดงอาการไม่เคารพธรรม ก็ไม่ควร

แสดงธรรมให้ฟัง ธรรมแม้มีค่ามาก แต่ไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่บุคคลผู้ไม่ต้องการ เหมือนเอาพลอยที่มีค่าให้แม่ไก่ แม่ไก่ไม่รู้ค่าก็เขี่ยทิ้งไป ฉะนั้น

ประเพณีเป็นเหตุให้เข้าใจผิดได้

แต่บางสถานที่มีประเพณีไม่เหมือนกัน ก็เป็นเหตุให้เข้าใจผิดพลาดได้ เช่น ในกรณีของคนไทย ถ้าพระยืนอยู่โยมนั่งถือว่าแสดงความเคารพแล้ว ปัจจุบันมีพระธรรมกถึกหลายรูปไปแสดงธรรมตามที่ต่างๆ ยืนบรรยายธรรมบนแสตน (แท่นยืน) โยมก็นั่งอยู่บนเก้าอี้ฟังธรรม ดูแล้วเหมือนจะถูกต้อง แต่ก็ไม่ถูก ทำให้ต้องอาบัติตามสิกขาบทที่กล่าวมาแล้วนี้ **ถ้าพูดถึงทางพระธรรมวินัยแล้ว การยืนฟังธรรมถือว่าแสดงความเคารพ เช่น พระยืนแสดงธรรม โยมต้องยืนฟังธรรม ถ้าพระนั่งแสดงธรรม โยมจะนั่งฟังหรือยืนฟังธรรมก็ได้ ถือว่าแสดงความเคารพ**

เหตุผลที่กล่าวมานี้ จึงพอสรุปได้ว่า พระภิกษุ คือ ผู้นำทางศาสนา เป็นหัวหน้าของพุทธบริษัททั้ง ๔ เมื่อเห็นญาติโยมทำอะไรไม่ถูกไม่ควร ต้องเอาธุระแนะนำหรือพร่ำสอน ชี้ผิดชี้ถูกตามเหตุผลที่พระพุทธเจ้าทรงอธิบายไว้ เช่น บอกโยมว่า **“โยมต้องการรับพร (ฟังธรรม) ให้ยืนขึ้น ถ้าโยมนั่ง พระยืน ถือว่าไม่เคารพธรรม”** เป็นต้น

ในสมัยปัจจุบันนี้ มีพระบางรูปไม่รู้วินัย เมื่อโยมใส่บาตรเสร็จแล้วก็ให้พร ฉะนั้น โยมควรยืนประนมมือรับพร ด้วยการทำอย่างนี้ ก็ชื่อว่า ช่วยเปลื้องท่านให้พ้นจากอาบัติ และโยมก็ได้ชื่อว่าแสดงความเคารพพระสัทธรรมด้วย

ถ้าศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจดีทั้งพระและโยม ก็จะปฏิบัติได้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยสะดวกยิ่งขึ้น และเป็นแบบอย่างที่ดีงามให้อนุชนรุ่นหลังได้ประพฤติตามสืบต่อไป

การสูบบุหรี่

พระสูบบุหรี่ไม่สมควร

บุหรี่เป็นสิ่งเสพติดชนิดหนึ่ง ผู้สูบจนติด เวลาสูบจะมีอาการเคลิบเคลิ้ม มึนเมานิดๆ แล้วทำให้เพลิดเพลินจนรู้สึกว่าสมองปลอดโปร่ง โล่งสบายเป็นสุข ลืมความทุกข์ชั่วขณะ

ส่วนอาการ เมื่อเวลาไม่ได้สูบจะรู้สึกหงุดหงิด งุ่นง่าน อารมณ์เสีย โกรธง่าย กระวนกระวาย ผุดลุกผุดนั่ง หรือหน้ามืดตาลาย เปรี้ยวปาก น้ำลายไหล เมื่อได้กลิ่นควันบุหรี่ ที่คนอื่นสูบพ่นออกมา จะหอมหวนเย้ายวนใจมาก ยิ่งชวนให้อยากสูบมากขึ้น ชาวนาชาวไร่บางคนที่ติดบุหรี่ พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า เวลาไปทำไร่ทำนาลืมข้าวลืมน้ำ ไม่เป็นไร แต่อย่าลืมบุหรี่ก็แล้วกัน ถ้าลืมบุหรี่ไว้แล้วละก็ถึงไกลแค่ไหน ต้องเดินกลับไปเอามาทันที ไม่เช่นนั้นก็ทำงานไม่ได้ จะเกิดอาการหงุดหงิดงุ่นง่านเห็นอะไรขวางหูขวางตาไปหมด

บุหรี่เป็นสิ่งเสพติดชนิดอ่อน เมื่อเทียบกับสิ่งเสพติดชนิดอื่นและไม่เป็นผลดีต่อสุขภาพของผู้สูบ ทำให้เกิดโรคร้ายแรงหลายอย่าง เช่น โรคปอด โรคถุงลมโป่งพอง และโรคมะเร็ง เป็นต้น เกิดได้ทั้งผู้สูบและบุคคลรอบข้าง ในปีๆ หนึ่งทั่วโลกมีคนตาย เพราะ

สูบบุหรี่จำนวนหลายๆ ล้านคน ด้วยเหตุนี้ เจ้าหน้าที่บ้านเมืองและองค์กรต่างๆ จึงรณรงค์ให้ประชาชนงดสูบบุหรี่ พร้อมทั้งชี้โทษของบุหรี่ว่ามีโทษร้ายแรง ทำให้เกิดโรคมากมายต่อผู้สูบและครอบครัวซึ่งเป็นคนรอบข้าง ตลอดจนมีการห้ามปราม การโฆษณาบุหรี่ตามสถานที่ต่างๆ จนถึงให้งดการโฆษณาออกรายการทีวีเป็นต้น และให้มีการทำสติกเกอร์เป็นโลโก้เป็นเครื่องหมายงดสูบบุหรี่ และให้งดสูบบุหรี่ตามสถานที่สาธารณะบนรถเมล์และรถปรับอากาศ พร้อมทั้งปรับโทษ ๒,๐๐๐ บาทต่อบุคคลผู้ฝ่าฝืนตามสถานที่ต่างๆ ที่ห้ามสูบบุหรี่เป็นต้นนั้น

ในปัจจุบันนี้ การรณรงค์ต่อต้านบุหรี่มีทั่วโลกและจัดให้มีวันงดสูบบุหรี่โลกเกิดขึ้น โดยเฉพาะประเทศไทยการรณรงค์งดสูบบุหรี่ ค่อนข้างได้ผลเป็นที่น่าพอใจ หน่วยงานและองค์กรต่างๆ มีคนงดสูบบุหรี่เพิ่มมากขึ้น

แต่บุคคลทางฝ่ายศาสนจักร ซึ่งเป็นผู้นำศาสนา เป็นผู้นำเรื่องการอบรมทางจิตใจแก่ญาติโยม คือ พระภิกษุสามเณรผู้ซึ่งประชาชนทั้งหลายฝ่ายอาณาจักรได้ให้ความเคารพยกย่องบูชายังไม่ยอมลดการสูบบุหรี่ มีแต่กลับจะเพิ่มขึ้นด้วยซ้ำไป ทั้งไม่ยอมรับฟังคำชี้แนะของใครทั้งสิ้น

ดังนั้น ตามวัดต่างๆ ทั้งในเมืองและชนบท พระภิกษุจะนั่งจับกลุ่มสูบบุหรี่กันพร้อมทั้งดื่มกาแฟ และสนทนาพาทีถึงเรื่องต่างๆ ดูแล้วท่านคงจะมีความสุข จะเห็นได้ว่าในแต่ละวัดมีพระ

จำนวนน้อยนิดที่ไม่สูบบุหรี่ เมื่อมีกิจนิมนต์แทบทุกงาน โยมจะเตรียมหมากพลูบุหรี่ใส่จาน พอพระท่านมานั่งแล้วโยมก็ถวาย พระท่านก็พร้อมใจกันจุดบุหรี่สูบพร้อมๆ กันกับทายก

ส่วนท่านที่ไม่สูบบุหรี่ รู้สึกอึดอัดหายใจไม่สะดวก แต่ก็ไม่รู้จะพูดอย่างไรดี เพราะพระผู้ใหญ่ท่านก็สูบ ถึงใครๆ ก็เตือนไม่ได้ คงต้องปล่อยไปตามยถากรรม แต่ว่าในที่สุดท่านเหล่านั้นอาการก็ทรุดลง ต้องหามเข้าโรงพยาบาลสงฆ์ มีพระอาจารย์ท่านหนึ่งได้เล่าให้ฟังว่า ตัวท่านเองได้มีโอกาสไปเยี่ยมเพื่อนพระภิกษุที่นอนป่วยอยู่ที่โรงพยาบาลสงฆ์ ไปถึงตึกพระป่วยเห็นพระบางรูปนั่งสูบบุหรี่ ควันฟุ้งกระจายไปทั้งห้อง กลิ่นบุหรี่เหม็นไปทั่วห้อง สักครู่หนึ่งหมอเดินเข้ามาเห็นเหตุการณ์เข้า ทนไม่ได้ก็เลยพูดออกไปดังๆ ว่า “หยุดสูบบุหรี่เดี๋ยวนี้ ไม่กลัวตายกันหรือไง หมอบอกกี่ครั้งกี่หนแล้วว่าให้หยุดสูบบุหรี่ ทำไมไม่เชื่อฟังหมอเลย หัวดื้อจริงๆ พระพวกนี้ เมื่อไม่เชื่อหมอก็นิมนต์กลับไปวัดซะ” พอหมอว่าอย่างนี้ ท่านก็รีบทิ้งบุหรี่ ก้มหน้าทำตาปริบๆ ดูแล้วน่าสงสาร เมื่อเป็นเช่นนี้คงไม่ใช่หมอเพียงคนเดียวหรอกที่ออกอาการเบื่อหน่ายอย่างนี้ พระด้วยกันก็เบื่อหน่าย เจอพระพวกนี้ใครๆ ก็หัวเสียเหมือนกัน เพราะบอกอย่างไปทำอีกอย่างเสียนี่ ในขณะที่ หมอตรวจดูอาการของพระรูปโน้นรูปนี้อยู่ พอมีโอกาสท่านได้ถามหมอว่า “โยมหมอ พระเหล่านี้เป็นโรคอะไรกัน” หมอตอบว่า “เป็นโรคปอดก็มี โรคถุงลมโป่งพองก็มี โรคมะเร็งก็มีเป็นหลายโรคครับท่านอาจารย์” พอหมอพูดจบท่านก็ถามต่อไป

ว่า "โรคเหล่านี้สาเหตุเกิดมาจากอะไร" หมอตอบทันทีเลยว่า "เกิดมาจากบุหรี่ ท่านเหล่านี้สูบบุหรี่จัดมาก ห้ามอย่างไรๆ ก็ยังสูบ ผมละหมดปัญญาจริง ๆ" เมื่อฟังดูแล้วก็อดจะนึกสงสารหมอไม่ได้ ขนาดหมอยังหมดปัญญาเลย แล้วใครจะมีปัญญาไปรักษาพระภิกษุเหล่านี้หนอ เพราะมีสาเหตุมาจากคนไข้ไม่ยอมเชื่อหมอนั่นเอง

ท่านอาจารย์เล่าต่อไปอีกว่า เมื่อท่านเดินดูทั่วๆ ได้เห็นภาพที่น่าสลดสังเวชอย่างมาก พระบางรูปถูกเจาะคอ บางรูปถูกเจาะข้าง มีสายยางโยงไปโยงมาเต็มไปหมด

พฤติกรรมของพระที่สูบบุหรี่ ทำให้หมอและพยาบาลเอือมระอามาก พูดดีก็แล้ว พูดร้ายก็แล้ว ทั้งกราบทั้งไหว้ให้เลิกสูบบุหรี่เท่าไรๆ ก็ไม่ยอมเลิก สงสัยยอมตายคาบุหรี่ ถึงต่อหน้าไม่สูบ ลับหลังก็แอบสูบ ทำอยู่อย่างนี้ หมอก็ยอมแพ้ ได้แต่รักษาไปตามหน้าที่เท่านั้นเอง

ท่านเคยถามหมอว่า "โยมหมอ รักษาคนไข้ที่เป็นพระกับคนไข้ที่เป็นโยมทั่วๆ ไป พวกไหนรักษาง่ายกว่ากัน" หมอตอบทันทีเลยโดยไม่ต้องคิดว่า "รักษาคนไข้ที่เป็นโยมง่ายกว่าเยอะเลยครับ เพราะเชื่อฟังคำหมอทุกอย่าง แต่พระท่านหัวดื้อไม่ฟังคำหมอ จึงรักษายากครับ ท่านอาจารย์"

เมื่อบุหรี่ทำให้เกิดโรคต่างๆ มากมายตามที่กล่าวมาแล้ว ทั้งยังทำให้ผ้าจีวร ที่นั่ง ที่นอน หมอนมุ้งสกปรก มือดำ

ริมฝีปากดำ ฟันดำ และมีกลิ่นเหม็น เวลาพ่นควันหรือเวลาหายใจออกมาผู้สูบบุหรี่ไม่รู้สึกว่าเหม็น แต่ผู้ที่ไม่สูบแม้อยู่ไกลก็ยังได้กลิ่นเหม็นอยู่ ไฟของบุหรี่ก็ยังทำให้จีวรขาด เป็นช่องเล็กช่องน้อยอีกด้วย และไฟจากก้นบุหรี่ ทำให้เกิดไฟไหม้อยู่บ่อยครั้งตามวัด โรงงาน และป่าเขา เป็นต้น เพราะอาศัยการสูบบุหรี่เป็นสาเหตุนั่นเอง

สรุปว่า การที่พระภิกษุสูบบุหรี่นั้นเป็นการไม่สมควร ทำให้เสียภาพลักษณ์เสียบุคลิกสมณสารูปของภิกษุในพระพุทธศาสนา อาจทำให้ฆราวาสญาติโยมผู้ไม่สูบบุหรี่มองในแง่ลบ ตำหนิติเตียนว่า เป็นพระ ทำไมละของหยาบๆ แค่นี้ไม่ได้ จะละกิเลสที่ละเอียดได้อย่างไร น่าจะเป็นจริงอย่างที่โยมว่า ถ้าหากเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อร่างกาย เช่น ขนม นม เนย เป็นต้นก็สมควรบริโภค แต่บุหรี่เป็นสิ่งเสพติด สังคมรังเกียจ ใครสูบบุหรี่ก็ถูกเรียกว่า ขี้ยา แล้วพระสูบบุหรี่เล่า ควรจะเรียกว่าอะไรดี

บุหรี่ไม่มีประโยชน์อะไรต่อร่างกายเลยจริงๆ มีแต่ทำลายสุขภาพ สำหรับพระแล้ว บุหรี่นั้นเป็นเครื่องกังวลห่วงใย ไม่สะดวกในการศึกษาและปฏิบัติธรรม เมื่อคราวบุหรี่หมดลงต้องคอยแสวงหาใหม่อีกเสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ พระภิกษุในพระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งพระองค์ทรงสรรเสริญการละกิเลสทั้งหลาย จะยอมตนกลายเป็นทาสของบุหรี่ตลอดไปหรือ

ส่วนด้านพระธรรมวินัยแล้ว วัตถุสิ่งของต่างๆ มากมายที่

เกิดขึ้นในยุคนี้ ไม่ว่าจะเป็นบุหรี่ กัญชา ฝิ่น เฮโรอีน ยาบ้า ยาอีและยาเค เป็นต้น พระพุทธองค์แม้ไม่ได้ตรัสโทษไว้ ไม่ได้ทรงอนุญาตและบัญญัติห้ามไว้โดยตรง แต่เป็นวัตถุที่มีโทษทั้งยังไม่สมควรแก่พระภิกษุสามเณรและฆราวาสญาติโยม จึงจัดวัตถุเหล่านี้ว่า เป็นสิ่งที่ไม่สมควร เหมือนอย่างที่ทรงบัญญัติห้ามไว้ว่า “เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะดื่มสุราเมรัย” *(วิ.มหาวิ. ๒/๖๓๓)*

สุราเมรัย จัดเป็นสิ่งเสพติด ทำให้ผู้เสพมึนเมาขาดสติสัมปชัญญะ มีอาการเหมือนคนบ้า แม้พระสาคตะผู้ได้อภิญญา ๕ มีฤทธิ์มาก สามารถที่จะปราบพญานาคตัวมีฤทธิ์ได้ พอท่านดื่มสุราเข้าไป เกิดอาการมึนเมาอย่างหนักเดินเซไปเซมาเหมือนสนต้องลม ท่านคิดว่าจะเดินกลับวัด แต่ก็กลับไม่ถูก ในที่สุดท่านก็เข่าอ่อนล้มฟุบลงนอนกลิ้งไปกลิ้งมา สลบไสลหมดสภาพอยู่ที่ประตูเมืองนั้นเอง

ดังมีเรื่องเล่าว่า พระสาคตะได้อภิญญา ๕ และมีความชำนาญเป็นพิเศษในการเข้าเตโชสมาบัติ คราวหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงพาท่านไปยังท่าเรือชื่อว่าอัมพะ ซึ่งอยู่ที่หมู่บ้านภัททวติกะในแคว้นเจตียะ ที่ท่าเรือแห่งนั้นมีอาศรมของพวกชฎิลตั้งอยู่ ที่โรงบูชาไฟของพวกชฎิลนั้น ได้มีพญานาคตัวหนึ่งซึ่งมีฤทธิ์มากอาศัยอยู่ สามารถบันดาลฝนให้ตก หรือไม่ให้ตกก็ได้ตามใจปรารถนา ซึ่งทำให้ชาวบ้านท่าเรืออัมพะเดือดร้อนมาก พระสาคตะตามเสด็จพระพุทธเจ้าถึงที่นั้น ได้ทราบถึงความเดือดร้อน

ของชาวบ้านละแวกนั้นจึงคิดว่า จะทรมานพญานาคให้ได้ ครั้นได้โอกาส ท่านจึงเข้าไปยังโรงบูชาไฟ นั่งขัดสมาธิใกล้ที่อยู่ของพญานาคนั้น เป็นเหตุให้พญานาคโกรธมากถึงขนาดพ่นควันพิษใส่ท่าน ท่านก็เข้าเตโชสมาบัติ อธิษฐานจิตทำให้เกิดเป็นควันพิษฟุ้งตลบกลบควันพิษของพญานาค พญานาคยิ่งโกรธมากขึ้น จึงพ่นไฟใส่ท่านอีก ท่านก็เข้าเตโชสมาบัติอธิษฐานจิต ทำให้เกิดไฟที่ร้อนแรงกว่าใส่พญานาค จนในที่สุดพญานาคต้องยอมแพ้และไม่แสดงฤทธิ์เบียดเบียนใครอีก

ข่าวคราวพระสาคตะปราบพญานาค ได้แพร่สะพัดกระจายไปทั่วหมู่บ้านแห่งนั้น ชาวบ้านต่างก็ดีใจมาก นอกจากนั้นชาวเมืองโกสัมพี ก็ได้ทราบข่าวคราวนี้ด้วยและดีใจเช่นเดียวกัน เมื่อท่านเดินทางกลับมายังเมืองโกสัมพี พวกอุบาสกชาวเมืองโกสัมพีได้ต้อนรับท่านเยี่ยงวีรบุรุษ ด้วยการเตรียมสุราใสสีแดงดุจเท้านกพิราบ เป็นของหายากถวายให้ท่านดื่มตามคำแนะนำของพระฉัพพัคคีย์

พอรุ่งเช้าพระสาคตะออกไปบิณฑบาต พวกอุบาสกชาวเมืองโกสัมพี ได้นำสุราใสสีแดงดังเท้านกพิราบที่จัดเตรียมไว้ออกมาถวายให้ท่านดื่ม เวลานั้นยังไม่มีพระพุทธบัญญัติห้ามพระดื่มสุรา ท่านจึงดื่มเพื่อฉลองศรัทธาบ้านละนิดละหน่อย แต่ครั้นดื่มมากบ้านเข้า ท่านก็มีอาการมึนเมาหมดสติล้มฟุบนอนกลิ้งไปมาอยู่ที่ประตูเมืองนั้น

ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าเสด็จออกจากเมืองพร้อมด้วยภิกษุเป็นอันมากได้ทอดพระเนตรเห็นท่านเข้า จึงทรงรับสั่งให้พวกภิกษุช่วยกันหามท่านกลับวัด แล้วให้นอนหันศีรษะไปทางพระพุทธเจ้า แต่ท่านกลับนอนพลิกหันเท้าทั้งสองไปทางพระพุทธเจ้า

ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าตรัสกับพวกภิกษุเกี่ยวกับความประพฤติของพระสาคตะว่า "เมื่อก่อนพระสาคตะมีความเคารพยำเกรงในตถาคตมาก แต่เดี๋ยวนี้ไม่มีความเคารพยำเกรงเหลืออยู่เลย เมื่อก่อนสามารถสู้กับพญานาคตัวมีฤทธิ์ได้ แต่เดี๋ยวนี้ไม่สามารถจะต่อสู้แม้กับงูน้ำได้เลย น้ำ(สุรา) ที่ดื่มเข้าไปแล้ว ถึงวิสัญญีภาพ (สลบ) เห็นปานนี้ ภิกษุไม่ควรดื่มเลย" จากนั้นพระพุทธเจ้าได้ทรงติเตียนพระสาคตะโดยอเนกปริยายแล้ว ทรงยกเรื่องของท่านเป็นปฐมเหตุบัญญัติสิกขาบทห้ามพระภิกษุดื่มสุราตั้งแต่บัดนั้น *(วิ.มหาวิ. ๒/๖๓๐)*

ดังนั้น บุหรี่ซึ่งจัดว่าเป็นสิ่งเสพติดให้โทษเหมือนกัน เมื่อเอามหาปเทสข้อที่ ๑ ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้เป็นแบบอย่างให้พิจารณาว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใด ที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า 'สิ่งนี้ไม่ควร' หากสิ่งนั้นเข้ากันได้กับ 'สิ่งที่ไม่ควร' ขัดกับ 'สิ่งที่ควร' สิ่งนั้นเป็นอัน 'ไม่ควร' แก่เธอทั้งหลาย" *(วิ.มหา. ๕/๑๖๑)*

แต่สำหรับยาสมุนไพรที่มวนลักษณะคล้ายบุหรี่ที่มีส่วนผสมต่างๆ เช่น เกสรดอกบัว ใบบัว และใบหนาด เป็นต้น เป็นยาแก้โรคริดสีดวงจมูก โรคไซนัส และโรคปวดหัว เป็นต้น

พระสูบยาสมุนไพรเช่นนี้แก้โรคได้ เมื่อหายป่วยแล้วต้องหยุด

สมัยพุทธกาล พระปิลินทวัจฉเถระเป็นโรคปวดหัว พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ใช้กล้องสูดควันจากใบไม้ที่เป็นยาได้ แต่ก็ต้องมีเหตุ(เจ็บป่วย)จริงๆ ถ้าบริโภค(สูบ)โดยไม่มีเหตุ (สูบเพราะติดใจเพลิดเพลินในรสชาติ) ต้องอาบัติทุกกฏ

ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตกล้องสูดควัน" *(วิ.มหา. ๕/๖๙)*

และทรงตรัสถึงวิธีการบริโภคยาโดยให้พิจารณาถึงความจำเป็นก่อน ค่อยฉัน ไว้อีกตอนหนึ่งว่า

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตรากไม้ เป็นต้น ที่เป็นยา รับประเคนรากเภสัช เป็นต้นเหล่านั้นแล้ว เก็บไว้ได้จนตลอดชีวิต ต่อมีเหตุจึงให้บริโภคได้ เมื่อไม่มีเหตุ (ไม่เจ็บป่วย) ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏ" *(วิ.มหา. ๕/๖๒)*

เจ้าหน้าที่ทางบ้านเมือง เมื่อรณรงค์ให้พระเลิกสูบบุหรี่ไม่ได้ ก็หันไปรณรงค์ให้คนเลิกถวายบุหรี่พระแทน ปรากฏว่าได้ผลพอสมควร เท่าที่สังเกตดูตามงานนิมนต์ต่างๆ ไม่ค่อยเห็นโยมถวายบุหรี่พระสักเท่าไรนัก แต่ยังคงมีอยู่ประปราย หากมีการรณรงค์ต่อเนื่องสืบไป ก็น่าจะทำให้พระสูบบุหรี่ลดน้อยลง หรือจนไม่มีในที่สุด หากไม่เป็นเช่นนั้น ถ้าพระยังสูบบุหรี่อยู่ตราบใด โยมก็คงถวายบุหรี่พระตราบนั้น เพราะสาเหตุมาจากพระท่านเป็นผู้แนะนำโยมให้ถวายบุหรี่ โยมนึกว่าได้บุญจึงถวายกันเป็นการใหญ่

ความจริงแล้ว ไม่ใช่ถวายวัตถุสิ่งของแก่พระภิกษุ หรือให้อะไรแก่ใครๆ เท่านั้น ถือกันว่าได้บุญทั้งหมด ยังมีสิ่งของบางอย่างแม้ให้แก่ผู้อื่นแล้วไม่ได้บุญก็มี และการให้นั้นก็ไม่จัดเป็นทานด้วย

การให้ที่ไม่จัดเป็นทานมี ๕ อย่าง คือ

๑. การให้สิ่งเสพติดมึนเมาและยาพิษ เช่น สุราเมรัย และบุหรี่ เป็นต้น

๒. การให้มหรสพ ฟ้อนรำ ขับร้อง หรือการละเล่นต่างๆ เช่น ลิเก หมอลำ ภาพยนตร์ และคอนเสิร์ต เป็นต้น

๓. การให้หญิงแก่ชายเพื่อบำเรอความสุข ในการเสพเมถุนธรรม

๔. การให้วัวตัวผู้แก่วัวตัวเมีย (เป็นต้น) เพื่อผสมพันธุ์

๕. การให้ภาพจิตรกรรมโป๊ เปลือย ลามกอนาจาร

(มิลินฺท. ๑๕๐)

การให้ที่ไม่จัดเป็นทาน มีเหตุผลดังนี้ คือ

ข้อ ๑. ไม่จัดเป็นทาน เพราะทำให้เกิดความมึนเมา ขาดสติสัมปชัญญะ และทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ให้โทษแก่ผู้รับผู้เสพ

ข้อ ๒. ไม่จัดเป็นทาน เพราะมีแต่ความเพลิดเพลินและเพิ่มพูนกิเลสตัณหาแก่ผู้ดูผู้ฟังอย่างเดียว

ข้อ ๓-๔-๕. ไม่จัดเป็นทาน เพราะผู้ให้มีจิตใจเป็นอกุศล และทำให้ผู้รับเกิดกามราคะเพิ่มขึ้น

สิ่งทั้ง ๕ อย่างนี้ไม่ชื่อว่าทาน และไม่ได้บุญอะไรๆ เลย เพราะทำให้ผู้รับเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ บางครั้งถึงกับเสียชีวิต ตลอดจนทำให้ผู้รับเกิดกิเลสตัณหาอย่างเดียว

ฉะนั้น **การถวายบุหรี่จึงชื่อว่า มัชชทาน คือ การให้สิ่งเสพติดมึนเมา และชื่อว่า วิสทาน คือ การให้สิ่งที่มีพิษภัยทำให้เกิดโรคมากมายถึงตายได้**

บุหรี่นอกจากจะไม่มีประโยชน์แล้ว ยังนำทุกข์โทษมาให้แก่ผู้เสพโดยส่วนเดียว

เมื่อปัญหามากมายเกิดขึ้นเพราะอาศัยบุหรี่ ถึงเวลาแล้วหรือยัง ผู้ที่ได้ชื่อว่า อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งมีความหมายว่า ผู้เข้าใกล้พระรัตนตรัย มีปัญญารู้เหตุรู้ผล ในสิ่งที่ควรและไม่ควร สิ่งที่มีโทษและไม่มีโทษ ควรที่จะยุติการถวายบุหรี่แก่พระภิกษุตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เพราะการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ไม่ควรทำ ทั้งไม่ได้บุญ และไม่ชื่อว่าการให้ทาน ด้วยลักษณะที่ทำให้ผู้เสพ เกิดโรคมะเร็ง โรคปอด โรคถุงลมโป่งพอง เป็นต้น อีกอย่างหนึ่ง เป็นเหตุทำให้พระภิกษุผู้ที่ญาติโยมกราบไหว้บูชาต้องมาอายุสั้นและทนทุกข์ทรมานก่อนตาย ตลอดจนทำให้เนื้อนาบุญของตนเองผิดศีล ผิดวินัยด้วย

ดังนั้น อุบาสกอุบาสิกาควรเป็นผู้ฉลาดในการให้ทาน จึงจะสมควรกับคำว่า **อุบาสก อุบาสิกา ซึ่งแปลว่า ผู้นำเอาพระรัตนตรัยมาเป็นที่พึ่งของชีวิต**

สำหรับพระภิกษุเองก็ควรตระหนักถึงโทษพิษภัยของบุหรี่ให้มาก จะได้เลิกสูบบุหรี่ เพื่อสุขภาพของท่านเองและเพื่อศีลของท่านด้วย เป็นพระควรใช้ตาดูหูฟังชาวบ้านชาวเมืองเขาบ้าง และพิจารณาไตร่ตรองถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ต่อตน ซึ่งพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระสัพพัญญูได้เทศนาสั่งสอนไว้ แก่พระสาวกทั้งหลายให้ใช้ปัญญาพิจารณาก่อนใช้สอยปัจจัย ๔ ทุกครั้งเสมอ เรื่องบุหรี่นี้สังคมชาวโลกยังรู้ว่าไม่เป็นประโยชน์ กำลังรณรงค์ให้คนเลิกสูบบุหรี่กันอย่างกว้างขวางแพร่หลาย ตามสถานีวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และมีป้ายห้ามสูบบุหรี่ติดไว้ตามสถานที่ต่างๆ มากมาย มีการทำลายและเผาบุหรี่ให้เห็นเป็นต้น

การบวชเป็นพระภิกษุควรประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้นำที่ดีของชาวบ้าน อย่าให้ชาวบ้านต้องมาเป็นผู้นำและบอกท่านว่า “ท่านอาจารย์ครับ เลิกสูบบุหรี่เถอะมันไม่ควรนะครับ” เมื่อเป็นเช่นนี้คงเสียภาพพจน์ของผู้นำทางพระพุทธศาสนามิใช่น้อย ถ้าผู้นำทางพระพุทธศาสนาที่ได้นามว่า **พระ** ซึ่งแปลว่า **ผู้ประเสริฐ ผู้ควรบูชา** ยังไม่ทำตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีของชาวบ้านแล้ว จะมีใครเล่าเป็นแบบอย่างได้อีก

พระอาพาธ

การรักษาภิกษุไข้

โรงพยาบาลโดยทั่วไป มีแพทย์หญิงและนางพยาบาลเป็นส่วนมาก ส่วนนายแพทย์และบุรุษพยาบาลจะมีน้อยกว่า สาเหตุคงจะเป็นเพราะว่าบุคคลที่จะเป็นหมอนั้น นอกจากจะมีความรู้ความสามารถในวิชาชีพแล้ว ยังต้องมีคุณสมบัติอื่นๆ อีกด้วย เช่นว่า มีจิตใจเยือกเย็น สุขุม รอบคอบ ละเอียดลออมีจิตใจอ่อนโยน และไม่โกรธง่าย พร้อมทั้งมีความนุ่มนวลอยู่ในตัว คุณลักษณะดังกล่าวโดยมากมีอยู่ในตัวสตรี ดูเหมือนว่าสรีระของสตรี ถูกออกแบบมาเพื่อเลี้ยงเด็กและรักษาคนไข้โดยเฉพาะ ทั้งรูปร่างหน้าตา ความสวย ความนุ่มนวล และวาจาอันไพเราะก็เป็นสาเหตุทำให้คนไข้ลดความเครียดได้ อนึ่ง สตรีมักมีอัธยาศัยที่สนใจใส่ใจเรื่องจุกจิก หยุมหยิม การงานละเอียดอ่อน เช่น งานบ้าน ทำครัว เลี้ยงเด็ก ดูแลคนชรา คนป่วย บัญชี และเหรัญญิก เป็นต้น ทำได้ดีกว่าและถนัดกว่าบุรุษ ส่วนบุรุษมักจะถนัดการงานที่ใช้กำลัง การงานที่ไม่จุกจิก ที่ไม่ต้องใช้สมองมากนัก ด้วยเหตุนี้โรงพยาบาลต่างๆ จึงมีหมอเป็นแพทย์หญิงและนางพยาบาลมากกว่าหมอที่เป็นนายแพทย์และบุรุษพยาบาล

พระภิกษุสามเณรเมื่ออาพาธเจ็บป่วย หากสามารถดูแลรักษากันเองให้โรคหายได้ ก็ช่วยกันรักษาพยาบาล ถ้าหากเป็นโรคร้ายแรงรักษากันไม่ได้ต้องนำส่งโรงพยาบาลเพื่อพบหมอ ส่วนมากมักจะพบหมอซึ่งเป็นผู้หญิงและนางพยาบาล เมื่อเป็นเช่นนี้ พระบางรูปที่ท่านบวชมานานและเคร่งครัด จะเป็นเพราะเคร่งวินัยหรือเคร่งเครียดก็ตาม ท่านจะไม่ยอมให้หมอซึ่งเป็นผู้หญิงหรือนางพยาบาลถูกเนื้อต้องตัว จะให้เฉพาะหมอผู้ชายหรือบุรุษพยาบาลฉีดยา วัดความดัน ถอนฟัน ขูดหินปูน และเช็ดตัวเป็นต้นเท่านั้น

เรื่องนี้สร้างความยุ่งยาก และอึดอัดใจให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างมาก ซึ่งโดยปกตินายแพทย์และบุรุษพยาบาลก็มีน้อยอยู่แล้ว ซึ่งต่างคนต่างก็มีหน้าที่รับผิดชอบมากมาย ทั้งคนไข้เก่าและคนไข้ใหม่ก็เข้ามาอยู่ในความดูแลของตนอยู่เสมอ หมอทุกๆ คน ถึงแม้จะถูกฝึกจรรยาบรรณแพทย์มาแล้วเป็นอย่างดีก็ตาม แต่ก็ต้องพบกับความเครียดเพราะต้องรับผิดชอบคนไข้จำนวนมาก ทั้งยังต้องมารับกระทบกระทั่งกับอารมณ์หงุดหงิด หน้าตาบูดบึ้งของคนไข้อยู่ทุกวัน ฉะนั้น เป็นภิกษุผู้ป่วยควรทำตัวให้หมอรักษาง่าย อย่าทำให้หมอต้องเครียด อย่าทำให้หมอต้องลำบากใจมากไปกว่านี้ เดี๋ยวหมอป่วยขึ้นมา ใครจะรักษาคนไข้แทนหมอ

แพทย์หญิงและนางพยาบาลเห็นพระป่วยรูปที่เคร่งอย่างนี้ ไม่ยอมให้หมอซึ่งเป็นแพทย์หญิงหรือนางพยาบาลถูกต้องตัว ก็

เข้าใจผิดคิดว่า "แม้พระป่วย แพทย์หญิงหรือนางพยาบาลจะถูกต้องไม่ได้ เมื่อถูกต้องตัวท่านแล้วจะกลับเป็นบาปกรรมติดตัวไป" ก็เลยกลัวกันไม่กล้ารักษาพระป่วย

ความจริงแล้ว แพทย์หญิงหรือนางพยาบาล ทำการรักษาพยาบาลพระป่วยไข้ได้ สามารถถูกเนื้อต้องตัวท่านได้ เช่น เวลาฉีดยา วัดความดัน ถอนฟัน และเช็ดตัว เป็นต้น เมื่อมีเหตุจำเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นบาปเป็นกรรมอะไรเลย แต่กลับได้บุญมากมายเสียด้วยซ้ำ แม้พระพุทธองค์ก็ทรงสรรเสริญผู้รักษาพยาบาลภิกษุไข้ จนถึงกับตรัสไว้ว่า **"ผู้ใดปรารถนาจะอุปัฏฐากเรา ผู้นั้นพึงพยาบาลภิกษุไข้เถิด"** และพระพุทธองค์ก็ทรงเคยพยาบาลภิกษุผู้ป่วยเป็นโรคท้องร่วงนอนจมอยู่บนกองมูตรกองคูถ ด้วยการอาบน้ำ เช็ดตัว เปลี่ยนผ้า และอุ้มขึ้นนอนบนเตียงด้วยพระหัตถ์ของพระองค์เอง ไม่ได้ทรงรังเกียจแต่อย่างใด

ดังมีเรื่องเคยเกิดขึ้นว่า สมัยพุทธกาลมีภิกษุรูปหนึ่งเป็นโรคท้องร่วงอย่างแรง นอนจมกองมูตรกองคูถของตนอยู่ พระพุทธองค์เสด็จดำเนินไปกับพระอานนท์ ได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปนั้นจึงตรัสถามว่า "เธอเป็นโรคอะไรภิกษุ" ภิกษุรูปนั้นทูลว่า "ข้าพระองค์เป็นโรคท้องร่วง พระพุทธเจ้าข้า" พระพุทธองค์ตรัสถามว่า "เธอมีผู้พยาบาลไหมเล่าภิกษุ" ภิกษุนั้นทูลตอบว่า "ไม่มีพระพุทธเจ้าข้า" พระพุทธองค์ทรงทราบเหตุนั้นแล้ว จึง

รับสั่งกับพระอานนท์ว่า "อานนท์ เธอไปตักน้ำมา เราจะอาบน้ำให้ภิกษุรูปนี้" พระอานนท์ก็ไปตักน้ำมาถวาย พระพุทธองค์และพระอานนท์ได้ช่วยกันอาบน้ำ เช็ดตัว เปลี่ยนผ้าให้ แล้วยกภิกษุนั้นขึ้นนอนบนเตียง จากนั้นพระองค์ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ในเพราะเรื่องนี้เป็นเหตุ ตรัสเล่าเรื่องทั้งหมดให้พวกภิกษุฟังแล้วให้โอวาทภิกษุทั้งหลายว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่มีมารดา ไม่มีบิดา ผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอ ถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจะพยาบาลให้ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดปรารถนาจะอุปัฏฐากเรา ผู้นั้นพึงพยาบาลภิกษุไข้เถิด ถ้ามีอุปัชฌาย์ อุปัชฌาย์พึงพยาบาลจนตลอดชีวิตหรือจนกว่าโรคจะหาย ถ้ามีอาจารย์ อาจารย์พึงพยาบาลจนตลอดชีวิตหรือจนกว่าโรคจะหาย ถ้ามีสัทธิวิหาริก (ภิกษุผู้ถือนิสัยกับอุปัชฌาย์) สัทธิวิหาริกพึงพยาบาลตลอดชีวิตหรือจนกว่าจะหายถ้ามีอันเตวาสิก (ภิกษุผู้ถือนิสัยอยู่กับอาจารย์) อันเตวาสิกพึงพยาบาลตลอดชีวิตหรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์พึงพยาบาลตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ ภิกษุผู้ร่วมอาจารย์พึงพยาบาลตลอดชีวิตหรือจนกว่าจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธิวิหาริก อันเตวาสิก ภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์ต้องพยาบาล ถ้าไม่พยาบาล ต้องอาบัติทุกกฏ" *(วิ.มหา. ๕/๓๐๑)*

เรื่องรักษาภิกษุไข้นี้ พระพุทธองค์ได้ทรงทำเป็นแบบอย่างให้ภิกษุทั้งหลายได้รู้ และยึดถือปฏิบัติตามสืบไป สำหรับภิกษุผู้

ป่วยควรทำตัวให้เป็นผู้รักษาพยาบาลง่าย เพื่อความสะดวกของผู้พยาบาล ตลอดถึงความสะดวกในการรักษาโรคอันเกิดขึ้นให้หายเร็วขึ้น หรือไม่ทำโรคนั้นให้กำเริบหนักขึ้นมาอีก อย่าทำตัวให้เป็นผู้ที่เขารักษาพยาบาลยาก อันจะก่อให้โรคที่เป็นอยู่หายช้าหรือกำเริบหนักขึ้นมาอีก ดังนั้นพระพุทธเจ้าจึงตรัสเหตุแห่งภิกษุผู้ป่วยไข้ ผู้พยาบาลยาก และผู้พยาบาลง่าย ดังนี้

องค์[๑]แห่งภิกษุผู้ป่วยไข้ที่รักษาได้ยาก ๕ อย่าง

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้พยาบาลได้ยาก คือ

๑. ไม่ทำความสบาย (ฝืนคำสั่งหมอ)

๒. ไม่รู้จักประมาณในความสบาย (ชอบกินของแสลง)

๓. ไม่ฉันยา

๔. ไม่บอกอาการไข้ตามจริงแก่ผู้รักษาที่มุ่งประโยชน์ คือ ไม่บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่

๕. มีนิสัยเป็นคนไม่อดทนต่อทุกขเวทนาอันกล้าแข็งรุนแรง ไม่เป็นที่ยินดี อันจะพรากชีวิตเสีย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลายภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แลเป็นผู้พยาบาลได้ยาก"

---

[๑] คำว่า องค์ คือส่วนย่อยหรือส่วนประกอบ

องค์แห่งภิกษุผู้ป่วยไข้ที่รักษาได้ง่าย ๕ อย่าง

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้พยาบาลได้ง่าย คือ

๑. ทำความสบาย (ไม่ฝืนคำสั่งหมอ)

๒. รู้ประมาณในความสบาย (ไม่กินของแสลง)

๓. ฉันยา

๔. บอกอาการป่วยไข้ตามจริงแก่ผู้รักษาที่มุ่งประโยชน์ คือ บอกอาการไข้ที่กำเริบว่ากำเริบ อาการไข้ที่ทุเลาว่าทุเลา อาการไข้ที่ทรงอยู่ว่าทรงอยู่

๕. มีนิสัยเป็นคนอดทนต่อทุกขเวทนาอันกล้าแข็ง รุนแรง ไม่เป็นที่ยินดี อันจะพรากชีวิตเสีย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาพาธที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล เป็นผู้พยาบาลได้ง่าย" *(วิ.มหา. ๕/๓๐๓)*

อานิสงส์การรักษาภิกษุไข้

บุคคลผู้รักษาพยาบาลภิกษุไข้ จะเป็นพระภิกษุสามเณร หมอ พยาบาล หรือบุคคลใดๆ ก็ตาม รักษาด้วยวิธีการหายามาถวาย หรือช่วยรักษาโรคให้ ก็จะได้บุญผลานิสงส์มากมาย คือ เมื่อเกิดมาในภพภูมิใดจะเป็นคนมีความสุขกายสบายใจ มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียนและ

มีอายุยืนยาวกว่าคนธรรมดา เหมือนกับพระพากุลเถระมีอายุ ๑๖๐ ปี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บอันใดเบียดเบียนเลยตลอด ๑๖๐ ปี

เรื่องมีอยู่ว่า พระพากุลเถระก่อนบวช ท่านเป็นลูกเศรษฐีจากสองตระกูล มีทรัพย์สมบัติมากถึง ๘๐ โกฏิ (๑ โกฏิ = ๑๐ ล้าน) เป็นฆราวาสครองเรือนอยู่ ๘๐ ปี ต่อมาได้ฟังพระธรรมเทศนาในสำนักของพระศาสดา (พระสมณโคดม) เกิดความเลื่อมใสออกบวช เมื่อบวชแล้ว ท่านเป็นปุถุชนเพียง ๗ วันเท่านั้น พอรุ่งอรุณวันที่ ๘ ก็ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทา พระศาสดาทรงแต่งตั้งท่านไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะว่า ผู้มีอาพาธน้อย ท่านครองเพศสมณะได้ ๘๐ ปี รวมอายุได้ ๑๖๐ ปี จึงนิพพาน ตั้งแต่เกิดจนนิพพาน แม้จะกระแอมไอหรือจามก็ไม่มี สาเหตุที่ท่านมีอาพาธน้อย ก็เพราะกุศลผลบุญที่ท่านได้ทำไว้ในอดีตชาติ คือ การรักษาพยาบาลภิกษุผู้เจ็บไข้นั่นเอง อดีตชาติท่านพระพากุละได้เกิดในตระกูลพราหมณ์ เมืองพันธุมดี ได้สละทรัพย์สมบัติออกบวชเป็นฤๅษี ได้ฌานและอภิญญา พำนักอยู่ที่เชิงเขา ได้ทราบข่าวว่า พระพุทธเจ้าอุบัติแล้ว ได้ไปยังสำนักของพระศาสดา สดับพระธรรมเทศนาแล้วตั้งอยู่ในไตรสรณะ เมื่อพระภิกษุทั้งหลายเกิดป่วยไข้ (ไข้ป่า) เพราะหญ้าและดอกไม้ ฤๅษีนั้นได้ไปหายามารักษาจนพระภิกษุทั้งหลายหายจากอาการป่วยไข้แล้ว ก็ได้อยู่อุปัฏฐากพระภิกษุในที่นั้นจนตลอดชีวิต ตายจากชาตินั้นได้ไปเกิดในพรหมโลก ท่องเที่ยวไปมาในเทวโลกและมนุษย์โลกสิ้นเวลา ๙๑ กัป ท่านเกิดมาชาติไหนๆ ไม่มีโรค

ภัยเบียดเบียน เพราะอานิสงส์ที่ท่านขวนขวายหายามารักษาพระป่วยไข้นั้น *(ขุ.เถร.อฏฺ. ๒/๓/๒๔๒)*

การรักษาพยาบาล แม้เป็นแพทย์หญิงหรือนางพยาบาล มีเจตนารักษาพระภิกษุให้ท่านหายจากโรค นี้เป็นกุศลเป็นเจตนาที่ดีได้บุญมากตามที่กล่าวมาแล้ว หากว่ามีเจตนาผิดไปจากนี้ เช่น ชอบพอพระอยากจับเนื้อต้องตัว มีความกำหนัด ยินดีพอใจในรูปร่างหน้าตาเนื้อตัวของพระ อย่างนี้จะเป็นบาปกรรม เพราะมีเจตนาไม่บริสุทธิ์ มีจิตเป็นอกุศล มีราคะแอบแฝงอยู่

ส่วนพระในขณะที่แพทย์หญิงหรือนางพยาบาล ฉีดยา วัดความดัน และเช็ดตัว เป็นต้น ต้องมีสติสำรวมกาย วาจา และใจให้ดี อย่าขยับไม้ขยับมือ อย่าพูดคำที่ไม่สมควร อย่าคิดนอกลู่นอกทาง ลำพังแพทย์หญิงหรือนางพยาบาลจับต้อง ไม่ทำให้ต้องอาบัติเลย

บางครั้งพระภิกษุอาจเผลอสติไปถูกต้องตัวผู้หญิง โดยไม่ได้ตั้งใจ ถือว่าเป็นเหตุสุดวิสัย เช่น เดินชนกันในที่มืด อยู่บนรถบนเรือ ที่มีผู้โดยสารจำนวนมากหรือระหว่างรับประเคน รับบาตรเป็นต้น หากว่ามือไปโดนกันเข้าไม่ต้องอาบัติแต่อย่างใด

ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า "เพราะไม่มีเจตนา (ไม่จงใจ) เมื่อภิกษุถูกต้องตัวผู้หญิงในคราวที่รับบาตรเป็นต้นไม่เป็นอาบัติ" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๑๗๑)*

ในขณะที่นางพยาบาลเช็ดตัวหรือวัดความดันให้อยู่ พระเกิดความกำหนัดยินดี แต่ไม่ได้ขยับตัว ไม่ได้ขยับมือ (ตอบสนอง) ได้แต่นั่งหรือนอนนิ่งๆ ยินดีในการสัมผัสอย่างเดียว ไม่เป็นอาบัติ เพราะอาบัติทางความคิด คือ มโนทวาร (ทางใจ) ไม่มี

ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ภิกษุใดมีความประสงค์จะเสพ แต่มีการนิ่งรับรู้ คือยินดีเสวยสัมผัสอย่างเดียว ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุนั้น เพราะไม่มีอาบัติในอาการสักว่า จิตตุปบาท (เพียงแค่คิด ยังไม่เป็นอาบัติ) *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๑๗๐-๑)*

แต่ในขณะใด ที่นางพยาบาลเช็ดตัวหรือวัดความดันให้อยู่ พระเกิดความกำหนัดยินดีพอใจ แล้วขยับตัวหรือไหวกาย เพื่อรับรู้ผัสสะ (สัมผัส) เพียงนิดเดียว จะต้องอาบัติสังฆาทิเสสทันที ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า "ภิกษุที่ถูกผู้หญิงจับต้อง มีความประสงค์ในอันเสพ ถ้าขยับตัวหรือไหวกาย แม้หน่อยหนึ่ง เพื่อรับรู้ผัสสะ เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสส" *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๑๖๙)*

พระภิกษุจะต้องอาบัติสังฆาทิเสส ข้อเกี่ยวกับการจับต้องกายหญิงนี้ต้องมีองค์ประกอบครบ ๕ คือ

๑. หญิงมนุษย์แม้เกิดในวันนั้น
๒. รู้ว่าเป็นหญิงมนุษย์
๓. มีความกำหนัดใคร่จะจับต้องกาย
๔. มีความพยายามอันเกิดจากความกำหนัดนั้น
๕. จับต้องที่มือ เส้นผม เป็นต้น

สรุปได้ว่า การที่ภิกษุจะต้องอาบัติสังฆาทิเสสเกี่ยวกับการจับต้องกายหญิงต้องมีองค์ประกอบครบ ๕ นี้เท่านั้น ลำพังแต่ผู้หญิงมาจับต้องตัวภิกษุเฉยๆ โดยที่ภิกษุไม่มีความกำหนัดรับตอบโต้สัมผัสที่เขาถูกต้องนั้น ไม่ทำให้ต้องอาบัติเลย

(กงฺขา. ๑๕๗)

เพศหญิงไม่ว่าจะเป็นแม่ ลูกสาว พี่สาว น้องสาว พระไม่ควรจับต้องถูกตัว โดยที่สุดแม้เด็กหญิงที่เกิดในวันนั้น ถ้าจับต้องเป็นอาบัติทุกกฏ ในพระบาลีพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรับอาบัติทุกกฏ เหมือนกันทั้งนั้น แม้ภิกษุผู้จับต้องด้วยความรักว่า “ผู้นี้เป็นแม่ของเรา นี้เป็นลูกสาวของเรา นี้เป็นพี่สาวน้องสาวของเราเพราะขึ้น ชื่อว่าหญิงทั้งหมด จะเป็นมารดาก็ตาม เป็นธิดาก็ตาม เป็นข้าศึก แก่พรหมจรรย์ทั้งนั้น” *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๑๗๓)*

เมื่อระลึกถึงคำสอนนี้ของพระผู้มีพระภาคเจ้า พระเราต้องมีสติสำรวมมือ อย่าเที่ยวไปจับโน้นจับนี้ จะทำให้ต้องอาบัติไม่ใช่เฉพาะเพียงเพศหญิงอย่างเดียวที่พระพุทธองค์ห้ามจับต้องยังมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่ทรงห้ามเช่นกัน

สิ่งที่พระไม่ควรจับต้อง เรียกว่า วัตถุอนามาส

ผู้หญิงทั้งหมด มีแม่ ลูกสาว พี่สาว และน้องสาว เป็นต้น

เครื่องแต่งกายผู้หญิง มีผ้านุ่ง ผ้าห่ม เครื่องประดับรูปภาพผู้หญิง และตุ๊กตาผู้หญิง เป็นต้น

สัตว์เดรัจฉานตัวเมีย ทุกจำพวก มีสุนัข แมว และไก่ เป็นต้น

ธัญชาติ ๗ ชนิด มีข้าวสาลี ข้าวละมาน และข้าวเหนียว เป็นต้น

รัตนะ ๑๐ ประการ มีมุกดา มณี ไพฑูรย์ สังข์ ศิลา ประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม และบุษราคัม

เครื่องจับสัตว์ทุกอย่าง มี แห อวน ข่าย ลอบ ไซ สุ่ม และเบ็ด เป็นต้น

เครื่องดนตรีทุกชนิดมี พิณ กลอง แตร ปี่ ขลุ่ย และ ระนาด เป็นต้น *(วิ.มหาวิ.อฏฺ. ๑/๑๗๔-๑๘๐)*

สิ่งเหล่านี้จัดเป็นวัตถุอนามาส พระจับต้องไม่ได้ หาก ไม่มีความเอื้อเฟื้อแล้วจับต้อง เป็นอาบัติทุกกฏ

เรื่องการดูแลรักษาภิกษุผู้ป่วยไข้ พระเราควรใส่ใจและ ถือปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะเป็นหน้าที่จำเป็นที่เราต้องดูแลซึ่ง กันและกัน คนในโลกนี้ไม่มีใครหรอกปรารถนาเจ็บป่วย แต่ เพราะร่างกายคนเราเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้ เป็นไป ตามเหตุตามปัจจัย

พระพุทธพจน์ที่ว่า **"พวกเธอไม่มีพ่อแม่ ผู้ใดเล่าจะรักษา พวกเธอ ถ้าพวกเธอไม่ดูแลรักษากันเอง ใครเล่าจะรักษาให้"** พระควรน้อมเข้ามาไว้ในใจ พระพุทธพจน์นี้ประทับใจมาก และ พระพุทธองค์ได้ทรงทำให้ดูเป็นแบบอย่างมาแล้ว พวกเราต้อง

ดูแลรักษากันจนสุดความสามารถ หากเห็นว่าอาการไม่ดีขึ้น ค่อยนำส่งโรงพยาบาล ให้หมอช่วยรักษา แม้จะอยู่ในความดูแลของหมอแล้วก็ตาม ควรผลัดเปลี่ยนกันไปเยี่ยมถามดูอาการ ไปให้กำลังใจ เช็ดตัว ซักผ้า และสนทนาธรรม เป็นต้น เพราะคนป่วยต้องการกำลังใจ ถ้ามีกำลังใจดี จะหายป่วยได้เร็ว ถ้าขาดกำลังใจอาการอาจจะทรุดลงทันที

สำหรับผู้ป่วยเอง ควรพิจารณาถึงมรณานุสติอยู่เสมอว่า เราเกิดมาต้องตายไม่วันใดก็วันหนึ่ง วันนี้เรายังไม่ตาย พรุ่งนี้เราจะตาย พรุ่งนี้เรายังไม่ตาย วันต่อๆ ไป เราต้องตายแน่นอน เพราะความตายเป็นสิ่งที่แน่นอนสำหรับสัตว์ผู้เกิดมาในโลกนี้ ถึงจะยืน เดิน นั่ง หรือนอน ก็รอความตายทั้งนั้น ความตายมีอยู่ทุกลมหายใจ หายใจเข้า ไม่หายใจออกก็ตาย หายใจออกไม่หายใจเข้าก็ตายเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาอย่างนี้แล้วจิตใจก็จะไม่หวาดกลัวมรณภัย ใจจะปล่อยวาง เห็นว่าเรื่องความตายเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนต้องประสบ ใจจะไม่ทุกข์ ถึงเจ็บป่วยก็คงป่วยแต่กายเท่านั้น ใจจะไม่ป่วยตามไปด้วยเลย ถึงทุกข์ก็คงทุกข์กายเท่านั้น ใจจะไม่เป็นทุกข์ตามไปด้วยเช่นกัน

ถ้าไม่มนสิการกรรมฐานบ้าง ผู้ป่วยจะขาดที่พึ่งทางใจ ว้าเหว่หงอยเหงาซึมเศร้า ใจน้อยเป็นทุกข์อยู่ร่ำไป

สรุปว่า เมื่อแพทย์หญิงหรือนางพยาบาลฉีดยา วัดความดัน เช็ดเนื้อเช็ดตัวให้ พระต้องสำรวมกาย วาจา และใจให้ดี อย่าให้

กามราคะครอบงำ ต้องระลึกอยู่เสมอว่า เราเป็นพระไม่ควรคิดนอกลู่นอกทาง ถ้าวางใจได้อย่างนี้ ไม่ต้องกลัวว่าจะต้องอาบัติ

อาชีพหมอและพยาบาลถือว่าโชคดีกว่าอาชีพอื่นๆ เพราะมีโอกาสสร้างบุญสร้างกุศลกับผู้ป่วย ผู้ป่วยไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไป หรือพระภิกษุป่วย หากว่าได้รับการรักษาพยาบาล ให้หายจากความเจ็บป่วย หายจากความทุกข์ทรมาน กลับมาเป็นคนปกติ มีความสุขดังเดิม บุญกุศลมิใช่น้อยย่อมตกเป็นของชนผู้ประกอบ อาชีพเช่นนี้

เรื่องที่เข้าใจกันมาผิดๆ ว่า แพทย์หญิงและนางพยาบาลถูกเนื้อต้องตัวพระป่วยแล้วเป็นบาปเป็นกรรมนั้น ขอให้คลายความกังวลไปได้เลย ไม่เป็นบาปแต่อย่างใด ขอให้ตั้งใจรักษาท่านด้วยจิตบริสุทธิ์ อานิสงส์คือความเป็นคนมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรง ความสุขกายสบายใจ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน และมีอายุยืนยาว จะบังเกิดขึ้นแก่แพทย์และพยาบาลทุกท่านอย่างแน่นอน

สัทธรรมปฏิรูปสูตร

ว่าด้วยพระสัทธรรมกำลังเสื่อมไป

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ วัดพระเชตวัน ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทูลถามว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ เป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บัดนี้สิกขาบทมีมาก (ศีลของพระ) แต่ผู้บรรลุอรหัตผลมีน้อย พระเจ้าข้า"

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "ดูก่อนกัสสปะ ข้อนั้นเป็นอย่างนั้น เมื่อหมู่สัตว์เลวลง พระสัทธรรมกำลังเสื่อมหายไป สิกขาบทมีมากขึ้น ภิกษุที่บรรลุพระอรหัตผลจึงมีน้อย สัทธรรมปฏิรูป (สัทธรรมปลอม) ยังไม่เกิดขึ้นในโลกตราบใด ตราบนั้นพระสัทธรรม (ธรรมแท้) ก็ยังไม่เลือนหายไป และเมื่อทองเทียมเกิดขึ้น ทองคำธรรมชาติจึงหายไปฉันนั้น สัทธรรมปฏิรูปยังไม่เกิดขึ้นในโลกตราบใด ตราบนั้นพระสัทธรรมก็ยังไม่เลือนหายไป เมื่อสัทธรรมปฏิรูปเกิดขึ้นในโลกเมื่อใด เมื่อนั้นพระสัทธรรมจึงเลือนหายไป"

"ดูก่อนกัสสปะ ธาตุดินยังพระสัทธรรมให้เลือนหายไปไม่ได้ ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมก็ยังพระสัทธรรมให้เลือนหายไปไม่ได้ ที่แท้โมฆบุรุษ (คนพาล) ในโลกนี้ต่างหากเกิดขึ้นมาจะทำให้พระ

สัทธรรมเลือนหายไป เปรียบเหมือนเรืออับปาง ก็เพราะต้นหน (กัปตัน) เท่านั้น พระสัทธรรมยังไม่เลือนหายไป ด้วยประการฉะนี้" *(สํ.นิ. ๒/๔๓๑/๖๓๐)*

พระพุทธพจน์

อาทิ สีลํ ปติฏฺฐา จ กลฺยาณานญฺจ มาตุกํ
ปมุขํ สพฺพธมฺมานํ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

(ขุ.สีวลีเถรคาถา)

ศีลเป็นเบื้องต้น เป็นที่ตั้ง เป็นบ่อเกิดแห่งคุณงามความดีทั้งหลาย และเป็นประธานแห่งธรรมทั้งปวง เพราะฉะนั้น พึงชำระศีลให้บริสุทธิ์

พระพุทธภาษิต

พระพุทธองค์ทรงประกาศการประพฤติพรหมจรรย์ของพระองค์ว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อล่อลวงประชาชนหามิได้ เพื่อเกลี้ยกล่อมประชาชนก็หามิได้ เพื่ออานิสงส์คือลาภสักการะและความสรรเสริญก็หามิได้ เพื่ออานิสงส์คือการอวดอ้างวาทะก็หามิได้ โดยที่แท้ ตถาคตอยู่ประพฤติพรหมจรรย์นี้ เพื่อสังวร เพื่อละ เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อดับกิเลส" *(องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๒๙)*

วัตถุประสงค์ในการประพฤติพรหมจรรย์

"ดูก่อนพราหมณ์ พรหมจรรย์นี้ไม่ใช่มีลาภสักการะ และความสรรเสริญเป็นอานิสงส์ ไม่ใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอานิสงส์ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิเป็นอานิสงส์ มิใช่มีญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์ พรหมจรรย์นี้มีเจโตวิมุติอันไม่กำเริบเป็นประโยชน์ เป็นแก่น เป็นที่สุด" *(ม.มู.๑๒/๓๑๗)*

กุโส ยถา ทุคฺคหิโต หตฺถเมวานุกนฺตติ
สามญฺญํ ทุปฺปรามฏฺฐํ นิรยายูปกฑฺฒติ.
ยํ กิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ สงฺกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตํ
สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ.
กยิรา เจ กยิราเถนํ ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม
สิถิโล หิ ปริพฺพาโช ภิยฺโย อากิรเต รชํ.

"หญ้าคาที่บุคคลจับไม่ดี ย่อมตามบาดมือนั่นเอง ฉันใด, คุณเครื่องความเป็นสมณะ ที่บุคคลลูบคลำไม่ดี ย่อมคร่าเขาไปนรก ฉันนั้น. การงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ย่อหย่อน, วัตรใดที่เศร้าหมอง, พรหมจรรย์ที่ระลึกด้วยความรังเกียจ, กรรมทั้งสามอย่างนั้น ย่อมไม่มีผลมาก หากว่าบุคคลพึงทำกรรมใด ควรทำกรรมนั้นให้จริง, ควรบากบั่นทำกรรมนั้นให้มั่น เพราะว่าสมณธรรมเครื่องละเว้นที่ย่อหย่อน ยิ่งเกลี่ยธุลีลง"

(ขุ.ธ. ๑/๒๐๙-๒๑๐)

ภาคผนวก

ความหมายของอาบัติ

อาบัติ แปลว่า การต้อง, การล่วงละเมิดพระวินัยบัญญัติ

อาบัติ ๗ กอง คือ

๑. ปาราชิก แปลว่า พ่ายแพ้จากพระศาสนา (พ้นจากความเป็นพระภิกษุ)

๒. สังฆาทิเสส แปลว่า มีสงฆ์ในกรรมเบื้องต้น และกรรมที่เหลือ (อยู่ปริวาส, มานัต และอัพภาน)

๓. ถุลลัจจัย แปลว่า โทษที่หยาบกว่าอาบัติเบา (เช่น ภิกษุนุ่งห่มหนังเสืออย่างเดียรถีย์ เป็นต้น)

๔. ปาจิตตีย์[๑] แปลว่า ทำกุศลจิตให้ตกไป (เช่น ฆ่าสัตว์ เป็นต้น)

๕. ปาฏิเทสนียะ แปลว่า พึงแสดงคืน (เช่น ภิกษุรับอาหารจากมือภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติ)

---

๑ นิสสัคคิยปาจิตตีย์ เป็นอาบัติปาจิตตีย์ ที่ต้องสละวัตถุ (เช่น เก็บผ้าอาศัยเกิน ๑๐ วัน เป็นต้น)

๖. ทุกกฏ แปลว่า การกระทำที่ไม่ดี (เช่น นุ่งห่มผ้ารุ่มร่ามไม่เรียบร้อย เป็นต้น)

๗. ทุพภาษิต แปลว่า คำที่กล่าวไม่ดี (เช่น พูดล้อชื่อผิวพรรณ เป็นต้น)

ประเภทของอาบัติ มี ๒ อย่างคือ

๑. ครุกาบัติ คือ อาบัติหนัก ได้แก่ ปาราชิก และสังฆาทิเสส

๒. ลหุกาบัติ คือ อาบัติเบา ได้แก่ อาบัติ ๕ อย่างที่เหลือ มีถุลลัจจัย เป็นต้น

วิธีปลงอาบัติ ๗ กอง

๑. ปาราชิก ปลงอาบัติ ด้วยการสึก (เป็นสามเณร หรือคฤหัสถ์)

๒. สังฆาทิเสส ปลงอาบัติ ด้วยการอยู่ปริวาส

๓. ถุลลัจจัย
๔. ปาจิตตีย์
๕. ปาฏิเทสนียะ
๖. ทุกกฏ
๗. ทุพภาษิต

(ข้อ ๓–๗) ปลงอาบัติ ด้วยการเทสนาบัติ (แสดงอาบัติ)

การไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติและไม่เพิกถอนสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติแล้ว

อนึ่ง ในครั้งเมื่อพระพุทธเจ้าใกล้จะปรินิพพาน ได้ตรัสกับพระอานนท์ว่า "ดูก่อนอานนท์ สิกขาบททั้งหลายที่เราบัญญัติไว้แล้ว สิกขาบทเหล่าใดที่เป็นสิกขาบทเล็กน้อย ถ้าสงฆ์ปรารถนาอยู่ พึงถอนสิกขาบทเหล่านั้น" (มหาปรินิพพานสูตร) ในครั้งนั้น พระเถระทั้งหลายประมาณเจ็ดแสนรูปได้ประชุมกัน ณ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน ซึ่งท่านพระมหากัสสปเถระได้ปรารภถึงคำของหลวงตาสุภัททวุฑฒบรรพชิต ผู้กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย โดยการล่วงไปแห่งการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าเพียง ๗ วันเท่านั้น จึงได้คิดว่า ต่อไปในกาลภายหน้า อธรรมวาทีจะมีกำลัง ธรรมวาทีจะอ่อนกำลัง อวินัยวาทีจะมีกำลัง วินัยวาทีจะอ่อนกำลัง

ดังมีเรื่องในครั้งปฐมสังคายนาดังนี้ว่า ครั้งนั้น ท่านพระมหากัสสปเถระได้ชี้แจงแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลาย ครั้งหนึ่งเราออกจากเมืองปาวา จะเดินทางมาที่เมืองกุสินาราพร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณห้าร้อยรูป ครั้งนั้น เราแวะออกจากทางนั่งพักอยู่ที่โคนไม้แห่งหนึ่ง เราเห็นอาชีวกผู้หนึ่งเดินถือดอกมณฑารพมาจากเมืองกุสินารา เราได้เห็นอาชีวกเดินมา จึงได้ถามอาชีวกนั้นว่า ท่านทราบข่าวพระศาสดาของเราบ้างหรือไม่ อาชีวกตอบว่า ท่านครับผมทราบอยู่ ก็บัดนี้ พระสมณโคดม

ปรินิพพานได้ครบเจ็ดวัน และดอกมณฑารพนี้ผมก็ถือมาจากที่ปรินิพพานนั้น บรรดาภิกษุเหล่านั้นพอได้ยินคำบอกกล่าวของอาชีวกนั้น ภิกษุผู้ยังไม่ปราศจากราคะประคองแขนคร่ำครวญราวกะว่ามีเท้าขาดล้มลงกลิ้งเกลือกไปมารำพันว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จปรินิพพานเร็วนัก พระสุคตเสด็จปรินิพพานเร็วนัก ดวงตาหายไปจากโลกเร็วนัก ส่วนภิกษุที่ปราศจากราคะแล้ว มีสติสัมปชัญญะย่อมอดกลั้นได้ด้วยคิดว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สิ่งที่เที่ยงนั้นจะได้จากสังขารนี้แต่ที่ไหนเล่า ท่านทั้งหลาย ครั้งนั้นเราได้กล่าวกับภิกษุทั้งหลายว่า อย่าเศร้าโศก ร่ำไรไปเลย ข้อนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสบอกแล้วไม่ใช่หรือว่า ความเป็นต่างๆ ความเว้น ความเป็นอย่างอื่น จากสัตว์และสังขารที่รักที่ชอบใจทั้งปวงทีเดียวย่อมมี สิ่งที่เที่ยงนั้นจะได้จากสังขารนั้นแต่ไหน สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว มีแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งขึ้นแล้ว ย่อมมีความแตกสลายไปเป็นธรรมดา ข้อที่จะปรารถนาว่า สิ่งนั้นอย่าได้สลายไปเลย นี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ เมื่อเรากล่าวปลอบภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นอยู่ ครั้งนั้น มีพระหลวงตาชื่อสุภัททวุฑฒบรรพชิตนั่งอยู่ในบริษัทนั้นด้วย พระหลวงตานั้นได้กล่าวกับภิกษุทั้งหลายว่า พอเถิดท่านทั้งหลาย อย่าโศกเศร้าร่ำไรไปเลย พวกเราพ้นไปดีแล้วจากพระมหาสมณะนั้น (พระพุทธเจ้า) ด้วยว่าพวกเราถูกเบียดเบียนว่า สิ่งนี้ควรแก่เธอ สิ่งนี้ไม่ควรแก่เธอ บัดนี้พวกเราปรารถนาจะทำสิ่งใด ก็พึงทำสิ่งนั้นได้ ไม่ปรารถนาจะทำสิ่งใดก็ไม่ทำสิ่งนั้น ในครั้งนั้นพระมหากัสสปเถระได้ปรารภ

ถึงคำของหลวงตาสุภัททวุฑฒบรรพชิตผู้กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัยอยู่ จึงได้กล่าวกับพระภิกษุทั้งหลายว่า เอาเถิดท่านทั้งหลายพวกเราจงมาสังคายนาพระธรรมและพระวินัยกันเถิด เพราะว่าในกาลภายหน้า อธรรมจะรุ่งเรือง ธรรมจะเสื่อมถอย อวินัยจะรุ่งเรือง วินัยจะเสื่อมถอย อธรรมวาทีบุคคลจะมีกำลัง ธรรมวาทีบุคคลจะอ่อนกำลัง อวินัยวาทีบุคคลจะมีกำลัง วินัยวาทีบุคคลจะอ่อนกำลัง

ในครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า ถ้ากระนั้น ขอพระเถระพึงคัดเลือกภิกษุทั้งหลายเถิดครับ ท่านพระมหากัสสปเถระจึงได้คัดเลือกพระอรหันต์ห้าร้อยรูป ล้วนแต่เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งประเภทแห่งสรรพปริยัติ คือ พระไตรปิฎก ได้บรรลุปฏิสัมภิทา มีอานุภาพมาก แตกฉานในไตรวิชา เป็นต้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกขึ้นสู่เอตทัคคะโดยมาก หลังจากนั้นจึงได้ปรึกษากันว่า เราจักทำสังคายนาที่เมืองราชคฤห์ ในการสังคายนานั้นท่านได้สังคายนาพระวินัยก่อน ซึ่งมีพระอุบาลีเถระเป็นผู้วิสัชนาพระวินัยไปตามลำดับจนจบสิกขาบทที่เป็นของภิกษุและภิกษุณีทั้งหมด ตามที่พระมหากัสสปเถระได้ปุจฉา (ถามเพื่อให้ตอบ) แล้ว จึงได้สังคายนาพระสูตรและพระอภิธรรมเป็นลำดับต่อไป ซึ่งมีพระอานนท์เถระเป็นผู้วิสัชนา พระสูตรและพระอภิธรรมทั้งหมด อันพระมหากัสสปเถระได้ถามแล้ว

ครั้งนั้นแล พระอานนท์ได้ชี้แจงต่อพระเถระทั้งหลายว่า เมื่อ

จวนปรินิพพานพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสกับข้าพเจ้าว่า ดูก่อนอานนท์ บรรดาสิกขาบททั้งหลายที่เราบัญญัติแล้ว สิกขาบทเหล่าใดที่เป็นสิกขาบทเล็กน้อย ถ้าสงฆ์ปรารถนาอยู่ก็พึงถอนสิกขาบทเหล่านั้นเสีย ครั้งนั้นพระเถระทั้งหลายได้ถามกับพระอานนท์ว่า ท่านอานนท์ก็ท่านได้ถามพระผู้มีพระภาคเจ้าหรือว่า สิกขาบทเหล่าไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระอานนท์ตอบว่า กระผมไม่ได้ทูลถามว่าสิกขาบทไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย

หลังจากนั้นพระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ เว้นอนิยต ๒ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ เว้นอนิยต ๒ เว้นนิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ เว้นอนิยต ๒ เว้นนิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ เว้นปาจิตตีย์ ๙๒ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระเถระบางพวกกล่าวอย่างนี้ว่า เว้นปาราชิก ๔ เว้นสังฆาทิเสส ๑๓ เว้นอนิยต ๒ เว้นนิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ เว้นปาจิตตีย์ ๙๒ เว้นปาฏิเทสนียะ ๔ นอกนั้นเป็นสิกขาบทเล็กน้อย

ในครั้งนั้นพระเถระทั้งหลายต่างก็ได้วิพากษ์วิจารณ์ว่า

สิกขาบทบางอย่าง เป็นสิกขาบทเล็กน้อยตามที่ได้กล่าวแล้ว ครั้งนั้นแล ท่านพระมหากัสสปเถระจึงได้ประกาศให้พระสงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่า ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สิกขาบทของพวกเราที่ปรากฏแก่คฤหัสถ์มีอยู่ แม้พวกคฤหัสถ์ก็รู้ว่า สิ่งนี้ควรแก่พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าพวกเราจะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสีย จักมีผู้กล่าวว่า พระสมณโคดมบัญญัติสิกขาบทแก่สาวกทั้งหลายเป็นการชั่วคราว พระศาสดา (พระพุทธเจ้า) ของพระสมณะเหล่านี้ยังดำรงอยู่ตราบใด สาวกเหล่านี้ยังศึกษาในสิกขาบททั้งหลายตราบนั้น เพราะเหตุที่พระศาสดาของพระสมณะเหล่านี้ ปรินิพพานแล้ว พระสมณะเหล่านี้จึงไม่ศึกษาสิกขาบททั้งหลาย ในบัดนี้ ถ้าความพรั่งพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์ไม่พึงบัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติ และไม่พึงถอนพระบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว พึงสมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว การไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติและไม่ถอนบัญญัติที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว สมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้นิ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด แม้ครั้งที่ ๒ ก็นัยนี้นั่นแล

อนึ่ง สงฆ์ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ทรงบัญญัติแล้ว ไม่ถอนสิ่งที่ทรงบัญญัติแล้ว สมาทานประพฤติในสิกขาบททั้งหลายตามที่ทรงบัญญัติแล้ว ชอบแก่สงฆ์ ด้วยเหตุนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความข้อนี้ไว้ด้วยอย่างนี้ *(วิ.จุลฺ. ๗/๕๑๖-๕๑๘)*

เป็นความจริงว่า พระวินัยยังตั้งอยู่ตราบใด ปาพจน์ยังมีพระศาสดาไม่ล่วงไปแล้วตราบนั้น ข้อนี้สมด้วยพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า "อานนท์ พระธรรมวินัยใด อันเราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย พระธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาในกาลล่วงไปแห่งเรา" *(วิ.มหาวิ. ๑/๒๔-๒๕)*

เพราะฉะนั้น ขอท่านทั้งหลายผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า จงเป็นผู้ตระหนักให้มากในสิกขาบททั้งหลาย ซึ่งเป็นศีลของตัวเอง อันจะนำมาซึ่งคุณธรรมเบื้องสูงที่เป็นเหตุให้พ้นจากทุกข์ในวัฏสงสารได้ ไม่ควรเห็นเป็นสิ่งเล็กๆ น้อยๆ อันเป็นเหตุให้ไม่เห็นความสำคัญ

ฉะนั้น ขอท่านผู้เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า พึงช่วยกันรักษาพระธรรมวินัยซึ่งถือเป็นมรดกอันล้ำค่าที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประทานไว้ เพื่อความเป็นอยู่อันผาสุกของสาวกทั้งหลายในปัจจุบัน และเพื่อประโยชน์อย่างยิ่ง (คือพระนิพพาน) และความตั้งมั่นของพระธรรมวินัยสืบต่อไป จนครบห้าพันปี ฉะนี้แล

บรรณานุกรม

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระวินัยปิฎกและอรรถกถา.** (จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาส ครบ ๒๐๐ ปี แห่งพระราชวงศ์จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๕๒๕), กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

__________. **พระวินัยปิฎกมหาวิภังค์พร้อมอรรถกถา เล่ม ๑ ภาค ๓.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

__________. **พระวินัยปิฎกมหาวิภังค์พร้อมอรรถกถา เล่ม ๒ ภาค ๒.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

__________. **พระวินัยปิฎกมหาวรรคพร้อมอรรถกถา เล่ม ๔ ภาค ๑.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

__________. **พระวินัยปิฎกมหาวรรคพร้อมอรรถกถา เล่ม ๕ ภาค ๒.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระวินัยปิฎกจุลวรรคพร้อมอรรถกถา เล่ม ๗ ภาค ๒.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

พระพุทธโฆสเถระ. **กังขาวิตรณีอรรถกถา (บาลี).** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

__________. **วิสุทธิมรรค (บาลี-ไทย) ภาค ๑ ฉบับภูมิพโลภิกขุ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา

พระมหาสัมพันธ์ ปิยธมฺโม และคณะ. **กังขาวิตรณีอรรถกถาแปล,** (ฉบับสำหรับตรวจและแก้ไข). ถ่ายเอกสาร

พระสารีบุตรเถระ. **กังขาวิตรณีอภินวฎีกา (บาลี).** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

__________. **สารัตถทีปนีฎีกา (บาลี).** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

พระมหาอาคม ธมฺมาคโม. **วินยสังคหอรรถกถาแปล.** กรุงเทพมหานคร: มปท. ๒๕๔๖.

__________. **สารัตถทีปนีฎีกา.** ฉบับมูลนิธิอภิธรรมมหาธาตุวิทยาลัย แปลโดยอาจารย์สิริ เพ็ชรไชย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๑.

พระอมราภิรักขิตมหาเถระ (อมโร เกิด). **สัตตปัพพปุพพสิกขาและปุพพสิกขาวรรณนา.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.

หมายเหตุ. ในหนังสือเล่มนี้สำหรับหลักฐานอ้างอิง ใช้อักษรย่อเพื่อความสะดวกในการเรียบเรียง ถ้าย่อ วิ.มหา ๕/๕๕๕-๖ ให้ทราบว่าวินัยปิฎกมหาวรรค เล่ม ๕ หน้า ๕๕๕-๕๕๖ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น ส่วนเล่มอื่นก็เช่นเดียวกัน ผู้ศึกษาต้องการรายละเอียดเพิ่มเติมให้ตรวจดูตามอาคตสถานที่ได้อ้างอิงไปนั้นเถิด

รายชื่อผู้บริจาคเงินพิมพ์หนังสือวินัยพระน่ารู้คู่มือโยม โดยคณะอาจารย์เทพฤทธิ์ สาธิตการมณี

บริจาครายละ ๒๕,๕๙๐ บาท ๑ ราย
อาจารย์เทพฤทธิ์ สาธิตการมณี และครอบครัว

บริจาครายละ ๒๐,๐๐๐ บาท ๒ ราย
คุณสุภาพร ลาภปรารถนา และครอบครัว, คุณยุทธดนัย-คุณปนัดดา ตัณฑ์พูนเกียรติ

บริจาครายละ ๑๔,๐๐๐ บาท ๑ ราย
คณะผู้ฟังรายการแสงธรรมเพื่อชีวิต

บริจาครายละ ๑๐,๐๐๐ บาท ๑ ราย
น.พ.เทพกร สาธิตการมณี

บริจาครายละ ๕,๐๐๐ บาท ๑ ราย
คุณไชยา เริงเกษตรกรณ์

บริจาครายละ ๓,๙๐๐ บาท ๑ ราย
ศิษย์มูลนิธิเผยแผ่พระสัทธรรม

บริจาครายละ ๓,๔๐๐ บาท ๑ ราย
คุณนพดล-คุณจันทนา แม้นเจริญ

บริจาครายละ ๒,๕๕๐บาท ๑ ราย
คุณนลินพัน เอกภัควัฒน์

บริจาครายละ ๒,๐๐๐ บาท ๖ ราย
คุณชลธี ลีลารัศมี, อาจารย์มะลิ ปลื้มจิต, คุณรธีพร สาทประเสริฐ, คุณนิตยา บุษราประภากูล, คุณศุภลักษณ์ อัศวานนท์, อาจารย์นิตยา ปรีชายุทธ

บริจาครายละ ๑,๗๐๐ บาท ๑ ราย
คุณกาญจนา อาจวงษ์

บริจาครายละ ๑,๐๐๐ บาท ๑๒ ราย

คุณทิพวรรณ สุธานนท์ และบุตรหลาน, คุณสมศรี แสงสว่างชัย, ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม, คุณลัดดาวัลย์ วิสุทธิบัณฑิต, คุณสุวภัทร ชุ่มชัยยา และครอบครัว, คุณชวนชื่น ชีวะกานนท์, คุณศิษฏิวัชร์-คุณสุรีย์ ตาบทิพย์วรรณ, คุณปกรณ มาตระกูล, คุณชนะพล เอกอรรถพร, คุณทวีศักดิ์ วงศ์ศิริ, คุณวรรณา เลิศสาครสิริ, คุณสุชาดา พงศ์โสธร

บริจาครายละ ๙๐๐ บาท ๑ ราย

คุณศิริอร หวังปรีชาชน

บริจาครายละ ๕๑๐ บาท ๑ ราย

คุณธีระ อยู่เล็ก

บริจาครายละ ๕๐๐ บาท ๒๓ ราย

คุณเชียง แซ่เฮ้ง, คุณนภาพัสตร์ ไพศาลสิรินกุล, คุณสมศักดิ์ เขษมกิจขจร, คุณศักดิ์ดา-คุณวลีรัตน์ พิมพ์สำอางค์, คุณรัชกร เกษมตันติกร, คุณสมชาย แสงสว่างชัย, คุณลัดดา เนตรเมือง, คุณสุพรรณี ประทีปเวฬุริยะ, คุณอนุสยา สาธิตการมณี, คุณบุปผา ศิริรัตน์, คุณอาทร-คุณวรรัตน์-คุณธีรวุฒิ-คุณพรชัยยศ อังควรพานิช, คุณกัญญา สุวรรณกรสกุล และครอบครัว, คุณณัฐธิดา อังควรพานิช, คุณพันพิพา บูรณมาตร์, คุณบุษกร สิงคาลวณิช, คุณชาญชัย ธรรมานุกรศรี, คุณอุไร ตั้งอุดมมงคล, คุณประวิตร ปรมาภูติ, คุณมันทนา ระโหฐาน, คุณสุรินทร์ เสเกกูล, คุณภรณี ไพบูลย์เลิศ, ลูก-หลาน-เหลน ครอบครัวพึ่งเดช

บริจาครายละ ๓๔๐ บาท ๑ ราย

คุณฉันทนา จิระพลังสันติ

บริจาครายละ ๓๐๐ บาท ๖ ราย

คุณนฤมล วิจิตรรัตนะ, คุณวราณี วงศ์วิเศษ, คุณนงนุช โชติกเสถียร, คุณศิรพันธุ์ รุ่งสัมพันธุ์, คุณกนกนันท์ ชวนสนิท, คุณนิกร ก่อผล

บริจาครายละ ๒๕๐ บาท ๑ ราย

คุณสะอาด นิตย์พิบูลย์

บริจาครายละ ๒๐๐ บาท ๑๔ ราย

คุณเอกภพ เขษมกิจขจร และครอบครัว, คุณฐิติวุฒิ เขษมกิจขจร, คุณภิญญดา นิธิเกียรติชัย, คุณสมศักดิ์ แจ้งแสง, คุณหมวย ใจบรรทัด, คุณอุดมลักษณ์ เกิดกำไร, คุณจิรเมธ เก็บไว้ และครอบครัว, คุณวิโรจน์ อังควรพานิช และครอบครัว, คุณมะลิ อังควรพานิช, คุณเสรี พึ่งประชา, คุณกฤษฎา นรานอก, คุณพินทุสร, คุณเสาวลักษณ์ ธนะกิจ, คุณสมดี ฌานรัตนโอฬาร

บริจาครายละ ๑๗๐ บาท ๒ ราย

คุณวิชัย-คุณจำเนียร หงษ์ทอง, คุณย่าละมัย หงษ์ทอง

บริจาครายละ ๑๐๐ บาท ๑๗ ราย

พระประสิทธิ์ จัตฺตมโล, พระสมจิตร์ สมจิตโต, คุณศิริวรรณ ลูกเงาะ, คุณณิศศา ทวีวงษ์, คุณบุหงา พัฒนศิริ, คุณสุนทรี จินตกวีพัฒน์, คุณเพียงเพชร บูรณสมภพ, คุณวิธัณภัทร์ ถิรดาพงศ์พิศาล, คุณไกลญาติ ทองคำสุข, คุณสีทันดร กำธร, คุณประกอบ, คุณชัยธวัช กาญจนวลีกุล และครอบครัว, คุณชรินทร์ คุ้มกล่ำ และครอบครัว, คุณบุญศรี ธารีลาภ, คุณกัลยาณี ฉายรักษา, คุณอารยา วัฒนกิจ, คุณธรรม, คุณวิมล,

บริจาครายละ ๒๐ บาท ๑ ราย

คุณณัฐสิทธิ์ ตั้งเอียมสกุล และครอบครัว

ดูก่อนพราหมณ์

พรหมจรรย์นี้

ไม่ใช่มีลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นอานิสงส์

ไม่ใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอานิสงส์

ไม่ใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิเป็นอานิสงส์

ไม่ใช่มีญาณทัสสนะเป็นอานิสงส์

พรหมจรรย์นี้

มีเจโตวิมุตติอันไม่กำเริบ

เป็นประโยชน์

เป็นแก่น

เป็นที่สุด

ม.มู. ๑๒/๓๑๗

ISBN 974-528-022-4

9745280224005

วินัยพระน่ารู้คู่มือโยม

คณะทำงานวัดเขาสนามชัย